

Dimitrie Cantemir

Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea

DIMITRIE CANTEMIR

DIVANUL

SAU DISPUTA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA SAU JUDECATA SUFLETULUI CU TRUPUL PRIN TRUDA ȘI SÂRGUINȚA LUI IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD RECENT ÎNTOCMITĂ DIN „VECHIUL ȘI NOUL TESTAMENT", SPRE SLAVA ȘI FOLOSUL NEAMULUI MOLDOVENILOR, ÎN ZILELE BINE-CREDINCIOSULUI, PREALUMINATULUI ȘI PREAÎNĂLȚATULUI STĂPÂN ȘI DOMN AL ÎNTREGEI MOLDOVE DOMNUL DOMN IOAN ANTIOH CONSTANTIN-VOEVOD, BINE-CREDINCIOASA TURMĂ A MOLDOVENILOR FIIND PĂSTORITĂ DE PREASFINȚITUL ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT AL PREASFINȚITEI MITROPOLII A SUCEVII, DOMNUL SAVVA PRIN GRIJA ȘI SUPRAVEGHEREA PREACINSTITULUI ȘI NOBILULUI BOIER DOMNUL LUPU BOGDAN HATMANUL S-A TIPĂRIT ÎN VESTITUL ORAȘ IAȘI, REȘEDINȚĂ DOMNEASCĂ. ÎN ANUL DE LA FACEREA LUMII 7206, DE LA NAȘTEREA LUI HRISTOS 1698, LUNA AUGUST, 30.

S-a tipărit și prin truda smeriților Athanasie ieromonahul și Dionisie monahul din Moldova.

EPISTOLĂ DEDICATORIE CĂTRE BINE-CREDINCIOSUL, PREALUMINATUL, PREA VENERATUL, ȘI MULTDORITUL MEU FRATE MAI MARE ȘI BUN IOAN ANTIOH CONSTANTIN-VOEVOD PRIN MILA LUI DUMNEZEU STĂPÂN ȘI DOMN AL ÎNTREGEI MOLDOVE, DIN PARTEA FRATELUI MAI MIC ȘI SMERIT AL PREALUMINĂȚIEI-SALE IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD

CARTE DE ÎNCHINĂCIUNE.

Astronomii, adică cercetătorii stelelor – prealuminate, preaînălțate și iubitul meu frate – demonstrează că dintre toate stelele care se arată pe cer, numai două sunt imobile și fixe; dintre acestea, ei spun că una se află în partea de sus a cerului, iar cealaltă în partea de jos a lui; pe cea dintâi o numesc polul arctic și pe cea din urmă polul antarctic și spun că în jurul lor se învârtesc corpul și cercul cerului.

Așadar, fratele meu mai mare și prea dorit, aceste două stele, deși sunt depărtate și separate una de alta printr-o mare distanță, totuși – potrivit calculului – ele rămân totdeauna nedespărțite, deși separate, așa încât echilibrul lor reciproc, starea imobilă și liniștea uneia față de cealaltă nu pot fi împiedicate sau înlăturate nici de imensa întindere a cerului, nici de marea grosime a sferei pământului. Și întocmai cum două roți sunt prinse într-o osie, așa și aceste două stele, deși sunt depărtate printr-o atât de mare distanță le putem lega, cu mintea, ca printr-un ax.

La mijlocul distanței dintre aceste două stele se află centrul, care constituie punctul median al cuprinsului ceresc și care e situat chiar la mijlocul cercului pământului. Datorită forței acelor două stele drept echilibrate și potrivite, toate cele ce se află deasupra, în cer, nu pot să se clintească sau să se miște câtuși de puțin, nici în sus, nici în jos, la dreapta sau la stânga, ci oricâte intră în cuprinsul cerului se sprijină din toate părțile pe acel centru așezat exact la mijloc. Așadar, fratele meu mai mare preadulce și iubit, cu aceste două stele s-ar putea asemăna doi frați sau inimile a doi frați adevărați; căci oricât ar fi ei de depărtați și înstrăinați unul de altul cu viețuirea trupească prin marea distanță la care se află, dar prin dispoziția sufletului – pe care nimic nu o poate împiedica, pentru că sufletul însuși nu poate fi împiedicat, ci ajunge și acționează pretutindeni – ei se găsesc totdeauna nedespărțiți și în toate uniți.

Acum însă „ce este bine sau ce este frumos, spune Psalmul 132, decât să locuiască frații împreună?”. Căci iubirea dintre doi frații, întocmai ca centrul dintre cele două stele, stă la mijloc, invariabilă și temeinică, între inimile lor, se păstrează întreagă și fără cusur, și astfel, din cele două inimi izvorăște o iubire adevărată, care se socotește întocmai ca un al treilea frate.

Deci aceștia, fiind legați și împletiți cu lanțul de aur al dragostei frățești, devin de neînfrânt și de nedespărțit. Mărturisește Eclesiastul (4, 12): „Funia întreită nu se va rupe ușor”. Asemenea frați vor reuși întotdeauna, în orice împrejurare și pretutindeni, precum tâlcuiește iarăși înțeleptul în Proverbele sale 30,29: „Trei sunt cei ce pornesc bine la drum”.

Tales filosoful, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei, obișnuia să mulțumească zeilor săi pentru trei lucruri: mai întâi, pentru că l-au făcut om și nu animal; al doilea, pentru că l-au făcut bărbat și nu femeie, și în al treilea rând, pentru că l-au făcut grec și nu barbar. La fel și eu, preadulce și venerate frate al meu mai mare, pentru trei lucruri înalț slavă, cinste și închinare lui Dumnezeu cel în treime, dar unul prin natură, împăratul veacurilor, atoatecârmuitorul și țiitorul: mai întâi, pentru că nu m-a făcut străin și de altă credință, ci creștin ortodox; în al doilea rând, pentru că nu m-a făcut adept al altei biserici, ci al celei răsăritene; în al treilea rând, pentru că m-a făcut și m-a născut nu fratele altcuiva, ci al prealuminăției-tale, din același tată și din aceeași mamă; al prealuminăției-tale, pe care te consider ca pe un acoperământ și cetate statornică și bine întemeiată. Aceasta o dovedește înțeleptul Solomon când zice (Prov. 18, 19): „Fratele ajutat de frate este ca o cetate tare și înaltă”. Ca un izvoraș care caută să curgă spre un râu mare, așa și eu mă străduiesc alergând spre luminăția și spre slava luminăției tale, ca să-mi sporească propria mea glorie; frumos vorbește despre aceasta Esther (10,6): „Apa mică crește [făcându-se] apă mare”. Și cu toate că bine a zis un filosof oarecare că „gura care se laudă pe sine nu miroase bine”, însă cum „laudele măriei-tale se socotesc drept laudele mele, sunt sigur, și prea bine știu, că adevărul pe toate le învinge și le stăpânește. Așadar, îmbrăcând veșmântul acestui adevăr – după Cântărea cântărilor (4,11): „Mireazma hainelor mele este ca mireazma Libanului” – voi lăuda, voi mări și tuturor le voi mărturisi, cu ajutorul lui Dumnezeu, că prealuminăția-ta este pentru mine laudă, cinste și ajutor. Căci pe cine altul să laud? Prorocul mă învață: „Nu da altuia slava ta și cele de folos ție neamului străin” (Bar. 4,3). Iată de ce cu cucernicie mă voi închina luminăției-tale ca unui stăpân, ca unui frate și ca unui mai-mare al meu. Și cum să nu te cinstesc și să nu te mărturisesc? Repet: Dacă voi tăcea eu, nu vor striga inima și dragostea mea? Vor tăinui ele nenumăratele binefaceri ale prealuminăției-tale față de mine? Nu voi striga oare asemenea

Proroculuj [Ps. 26,16]: Tatăl meu și mama mea m-au părăsit, dar domnul (și fratele meu) m-a luat?”

Așadar, în schimbul tuturor acestor necontenite și dese binefaceri ale prealuminăției-tale față de mine, izvorâte din adevărata dragoste de frate ca niște izvoare dătătoare de viață – cărora nu sunt în stare să le răspund și să le răsplătesc. – ofer puțin pentru mult și închin acest dar mic pentru unul mare, cu rugămintea de a fi primit. El este primul născut al minții mele simple și necoapte, l-am ales, l-am legat și îl ofer ca pe un buchet de flori gingașe culese și înmănunchiate și ca pe un prim rod și vlăstar al ostenelii mele, pentru înmiresmarea prealuminăției-tale.

Mai mult chiar, toate acestea, culese și înmănunchiate cu oarecare osteneală și grijă din numeroase grădini cerești, iar nu pământești, le-am prefăcut în flori ce nu se veștejesc, pline de parfum persistent; și am fost îndemnat la aceasta, știind că prealuminăția-ta apreciază și se asociază unor asemenea strădanii. Și după cum și în alte vremi ale prealuminăției-tale multe flori s-au sădit și au înflorit, tot așa mă rog ca prealuminăția-ta să binevoiască și să poarte grijă ca și aceste osteneli ale mele (care sunt ca niște floricele adunate de un grădinar simplu și neiscusit) să fie sădite, să înflorească și să fie dăruite tuturor. Dar mai ales neamul nostru, al moldovenilor, să fie îndemnat de prealuminăția-ta să strige cu Cântarea cântărilor (2,12) și să spună arătând [cartea aceasta] unul altuia: „Au răsărit florile în țara noastră”

Desigur însă că acest modest dar al meu nu-i vrednic de măreția și rangul prealuminăției-tale, pentru că numeroși alți oameni vrednici și minunați au realizat multe lucrări strălucite, admirabile și vrednice de amintire și le-au răspândit în lume, lăsându-le apoi spre amintirea lor asemenea soarelui, care în timp senin își trimite razele și asemenea luminii „care luminează întunericul. Și poate oare lumina unei mici luminări să înfrunte soarele, sau poate să se mai vadă un pisc neînsemnat înaintea unui munte uriaș ca Olimpul? Desigur că nu! Dar, precum adevărat ne învață fericitul Favel (2 Tim. 2.20), „într-o casă mare sunt necesare nu numai vase de aur și de argint, ci și de lemn și de lut”,) și chiar dacă în lucrarea mea de față se pot afla multe lipsuri și lucruri neînsemnate, totuși, pentru că vor fi plăcute și primite de prealuminăția-ta, se vor socoti demne și folositoare. Și

cu toate că nu se cuvine ca tocmai eu să spun aceasta, însă „modestia” aceea despre care vorbește Isaia [63,5] m-a ajutat, și prinzând din ea putere și îndrăzneală, oferind și închinând prealuminăției-tale aceste prime roade ale tinerei mele vârste, cu toată smerenia cer și mă rog să le accepte cu o privire binevoitoare.

Cu aceste gânduri, semnez, Al prealuminăției-tale mai mic și smerit frate,

IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD.

EPISTOLĂ CĂTRE CITITOR.

Sârguinciosului cititor, salutare!

Preacinstite și sârguinciosule cititor, iată, ți se pregătesc trei mese modeste spre sufleteasca-ți desfătare. Pe cea dintâi îți sunt pregătite cele ale lumii, adică alejrupului, și anume, plăcerile cele prea nebune, rele, corupătoare de suflet și cu totul ucigătoare; dar îți sunt înfățișate totodată și cele ale înțeleptului, adică ale sufletului: înțelepciunea, cunoașterea, precum și frâul, piedica și abstinența de la nestrunitele pofte lumești, ca să nu zic trupești.

Pe cea de a doua prezentându-se martori și mărturii atât pentru minciunile și flecărelile cu care este obișnuită lumea, cât și pentru cuvintele adevărate rostite de înțelept, se dovedește că lumea este mincinoasă și deșartă, iar înțeleptul, vrednic de crezare și adevărat. Pe ultima masă – a treia – față de disputa și confruntarea care a avut loc mai înainte între înțelept și lume, adică între suflet și trup, aceștia sunt învățați ca, împăcânduse și căzând de acord, să meargă amândoi împreună după porunca lui Dumnezeu și să pășească drept pe aceeași cale, și sunt îndemnați ca, în veșnicie, ca și aici pe pământ, să păstreze între ei pacea și prietenia.

Examinându-ți deci, în fața acestor trei mese, adică în aceste cărticele, starea și frumusețea trupului, ca și a sufletului tău, ca în fața a trei oglinzi strălucitoare și fără de pată, gândește-te, și dacă vei vedea vreun defect sau vreo urâțenie, îndreapt-o și orânduiește-o frumos și precum se cuvine și împodobește-o, pentru ca să te învrednicești a fi cinstit și plăcut atât lui Dumnezeu, cât și oamenilor.

Aici, deci, vei afla care este urâțenia și frumusețea trupului și care urâțenia și frumusețea sufletului, căci aici sunt înfățișate atât podoaba, cât și goliciunea amândorura: mai întâi lumea, adică trupul, spre care caută să te răpească un abis de întunecime fără măsură și să te chinuiască în veci, fără scăpare, torturându-te; apoi înțeleptul, adică sufletul, care te ferește de întunecimea aceea și de nevoia cea mare, te împiedică să alergi spre ea și te încurajează, îndemnându-te spre slava eternă, spre nesfârșita bucurie și

fericire care luminează și limpezește bezna întunericului lumesc, dezvăluindu-ți și învățându-te cele vrednice de cinste și de laudă.

De asemenea, te învață, îți arată și îți dovedește minciunile cele greșit cunoscute și cu nedreptate grăite de lume, adică de trup, prin Sfânta Scriptură cea nouă și cea veche și prin răspunsurile sale corecte; pe care tu, examinându-le și încercându-le cu rațiunea sănătoasă și dreaptă, vei afla viață veșnică, precum mărturisește și evanghelistul Ioan (5,39), zicând: „Cercetați Scriiturile căci vi se pare că aveți în ele viața veșnică”.

La aceste trei mese iată că ți s-au dat și două pahare, dintre care vei lua pe acela care o să-ți placă. Unul, însă, deși frumos și îmbietor aurit pe dinafară, este pe dinăuntru de aramă și conține o băutură cumplită și otrăvitoare; celălalt pahar este nearătos și neplăcut pe dinafară, însă este în întregime aurit pe dinăuntru și plin cu o apă dătătoare de viață și cu o băutură cât se poate de dulce. Paharul frumos și îmbietor este lumea sau împărăția lumii, iar paharul nearătos și umil la iniațișare este cerul sau împărăția, lui.

Dintre aceste două pahare dumnezeiescul părinte David, frumos, după cum se cuvine și cu multă înțelepciune, a ales, zicând: „Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema” (Ps. 115,4).

Paharul vieții. Acest pahar este cel care împărtășește cu adevărat viață și nemurire; dulcea lui băutură este nesecată; conținutul lui adapă veșnic sufletul cu vinul bucuriei și al veseliei. Acesta este paharul despre care Domnul Isus Hristos, mântuitorul nostru cel cu braț puternic, zice: „Beți dintru aceștia toți” (Mt. 26,28; Mc. 14,23; Le. 22,20). Paharul acesta conține băutura cu adevărat dumnezeiască și duhovnicească, din care, bând, toți aleșii lui Dumnezeu se vor bucura, după cum mărturisește Pavel (1 Cor. 10,4). Așadar, o, iubitule, să nu te dezguști, nici să te întristezi pentru urâțenia dinafară a paharului, căci deși nu se arată ochilor trupești, el pare și este chiar foarte frumos pentru ochii sufletești; de aceea, apropiindu-te cu dragoste, ia-l și bea fiindcă săturându-ți sufletul el va potoli flacăra ce se înalță din pojarul necurățiilor și domolind-o, o va răcori.

Paharul morții. De asemeni, să nu se amăgească ochiul tău de frumusețea dinafară a celuilalt pahar, și inima ta, râvnind marea iscusință cu

care a fost făcut, să nu-l dorească, pentru că în el se ascunde o nebunie otrăvitoare, iar despre cei ce iau acest pahar spune Prorocul: Beau și se tulbură și devin nebuni” (Ier. 25,16). Pentru cei ce beau din el zice iarăși un alt proroc: „Tulburatu-s-au și s-au clătinat ca beatul, iar toată înțelepciunea lor s-a năruit” (Ps. 106,27) și tot fericitul acela zice: „Foc și pucioasă și suflare de vifor va fi partea paharului lor” (Ps. 10,6). Acesta este paharul despre care spune, iarăși, binecuvântatul acela: „Și vor bea din el toți păcătoșii pământului” (Ps. 74,8). Acesta-i paharul urgiei lui Dumnezeu, despre care el însuși zice: „Ia acest pahar de vin neamestecat din mâna mea și vei adăpa toate neamurile și vor bea și vor vărsa și vor înnebuni” (Ier. 25, 15-16; vezi și Apoc. 16,19 și 14,10).

Pe lângă cele arătate, iată că pe aceste mese se află tot felul de bucate, iată că ți se pun dinainte tot felul de poame, aici poamele vieții și cele ale morții, acolo pâinea vieții și cea a morții; iar tu pe care le vei voi, pe acelea le vei mânca. Să nu te amăgească însă fructul frumos al morții, arătos la înfățișare și îmbietor la vedere, ci adu-ți aminte cum, odinioară, cu acest fruct s-a amăgit Eva și, dându-1 și bărbatului ei, sărmanul neam al oamenilor s-a întors îndată spre moarte; căci și tu, mâncându-1, îți va părea dulce, dar mai apoi, schimbându-se în amăreală, îți va otrăvi sufletul, precum mărturisește Ioan: „Făcutu-sa – zice – gura mea ca mierea și, după ce am înghițit, amărâtu-s-a pântecele meu” (Apoc. 10,10) „.

Masa necurăției. Pe masa necurăției stau pâinea și vinul nedreptății, iar cei care șed la ea mănâncă pâinea necurăției și beau vinul nedreptății – zice înțeleptul (Prov. 4,17). Pe masa lăcomiei sunt întinse bucatele nesațiului, iar cei ce mănâncă din ele nu cunosc saturarea. Oare nu despre aceștia zice Prorocul: „Sunt ca niște câini fără de rușine în suflet, care nu cunosc sațiul”? (Is. 56,11 și Iez. 7,19).

Masa curățenei. Pe această masă stau puse înainte pâinea vieții și vinul nemuririi; zice Domnul: „Cel ce mănâncă trupul meu și bea sângele meu nu va gusta moarte” (Io.6,51). Pe această masă se găsește fructul pomului vieții, și cel care îl va mânca va trăi în veac. Pe masa aceasta se găsește hrana cuvântului dumnezeiesc: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci și cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Dt. 8,3; Mt. 4,4).

Acum dar, o, vrednicul meu cititor, iată: ai în față masa dreptății, pâinea vieții, vinul nemuririi și fructul de viață dătător, și ți se arată în chip clar și lămurit care sunt și opusele, și potrivnicele acestora. Osteneala mea este de a le semnala aci, însă depinde de voința ta pe care din ele să le alegi și pe care să nu le alegi.

Mai notează-ți ca în Cartea întâia s-au însemnat pe margine capitolele pentru a se înțelege mai bine ce mărturii se aduc față de învinuirile din Cartea a doua.

De asemenea, cele 77 de articole privitoare la Încheierea păcii îți sunt arătate iarăși, prin capitole mici notate marginal, fiecare articol cu problema lui.

Acestea dar cercetează-le, citește-le și străduiește-te să nu rămâi doar cu citirea lor: căci până ce nu le pui în aplicare nu ai nici un folos, după cum bine adeverește sfântul Grigore din Nazianz: „Învățătura celui care te învață nu valorează nimic dacă cuvântul lui nu se potrivește cu faptele”. Și precum zice Apostolul: „Nu cei ce ascultă, ci cei care împlinesc legile vor fi îndreptățiți” (Rom. 2,13; Ioan 13,16; Iac. 1,25). Aplecându-te asupra acestei osteneli a noastră din Sfintele Scripturi, dacă, după cum se întâmplă de obicei, vei găsi vreo greșală sau abatere, gândește-te – cine este fără greșală? – și potrivește și îndreaptă cele greșite. Iar milostivul Dumnezeu, în viață prosperă păzindu-te, să te facă să crești și să sporești în orice bine, atât trupește, cât și sufletește.

Cel ce se roagă pentru binele tău, IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD PREALUMINATULUI, PREACUCERNICULUI ȘI MULT ÎNVĂȚATULUI IOAN DIMITRIE CONSTANTIN – VOEVOD.

Toate cele de la Dumnezeu dorite!

Cu mare bucurie și plăcere am primit scrisoarea și cartea luminăției-tale, cu atât mai mult cu cât am recunoscut în aceasta prima roadă a învățăturii tale. Te felicit pentru recunoștința ta, preaviteazul meu suflet! Cu înțelepciune ai judecat, ca eu, plugarul care am ostenit la holda minții tale, după cuvântul Apostolului, să-i primesc cel dintâi roadele [II Tim. 2,6] care – să mă crezi, pentru că vorbesc fără nici o lingușire – așa de frumoase și dulci la gust mi s-au părut, încât n-am putut să nu strig: „O, cu totul princiară retorică! Cu câte haruri și cu câte glorii îi îmbogățești în scurtă vreme pe cei ce te iubesc!” Și îndată mi-am adus aminte de acel pământ prea roditor pe care îl laudă Evanghelistul pentru că a rodit înmulțit sămânța pe care am primit-o, și mi-am zis că parabola s-a împlinit, și în noblețea minții tale, care, primind modestele semințe ale umilei mele învățături, a dat înmiit rodirea în învățături.

Pe lângă acestea am admirat în același timp creștineasca ta râvnă care nu s-a lenevit ca, spre mărirea lui Dumnezeu, să aprindă îndată lumina harului și a învățăturii dintr-însa în candela acestei cărțulii, mai ales pentru ca s-o vadă toți cei care au ochi scrutători și să mărturisească faptul că, acolo unde învățătura găsește o natură bună, adică o minte iscusită, precum e a luminăției-tale, pe cele grele le face ușoare, iar pe cele aproape cu neputință pentru cei mulți le face posibile.

Demnă de laudă am cunoscut deci cartea aceasta, fiind valoroasă și desăvârșită întru toate, și tot așa o va socoti oricine nu va avea ochii sufletului întunecați de fumul invidiei. Căci cartea are atât un rost minunat, cât și înțelesuri înalte, învățătură cu totul ortodoxă, care este principiul cucerniciei noastre, o împărțire foarte judicioasă a părților după subiecte, o exprimare limpede, foarte plăcută și retorică, pe măsura limbii locale a moldovenilor, foarte bogată în argumente din Scriptura veche și cea nouă, împodobită îndeajuns cu povestiri și zicale de-ale înțelepților păgâni și, într-un cuvânt, atât de plină de învățătură, încât cei mai mulți care nu-ți cunosc inteligența îngerească, datorită minunăției nici nu vor crede că este rodul ostenelii tale. Dar cum, după Tales, „timpul este mai înțelept decât toate lucurile” el va arăta, acolo unde există niște începuturi ca acestea, ce roade pline de slavă și cât de neprețuite rezultate va aduce sfârșitul.

Călătorește deci bine cu darul lui Dumnezeu, prealuminate, întru dragostea învățăturii și a înțelepciunii și fii încredințat că nu după mult timp înțelepciunea te va încununa, trecându-te în cartea marilor săi eroi. Să trăiești, odor preadorit al Bisericii ortodoxe! Sporește necontenit prin înțelepciune în urcușurile către Dumnezeu și întru folosirile aproapelui! Amin.

Smerit rob și rugător al luminăției-tale, EREMIA CACAVELAS A LUI IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD DIVANUL LUMII CU ÎNȚELEPTUL sau DISPUTA SUFLETULUI CU TRUPUL.

CARTEA ÎNTÂIA

1. Ți se cuvine să știi de cine a fost făcută lumea Înțeleptul: După cum mi se pare, voiam și doream să te cunosc, lume trufașă, amăgitoare și vremelnică: Cine te-a zidit? Ce ești? De cine ești? Și de când ești, cum petreci?

2. Să crezi că lumea este făptura lui Dumnezeu Lumea: Eu sunt făptura și creatura împăratului cel veșnic; sunt o grădină plină de pomi, de pomi plini de roade sau, mai adevărat, o vistierie plină de toate bunătățile; de 7207 ani m-a alcătuit Domnul în această frumoasă înfățișare; petrec cu oamenii și oamenii cu mine.

3. Să știi că lumea este trecătore.

Înțeleptul: Firește, știu și cred că ești creatura lui Dumnezeu și, de asemenea, grădină de flori, însă, după cât îmi dau seama, florile tale repede se ofilesc, și nu-și mai recapătă nicidecum frumusețea dinainte; pomii și roadele pomilor tăi mă tem să nu fie ca pomul acela din care i-a poruncit Dumnezeu lui Adam să nu mănânce, iar el, călcând porunca Dumnezeului și ziditorului său, a mâncat și cu moarte a murit; avuțiile vistieriei tale sunt nestatornice și ca praful se risipesc; petrecerea ta cu oamenii și a oamenilor cu tine este deșertăciune și amăgire, iar cât privește vechimea anilor tăi, tare mă mir că te rabdă Dumnezeu când ești atât de amăgitoare, de mincinoasă și de ucigătoare, și nu te nimicește cu un ceas mai devreme! Dar, prin faptul că te suportă, el își arată preabogata sa milă și îndelunga-i răbdare.

4. Nu te amăgi cu frumusețile lumii.

Lumea: Vai, om ignorant și vanitos, cum poți să spui că sunt amăgitoare și mincinoasă? Nu te uiți să-mi vezi și să-mi cunoști frumusețile? Nu-mi vezi înfățișarea nobilă? Nu deslușești bunătățile mele? Nu iei seama la desfătările și la dezmierdările mele?

5. Lucrurile lumii sunt ca praful în bătaia vântului.

Înțeleptul: Văd frumusețile și găteala ta ca iarba și ca floarea ierbii și bunurile tale în mâinile tâlharilor și în dinții cariilor; desfătările tale sunt praf și fum, ce se înalță în aer într-un nor mare și se spulberă deodată, de parcă nici n-ar fi fost.

6. Să nu te întristezi văzându-i puternici pe împărații neamurilor.

Lumea: Vai de tine, necugetatule și prostule, ce tot zici că înțelegi bine lucrurile? Cu ce cunoaștere și cu ce socoteală spui cuvântul acesta? Uite, ia aminte și gândește-te la împărați, cum dărâmă și întemeiază cetăți, cum nimicesc și adună oștiri, cum omoară și iartă, cum iau și cum dau! Gândește-te la bogați, pe care eu îi îmbogățesc, că nu le lipsește absolut nimic și dacă poftesc ceva obțin numaidecât! Oare nu eu le dau, sau nu de la mine iau ei acestea?

7. Norocul în lume nu aduce fericire Înțeleptul: Și până când moștenesc ei acest bun și fericit dar al tău?

8. Norocul este nehotărât.

Lumea: Fără limită și fără sfârșit.

[9. Cel fericit pe lume este nenorocit]

Înțeleptul: Mi-am dat seama și este adevărat că nu au limită, pentru că tocmai când nici nu gândesc, atunci sunt lipsiți și dezbrăcați de toate acestea și sărăcesc, iar de la faimoasa și lăudata avuție ajung la o sărăcie foarte înjositoare și disprețuită, și astfel, sfârșitul, care trebuia să le fie bun și dulce și se cuvenea să le aducă bucurie, devine urât și amar. Iar [omul] se întoarce în țărâna sa cu o întristare de nedescris și sufletul i se chinuiește în gheena, fără de milă și fără sfârșit în veci.

10. Ia exemplu din istoriile vechi.

Lumea: Bine am zis eu că îți lipsește cunoașterea și că te-ai înstrăinat de mintea ta. Oare nu ai citit istoriile și nu ai cercetat cronicile, ca să afli și să știi în cât de puțin și de scurt timp câtă lume a supus împăratul

Alexandru, fiul lui Filip; câte regiuni a cucerit, câte cetăți a dărâmat și a zidit, câte avuții a câștigat și cu câtă cinste s-a săvârșit în împărăția sa?

11. Ia exemplu de la Alexandru cel Mare.

Înțeleptul: Ba am citit, am cercetat și chiar am aflat că o picătură de vin amestecată de o mică slugă a lui în puțină băutură, dintr-atâta măreție câtă avea, l-a coborât mai jos decât toți, din împărăție în sărăcie, din tărie în neputință, din frumusețe în urâțenie și întunecime și, pe scurt, 1-a trecut din viață la moarte, din viu 1-a făcut mort și cu mare întristare i-a mutat sufletul în iad. Aceasta dar ți-e binefacerea? Cu aceasta răsplătești pe cei ce se fălesc cu tine și își pun nădejdea în tine? Acesta e sfârșitul și soarta de pe urmă a celor ce susțin și gândesc că bunătățile tale sunt fără de sfârșit? O, cât ești de vrednică de ură și de dispreț!

12. Nu prin răutăți, ci prin virtuți să rămână vestit numele după moarte!

Lumea: Așadar, cu asemenea cunoștință mergi și cu o asemenea socoteală umbli, o, tu cel cu capul în nori? Eu am spus că bunătățile mele sunt fără sfârșit, dar nu că cei ce le stăpânesc nu vor muri; căci chiar dacă mor ei, numele și gloria lor nu moare, nu trece, nu se sfârșește, ci rămâne în veci. De aceea străduiți-vă cu toții mai mult ca orice ca, murind, numele cinstit să vă rămână.

13. Cu fapta rea nu vei dobândi nume vestit.

Înțeleptul: Puah! cu ce dulceață de miere, amestecată însă cu otravă, dorești să mă îmbii și te străduiești să fac în așa fel, adică să mă silesc să râvnesc și eu la slava bogăției tale, ca să dobândesc nume vestit și, precum Alexandru, să-mi împlinesc în scurt timp toate dorințele trupului. Dar ce folos voi avea, când aceluia care a călcat atâta întindere de pământ și a supus atâtea împărății nu i-a rămas totuși după moarte mai mult de șapte palme de loc? Ba încă nu el a moștenit acel loc, ci locul 1-a moștenit pe el, căci țărâna s-a ridicat pe pieptul lui, i-a umplut ochii, i-a astupat gura, cu aceasta dându-i pildă ca, nesăturându-se de, să se sature de lut. Și astfel, trupul acela, pe care oamenii îl socoteau a fi, pentru frumusețea lui, fiu al lui Dumnezeu, l-au mâncat viermii și gândacii pământului și, din țărână

fiind, tot în țărână s-a întors. Voi fi oare eu mai vrednic decât el sau voi urca pe o treaptă mai înaltă? Spune acum, amăgitoareo, asta e împărăția ta? Așa arată puterea ta? La aceasta se reduce slava ta? O, cât ești de vrednică de râs, și încă și mai vrednic de tot disprețul este cel ce te crede și te dorește și agățându-se de tine gâfâie, dar nu-ți dă drumul!

14. Frumusețea lumii să n-o poftească inima ta.

Lumea: Ce vrei să spui, oare, că nu sunt frumoasă?

15. Îndrăgirea frumuseții aduce multă pagubă.

Înțeleptul: Nu ești frumoasă, dacă te voi socoti urâtă, pentru a nu-mi pierde mințile din pricina frumuseții tale.

16.. De la lume nu vei agonisi nici un hine.

Lumea: Și cum, nu sunt bună?

Înțeleptul: Nu ești bună, dacă te voi cunoaște că ești rea, pentru ca prin răutatea ta să devin bun și la mai mare bine să ajung.

17. Nu vei găsi în lume nici o înțelepciune, Lumea: Și ce, nu sunt înțeleaptă și plină de cunoștință?

Înțeleptul: Nu ești înțeleaptă, dacă vreau să te socotesc nebună și prin nebunia ta să devin înțelept, mai cu seamă pentru că „înțelepciunea ta este nebunie” [I Cor. 3, 19].

18. În lume nu vei întâlni bunătate și odihnă Lumea: Și la aceasta mai ai să răspunzi: Oare nu sunt eu plină de toate bunătățile?

Înțeleptul: Nu ești plină, dacă țin seama că ești „deșertăciunea deșertăciunilor și că toate ale tale sunt deșertăciuni” (Ecl. 1,1),

19. Dumnezeu a făcut lumea spre binele, iar nu spre răul omului.

Lumea: Oare ce fel de socoteală îți faci de mă consideri mai rea decât orișice rău? Căci însuși creatorul meu și Dumnezeu, după ce m-a făcut în

chin desăvârșit, a zis: „Este bună” [Gn. 1, 31]. Vezi dar că sunt bună.

20. După săvârșirea păcatului, lumea, s-a schimbat în rău.

Înțeleptul: Într-adevăr, potrivit acestui cuvânt al lui Dumnezeu, ești bună, pentru că preabunul Dumnezeu nimic rău, ci pe toate bune le face, de aceea ești bună. Ba chiar așa erai și pentru om, înainte să se fi amăgit el cu frumusețea și dulceața acelui pom purtător de moarte, al cărui rod mâncându-1 omul cel dintâi creat îndată a devenit muritor (căci Dumnezeu îl făcuse pe om nemuritor). După aceea tu, lume, ai devenit răutatea omului și te-ai prefăcut în amăreală. Dar Dumnezeu, în bogata sa milostivire, nevrând ca făptura și creatura mâinilor sale să se piardă și să dispară până în sfârșit, i-a făgăduit omului cu acest prilej un alt pământ și un cer nou. Pe acel pământ florile nu se veștejesc niciodată, pomii și roadele lor nu se strică, ci rodesc peste măsură în toate anotimpurile, în cerul acela căldura soarelui și răceala frigului sunt potrivite și, mai cu seamă, arșiță ori secetă acolo nu vor exista, iarnă nu va fi, și soarele nu va apune, căci nu va fi noapte. Într-un cuvânt, acolo nu va lipsi nici o bunătate, și nici un rău nu va atinge pe cineva. Dar acestea au fost făgăduite oamenilor drept moștenire cu condiția ca, renunțând la tine și urând deșertăciunile și amăgirile tale nefolositoare, să căutăm și să năzuim spre lucrurile cerești și ale veșnicei noastre moșteniri. Precum a cântat poetul: „O, minte, gândește-te cu cinste la cer și privește cu dispreț atracțiile pământești”, iar un alt poet: „Cerul este patria noastră”.

21. Pentru nimicirea păcatului trebuia să vină în lume Hristos, noul Adam.

Lumea: Eu zic că tu n-ai citit Sfânta Scriptură. Oare nu zice Evanghelia că „Dumnezeu și părintele într-atât a iubit lumea (adică pe mine) încât și pe fiul său unul născut mi 1-a dat”? [Io. 3, 16]. Tu, dar, nebuniile, cum, în ce chip și de ce să mă urăști?

22. Venirea Domnului și nimicirea păcatului au fost prezise mai înainte de proroci. Apoi, venind el, ne făgăduiește împărăția sa.

Înțeleptul: Ba am citit, dar dacă Tatăl ceresc ți 1-a dat pe fiul său, nu ți 1-a dat ca să-1 unești cu tine, ci tocmai pentru ca să-i despartă de tine pe ai

săi și ca să-i deosebească pe aleșii săi, pentru ca nu cumva, umblând în lumina ta, ei să moștenească întunericul cel veșnic; ci socotind întunecoasă lumina ta, să dobândească lumina soarelui celui neapus. Pentru că orice om conștient consideră lumina ta întuneric, frumusețea ta urâțenie, bunătatea ta răutate, liniștea ta zgomot și dezordine, așa încât se ferește de tine și te urăște, în acest chin mărturisește evanghelistul Ioan că: „Lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o" (Io. 1, 5).

23, Cunoaște-l pe Dumnezeu după lucrurile sale.

Lumea: O, nepriceputule, dar ochii pentru ce îi ai? Oare nu pentru ca să privești lumina mea plăcută și preafrumoasă? Sau, poate, nu vezi acești doi aștri mari pe care mi i-a dat preaputernicul Dumnezeu: unul să lumineze ziua, altul să lumineze noaptea? Și aceasta nu pentru altceva decât ca să-ți lumineze ochii și să-mi privești neprețuitele frumuseți și să-ți faci treburile tale. Așadar, cum să nu fiu eu dorită? Ia gândește-te, nesocotitule: când lumina soarelui e acoperită de nori sau de neguri, zici că vremea este întunecată și tristă și o dată cu vremea ți se strică și buna dispoziție; iar când e noapte fără lună și tu te afli obosit de drum, câtă frică îți este să nu dai de vreo primejdie și cât de mare ți-ar fi bucuria și veselia dacă ea ți-ar lumina cât de cât calea, ca să poți cunoaște încotro mergi? Mai mult chiar, ușuraticule, în legătură cu aceasta du-te și întreabă-1 pe cel orb cât de mare e dulceața luminii mele și ce n-ar da el s-o dobândească; întreabă-1 pe acela, și-ți va spune dulceața luminii mele, și așa vei învăța și tu să mă poftești precum ți se cade a mă pofti și să mă iubești și să-mi mulțumești.

24. Spre bine iar nu spre rău să te foloseați de darurile care ți-au fost date.

Înțeleptul: Dumnezeu atotputernicul nu a făcut numai acești aștri, ci încă unul. Pe aceștia doi el i-a făcut ca să lumineze omului deasupra capului, iar pe al treilea înăuntrul capului. Pe cei dinafară i-a creat (după chiar spusa ta) pentru luminarea ochilor mei ca, privindu-i, să-1 cunosc pe cel ce i-a făurit și, cunoscându-1, să nu-1 uit; și după cum ei îmi luminează ochiul totdeauna, așa și el să fie continuu slăvit de mine. Dar nicidecum nu i-a creat, precum ai zis, pentru ca, privindu-te pe tine, să-ți îndrăgesc deșertăciunile (căci nebun este oricine îndrăgește ceva în zadar). Iar astrul dinăuntrul capului este rațiunea mea, cu care m-a luminat dătătorul de

lumină, Dumnezeu, ca să pot socoti (o dată ce făpturile sale sunt atât de frumoase, atât de alese, atât de luminoase) cu cât va fi el însuși mai luminos, mai frumos și mai strălucitor; deosebirea aceasta nu va fi oare ca aceea dintre întuneric și lumină? Căci astfel propovăduiește și Ioan, că „Dumnezeu este lumină, iar lumea întuneric” [Io. 3,19]. Tu dar, fiind întuneric, cum să nu te urăsc, iar el, fiind lumină, cum să nu-1 iubesc? Și cât de nebun ar fi cel ce ar îndrăgi mai mult întunericul decât lumina! Într-adevăr, acela ar fi mai nebun decât tine. Deci și eu știind că acela este cel mai frumos și cel mai luminos, se cuvine să socotesc lumina ta întunecime, negură și miez de noapte fără de lumină; pe el să-1 laud și să-1 proslăvesc, să mă închin lui și să-1 iubesc; iar pe tine să te defăimez, să te disprețuiesc, să te urăsc și să te ocărăsc; căci a lui este lumina, și el este lumina cea adevărată, iar a ta este stricăcioasă, și tu ești întunericul cel primejdios.

25. Fii orb, mut și surd la poftele lumii!

Lumea: Tu, om ignorant, îmi vine sa râd într-una de tine. Nu vezi oare că și tu tot în mine și prin lumina mea umbli, și te slujești de ea în toate treburile tale, și mai zici totuși că n-am lumină?

26. Cugetă la cele de pe urmă.

Înțeleptul: Cât privește credința mea, bine m-ai numit „ignorant”, căci din ale tale nimic nu știu; și chiar dacă știu ceva, știu că ele sunt mincinoase. Iar dacă (după expresia ta) sunt lipsit de discernământ, pentru motivul acesta sunt, că, umblând prin tine, umblu ca și cum nu m-aș afla în tine.

Înțeleptul: O, lume, mai doresc să te întreb: ce le dăruiești acelor care te slujesc așa cum îți place?

27. Bogăția este cauza multor rele Lumea: Orice vor dori.

Înțeleptul (ispitind): Eu doresc bogăție.

28. Crescând bogțiția, sporește lăcomia, iar din lăcomie se naște invidia.

Lumea: În peretele casei tale, zidit de străbunicul tău, a ascuns el o comoară nemăsurată. Mâine cel mai devreme sau poimâine peretele se va surpa, și vei găsi acolo comoara pe care a zidit-o strămoșul tău,; mai mare decât ai râvnit; iată dar că te-am îmbogățit.

Înțeleptul: O, lume, eu doresc însă și mai mult: vreau să devin vestit și cu nume mare.

29. Invidia este fratricidă.

Lumea: Fratele sau prietenul tău, având multă avere, trăiește și o duce foarte bine. Nu e însă bine ca el să fie egal cu tine și de aceeași măsură. Cu bogăția pe care ai găsit-o în zidul străbunicului caută deci să faci în așa fel încât să-1 ucizi și, omorându-1, să iei și averea lui. Iată cum vei deveni mai bogat, mai vestit și mai lăudat decât toți.

30. Lacomul vrea ca toți să fie săraci.

Înțeleptul: O, lume, dar eu doresc și proprietăți și moșteniri, adică sate, ogoare și vii, ca să mă întăresc mai mult și să dobândesc un nume și mai slăvit.

Lumea: Iată, eu ți-am dat bogăție multă; du-te deci la cei care datorită sărăciei își vând proprietățile și satele și, găsindu-se la mare strâmtoare, le vei cumpăra toate la un preț mic. În felul acesta iată că vei ajunge om cu moșii și cu ogoare.

31. Neajungându-i ogoarele, poftește sate; cel mândru socotește că numai el este om, iar ceilalți animale.

Înțeleptul: O, lume, dar mai vreau și târguri și cetăți.

Lumea: Iată că aproapele tău, adică vecinul tău, are târg și cetate, ceea ce nu au alți vecini mai bogați decât tine; dar tu îl întreci prin bogăția arginților. Cheltuiește deci și tu ceva dintr-al tău și ucide-1 (tu însuți sau cu mâinile altora) sau izgonește-1. Altcineva străin nu va încerca să le cumpere, și chiar dacă ar încerca să se amestece, se va teme de tine, deoarece ești vestit în bogăție și putere. Și așa, nesporind prețul, le vei

dobândi ușor și la un preț mic, iar în felul acesta vei dobândi și târgul, și cetatea.

32. Bogatul urmărește scaunul cel mai înalt Înțeleptul: O, lume, după toate acestea, eu cer și doresc onoruri sociale.

Lumea: Oriunde ai fi, du-te printre oameni, și ei, aflând că ești bogat, te vor pofti la locul de frunte și în capul mesei; oricine te va vedea se va scula în picioare, închinându-ți-se. Iată cum în felul acesta și onoruri vei afla.

33. Dumnezeu este vrăjmaș bogatului mândru.

Înțeleptul: O, lume, dar eu doresc o onoare și mai mare decât aceasta, și anume, să fiu înălțat printre cei ce stăpânesc.

Lumea: Du-te la orice poartă împărătească sau domnească, și vei vedea că prin faima bogăției tale și, ceva mai mult, prin puterea ei, îți vor da rang boeresc, și încă pe cel mai mare, până când cu ajutorul banilor, dacă vrei, poți să dobândești și domnia și crăia, ba chiar și împărăția. Iată, dar, că nu-ți lipsește toată onoarea din lume.

34. Este greu să ai și bogățiile și raiul, pentru că nimeni nu poate sluji la doi stăpâni.

Înțeleptul: O, lume, împreună cu acestea aș vrea să agonisesc și să moștenesc și împărăția cerurilor.

Lumea: O, dulcele meu prieten, oare nu-ți este destul și nu-ți ajunge că nu ți-a lipsit tot ce ai dorit în lume? Oare aflându-te tu într-atâta onoare și slavă, o să te mai gândești la moarte? Te mai compari poate cu ceilalți oameni? Dar cine mai e ca tine, cine se aseamănă cu tine? Îți lipsește oare ceva? Așadar, bunul meu prieten, de ce te amărăști făcându-ți atâtea gânduri și socoteli și de ce te gândești la lucruri care-ți aduc mâhnire? Iată, ai în fața ochilor toate cele ce-ți plac; lasă deci acum celelalte socoteli și stai numai de mănâncă, bea, înveselește-te, căci atâtea câte ai niciodată nu le vei termina.

35. Dacă ești înțelept, împarte-ți viața în trei perioade.

Înțeleptul: O, lume, știu că au mai existat mulți alții ca mine și chiar mai puternici, dar până la urmă ce-au devenit? Ce au devenit acei mari regi ai perșilor, atât de lăudați și de vestiți? Unde sunt Cirus și Cresus? Unde sunt Xerxes și Artaxerxes, care se considerau ei înșiși zei și se socoteau mai puternici decât toți oamenii din lume până într-atât încât au încercat să domine întinsul mării și valurile furtunii, poruncind oamenilor lor să bată marea cu vergi și s-o încingă în fiare, pentru că le-a stricat podul pe care l-au făcut peste mare în strâmtoarea Chersonez (numită acum pe turcește Bogaz-hisari); ei, care au arătat și multe alte fapte vitejești? Unde este macedoneanul Alexandru cel Mare, numit astfel nu pentru că ar fi fost mare cu vârsta, ci pentru marile și minunatele lui războaie și victorii asupra țărilor? Și, ca să nu te mai întreb de alți vechi și vestiți împărați ai grecilor, ci despre cei mai recenți, spune-mi unde este Constantin cel Mare, care a întemeiat Cetatea? Unde este Justinian, cel ce a zidit minunata și de întreaga lume lăudata și până la toate marginile pământului mult vestita biserică numită Sfânta Sofia? Unde sunt Dioclețian, Maximilian și Iulian, acei mari și puternici tirani? Unde sunt Teodosie cel Mic și Teodosie cel Mare? Unde este Vasile Macedoneanul, cu fiul său Leon înțeleptul? Dar toți ceilalți mari, puternici și vestiți împărați ai grecilor? Unde sunt regii Romei, ai cetății aceleia care a învins întreaga lume? Unde este Romulus, cel ce a întemeiat-o, și toți ceilalți până la Caesar Augustus, căruia i s-au închinat toți stăpânitorii? Și, ce să-ți mai spun, unde sunt bunicii și străbunicii noștri? Unde ne sunt frații și prietenii noștri, cu care până mai ieri-alaltaieri ne întâlneam și petreceam cu toți la un loc și care acum au dispărut din mijlocul nostru, părându-ni-se că n-ar fi existat niciodată? Spune-mi dar, acum, despre toți aceștia, adevărat și fără înșelăciune, cum și în ce fel s-au săvârșit?

36. Când vine moartea, la ce folosește bogăția?

Lumea: Prietene, grea întrebare mi-ai pus, dar întrucât ești atât de dornic să știi, iată, îți voi povesti cu sinceritate despre toți cei de care mă întrebi. Potrivit unei necesități a neputincioasei firi omenești toți aceștia – să fii tu sănătos – au murit. Părăsindu-mă pe mine, ei și-au schimbat locul, zicând că vor să trăiască mai mult în altă parte, nu știu unde.

37. Gol ai ieșit din pântecele maicii tale, gol vei intra în pământ.

Înțeleptul: Și spune-mi, după moartea lor, dintr-atâta avere și comoară câtă aveau ce-au luat și au dus cu ei?

Lumea: Află că s-au dus înveliți numai într-o bucată de pânză veche, ca și cum ar fi fost îmbrăcați în cămașă de mătase, așezați în sicriu, ca și cum ar fi fost învestmântați în haină de purpură, și aruncați în groapă, ca și cum s-ar fi odihnit în palatele și curțile cele mari și fastuoase. Iar altceva nimic n-au luat să ducă cu ei, nici în sân și nici în spate.

38. Unul este sfârșitul tuturor: moartea Înțeleptul: Bine, cât privește viața și averea lor, mi-ai spus adevărul; dar despre sufletele lor, oare cum socotești să fie și cum o duc ele în lumea aceea fără de sfârșit? Mai cu seamă la asta vreau să-mi răspunzi iară fără minciună.

Lumea: îți voi răspunde acum după socoteala voastră, adică așa cum gândiți voi, cum că cei buni sunt moștenitorii raiului, iar cei răi – ai iadului. Să știi deci că, dacă așa stau lucrurile, mai mulți se află în iad decât în rai.

39. Nechibzuința aduce suferință.

Înțeleptul: O, lume înșelătoare, așadar acesta este sfârșitul la care îi duci pe acei ce-ți slujesc după cum vrei și după cum îți place? Deci ca răsplată a ostenelii lor le arăți iadul? Dar atunci cum să nu fii tu înșelătoare și mincinoasă? Nu mi-ai spus adineauri că bunurile tale nu au sfârșit? Dar nu este oare avuția ta fum și bunurile tale pulbere, desfătările tale praf spulberat de vânt, iar cinstea și slava ta ocară și defăimare? Ce-ai făcut din sceptrul împăratului de care se cutremura, spăimântându-se, lumea întreagă, de a i cărui sosire numai auzind cineva trimitea cheile cetății înainte să fi ajuns acolo, ale cărui bogății erau fără număr și puterea de neînvins; caii și carele lui, iuți și multe; călăreții lui, viteji; pedestrașii lui, puternici și învesmântați în zale, iar armele lor, ascuțite și înfricoșătoare, mereu gata pentru vărsări de sânge; cetățile lui mari și încăpătoare, cu ziduri înalte și groase, cu șanțuri adânci și largi, cu coloanele de la intrare groase și solide; vitele lui numeroase, scumpe și arătoase? Unde sunt țiitoarele lui cele alese, care întreceau în frumusețe toate fetele din lume? Dar viile lui cele bogate în rodul strugurilor, dar grădinile împodobite și înfrumusețate cu tot felul de

flori frumoase, dar clădirile și palatele lui cele minunate, zidite din piatră cioplită și măiestrit sculptată, frumos pardosite cu tot felul de marmură scumpă? Răspunde-mi dar și pentru acestea, sincer și amănunțit, ce le-ai făcut?

40. Dumnezeu schimbă și mută împărățiile.

Lumea: O, vai mie, ți-am spus că puține știi și pe cele mai multe nu le știi. Eu nu sunt amăgitoare, cum mă batjocorești tu, ci sunt dreaptă și pe toate le fac cu dreptate, pentru că pe câţi îi cuprind în mine, pe toţi îi tratez ca pe proprii mei fii. După cum un tată cu mulți feciori, cărora le împarte averea și bunurile sale, de i se întâmplă să moară vreunul dintre ei, averea aceluia o împarte tot fraților răposatului, și deci copiilor săi, la fel fac și eu. De aceea nu mă voi rușina să-ți spun adevărul despre toate cele ce m-ai întrebat, pentru că nu nedreaptă și vrednică de ocară mi-a fost purtarea, ci dreaptă și demnă de laudă: sceptrul lui l-am dat altuia; averea și bunurile sale le-am împărțit celor ce nu s-au ostenit să le dobândească; puterile și strășnicia lui le-am legat între patru scânduri, așezându-le în pântecele pământului; caii și carele le-am sfărâmat pe câmpii; pe călăreții lui, în munți, și pe pedestrașii săi, în șesuri, i-au mâncat vulturii și alte păsări; armele lui le-a ros rugina, cetățile lui le-au nimicit alții, făcându-le una cu pământul, șanțurile lor s-au umplut cu gunoi și acele frumoase coloane le-a risipit pustietatea; vitele lui le-am făcut ospăţ întins jivinelor; gardurile viilor lui le-am dat pradă focului, iar strugurii lor i-au strivit picioare străine; livezile și pomii cu roade dulci s-au tăiat de orice secure și de toată mâna ce nu le-a sădit; țiitoarele lui cele alese le-am făcut desfrânatele cetății; florile grădinilor lui le-au cules mâini străine și le-au mirosit nări străine; palatele lui le-am prefăcut în sălașuri de bufnițe și cucuvele. Iată deci, aceasta este dreptatea, ca toate darurile mele să le moștenească și să le stăpânească toți.

41. Agonisind lumea, în mare primejdie te afli să-ți pierzi sufletul.

Înțeleptul: Tocmai de aceea, o, lume înșelătoare, n-ai să-ți poți bate joc de mine, fiindcă eu am știut că toate averile tale sunt ca norii și ca umbra norilor. Ba mi-am mai dat seama că chiar de te-aș dobândi pe tine și întreaga-ți avuție, la ce mi-ar folosi dacă pierd și lucrul cel mai neprețuit –

sufletul? De aceea nu-mi voi pune niciodată nădejdea în averile tale, așa cum nu-mi pun nădejdea să călătoresc pe mare fără corabie.

42. Nu te amăgi cu cei câțiva care, împărați și bogați fiind, au dobândit împărăția cerurilor.

Lumea: Dar pentru ce motiv și de ce să-ți pierzi sufletul? Socotești oare că agonisind bunurile mele și desfătările mele îți vei pierde sufletul? Acuma văd, o, cinstite prietene, că nu folosești o bună judecată în purtarea ta, ci cugeți numai la cele ce duc spre rău, și nu spre bine. Căci dacă ai judeca lucrurile pe toate părțile (ceea ce s-ar și cuveni să-ți bagi în minte), nu ai mai nutri asemenea gânduri în capul tău, ci ți-ai aminti de David, care, deși împărățind întru atâta slavă, cu oști cu bogăție, i-au dăunat oarecât de puțin sufletului zestrele mele cele alese? Ba dimpotrivă, a fost și împărat și proroc, iar după moarte, chiar și sfânt, și s-a învrednicit de rai. Așadar, de vreme ce te numești înțelept, renunță să mai disprețuiești frumoasele podoabe ale zestrelor mele. Fiindcă nu numai David, ci și alți numeroși împărații bogați, cinstiți, mari, puternici și vestiți, care umblau toți înveșmântați în mult îndrăgitele mele podoabe, n-au fost atinși din pricina lor, nici cât negru sub unghie, de vreo lipsă în ce privește binele sufletului, ci, după cum ți-am amintit mai sus, s-au făcut vrednici de împărăția cerurilor.

43. Pe mulți oameni întăriți în multe virtuți i-a întors lumea la mari nebunii.

Înțeleptul: Ascultă, lume lacomă să ucizi sufletele oamenilor; aceste pilde pe care mi le arăți adesea și îndelung le-am studiat și cercetat, și le-am aflat drept foarte periculoase. Hai, amintește-ți și tu de acest lăudat împărat și proroc David, în ce stare l-ai adus odată, când s-a lăsat prins în mreaja capriciilor tale lumești; nu numai că i s-a scurtat viața, ci, de unde avea să moștenească raiul, era cât pe aci să-1 înghită gheena. Acest lucru s-a întâmplat pe vremea când, îndemnat de tine, lume răuvoitoare omului, a căzut în păcat cu Versavia, soția lui Urie Hititul. De-abia a scăpat atunci din lațul tău, căci îndată și-a dat seama de spurcatu-ți îndemn și a și început să se mărturisească (după adeverirea prorocului Nathan) și să zică: „Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila ta, că fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea” [Ps. 50,1-2,4], Și chiar fără

cercetare știu că împreună cu prorocul David, cu care te lauzi, fiul său ți-a zis: „Deșertăciune a deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune” [Ecl.1,1], adică tu ești deșertăciune și lucrurile tale sunt deșertăciuni. Și am auzit chiar și ce ai pus la cale împotriva fiului său, preaînțeleptul Solomon, care după marea îndrăzneală ce o avea înaintea lui Dumnezeu încât i-a vorbit el însuși, gură către gură, a sfârșit prin a se lăsa prostit de tine și călcând dumnezeiasca poruncă și-a luat femei și fete străine printre țiitoarele lui. În felul acesta el, cel minunat întru înțelepciune, prin desfătările tale – fiind înconjurat și de frumusețea femeilor – a fost mutat de la înțelepciune la nebunie, de la curățenie la spurcăciune, de la dreptate la nedreptate și a fost prefăcut din sfânt în păcătos până într-atâta, încât a înălțat și temple unor idoli făcuți de mână.

Acum dar, de vreme ce ai fost în stare să mergi cu meșteșugirile tale până acolo încât și pe acel preaînțelept, care a fost lăudat pentru înțelepciunea lui de gura cea negrăită a lai Dumnezeu, l-ai determinat să-și piardă credința acelui Dumnezeu, cu atât mai mult pe mine, sărmanul, care din înțelepciunea lui nu o parte sau o treime, dar nici măcar o miime dintr-o mică parte nu am, cum n-ai să mă înșeli și cum n-ai să mă prefaci după cum îți e voia? Și așa să mă faci să-mi uit cu totul de Dumnezeu, creatorul și dătătorul vieții mele, să-1 părăsesc pe cel ce a zidit cerul și pământul, marea și cele din lăuntrul ei, și să mă închin aurului, argintului și lucrurilor făcute de mâini omenești, iar prin desfătările tale, mâncărurile și băuturile tale, să-mi slăvesc pântecele în loc de Dumnezeu. De aceea fericitul Pavel, învățându-mă cu putere și cu tărie să mă feresc de asemenea lucruri, mi le interzice într-un chip frumos și minunat [Filip. 3,19].

44. Auzind că mulți prin avere au moștenit raiul, să nu râvnești sub acest pretext bogăția, deoarece pe cei mai mulți ea i-a dus în iad.

Lumea: Vai, omule naiv, iarăși te abați de la judecata cea dreaptă și bună. Socotești cumva că fiind împodobit cu zestrele mele, încărcat și îmbogățit cu averile mele îți vei pierde sufletul? Nu înțeleg de ce-mi tot spui că prin desfătările mele cuviincioase te vei închina idolilor! O, minune a marii tale ignorante și a greutății minții tale necioplite! Dar nu ți-ai dat seama că prin avere multa vei fi de mult folos sufletului tău? Cu avuția poți zidi biserici, mănăstiri, fântâni, poduri; cu avuția poți elibera robi și izbăvi

datornici; cu avuția poți să miluiești, să întărești pe cei slabi. Dar, mai cu seamă, n-ai citit în Sfânta Scriptură (sau poate ești neștiutor de carte) că împărăția cerului este foarte ieftină, pentru că o femeie aruncând doar doi bani în vistierie și-a cumpărat împărăția cerurilor? [Mt. 2]. Cum să nu fie deci fericită avuția mea și cum nu ai fi nebun dacă nu te-ai strădui să o dobândești, de vreme ce ea este binefăcătoare atât pentru sufletul, cât și pentru trupul său.

45. Crescându-ți averile să nu ți se împietrească inima.

Înțeleptul: Oh, lume lingușitoare, cum mă lingușești ca să mă înșeli? Cu toate că, într-adevăr, sunt naiv și nu știu carte, precum ai spus, însă după puterile mele am cercetat Sfintele Scripturi și tot în acea sfântă și adevărată Scriptură am aflat undeva spunându-se că un tânăr 1-a întrebat pe Domnul nostru Iisus Hristos: „Bunule învățător, ce trebuie să fac ca să moștenesc viața veșnică?” [Mt. 19,16 și urm.]. Bunul învățător i-a dat buna învățătură să se păzească și să fuga de toate cele pe care legea și credința le oprește și să respecte și să facă toate cele ce legea și credința îndeamnă și poruncește să fie făcute, iar el i-a răspuns că toate acestea le respectă și le împlinește spunând: „Toate acestea le-am păzit din tinerețea mea”. Atunci Domnul i-a arătat cerința cea mai înaltă, zicându-i: „Mergi și vinde-ți toate averile și dă-le săracilor”. Atunci nenorocitul, fiind deprins cu îndrăgirea ta și cuprins de amăgirea ta, rău s-a întristat și peste măsură s-a mâhnit, și mai degrabă te-a ascultat pe tine, lume vrednică de dispreț, decât pe învățătorul pe care îl mărturisise mai înainte drept bun. Și astfel s-a întors întristat, cu inima zdrobită, fiindu-i greu să împlinească porunca cea bună a bunului învățător. De ce oare? Nu pentru că era deprins cu tine, cu desfătările tale și dedat cu totul plăcerilor tale? Și astfel el, prin avere, mai tare și-a închis și a pierdut împărăția cerurilor decât să o deschidă și să o câștige, pentru că într-atât de strimtă și de îngustă i s-a făcut, încât mai ușor să-i fie cămilei să intre prin urechea acului decât lui în împărăția cerurilor. De aceea mă tem că nu voi da banul, ca femeia cea sărmană, ci mă voi întrista ca bogatul atunci când mi-1 cere cineva. Deci nici cu aceasta nu mă vei amăgi, căci n-am nevoie de bogăția ta.

46. Lumea este o temniță, deci pentru ce să fie iubită? Lumea: Așadar, acum tu nu mă iubești de loc? Înțeleptul: Ba te iubesc, cum te-a iubit și

fericitul David, care te socotea o temniță; și iarăși întocmai ca David mă rog cu umilință atotputernicului Dumnezeu, zicând: „Scoate din temniță sufletul meu ca să se mărturisească numelui tău” [Ps. 141,10].

Lumea: Și această vorbă a ta e mai degrabă spre ură și ocară decât spre dragoste și laudă. Mai mult chiar, îmi spui că sunt temniță. Pentru ce? într-adevăr, îmi vine să râd de întunecata-ți orbire! Dar bine, sărmane, nu mă vezi cât sunt de largă și încăpătoare, luminoasă și frumoasă, aleasă și drăgăstoasă? Întreabă-i pe cei ce stau închiși în temniță să-ți spună ce înseamnă închisoarea temniței și ce libertatea mea.

47. Pofta neînfrânată împinge sufletul spre moarte.

Înțeleptul: într-adevăr, după socoteala ta smintită și după cum îți pare, tu ești largă și încăpătoare, dar spre a face răutăți, iar nu binefaceri; ești luminoasă și arătoasă ca să luminezi și să arăți căile cele urâte, să provoci vărsări de sânge și să pierzi suflete. După socoteala mea, însă, înțeleg bine și cunosc frumos că te silești cât poți să mă faci să umblu cu poftă slobodă și cu dorința neînfrântă prin întunecoasa ta lumină. Astfel, o dată cu lumina ta, mă va cuprinde bezna nebuniei, mă voi afla veșnic în pierzanie și în osândă și mă voi chinui cumplit și fără de sfârșit.

48. Nu există fericire în lume și nici pământean fericit.

Lumea: Vai, vai, cum nu poți pricepe și nu te poți învrednici să cunoști că cei ce petrec liber întru mine sunt fericiți și plini de toate, și astfel să te silești a trăi și tu împreună cu ei!

49. Ferice de cel care nu s-a amestecat cu lumea Înțeleptul: Ba minți, ca una ce ești îngâmfată și mincinoasă, căci înțeleptul fericește nu pe acela care locuiește în tine, ci pe acel ce a ieșit din tine și, mai ales, pe cel ce încă nu a intrat în tine. Nici cu aceasta deci nu mă poți birui.

50. Omul drept nu se va clinti, orice i s-ar întâmpla.

Lumea: O, sărmane, netrebnicule și ignorantule! Dar patriarhii, prorocii, apostolii, mucenicii și ceilalți sfinți, oare nu toți au umblat împreună cu mine și nu s-au servit toți de mine? Dar de vreme ce toți

aceștia, pe care eu i-am păstrat în mine ca într-o vistierie, ca pe niște odoare scumpe, sunt numiți fericiții, tu de ce-mi arunci vorbe atât de nevrednice și îmi dai răspunsuri necuviincioase?

51. Lepădându-te de lume, vei dobândi pecetea fericirii.

Înțeleptul: Acum devii flecară și mincinoasă. Nu cumva socotești că sfinții pe care i-am pomenit mai sus au fost dintru tine sau îți închipui că s-au amestecat cu tine? Dimpotrivă, ei, fericiții, au dobândit pecetea fericirii lepădându-se mai întâi de tine și de dulcețile tale. Și aceia, de trei ori fericiții întru pomenire, s-au lepădat nu numai de tine, ci chiar și de ei înșiși, păzind porunca bunului lor învățător, care zice: „Cine vrea să mă urmeze să se lepede de sine” [Mt. 16,24]. Ei până într-atâta te-au urât, încât, când le spunea cineva că vor muri, vor pieri adică dintru tine, încercau o bucurie negrăită, de nedescris. Față de o asemenea fericită, iar nicidecum zadarnică bucurie, oricât de cumplită, înveninată și nemiloasă ar fi fost moartea, ei n-o băgau în seamă. De aceea unii dintre ei, intrând în foc, păreau că intră în rouă, alții intrând în ger și în gheață păreau că intră în căldură și în baie; unii iarăși, în timp ce erau bătuți cu vine de bou, se purtau ca și când ar fi primit daruri, iar alții, când erau târâți în fugă nebună, legați de cozile unor cai sălbatici și zdrobiți pe pietrele ulițelor, se purtau de parcă ar fi fost la plimbări și desfătări. La fel, mulți alții, răbdați nenumărate alte chinuri peste măsură, de neîndurat, dar nu se fereau de toate acestea, ci, dimpotrivă, alergau spre ele, adică spre chinuri, cu inima bucuroasă și sufletul înveselit. De ce oare? Pentru ca să scape de tine cu un ceas mai devreme și pentru ca să atingă sfârșitul către care se străduiau să ajungă încă din copilăria lor. Tot așa și sihaștrii (o, fericiții, că și-au ales partea cea mai bună), care de ura ta vrednică de ură fugeau să se ascundă la un loc cu târâtoarele veninoase și cu fiarele cumplite, singuri, fără însoțitori, în munți înfricoșători, în singurătate și în văgăunile unor peșteri foarte adânci. De ce oare? Pentru că bine socoteau că o fiara mai cumplită, mai vrăjmașă și mai veninoasă decât tine nu există și, mai cu seamă, pentru ca să nu vadă ticăloasa ta urâțenie, hulită de orice om cuminte, care în ochii slabi ai unora pare să aibă și ceva frumos și de care, prin înșelăciunea ignoranței, cei mai mulți se lasă destul de rău amăgiți. Iar aceia (o, de toată gura de trei ori lăudații!) și-au ales mai bine să locuiască în văgăuni, să moară de foame și să se topească de sete, decât să trăiască în tine, să umble după bunătățile tale și să-și smintească prin

desfătările tale neprețuitele și sfintele suflete. Pe aceștia, o, clevetitoareo, în chip mincinos îi numești tu nebuni! De a căror nebunie să-1 rugăm toți cu sârguință pe Dumnezeu să ne facă părtași și pe noi, ca să ne socotești și pe noi nebuni și nechibzuiți.

52. Deprinzându-te cu poftele lumești, poruncile lui Dumnezeu îți vor părea grele.

Lumea: Mă mir nespus de ce vorbești lucruri zadarnice și de ce spui minciuni, grăind în deșert. Vrei, deci, să spui că cei ce se leapădă de mine dau de vreun bine sau află vreun folos? Oh, de aceea voi repeta că tare mă mir și mă minunez! Iată, ia seama la ce vreau să te întreb: Oare ce fel de viață va duce și ce fel de trai va trăi un om care locuiește într-un munte pustiu și care trăiește într-o văgăună de balaur sau într-o peșteră de leu, de urs sau panteră? Sau ce fel de viață va petrece el mereu în răcnetele leilor, în mormăiturile urșilor, în șuerăturile balaurilor și ale șerpilor, cuprins totdeauna, ca să nu zic neîntrerupt, de groaza și spaima fiarelor cumplite, a sălbăticiunilor, vara chinuit de căldură, opărit și dogorit de arșiță, iarna înghețând și degerând de frig și ger, sleit și hămesit de foame, ars și topit de sete, care chiar de va găsi ceva să mănânce și să bea – vreo rădăcină de iarbă sau apă din scorbura copacilor – nu el le mănâncă sau le bea, ci ele îl topesc și îl sfârșesc pe el? Dacă toate acestea ți se par înțelepciune, mare nebun ești și te poți socoti în rândul celor fără minte.

53. Celui ce are adevărată dragoste de Dumnezeu i se dăruiește orice dorește.

Înțeleptul: O, lume fățarnică, pulbere ce ești! Doar știi bine că dragostea pe toate le supune și le învinge [/Cor. 13,13], ca dragostea adevărată și deplină, intrând în sufletul unuia ca acela și cuprinzându-1, pe toate cele ce mi le-ai amintit mai sus, oricât ar fi de rele, cumplite și îngrozitoare, le schimbă în bune, blânde și plăcute. Prin dragostea adevărată și deplină, el se satură cu prisosință de toată hrana prea dulce și de toată băutura bună când îl apucă foamea și setea. Fierbințeala cea mare care arde și usucă, frigul cel aspru și înghețul cel cumplit se prefac în zefirul ce adie în zori primăvara și în mângâiere a trupului și a cărnii omului neputincios; jivinele, șerpii, fiarele cele crude șij sălbatice devin blânde și domolite, îi sărută picioarele și chiar îi slujesc; într-un cuvânt, toate relele acelea

potrivnice și vătămătoare i se fac ascultătoare și bune; pentru că Binele desăvârșit, adică Dumnezeu, se află mereu cu el și, fiind prezent, nimic nu-i lipsește.

54. Omul este împărat peste toate lucrurile lumii, dar acestea toate i-au fost date numai în păstrare.

Lumea: Dar în mine, ce vei căuta și nu vei găsi, sau ce vei dori și nu vei căpăta? Hai, gândește-te la toate lucrurile mele: orașele pline de oameni, cetățile tari, satele dese, viile roditoare, ogoarele îmbelșugate, grădinile cu flori frumoase, livezile cu pomi atrăgători. Gândește-te la palatele cele mari ale domnilor și ale boierilor, gândește-te la clădirile mărețe și somptuoase ale cezarilor și împăraților; gândește-te la șoselele largi, pavate cu piatră, ale orașelor și cetăților; dă-ți seama de avuția și lucrurile scumpe care se află în aceste orașe. Dar celelalte cununi ce se află în mine ca să le dăruiesc și să împodobesc pe acel ce-mi slujește fără preget, adică peștii mării, peștișorii din râuri, fiarele și toate sălbăticiunile pământului, păsările cerului și celelalte, cu care m-a umplut cuvântul lui Dumnezeu și pe care le-a răspmdit sfânta lui mână în mine, strălucita lui creație, și tocmai ca să le folosești tu, prostule, prin mijlocirea mea și datorită mie, pentru ca mâncând, bând și desfătându-te să te înveselești, și cunoscând binele meu, să-mi mulțumești din tot sufletul. Dar, o, sărmane, nu a fost oare Solomon mai înțelept decât tine? Și el tocmai aceasta ne învață că numai aceasta îți va rămâne.

55. Dulceața lumii este otrava sufletului.

Înțeleptul: O, capcană și laț întins în întuneric, oare nu știu eu că toate cele pe care mi le-ai amintit și tu însăți sunteți asemenea pomilor despre care se povestește că erau lângă un lac unde a fost cândva Sodoma? Erau pomii aceia mai frumoși, mai umbroși și mai arătoși decât toți pomii din lume, dar încercând cineva să caute înăuntrul lor a aflat putregai și în fructele lor stricăciune, fum și amăreală. Tu însă tot mai rea și mai otrăvitoare amăreală porți, fiindcă fructele acelor pomi amărăsc doar gustul, iar otrava ta îndulcind gustul, adică pofta trupului, omoară sufletul. Fapt pentru care toți ar trebui să-ți strige: „O, lume, care ești miere amestecată cu fiere!”

56. Nu gândi că vei lega vreodată adevărată prietenie cu lumea.

Lumea: Mult stau și mă mir de mintea ta simplă și puțină: cum poți să-mi spui că sunt miere amestecată cu fiere? Pe cine ai auzit vreodată să zică: „O, de-aș muri” numai de urâtul lumii? A, știu, îmi vei spune că dintr-aceștia cunoști destui și că pe mulți i-ai auzit vorbind așa, dar știu pentru ce: nu datorită răutății mele, ci ignoranței minții lor înguste, care nu rabdă și nu suferă o supărare cât de mică. Cel cu judecata sănătoasă și cu mintea întreagă nu va vorbi însă, nici nu va pomeni despre aceasta niciodată. Cine ar putea oare să-și urască doica, să nu zic maica? Pentru că, după cum ți-am mai spus, și eu îi socotesc pe toți drept fiii mei, îi alăptez ca pe niște prunci și le port grijă ca unor odrasle ale mele. Și când îi îngrijesc astfel și îi feresc de tot răul, oare cum, în ce fel și cine ar fi cel care ar vrea să se despartă de mine? Pentru că eu sunt bună și blândă față de toți și în toate. Și cine dorește să se despartă de bine și pentru că-i iubesc, iată că le simt prietenia, și cine ar vrea să se înstrăineze de prietenul său? Nimeni! Iată dar că sunt vrednică să fiu dorită și iubită.

57. Lumea este maica răutății și gazda tâlharilor.

Înțeleptul: O, cum și în ce chip mi te arăți că mă iubești și cum te dovedești tu singură (după greșita-ți socoteală) că ai fi vrednică de iubire, când fiecărui om i se întâmplă să știe și să cunoască, într-adevăr, că prietenia ta seamănă cu acei tâlhari numiți pe latinește philetes latrones, adică, tâlhari cu chip de prieteni”, care ies în calea drumețului și îl întâmpină cu vorbe dulci, ca și cum ar fi oameni buni și se fac tovarăși de drum cu el, căutând însă prilej, dacă le vine la îndemână, să-1 omoare și să-1 piardă pe acel biet călător căruia nici prin cap nu-i trece și își vede de drum fără să se ferească de ei câtuși de puțin. Și așa, la timpul și locul potrivit, îl dau pieirii și morții pe nenorocitul acela ca pe un miel nevinovat, făcând fără milă vărsare de sânge. Și totuși, tâlharii aceia sunt mai buni decât tine, și tu ești mai rea decât ei, pentru că ei ucid trupul, iar tu sufletul.

58. Lumea este mai rea decât tâlharii, pentru că tâlharii ucid trupul, iar lumea sufletul.

Lumea: Oh, vai mie, cum poți să mă compari cu tâlharii, cu ucigașii și cu oamenii cei răi? Atunci cum să nu te asemui și eu cu nebunii și cu cei

fără de minte? Hai, judecă, oare ca hoții mă port eu? Căci tâlharii caută să-i ia omului tot ce are și să-1 despoaie, pe când eu nu fac așa ceva, ci pe cei care locuiesc în mine îi umplu de toate din plin și mă străduiesc să nu le lipsească nimic.

59. Poftele lumești, adormindu-l pe om, ca sirenele îl îneacă.

Înțeleptul: Ai prins, într-adevăr, arta subtilă, și multor oameni necunoscută, a sirenelor (pe care moldovenii le numesc „fetele mării"), care înnebunind pe bieții corăbieri cu frumoasele, plăcutele și legănatele lor cântece, îi adorm, și apoi – după cum spune povestea – sărind în corabie, îi îmbrățișează, îi cufundă și îi coboară în adâncul mării și îndată îi îneacă. Dar tu ești mai răufăcătoare decât sirenele, pentru că ele îneacă trupul, iar tu sufletul. Ce face însă călătorul înțelept? Își astupă bine urechile, ca nu cumva, auzind glasul sirenelor, să adoarmă, și așa, el trece printre cântecele lor ca și când nu le-ar auzi, și fugind prin vicleșug dintr-acea capcană care îi primejduia viața, scapă fără nici o piedică. Prin urmare, trebuie să procedez și eu la fel ca acel călător înțelept și bine chibzuit și, ca și dânsul, mi se cade sa mă păzesc tare, încât locuind în tine să mă socotesc ca și cum nu aș fi în tine, și în felul acesta să mă dovedesc stăpân pe mine însumi față de feluritele tale ispite.

60. Toate înlesnirile fiilor veacului acestuia sunt zadarnice și ridicole.

Lumea: De vreme ce umbli cu o asemenea socoteală, să știi sigur că ești un naiv, pentru că eu nu mă străduiesc să fac vreun rău nimănui, nici nu mă lupt pentru primejduirea sau pieirea cuiva, ci dimpotrivă, mă lupt și mă nevoiesc ca toți să aibă îndemn și înlesnire în toate și în tot binele. După cum mărturisesc toți înțelepții mei, eu nu favorizez pe nimeni, nu înșel pe nimeni, nu alung din mine pe nimeni, ci tuturor le doresc binele, și cuprinzându-i pe toți ca pe copiii mei, pe cei mari, ca și pe cei mici, pe cei tineri la fel ca pe cei bătrâni îi îmbrățișez cu mare dragoste. Și nici nu-i ademenesc ca sirenele, precum spui tu din invidie, nici nu-i înec, precum bârfești tu pe nedrept, ci ca un părinte bun gospodar, care, precum pe fiul său întâi născut se silește să-1 crească, așa se nevoiește și pentru cel din urmă, ca să-1 vadă și pe el crescând mare. La fel am și eu grijă deci de toți copiii mei, ca să nu-i lipsească nimănui nimic orice ar dori; iar dacă pentru asta tu mă consideri înșelătoare și răuvoitoare, să știe

61. Vai de acela care caută să afle ceva mai bun decât Dumnezeu.

Înțeleptul: Este adevărat acest cuvânt mincinos al tău pentru că și fiilor veacului acestuia – pe care tu îi numești fii ai tăi, iar ei la rândul lor te țin pe tine drept mamă și, înșelându-se, te socotesc binefăcătoarea lor – li se pare că nimic nu le lipsește și că sunt îndestulați și înzestrați cu de toate. Dar, după cum socotesc eu – și nu numai eu, ci orice om întreg la minte va recunoaște aceasta – ei nu sunt plini de toate bunătățile și de toate bogățiile, ci, mai degrabă, sunt înconjurați de toată sărăcia și de tot răul. Să știe deci cu adevărat în chip sigur și fără greșeală tot omul că aceia pe care tu îi numești fiii tăi și cărora spui că le dăruiești toate bunătățile și toate bogățiile nu sunt bogați, ci mai degrabă săraci; nu se află în bunătăți mari și sătui de toate, ci mai degrabă sunt niște sărmani și niște flămânzi, cum zice David în Psalmi [39,23]. Iar dacă vrei să știi și să înțelegi dreapta socoteală și buna chiverniseală, aceasta este: cel ce va fugi de tine și se va feri de toate bunătățile tale și care îl va căuta cu tot sufletul și cu inima întreagă pe Dumnezeu, acela nu va fi lipsit de nici un bine [Ps. 33,10]. Ascultă-mă, lume: oricât de sărac aș fi în Domnul, sunt mai bogat decât tine și decât toată avuția ta; ținându-mă de Domnul, oricât de slab aș fi, sunt mai tare decât tine și decât toată puterea ta, precum ne învață fericitul Pavel [2 Cor., 12,9].

62. Omul lăsat în voia lui, cu cât se va sui mai sus, cu atât va cădea mai rău.

Lumea: O, nesocotitule și între toate netrebnicule! Ia aminte și cugetă la tăria și puterea, la măreția și vitejia iubiților mei fii, care, fiindcă s-au slujit de mine, i-am încununat cu aceste neprețuite cununi și i-am încoronat cu frumoase diademe; pe aceștia, tu, cu socoteala ta simplă și rea, îi consideri săraci și necăjiți și îi numești bolnavi și neputincioși. Dar n-au cucerit oare unii dintre ei Africa, Asia, Europa, sau mai bine zis întregul glob pământesc și bogățiile acestor părți ale lumii? Oare n-au sfărâmat unii falca leului și n-au legat alții marea cu lanțuri? Oare n-au transformat unii munții în câmpie și au abătut alții cursul râurilor, care, fiind prea adânci ca să poată trece cineva peste ele, le-au scăzut până într-așa măsură, încât nici genunchiul omului să nu se ude și le-au prefăcut din mari în mici și din adânci în neadânci? Oare n-au ridicat unii cetăți minunate și de nedescris pe

care le-au înconjurat și întărit cu ziduri înalte și groase? Și n-au dărâmat alții cât ai clipi din ochi orașe mari, tari și puternice ca acelea, n-au amestecat ei cu pulberea pământului coloanele cele înalte? Dar de ce să mai laud și să mai spun faptele lor minunate unui nesocotit ca tine? Căci chiar dacă aș voi să tac faptele lor minunate și de necrezut, ele singure arată aceasta și le pun în văzul și auzul fiecărui om, ca și alte fapte ale lor (adică ale fiilor mei), necunoscute mulțimii, cum și puterile și bogățiile nemăsurate și nenumărate pe care, dacă nu poți să le vezi cu ochii tăi, du-te la istoricii noi și vechi, căci ei îți vor arăta pe deplin toate lucrurile minunate și slăvite pe care le-au făcut și le-au desfăcut.

63. Cursul și norocul lumii sunt ca roata când se învârtește.

Înțeleptul: Mă aflu într-o nespus de mare nedumerire, gândindu-mă și minunându-mă cu ce imnuri, cu ce laude, cu ce slavă să vestesc, să laud și să slăvesc pe pictorul acela ager la minte, iscusit la socoteală și desăvârșit la învățătura, care a redat pentru prima oară aievea și a zugrăvit aidoma realității chipul și înfățișarea vieții fiilor tăi; o, tu, minte frumoasă, desăvârșită, mai iscusită și mai ascuțită decât tăișul briciului, care ai asemănat lumea cu roata ce se tot învârtește în jurul osiei. Într-adevăr, zău, puternică și cu adevărat fără minciună este comparația aceasta! Căci după cum partea dedesubt a roții urca în sus și ajungând la punctul culminant, unde ar trebui să stea chiar dacă nu prea mult, dar cât de puțin, totuși, nu zăbovește nici o secundă, adică nici cât ar clipi ochiul, ci din punctul culminant se învârtește cu mare repeziciune spre partea de jos, astfel că partea pe care mai adineauri o vedeai urcând parcă în aceeași clipă o și vezi coborând, iar partea care se afla la punctul de echilibru superior iat-o acum în punctul inferior de echilibru. Și după cum ochiul aproape că nu poate să-și dea seama când urcă și când coboară roata și când face ea un înconjur, la fel este viața și cursul vieții fiilor tăi: mintea aproape că nu poate pricepe când se naște fiecare, ce face, cât trăiește și când moare. Și precum partea roții care urcând de la pământ în sus s-a ridicat deasupra și iarăși coborând în jos ajunge dedesubt, acolo de unde se ridicase, tot așa și fiii tăi, ieșind din pământ, cu timpul, tocmai când nu se așteaptă, se întorc iarăși în țărâna lor, și pentru o mică plăcere de scurtă durată, zadarnică și nefolositoare, în scurtă vreme mor în mod rușinos și dispar. Într-adevăr, sunt vrednici de plâns și de jelit pentru că până la urmă, după o viață fără de folos, murind

trupește, ei mor și sufletește și devin moștenitori și locuitori ai focului nestins al gheenei. Mie în schimb, o, lume, fiind fiu al lui Dumnezeu dătătorul a tot darul desăvârșit, ca vulturului mi se va înnoi tinerețea [Ps. 102,5].

64. Caută să-ți lungești viața nu într-acest veac, ci în cel viitor.

Lumea: O, sărmane om, cum te-ai făcut maică minciunilor și izvor al cuvintelor deșarte? Cum se poate întâmpla una ca asta? Căci iată, sunt 7207 ani de când sunt făcută de Creatorul meu, și până acum oricâți oameni și câți fii ai oamenilor au venit în mine, n-am văzut înnoindu-se tinerețea nici unuia. Nici despre bătrâni sau despre cei ajunși la vârsta bătrâneții n-am auzit să se facă iar tineri și să se întoarcă la vârsta tinereții. Doar pe tine, poate, mi se va întâmpla să te văd; dar, după cât socotesc, nici tu nu vei fi mai iscusit și mai vrednic decât ceilalți oameni – care de atâtea mii de ani au trecut în atâtea nenumărate mii de generații și care mai sunt încă și acuma în viață – ca să spui că ar fi cu putință ca tu să fii mai iscusit și mai vrednic decât unii din ei; dar dintr-o mulțime atât de mare de oameni cum de n-a putut nimeni să ajungă ca tine și să i se înnoiască tinerețea și să se facă din slab tare și din bătrân tânăr? Decât numai dacă, așa cum ți-am spus mai înainte, te-ai făcut maica minciunilor și izvorul basmelor, căci bine socotesc și știu adevărat că nici tu nu vei trăi cine știe cât, mai mult decât ceilalți oameni.

65. Viața veșnică n-are sfârșit; străduiește-te deci nu să te faci din bătrân tânăr, ci din păcătos, drept.

Înțeleptul: Nu așa, fățarnico, nu așa; ci ca praful înaintea vântului [Ps. 2,4], așa de înșelătoare sunt și minciunile cuvintelor tale; am zis „înaintea vântului”, adică înaintea adevărului. Și adevărate sunt vorbele mele că mi se va înnoi tinerețea ca vulturului, că doar nu de la mine și nici din mintea mea le-am grăit. Dar acuzatorul tău și martorul meu este dumnezeiescul părinte David în psalm și de aceea, hai, ia aminte și ascultă cuvintele mele pentru că dacă am spus că se va înnoi tinerețea mea – deși păcătos, am totuși această nădejde – nu este vorba numai de tinerețea mea, ci și de a tuturor aleșilor lui Dumnezeu; și n-am spus „s-a înnoit” sau „se înnoiește”, ci am zis „se va înnoi” (și acest lucru îl cred, și așa va fi); nici n-am spus că tinerețea se va înnoi prin reîntoarcerea zilelor, ci prin faptele bune și

folositoare sufletului; și nu în veacul acesta al împărăției tale, ci în veacul și împărăția cerurilor, unde sufletul omului, învingându-se prin virtuți, nu va mai îmbătrâni niciodată. De vrei încă, adu-ți aminte de cuvântul Domnului, unde zice: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta dacă vrei să trăiești mult pe pământ” [Ex. 2,12]. Iată dar că faptele bune prelungesc viața și înnoiesc tinerețea nu numai în veacul ce va să vie și care este fără de sfârșit, ci și într-acesta care are sfârșit, rnai ales că nu tu, ci cerul este patria noastră.

66. Nu nădăjdui în cele pe care le vede trupul, ci în cele pe care le contemplă sufletul.

Lumea: Cum să-ți spun și să te socotesc în toate mințile și cum să te număr printre cei înțelepți, de vreme ce tu crezi lucruri zvonite și nevăzute și te bizui pe lucruri viitoare și care abia de acum înainte au să se întâmple, asupra cărora te pronunți fără să le cunoști ce sunt, cum sunt și când se vor întâmpla și în care nădăjduiești rămânând în bezna ignoranței și a lipsei de învățătură? Eu, însă, câte ți-am arătat și câte ți-am spus ți le-am dovedit. De ce nu crezi tu cuvintele mele, ci crezi în cele ce vor să fie, în cele nevăzute, zvonite și de neînțeles? Dacă ai fi proroc, aș zice: „Acesta e proroc și cunoaște cele viitoare”. Cum însă nici proroc nu ești, ci un om ca și ceilalți oameni, și pentru că ești ca și ceilalți oameni, iată dar că nu cunoști cele ce vor să fie. Îmi mai spui apoi că la sfârșitul acestui veac va fi așa și pe dincolo, iar tu nu poți ști nu numai ce va fi la sfârșitul veacului, dar nici ce va fi sau ce se va întâmpla înainte sau după. Cu asemenea minte și cu astfel de socoteală, mintea ți-e în vânt și socoteala în nori, pentru că tu îți pui toată nădejdea și credința în cele viitoare și în cele care vor să fie. De aceea, lăsând acum încăpățânarea, vino la mine, gândește-te și vezi, bagă-ți în cap și înțelege că toate ale mele sunt adevărate, și aceasta nu numai pentru că ți le spun eu, ci pentru că așa sunt mărturisite și de alți înțelepți. Căci toate câte ți le-am spus, iată că ți le-am pus și înaintea ochilor. Nu fi deci îndărătnic și neîncrezător, ci supus și încrezător.

67. Nădejdea credinciosului nu este zadarnică.

Înțeleptul: O, mare înșelătoare și cursă întinsă în negură ce ești! Ce cale largă și încăpătoare, dar acoperită cu gheață, îmi arăți și cu ce rafinată măiestrie (cunoscută însă omului rațional) mă înveți că ești demnă de crezare și deci să te cred. Însă cu aceste mincinoase înșelăciuni ale tale nu-

mi vei amăgi sufletul și nici nu-mi vei clătina judecata; eu nu numai că nu le cred, dar nici nu doresc să aud de ele. De aceea, nu am nevoie să te combat eu, fiindcă tu însăți te dovedești a grăi basme, cu atât mai mult cu cât știu adevărat și înțeleg fără nici o greutate că toate lucrurile tale seamănă cu comediile care par a fi ceva și după foarte puțin timp sunt ca și cum n-ar fi fost. Tot așa ești tu, și lucrurile tale sunt aidoma unor comedii, tu însăți ești o comedie vătămătoare sufletului. Comediile pe care le fac oamenii nu dăunează nimănui cu nimic, doar că fac să ne trecem vremea fără folos; însă tu duci și trupul la tulburare, și sufletul la chin; ba mai mult, tu nu folosești nici aici, nici dincolo, decât numai că prin sulițele, adică prin desfătările tale, îndulcești ochiul și rănești nevăzutele inimi, și nu numai inima trupului, ci și pe aceea a sufletului, a cărei rană nu are vindecare. Pentru acest motiv deci răbdând voi răbda, adică nădăjduind voi nădăjdui spre Domnul, și nu mult timp, și nici cu zăbavă, căci nădejdea mea va fi împlinită. Pentru că mai mult decât toate, credința mea este nădejde, și prin adevărata credință nădejdea nu îmi va fi zdarnică. În felul acesta eu voi fi încununat mai frumos, căci am crezut cu toată inima și cu tot sufletul, fără șovăială, ceea ce am auzit, și cu adevărat am nădăjduit în ce mi s-a făgăduit.

68. Spurcatele pofte înmulțindu-se, până la urmă te îneacă în adâncul descurajării.

Lumea: O, rătăcitule și puțin știutorule, tu vrei să-mi spui mie și vrei să mă înveți pe mine? Sau vrei să zici poate că ești mai bătrân de ani decât mine? Căci toate cele ce-mi spui tu că le-ai auzit eu le-am și văzut, și câte voi mai vedea eu de aci încolo nici strănepoții tăi nu au să audă de ele! Să nu te faci că știi mai multe decât mine. Crezi oare că n-am văzut destui dintre cei ce aveau mintea ta, făcându-și aceeași socoteală ca și tine, care și-au pus speranța în lucrurile viitoare, și astfel, rămânând doar cu nădejdea, au pierdut și bunătățile mele și nici n-au ajuns vreodată la cele pe care le gândeau, nici n-au găsit ceea ce căutau, și nu li s-a dat nici timp, nici loc de căință. Dar fiindcă au fost și ei neascultători ca tine și n-au vrut să audă cuvintele mele folositoare, de toate s-au lipsit și s-au depărtat. Vezi dar acum și ascultă-mă și crede-mă tot ce-ți voi spune; pentru că am să-ți spun cuvintele unui om mai înțelept decât tine, și într-adevăr mi se pare că, prin aceasta, te voi birui: „Cine a văzut spiritul omului urcându-se în sus sau spiritul animalului coborându-se în jos? Toți dintr-un loc au ieșit și într-un

loc vor merge” [Ecl. 3, 20-21]. Nici îndreptățirea nădejdii tale ochiul nu a văzut-o și urechea n-a auzit-o. Să știi deci, cu adevărat, că în zadar te ostenești și degeaba nădăjduiești. Și măcar aceasta socotește: De vreme ce acel ce se află în mine și se servește de bunurile mele ieșind din mine (adică după moarte) n-a văzut nici un bine, atunci ce bine va mai găsi el sau ce fericire o să mai întâlnească? Știu eu că în marea-ți îndărătnicie vei răspunde că au găsit sau că vor găsi. Dar spune-mi, de unde-ți vine o încredere atât de tare sau care dintre cei ce au ieșit din mine, adică dintre cei morți, s-a întors, adică a înviat, ca să vină și să-ți spună că a găsit un alt bine mai bun decât binele meu? Iată, eu nu doresc două mărturii de la tine, ci una singură. Dar sunt sigură că nu vei găsi răspuns, iar tu să fii convins că nădejdea ta este zadarnică.

69. Omul drept nu va muri în veci.

Înțeleptul: Este adevărat că, în ce privește anii, ești mai bătrână decât mine, în privința asta nu te contrazic; de-aceea te-ai și învățat să întinzi așa de multe și felurite curse, și cu ele i-ai prins în lanțurile tale pe mulți ca mine, care au slabă fire omenească. Adevărat ai spus că ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit îndreptățirea nădejdii celor care cred drept. Așa și este, căci pentru răbdarea celor pe care tu îi chinuiești crunt și fără milă în fiecare zi, în fiecare ceas și în tot chipul, stăpânul creației urmează să le dăruiască bunurile pe care nu le-au văzut și desfătările pe care nu le-au auzit [Cor. 2, 9]; și le va dărui acestea pentru că nu s-au amestecat cu tine și au îndurat cumplitele tale cazne chinuitoare. Dar după două adevăruri ai adăugat și o minciună precum ți-e aproape mereu obiceiul, de aceea frumos te voi combate cu fericitul Pavel, acolo unde zice: „Să sporească întotdeauna în lucrul Domnului, știind că truda lor întru Domnul nu este zadarnică” [Cor. 15, 58]; și tot el spune iarăși că Domnul a făgăduit celor curați viața viitoare. Dumnezeu nu știe să mintă [Evr. 6, 18]; sau ai de zis ceva și împotriva acestor cuvinte mai puternice decât zidurile și decât temeliile de marmoră? Oare nu mi se cuvine acum să sper cu tărie și fără îndoială, de vreme ce și Pavel este cel care mărturisește adevărata făgăduință a Domnului, Pavel, care, ca și Dumnezeu, nu știe să mintă? O, lume, călăuză oarbă; o, lume, plină de vicleșuguri și cursă pregătită; o, lume, bună de gură și grăitoare de minciuni! Cât de mult te căznești și cum te zbați să mă faci să cred prin lingușiri că vorbele tale sunt adevărate și că minciuni sunt

cuvintele Domnului și ale credincioaselor sale slugi! Dar mai degrabă voi primi moartea decât să-mi pun în minte nu numai să fac, dar măcar să spun lucrul acesta. Ci iarăși, cu glas tare, voi zice: „Răbdând voi răbda pentru Domnul [Ps. 39,1] și nădăjduind voi nădăjdui în cuvintele adevărate ale slugilor sale, și neabătându-mă de la acestea, nădejdea mi se va împlini”. Iar pe tine, arătare deșartă și vis amăgitor, te voi socoti și te voi numi călăuză oarbă a celor care te urmează.

70. Cerând cu deplină credință cele cerești, ți se vor da totodată și cele pământești.

Lumea: Deoarece nădăjduiești cu atâta tărie și te bizui pe multe lucruri viitoare și care abia de acum înainte urmează să se înfăptuiască, și nu crezi în cele ce vezi, ci în cele ce auzi, de ce dar în toate treburile tale și în toate acțiunile tale te folosești de înlesnirile mele? Mai întâi, de ce locuiești în mine? De ce mănânci bucatele și hrana mea? De ce aduni grâul și roadele țarinelor mele? De ce culegi roadele pomilor mei? De ce te îmbraci în veșmintele mele și, încingându-te, te acoperi cu ele? De ce mulgi vaca mea? De ce aduni mierea albinelor mele? De ce ari ogorul cu boul meu? De ce semeni cu semințele mele? De ce umbli cu corabia mea pe mare și cu calul meu pe uscat? Și ce să mai lungesc vorba; pe scurt, precum ți-am mai spus și altădată: de ce te folosești de toate lucrurile mele? De vreme ce zici că eu nu sunt bună și nici binefăcătoare, pentru ce te gospodărești în tot chipul cu ele, părându-ți-se bune cele ce am? Toate cele pe care le faci știu eu de ce le faci: ca să nu-ți lipsească ceva mâine și ca să se înmulțească toate cu prisosință în casa ta. Să-ți mai spun încă un lucru, o, săracule cu mintea, pe care știu că nu-1 vei tăgădui: Oare nu te învață Sfânta Scriptură: „Nu te îngriji ce vei mânca sau bea mâine”? [Mt.6,25]. Poți oare să tăgăduiești aceasta, sau poți să spui că nu-i așa? Desigur că nu! Atunci de ce trăiești fără nădejde? De ce umbli și nu stai? De ce te ostenești și te îngrijești de ale tale, dacă, după cuvântul Scripturii, chiar de vei sta și nu te vei îngriji, mâine toate cele necesare ți le vei avea de-a gata și nu-ți vor lipsi? Acum trebuie să știi însă – și știind să-mi mulțumești – că eu sunt aceea care fac și dăruiesc tuturor tot binele și că, deși ești îndărătnic, îți fac parte și ție, ca și celorlalți, din (bunătățile și din comorile mele, și îți adaug și mai multe la câte ai. De aceea, recunoscând aceasta, trebuie să-mi mulțumești.

71. Dumnezeu nu te-a lăsat rob, ci stăpân, de aceea tu să poruncești lumii, iar nu lumea ție.

Înțeleptul: Cuvântul pe care mi-1 înfățișezi se află, într-adevăr, în Sfânta Scriptură. Așa este, și eu cred în el. Mai amintește-ți însă că după ce atotputernicul Dumnezeu te-a plăzmuit în chip desăvârșit pe tine și toate cele ce se află întru tine, adică pământul și tot ce produce el, marea și tot ce cuprinde ea, m-a zidit și pe mine din lut și din țărână; pe tine te-a făcut cu cuvântul, însă pe mine el însuși m-a plămădit cu mâinile lui cele atotputernice, iar după aceasta, suflându-mi duhul său, m-a însuflețit, zicând: „Adam, făptura mâinilor mele” și [făcându-mă] după asemănarea sa, el m-a înălțat domn și stăpân peste toate cele ce sunt în lume, adică în tine, pe toate mi le-a dat mie și pe seama mea: oile, boii, chiar și peștii mării și altele și „m-a încununat ceva mai prejos decât îngerii” [Ps. 8, 6]. Pe scurt, pe mine m-a făcut stăpân, iar pe tine slugă, poruncindu-mi mie să-ți poruncesc, iar ție să mă asculți, și te-a lăsat în voia mea, ca să mă folosesc de tine după cum îmi place mie. Iată deci că nu eu ție, ci tu mie trebuie să mi te supui, și nu eu de tine, ci tu trebuie să asculți de mine. Iar pentru că mi s-a dat de către atoatedătătorul Dumnezeu atâta autoritate încât să folosesc cum îmi place lucrurile tale – dar spre cele bune – să nu socotești că dacă mă voi lăsa în nădejdea lui Dumnezeu cel ce mi-a dat nădejdea, îmi va lipsi ceva! Nu! Le voi avea într-adevăr pe toate din belșug și nu-mi va lipsi absolut nimic. Căci „cei care caută pe Dumnezeu nu vor fi lipsiți de nici un bine” [Ps. 33, 10] și iarăși, ascultând de sfânta poruncă, voi osteni și în sudoare îmi voi agonisi hrana. Mai mult nu mă voi strădui numai pentru mine, ci și altora voi căuta să le fiu de folos și, mai ales, să le fac parte și altora din darul pe care mi 1-a dat Stăpânul, pentru ca fructificându-mi talanții să realizez un câștig și mai mare. Dar să realizez un câștig, nu să umblu fără frâu în zadar și fără folos în petrecerile și dezmierdările care strică atât de mult trupului, ca și sufletului; ci lucrându-mi pământul, voi mânca și eu și-mi voi hrăni și fratele. Căci cum m-aș mai numi om, și cum m-aș considera slugă credincioasă stăpânului meu, dacă – ferească Dumnezeu! – mi-aș cheltui darul și câștigul cu spurcatele și desfrânatele tale pofte! Căci aceasta nu numai ființele raționale, adică oamenii, vedem că nu o fac, dar nici animalele – ființele înzestrate cu simțuri – căci și ele arată una față de alta oarecare dragoste. Așadar, cum aș putea oare să ascult cuvintele tale viclene și corupătoare și să mă fac mai rău decât animalele

naționale, schimbându-mi natura omenească în natură nerațională? Aș ajunge mai rău decât animalele neraționale dacă te-aș asculta și aș face după cuvântul tău.

72. Dumnezeu, care le poarta de grija păcătoșilor, cu cât mai mult le va purta celor drepți?

Lumea: Acum văd cum cauți să găsești multe cuvinte, deși fără nici o socoteală, ca să-mi răspunzi. Dar vreau să te întreb și eu, pentru că spui că citești Sfânta Scriptură, oare nu zice aceasta într-un loc: „Ia aminte la păsările cerului, că nici nu ară, nici nu seamănă și hrana nu le lipsește?” [Mt. 6, 26]. Acum dar de ce vrei să te arăți neascultător față de Sfânta Scriptură? Cum de calci porunca lui Dumnezeu, nesocotind-o, și te căznești și te lupți în tot felul? Ari, semeni, vânezi, lucrezi și așa mai departe? De ce nu te lași pe nădejde, și atunci aș vrea să te văd cum vei trăi? Atunci vei cunoaște cât sunt eu de bună și cât sunt de bune bunătățile bunătății mele.

73. Nu celor leneși, ci celor harnici le dă Dumnezeu darurile sale.

Înțeleptul: Cu acest raționament înșelător vrei deci să mă amăgești și să-mi demonstrezi că fac rău pentru că ar, semăn și îmi agonisesc hrana cu o osteneală dreaptă? Dar nu socotești – sau chiar dacă socotești, numai te prefaci că nu – ce ordine înțeleaptă, frumoasă și de mintea omenească nepricepută a stabilit Dumnezeu, cel slăvit în vecii cei fără de sfârșit? Căci precum ți-am mai spus, lăsându-mă peste toate acestea stăpân și căpetenie cum lași unui împărat slugile pe care le are, toți așteaptă să mănânce pâinea mea. Și după cum eu primesc de la împăratul meu – adică de la Dumnezeu – toate în dar și fără vreo plată, să le dau și lor la fel în dar și fără plată, cu atât mai mult cu cât pentru mine, adică pentru om, au fost făcute toate spre slujirea și înlesnirea lui. De aceea și slugile mele trebuie să se hrănească din rămășițele bucățelelor mele. Să știi, deci, că acolo unde zice Scriptura despre păsări că nu seamănă și nici nu seceră, și totuși Părintele ceresc le hrănește, e vorba despre săraci, care nu pot nici să semene și nici să secere, dar care trăiesc datorită celor ce ară și seamănă. Și adu-ți aminte și de alt loc unde spune Scriptura, prin gura credincioasei cananeence, că „și câinii se hrănesc din fărâmiturile ce cad de pe mesele stăpânilor lor” [Mc. 7, 28]. Așadar, și eu arând și semănând, se hrănesc atât păsările cerului din prisosul țarinei mele, cât și câinii din fărâmiturile de la masa mea. Dar nici păsărilor

în cuibul lor, nici câinilor care șed în culcușul lor nu le vine hrana în gură, ci păsările și-o agonisesc zburând, iar câinii umblând și mirosind, căci ei caută hrana lor, nu hrana îi caută pe ei. Așadar, acele animale neraționale, care se conduc numai de simțuri, se luptă pentru hrana lor; iar eu, fiind și rațional și conducându-mă în același timp și de simțuri, cu ce îi greșesc lui Dumnezeu de-mi voi căuta hrana? Mai cu seamă că el singur, dintr-așa bogată milă, a poruncit pământului să facă semințele, să încolțească, să crească și să dea roade spre hrana mea. Iată de ce mă voi strădui pururi de aceasta, căci nu celor leneși și trândavi, ci celor harnici și sârguitori le-a dăruit Dumnezeu bunătățile sale, precum a zis: „Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da” [Mt. 7, 7].

74. Omului îi este dat să înfrunte toate primejdiile din lume.

Lumea: Acum după mintea ta necultivată și socoteala ta rătăcită îmi dau seama că ai să spui că în mine sunt toate relele, greutățile, neorânduielile, chinurile, nenorocirile și răsturnările și, așa cum aiurezi, că eu aș fi mai rea decât toate relele și mai amară ca tot amarul, că în mine nu se găsește nici un lucru bun și nici o bunătate, nici odihnă, nici liniște, nici pace sau înlesnire, ci în toate numai răutate și, comparându-mă, cu tot răul mă asemuiești. O, sărmane și de trei ori nenorocitule! O, smintitule și descreiera-tule, cum poți una să spui și să mărturisești, și alta să urmărești și să poftești? Dar dacă sunt atât de rea și de cumplită, atât de amăgitoare și de sălbatică precum spui tu, cu inima ta nedreaptă și cu buzele tale mincinoase, atunci de ce locuiești în mine? Și știu adevărat că te rogi lui Dumnezeu ca să-ți lungească viața în această lume și știu și mai sigur că, dac-ai fi convins că ai să intri în rai și dacă te-ar lăsa în voia ta și te-ar întreba ce dorești: să mori și să mergi în rai, sau să te lase să trăiești în această lume, pare-mi-se – și ce zic doar că mi se pare – tu ai renunța într-adevăr la rai și te-ai ține de mine și ai privi spre rai cu ochi răi, iar spre mine cu ochi buni, și, pe scurt, m-ai alege mai degrabă pe mine decât raiul.

75. Pentru omul cunoscător, lumea aceasta este iad și supliciu.

Înțeleptul: Este adevărat și sigur că tu posezi toate însușirile rele pe care ziceai mai sus că ți le atribui eu, și așa trebuie să te știe toată făptura și toată firea omenească, pentru că, fără îndoială, așa ești. Desigur că mă rog lui Dumnezeu să trăiesc cât mai mult în tine și în mijlocul răutăților tale, dar

nu pentru că te-aș iubi sau aș avea vreo poftă deosebită de tine sau de podoabele prin care ți se vede goliciunea, ci pentru ca, trăind cât mai mult în chinurile răutăților tale, prin relele tale să mă fac bun. Să știi, cu adevărat, că eu așa te socotesc și cu aceasta te asemăn, lume: tu ești focul, trupul meu, oala, iar sufletul meu, aurul. Și după cum cu cât fierbe aurarul mai mult aurul în oală cu atât iese mai curat, așa și eu pentru acest motiv mă rog în toate și pentru toate slăvitului Dumnezeu să-mi dăruiască să trăiesc în tine timp cât mai mult, ca astfel, cu cât mă voi chinui mai multă vreme și mă voi arde mai groaznic în cumplitul tău foc, cu atât mai frumos să mă împodobesc cu o cunună mai mândră; după cum spune și Pavel, vasul ales al lui Hristos: „ca prin foc” [7 Cor. 3, 15]. Pentru care cuvânt, cu o socoteală rătăcită papistașii spun cum că în lumea de dincolo ar exista un foc curățitor, pe care în limba lor îl denumesc purgatoriu. La aceasta și împotriva acestei păreri vă răspund, ție, ca și papistașilor, că în locul amintit nu spune fericitul Pavel că ar exista un al treilea loc deosebit, adică purgatoriul, pe lângă rai și iad, ceea ce nici Biserica noastră nu admite, ci numai două locuri: raiul și iadul; de purgatoriu nepomenind nici Biserica răsăriteană, nici vreo altă Sfântă Scriptură. Prin cuvintele „ca prin foc” te numește pe tine foc și arată că drepții, umblând în tine, umblă ca prin foc, și din focul tău ies curățați și purificați ca aurul. Așadar, tu pentru mine ești acum un foc curățitor și, cu cât voi trăi mai mult în tine – după cum ți-am mai spus – dar nu după plăcerea ta, ci după porunca lui Dumnezeu, cu atât voi ieși mai fericit și vrednic de un dar mai mare. Să mai știi că, în veacul acesta, tu ești foc curățitor pentru trupurile omenești (pentru că nu există altul în lumea de dincolo, cum susțin în zadar papistașii). Deci pe cei cu mintea întreagă și temători de Dumnezeu, dacă se feresc de tine și de desfătările tale, îi dai afară spre veacul cel fără de sfârșit mai luminoși, mai curați, mai vrednici de laudă și mai fericiți și, deși ești rea, tu devii pentru ei bună și folositoare. Iar pe cei slabi la minte și săraci cu știința, care uitând de legile Domnului și Dumnezeului lor se lasă pradă dezmierdărilor și desfătărilor tale și se încurcă în feluritele tale pierzanii, tu îi izgonești săraci și goi de tot binele, și nu-i lași numai cu atât, ci din cauza ta îi faci și moștenitori ai gheenei. Și precum cei drepți, fericiți, plini de tot darul desăvârșit și împodobiți vor moșteni împărăția cerurilor, așa cei nedrepți și păcătoși, care nu au cunoscut în viață răul și nici vreun fel de amărăciune, vor moșteni în iad și în gheena, în focul pregătit Diavolului și slugilor lui, în

vecii cei fără de sfârșit, cumplita și nesuferita muncă de unde răscumpărare și iertare nu există niciodată.

76. Dacă te vei împotrivi vitejește lumii, adică Diavolului, vei birui.

Lumea: Te rog acum, dulcele și iubitul meu prieten, pentru numele lui Dumnezeu, deoarece am început și eu să-mi dau seama că vorbele tale nu sunt vorbe de ocară și că oricât m-aș împotrivi ție – deși aș avea și eu ce să-ți răspund – nu voi putea totuși să te birui, nici nu voi putea răbda să trag într-un jug cu tine; în numele viului Dumnezeu, te conjur să-mi spui drept, pentru că eu însămi nu sunt în stare să mă cunosc ce sunt și cum sunt, iar de când mă cert și discut cu tine, mintea mea parcă ar fi intrat în labirintul cretan, și nu sunt capabilă să găsesc nicăieri vreo cale sau vreo ieșire, deși am căutat multe. Și de vreme ce Dumnezeu atoatefăcătorul nu te-a făcut piatră, lemn sau vreun alt fel de animal fără de simțire, ci om înzestrat cu minte și cu socoteală și te-a înnoit cu duh dumnezeiesc, iarăși zic și te rog, spune-mi, ce fel de răutate și ce fel de bunătate am; și de când trăiești și umbli tu prin mine, n-ai găsit nimic să-ți placă și nimic vrednic de tine? Iar dacă, după cum îți spun, vei găsi și îți va plăcea totuși ceva, fie-ți, iubitule, slobod și îngăduit, ia și fă orice vrei. Dar dacă nu găsești nimic care să-ți placă, nici eu n-am să te constrâng cu de-a sila sau cu vreo supărare să-ți placa. Oare am eu vreo putere să te supăr cu asemenea lucruri? Iar dacă nu vrei să te împrietenești câtuși de puțin cu mine și cu bunătățile mele, nici să mă lauzi, cel puțin taci, ține-ți gura și nu mă disprețui în fața tuturor. îți spun și te rog, iarăși, taci, pentru că știu că tăcerea e lăudată de oamenii înțelepți.

77. Trupul este asemănat cu lumea, iar sufletul cu cerul.

Înțeleptul: Pentru că m-ai conjurat în numele marelui Dumnezeu ca să-ți scot la vreun drum și la vreo ieșire mintea ta aceasta, pe care ți-ai vârât-o în Labirintul cretan, am să-ți spun multe, cu bucurie și adevărat, și n-am să râd de tine. Tu ești creația și făptura veșnicului împărat, înfrumusețată întru toate podoabele tale – pentru că Dumnezeu nu face nimic urât sau displăcut – desăvârșită întru toate, în decurs de șase zile, după cum scrie Moise, cel mai vechi dintre toți istoricii. Tu ești numită macrocosm, prototip și model al microcosmului, adică al omului; de aceea toate podoabele care se găsesc în tine pot să se explice ca fiind ale omului și toate cele ale omului ca fiind

ale tale. Astfel, mai întâi în tine este lumina, care corespunde la om cu credința, în tine este tăria de deasupra, adică cerul, care la om este nădejdea, în tine apele de deasupra, care la om sunt grijile lăsate de Dumnezeu, apoi apele de dedesubt, care sunt tulburările ce vin de la trup; în tine este pământul – la om, trupul. Ierburile și copacii înseamnă faptele bune; semințele și roadele tale sunt virtuțile și milosteniile. Soarele este imaginea înțelepciunii celor veșnice, iar luna imaginea lucrurilor temporale. Peștii, care stau totdeauna în apă, sunt umilințele, păsările zburătoare sunt contemplațiile celor cerești; animalele neraționale sunt ajutorarea și miluirea săracilor; târâtoarele, adică animalele care se târăsc pe pântece, sunt suferințele durerilor altora; sălbăticiunile înseamnă meditarea la demoni și la răutate; iar omul, plăsmuit după chipul lui Dumnezeu, înseamnă însăși constituția proprie și naturală a omului, plinătatea proprie și naturală a minții; raiul reprezintă fericirea desăvârșită și imitația slavei. De aceea, dar, microcosmul, adică omul, având credința drept lumină, adică drept lege, având un firmament, adică nădejdea – pentru că în primul rând de acestea am nevoie – trebuie să arate adevărul cu lumina credinței, iar păcatul și întunericul să le risipească și să le distrugă. într-acest fel ești tu, deci, o, lume!

M-ai mai întrebat încă: ce fel de bunătate și ce fel de răutate ai? Am să-ți arăt și aceasta. Bunătatea ta este următoarea: după cum tu ești curată la vederea ochiului trupesc, așa și eu să fiu neîncețoșat în lumina credinței și să umblu prin ea cu bună pace; precum este firmamentul, adică cerul, întărit și larg, așa să fie nădejdea mea în Dumnezeu puternică și neclintită; la fel toate celelalte, precum ți le-am însemnat și ți le-am arătat mai sus: dacă vrei să le judeci bine, atunci ești bună și prea bună pentru mine, și chiar ajutătoare spre folosul trupului și sufletului meu. Iar răutatea ta aceasta este și în acest chip: dacă microcosmul, adică omul, nu se va lumina cu credința și nu se va întări cu nădejdea, dacă nu va lua seama la ispitele și supărările de care este înconjurat, dacă nu-și va sili trupul către faptele bune, ca să nască și să răsară roadă virtuților și dacă nu va umbla cu smerenie și blândețe și nu va privi spre cele cerești, ci spre cele pământești, adică de va umbla după poftele trupului, și nu după ale sufletului; dacă nu se va mâhni și nu se va milostivi de suferințele și nenorocirile celorlalți și nu va reflecta și medita în ce fel urmează să se păzească și să se apere de demoni care se silesc să facă rău firii omenești și de răutatea lor; dacă nu-și va aminti că el

este făcut după chipul și asemănarea creatorului său – adică a lui Dumnezeu – și că este însuflețit și înnoit cu duhul lui cel sfânt și de nu va cunoaște că el este om, iar nu animal, cu minte dreaptă și desăvârșită ca să cunoască binele și răul, ca să se ferească și să se păzească de rău și să aibă și să facă binele; și dacă nu se va căzni și nu se va sili ca atâta timp cât se află întru tine să dobândească raiul, adică slava și fericirea cea desăvârșită și nesfârșită, cu mai sus pomenitele și de trei ori fericitele virtuți, atunci tu ești rea și rele sunt toate ale tale. Căci dacă se va depărta microcosmul, adică omul, de aceste luminate podoabe, nu va putea lumina groaznica întunecime și beznă a păcatelor și a greșalelor, și astfel va fi dat pradă iadului și focului gheenei. Iar aceluia, o, nenorocitul, i-ar putea spune cineva cuvântul lui Hristos: „Mai bine i-ar fi fost lui să se fi născut piatră, și nu om”. În felul acesta, deci, te faci tu rea și cumplită pentru om și într-acest chip te faci și te transformi din bună în rea, din dorită în respingătoare, din blândă în sălbatică, din frumoasă în urâtă, din folositoare în dăunătoare și, într-un cuvânt, din făcătoare de viață în aducătoare de moarte. Iată dar că te-am scos acum din labirint, adică din confuzia și din închisoarea ce-ți cuprinsese mintea, și ți-am arătat ce ești și cum ești. Așa să te știi și să te cunoști negreșit și așa să te cunoască toată creatura. Cu toate ca până la urmă nu te-ai putut înfrâna până nu mi-ai arătat vicleșugul și răutatea pe care le păstrezi ascunse în conștiința ta, și m-ai rugat ca, de vreme ce te-am cunoscut, să nu te dezvălui celorlalți, lucrul acesta însă este mai presus de firea mea, pentru că spune un poet arab: „Două lucruri rătăcesc mintea: a ține cuvântul în tine când se cuvine să vorbești și a vorbi când trebuie să taci”. Și acum la timpul potrivit, atunci este bine să te străduiești să vorbești, pentru aceasta dar, deși nu te-am cunoscut în întregime – și ce zic întregime, când nici măcar a mia parte nu ți-am cunoscut! – în măsura în care totuși te-am cunoscut te voi mărturisi necontenit tuturor, fără să tac. Căci aceasta și trebuie, și mi se cuvine să fac.

78. Când te laudă lumea, cercctează-te pe tine însuți dacă ești așa cum zic oamenii; dar nici cu aceasta nu te mândri.

Lumea: Am cunoscut și am înțeles acum că îți sunt drepte vorbele și ca dreaptă îți este socoteala și îți mulțumesc mult că mi-ai arătat așa cum trebuie drumul acesta și calea de ieșire pentru mintea mea neștiutoare. De aceea îți făgăduiesc din tot sufletul să fiu pentru tine bună, și nu rea, blândă,

și nu înspăimântătoare, folositoare, iar nu dăunătoare, de viață făcătoare, iar nu ucigașă, și doresc ca de acum înainte să te afli în prietenia și în dragostea mea, iar eu să-ți slujesc în toate ca o bună prietenă și ca o mamă credincioasă, pe care o arde la inimă pentru fiul său.

79. Cercetează-le și ascultă-le pe toate; pe cele bune primește-le, iar pe cele rele respinge-le.

Înțeleptul: Eu sunt foarte ascultător și stau gata să-mi plec urechea spre orice cuvânt bun și adevărat. Dar iarăși, după socoteala mea, trebuie să mă gândesc cum stau lucrurile; de voi afla și voi cunoaște că ești statornică în vorbe și în credință, și dacă părerea mea se va potrivi cu a ta, iar firea unuia se va împăca cu a celuilalt, îți voi dărui bucuros prietenia mea.

Raționament. Condițiile de sus și cele de jos, ca și cele lăuntrice pe care le cuprind, așa cum am arătat mai înainte, precum le ai tu, le am și eu. Pe tine te numesc macrocosm, iar pe mine microcosm. Tu ești rotundă, eu sunt rotund; și dacă vei întreba în ce chip sunt rotund, măsoară din creștetul capului până la tălpile picioarelor și din vârful degetelor mâinii stângi, și închipuiește-ți că vei găsi aceeași lungime a măsurii în amândouă părțile. Deci iată că și eu sunt rotund: în aceasta ne asemănăm, dar nu ne putem asemăna în ce privește măsura, pentru că tu ești mai mare, iar eu sunt mai mic. Tu ești deci mai mare și rotundă, eu sunt mai mic și tot rotund; tu ești așa prin natura ta, iar eu iarăși așa prin natura mea; dar două mingii rotunde pot sta oare una peste alta? Nu, pentru că alunecă și cad una de pe cealaltă și nu se pot lipi cu totul una de alta. Și, ca să zicem așa, poate sta o ghiulea rotundă de piatră pe o boltă rotundă sau în vârful acelei bolți sau cupole rotunde? Nu, ci negreșit se va rostogoli. Deci tot așa și firea ta tinde spre cele pământești, iar a mea spre cele cerești; și se deosebesc la fel de mult, ca și apa de foc. De va putea apa să stea împreună cu focul și două mingii rotunde să se rezeme una pe alta, voi putea și eu lega prietenie cu tine. De aceea este zadarnic și nepotrivit să mă rogi, căci nici nu te voi asculta, nici nu voi face ceea ce-mi ceri.

80. Nu face loc păcatului câtuși de puțin, căci păcatul, găsind cel mai mic prilej, poate face mari răutăți.

Lumea: O, cinstitul meu prieten și preadulcele meu fiu, dar dacă te rog să fii prietenul meu și dacă te îndemn la dragostea părintească, nu-ți spun să te desfătezi în toate zilele, și la fel, cu mine și cu doritele mele dezmierdări; dar dacă nu la trei zile o dată, cel puțin o dată pe săptămână; muncește și termină-ți treburile în curs de șase zile, iar în cea de-a șaptea zi odihnește-te, precum te învață și porunca lui Dumnezeu și, odihnindu-te, bea, mănâncă, desfătează-te, mângâie-te și veselește-te ca să cunoști și tu din truda și din osteneala ta măcar o dulceață. Pentru că, dacă vrei să-ți spun adevărat, numai cât vei mânca și cât vei bea, numai atâta vei fi câștigat, deoarece pe toate celelalte le vei lăsa și nu vor folosi nici ele de tine, nici tu de ele; și numai câtă vreme vei petrece bine și te vei desfăta veselindu-te, numai atâta va însemna că ai trăit. Deci reflectează și ia bine aminte la cuvintele mele și, pentru că ești înțelept, procedează așa cum ți se va părea că e mai bine și mai cuvenit. Dorind numai binele și liniștea ta și alegându-ți cele ce îți sunt mai de folos, eu către acestea te îndemn și acestea te învăț.

81. Poftele lumești, adică păcatele, scurtează viața.

Înțeleptul: O, lume, ți-am spus că îmi plec urechea și le-ascult pe toate, și precum caută albina prin toate florile și prin toate locurile și strânge miere dulce oriunde o va găsi, iar unde va afla amărăciune, acolo o lasă, așa și eu, după ce am ascultat toate vorbele tale și bune și rele, o voi asculta și pe aceasta. De vreme ce îmi alegi o zi dintr-o săptămână, șase zile să fac după voia mea și o zi după voia ta, să socotesc mai întâi zilele vieții mele și, dacă voi găsi timp să mă pot desfăta și să mă veselesc pe săturate, precum îmi zici tu, voi face și asta. Dar dacă nu voi găsi vreme destulă, ci numai cât voi începe voi și termina, oare cu ce folos și cu ce socoteală voi asculta cuvântul tău?

82. Adu-ți mereu aminte de trei lucruri: moartea, învierea și dreapta judecată ce va să fie.

Lumea: Ascultă-mă, te rog, puțin, ca să-ți arăt o socoteală frumoasă, care știu că o să-ți placă mult – pentru că, zău, are și de ce să-ți placă; iar de nu-ți va plăcea, o să faci și tu o socoteală. Să zicem că lungimea vieții tale este de o sută de ani; dacă vei pune câte cincizeci de săptămmi pe an, fac cinci mii de săptămâni; din acestea scoțând câte o zi, fac cinci mii de zile, care echivalează cu treisprezece ani și trei sute douăzeci de zile, iar de vei

scoate câte două zile din săptămână, fac aproape douăzeci și opt de ani. Acum socotește în felul următor: înainte de a ajunge la vârsta de douăzeci de ani, sau n-ai avut posibilitatea, sau te-ai aflat sub ascultarea altuia și nu ai putut să petreci și să te distrezi; dar când vei ajunge la această vârstă de douăzeci de ani, socotește numărul zilelor din cele cinci mii de săptămâni – din care, după cum am spus, luând câte o zi, fac treisprezece ani și trei sute douăzeci de zile, iar câte două zile fac douăzeci și șapte de ani și două sute optzeci de zile – și așa, de la vârsta de douăzeci de ani, mănâncă, bea, joacă, desfătează-te și te veselește până la vârsta de patruzeci și opt sau chiar de cincizeci de ani. Iar de aici înainte, dacă vrei să cugeți și la cele cerești, îți mai rămân încă cincizeci de ani; în felul acesta vei putea și să petreci în lume, și, ajuns la vârsta de o sută de ani, sfârșindu-te cu cinste, să moștenești și împărăția cerurilor. Nu este, oare, socoteala aceasta frumoasă și iscusită, bună și vrednică de laudă pentru amândouă părțile? Deci, dacă vrei să mă asculți, nu-ți mai chinui creierii zbuciumându-ți mintea în zadar și fără rost ca să găsești o altă socoteală mai bună, căci socoteala desăvârșită și calea cea bună aceasta este. Tu dar, ca un bun viteaz și ca un voinic vrednic, mergi pe această cale.

83. De vei trăi până la o sută de ani, poate ca vei afla timp de pocăință; dar dacă nu vei ajunge nici până la o sută de minute, iată că ți se cade să fii pururea îndreptat și pocăit.

Înțeleptul: Iată că am ascultat în tăcere și cu liniște socoteala pe care ai făcut-o. Acum dar, ascultă-mă și tu, ca să-ți arăt altă socoteală, căci socoteala ta seamănă cu zicala: „Vinzi peștele care înoată în baltă”. Iar după ce îți voi arăta și eu socoteala mea, să vadă și alți oameni cuminți, și care vor zice ei că e mai bună, pe aceea o voi păstra și de ea va trebui să ne ținem cu toții.

84. Dreaptă socoteală pune la temelia vieții tale.

Lumea: Arată-mi deci, care e socoteala de care vorbești?

85. Zilele noastre sunt șaptezeci de ani; dacă suntem în putere, optzeci; iar peste aceștia, boală de nevindecat.

Înțeleptul: Iată socoteala mea: Când un om ajunge la vârsta de optzeci de ani, oricine îl vede îl fericește zicând: „Ah, fericit este omul acesta și bună soartă a avut căci și-a împlinit măsura vieții și a ajuns la adânci bătrânețe”. Fiecare om dorește deci să ajungă numai până la această vârstă, cunoscând că dacă o depășește este lovit de tot felul de dureri și de boli, precum cânta psalmistul David: „Zilele noastre sunt șaptezeci de ani, iar de vom fi în putere, optzeci de ani, și ce trece peste aceștia este osteneală și durere” [Ps. 89, 10]. Acum deci fă o socoteală mai bună: Ai spus că sunt în vârstă de optzeci de ani și că, ajuns aci, să-mi fac socoteala dacă am trăit într-adevăr acești ani pe care i-am amintit sau nu. Ia seama: în acești optzeci de ani eu fac șapte împărțiri, adică disting șapte vârste, și anume: pruncia, copilăria, adolescența, tinerețea, maturitatea, căruntețea și bătrânețea. În aceste șapte părți ale vieții sunt deci cuprinși cei optzeci de ani.

Mai zic că din acești optzeci de ani numai patruzeci am fost viu, iar alți patruzeci mort, socoteală adevărată și fără de greșală, pentru că în douăzeci și patru de ceasuri se face o rotire a soarelui (douăsprezece ceasuri întuneric, adică noapte, și douăsprezece ceasuri lumină, adică zi); deci ziua spun că trăiesc, iar noaptea că mor, adică ziua sunt viu și noaptea mort, căci dormind în pat sunt aidoma celui ce zace în sicriu, pierzându-mi mintea și simțirea, nevăzând cu ochii, neauzind cu urechile, neadulmecând cu mirosul, nesimțind cu gustai, mai ales că toate organele corpului amorțesc și înțepenesc, așa încât, cufundat în așternut, sunt asemenea celui îngropat în mormânt: el acoperit cu pământul, eu înfășurat cu plapumă, el între cele patru scânduri ale sicriului, eu între cei patru pereți ai casei. Sufletul mortului este viu, și la fel de viu rămâne și sufletul meu; dar după cum eu, când dorm, numai arterele îmi zvâcnesc și pulsează ca semn că mă voi trezi, tot astfel pentru mort se adeveresc cuvintele vii ale Sfintei Scripturi că iarăși va învia și în felul acesta ne vom scula amândoi: el din mormânt, iar eu din așternut, el din sicriu, iar eu din casă.

Cum vezi, nu este nici o deosebire între noi, așa că numai patruzeci de ani am fost viu și patruzeci mort. Din viață mi-au rămas deci numai patruzeci de ani. Să socotim acum, oare acești patruzeci de ani i-am trăit în întregime sau nu? Să împărțim deci acești patruzeci de ani între cele șapte vârste ale omului, ca să știu apoi ce fel de viață și ce fel de trai am avut la fiecare din aceste vârste, și să te fac și pe tine, lume, să înțelegi aceasta.

Mai întâi, vârsta pruncieі. După mine, în timpul celor șapte ani ai acestei vârste nu duci o viață întreagă, fiindcă cel ce trăiește știe ce face, cunoaște ce vede, înțelege ce aude, pricepe binele și răul, vorbește, umblă și are rațiune. Dar toate acestea îi lipsesc pruncului, adică acelei vârste care nu are cunoștință de niciuna din ele. Iată dar că în pruncie am fost ca și cum n-aș fi fost; în felul acesta, din adevărata viață mi-au rămas numai treizeci și trei de ani.

Urmează îndată vârsta copilăriei, care urcă până la patrusprezece ani. După câte îmi amintesc despre această vârsta plină de lipsuri, eram și atunci viu, dar nu eram om. Mai întâi, pentru că omului îi este dat să cunoască credința, legea și dogmele, binele și răul, să-și agonisească hrana și băutura. Am numit în primul rând credința, adică a crede, a cunoaște, a ști că există Dumnezeu și că el a făcut toate cele văzute și nevăzute; în al doilea rând, legea și dogmele, adică a cunoaște lucrurile de care trebuie să ne ferim și cele pe care trebuie să le păzim; în al treilea rând, hrana și băutura, adică a putea ara și semăna, a lucra via și a face negoț, toate acestea fiind necesare pentru chiverniseala omului. Dar la această vârsta eu eram lipsit de toate acestea, mai ales pentru că nu știam că există Dumnezeu; deși în biserică mărturiseam aceasta, dar nu știam despre cine vorbesc și despre cine mărturisesc întâi, îmi lipsea cunoștința, ca să-1 pricep pe Dumnezeu; în al doilea rând, credința nu-mi ajuta să pot cunoaște de ce folos îmi este a crede în Dumnezeu și a păzi sfintele lui porunci. De altfel, mi se pare că nu numai eu, ci întreaga fire omenească în general se prezintă la fel. Iar dacă vei zice că unii ar avea încă din vârsta copilăriei ceva din cunoștințe de om matur, nu tăgăduiesc, pentru că Dumnezeu, părintele luminilor, care trimite harurile cele desăvârșite, poate să facă și aceasta – și nu numai cu firea oamenilor, dar și cu firea animalelor. Astfel, odinioară măgarul lui Valaam 1-a recunoscut pe îngerul lui Dumnezeu, în timp ce Valaam însuși nu 1-a recunoscut [Num. 23/27 – 33]; sau leii cei flămânzi au înțeles că Daniil este profetul lui Dumnezeu și nu i-au făcut nici un rău; iar focul cuptorului din Babilon a priceput că cei trei copii sunt nevinovați, așa încât firea focului, care mistuie nu numai lemnele, ci și pietrele, nu a putut arde sau vătăma cât de puțin cărnița fragedă și moale a acelor copilași [Dan. 3,23]. Multe alte minuni a făcut și a arătat el, nenumărate ca mulțime și nemăsurate ca mărime, inaccesibile firii omenești, dar datorită firii individuale și comune, mai ales datorită propriei mele firi, în vârsta copilăriei și a condițiilor

amintite mai sus nu pricepeam nimic, nu cunoșteam nici măcar o mică parte din ele. Așadar, cine n-are cunoștință și ignoră atât pe Dumnezeu, cât și pe sine însuși și nu înțelege de ce s-a născut, ce este și cine este, nu este om, ci animal sau altceva, nerațional și nesimțitor, ca lemnele, pietrele și celelalte. Pentru că despre toate celelalte câte sunt în lume – animale, lemne, pietre, păsări, pești – nu se spune că nu există, ci că există, dar nu sunt numite oameni, ci fiecare sunt numite după chipul și asemănarea și genul lor. La fel și eu, nu că n-aș fi fost, căci eram, dar parcă aveam numai chipul și asemănarea de om, dar nu eram om întreg, și semănăm (nu la chip, ci la judecată) mai mult cu animalul decât cu omul. De aceea, dar, decât să spun că am trăit ca un animal, mai bine aș spune că n-am trăit nici măcar o zi, și decât să spun că am trăit cu chip de om și fire de animal, mai bine mă voi numi mort și fără suflare de viață; în felul acesta, iată că viața mea a rămas de douăzeci și șapte de ani.

În acești douăzeci și șapte de ani sunt cuprinse celelalte cinci vârste: adolescența, tinerețea, bărbăția, căruntețea și bătrânețea. Cea dintâi dintre ele este adolescența, care merge de la patrusprezece până la douăzeci și unu de ani – însă după socoteala mea până la șaptesprezece ani tot de firea copilăriei ține, așa încât până ce ajunge omul la vârsta de șaptesprezece ani, adică până să înceapă, cum se spune, să-i mijească mustața, tot copil i se zice (căci în limba latină această vârstă se numește pubertas, de la pubes, numele părului care crește la început la mustăți și în barbă). Așadar, cam tot de o cunoștință copilărească se slujește și întreagă vârsta adolescentului până la șaptesprezece ani și seamănă în toate cele cu vârsta copilului (afară de cazul când își îndreaptă mintea cu învățătura), precum adeverește și fericitul David, spunând: „Păcatul tinereții mele, Doamne, nu-l pomeni” [Ps. 24, 7], pentru că tânăr fiind nu știa ce face, ci făcea ceea ce nu știa.

Cu această socoteală, iată că am mai pierdut cinci ani din viața mea și în felul acesta ea a rămas de douăzeci și trei de ani. Voi mai scădea acum din cele trei vârste care mi-au rămas încă trei ani, socotind pe cei pierduți cu boli și necazuri, în închisori, în robii sau în lipsă de libertate. Deoarece bietul om care se află bolnav nu poate fi sigur că se va însănătoși și, tot așa, în închisoare fiind și în nevoie, nu poate ști sigur dacă va scăpa, această stare este numită „jumătate viață și jumătate moarte”; și nu numai aceasta, ci orice viață grea și de nesuferit așa o va socoti orice om cu mintea

întreagă, adică nu viață, ci moarte, nu libertate, ci închisoare, nu tihnă și liniște, ci chin și osteneală, și cu ele o va asemui, pentru că acolo unde sunt chinuri nu este viață, ci moarte. De aceea și chinul cel veșnic este numit moarte. Iată deci că din optzeci de ani toată viața mea se rezumă la douăzeci. Dar dacă aș fi avut de trăit șaizeci de ani, ar fi rămas doar cincisprezece, din patruzeci doar zece, iar din douăzeci numai cinci ani.

Acum, o, lume repede trecătoare, adu-ți aminte că mi-ai spus ca dintr-o săptămână măcar o zi să fac voia ta și să umblu tăvălindu-mă în desfătările tale. Ai văzut însă că, potrivit socotelii tale celei drepte și adevărate, din cei optzeci de ani numai douăzeci am aflat ai mei. Douăzeci de ani înseamnă o mie de săptămâni, și scoțând din fiecare săptămână câte o zi, fac o mie de zile; o mie de zile înseamnă doi ani și două sute șaptezeci de zile. Dar, în atât de scurt și puțin timp, oare cu ce fel de petreceri mă pot eu desfăta și petrece? Decât să te ascult pe tine și să rămân numai cu atâta, mai bine este însă să nu te ascult și să rămân și fără aceasta. Iar și mai bine este să ne despărțim și să ne îndepărtăm unul de altul. De aceea oricine este cunoscător și oricine are minte să se gândească și să socotească cu prudență și cu mintea întreagă, ca un înțelept, și foarte amănunțit că ținând seamă de desfătările celor optzeci de ani și plăcerile lumii am găsit numai doi ani și două sute șaptezeci de zile; dar celui care va trăi patruzeci de ani îi va rămâne numai un an și o sută treizeci și cinci de zile, și tot așa, după cum am mai spus, aceluia care va avea mai puțini ani îi va rămâne și mai puțin timp.

Dar fie că este vorba de multă vreme, fie de puțină, cuvintele și învățăturile pe care le afli de la lume nu trebuie aplicate, pentru că fie în multă, fie în puțină vreme, ele tot mult păgubesc; și dacă este vorba de multă vreme, vei greși mai mult, iar dacă este vorba de puțină vreme – fie și o zi sau nici atât, un ceas sau un sfert de ceas – cu poftele lumești bietul om își va pierde sufletul; chiar și pentru un ceas de plăcere pe care o are trupul, sufletul, care nu este vinovat, se va chinui îngrozitor, fără milă, cumplit, fără nici o mângâiere, mult, fără seamăn, în veci, fără de sfârșit, pedepsindu-se fără de sfârșit. Să nu se lase bietul om nici în nădejdea aceea, spunându-și: „Deși am făcut rele în tinerețea mea, când voi fi bătrân mă voi lasă de ele și mă voi pocăi”. Să nu te lași de păcat abia când te lasă el pe tine, căci nu ești în câștig și, precum spune înțeleptul, să nu făgăduiești

zicând: „Vino mâine și îți voi da, pentru că până mâine nu știi ce se va întâmpla cu tine” [Prov. 3, 28]. Același lucru îl amintește pururea și slăvitul cuvânt al preaslăvitului Hristos Dumnezeu acolo unde spune la parabola bogatului: „Suflete, mănâncă și bea, ai multe bogății”, fără să știe că a doua zi îi vor lua sufletul [Lc. 12, 19-20]. Să socotească, deci, orice om care se folosește de minte și de rațiune ce folos ar avea dacă ar dobândi nu numai desfătările și dezmierdările lumii, ci chiar lumea întreagă, și dacă ar trăi nu optzeci sau o sută de ani, ci chiar dacă ar trăi cât lumea, dar și-ar pierde în schimb sufletul? Mai cu seamă că, de și-1 va pierde, nu i se arată nici o cale ca să-1 regăsească (și nu în această lume), și că o dată ce-1 va vinde iadului în schimbul păcatelor, nici cu cel mai scump preț nu-1 va putea răscumpăra. De aceea, dar, oricine se numește om și se slujește de ocârmuirea unei minți întregi să socotească cu toată grija și cu tot de-amănuntul, și socotind, să înțeleagă ce este lumea, adică ce este trupul său, și ce este el, adică ce este sufletul lui, și ce sunt prefăcătoriile lumii, adică poftele trupului spre care-1 îndeamnă lumea, adică îl atrage pofta trupului, și ce este ceea ce vrea lumea să facă el, adică ce poftește carnea, și ce i se cuvine lui, adică ce trebuie să facă sufletul lui. Și socotind acestea, să vadă că toată lumea se slujește de două lucruri: de lumină și de întuneric, adică de bine și rău, și că, deasupra acestor două, suflă cât pot de tare patru vânturi care se luptă între ele, adică împărăția cerului și sufletul, împărăția lumii și trupul. Cerul și sufletul tind spre partea binelui, adică se luptă pentru lumină și împotriva întunericului, adică se luptă împotriva răului; vor să facă binele, iar răul să-1 alunge. Lumea sau împărăția lumii împreună cu trupul se țin de partea răului și luptă împotriva luminii, adică luptă împotriva binelui ca să facă răul, iar de bine nici nu țin seama. De aceea dar, fiecare om întreg se cade să depună multă sârguință și să ducă o luptă mare pentru suflet, ca nu cumva partea mai josnică să încalce pe cea mai nobilă, căci nici slugii nu i se cade să fie mai mare decât stăpânul său [Mt. 10, 24]. Pentru că cerul este o moștenire mai nobilă, veșnică și fără de sfârșit, iar lumea este o moștenire mai josnică, repede pieritoare și care nu se mai întoarce în nimic. La fel și trupul este țărână muritoare, care nu se mai întoarce în nimic, iar sufletul, suflare dumnezeiască, nemuritoare și eternă, după cum spunea poetul: „Ca să fii întreg la suflet, oare ce ai refuza să înduri?” Pentru că această parte are mai mare preț decât trupul, mai ales că, de va socoti bine, nimeni nu va găsi nimic care să placă minții celei înțelepte. Și chiar dacă ar găsi dintr-a-celea

care plac trupului și ochiului trupesc, frumos ne învață evanghelistul Ioan: „Nu iubiți lumea și nici cele lumești” [1 Io. 2, 15].

De aceea mintea omenească pe cele cerești să le dorească, pe cele pământești să le disprețuiască și cu fel de fel de strădanii să tindă spre cele cerești, unde se află și tronul, și adevărata lui liniște. Pentru că lumea nu este un lăcaș trecător, și noi într-însa suntem niște locuitori vremelnici, iar cerul este moștenirea noastră și acolo suntem noi locuitori permanenți și moștenitori. Când va fi aceasta? Când ne vom lepăda de lume și când vom cunoaște că de la această lume nu vom avea nici un folos, când vom îndeplini prin faptă acele sfinte, apostolicești și bisericești porunci pe care le-am cunoscut și auzit, după cum spune: „Nu cel ce cunoaște poruncile, ci cel ce le face fi-va fericit” [Rom. 2, 13]. Dar când ne vor fi la îndemână acestea și ne va fi ușor să le îndeplinim? Când ne vom apuca să le lucrăm cu toată inima și dragostea desăvârșită, deoarece dragostea, supunându-le pe toate, cu tărie le biruiește.

REAMINTIREA CELOR SPUSE MAI ÎNAINTE.

Ai văzut deci acum, prietene, dintru început, cum, ce și în ce fel este lumea? Ai văzut la ce sfârșit duc frumoasele desfătări ale lumii? Ai văzut ce poftește lumea, adică trupul, și ce-1 îndeamnă pe om, adică pe suflet, să facă? Ai văzut câte lingușiri, câte lațuri, câte capcane întinde în toate părțile și pe toate cărările bietului suflet al omului? Ai văzut viața și anii omului atâta timp cât este pe lume?

Silește-te atunci să fii cu totul bun și plin de virtuți. Pentru că de nu ești astfel, „strâmtă este calea cerului” și, precum zice: „Până nu vă veți întoarce și nu veți deveni ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor” [Mt. 18, 3]; adică să fim curați în toate și întru toate blânzi. Mai ales datorită slabei firi a oamenilor ni s-au arătat multe și felurite mijloace de mântuire, astfel ca, chiar dacă n-am putea să ne aflăm în vârful scării, măcar aproape de vârf sau la mijloc să ne aflăm. Căci multe sunt lăcașurile lui Dumnezeu [Io. 14, 2], și să nu ne pomenim cu totul și pe de-a întregul înstrăinați și îndepărtați de acest drum. Iar dacă ți se pare greu să te lepezi cu totul de lume și dorești să nu fii cu totul singuratic și sărac în această lume, ci să cunoști în viața ta oarecare tihnă, greu este; căci „precum îi este greu cămilei să treacă prin gaura acului, încă mai greu bogatului în

împărăția cerurilor” [Mt. 19, 24]. Dar tot cel preamilostiv zice că „ceea ce nu este cu putință la oameni este cu putință la Dumnezeu” [Mt. 19, 26], de vreme ce nu există nimic care să nu poată face Dumnezeu, căci „toate sunt în mâna lui și, deschizând-o, toate se umplu cu bunătatea lui” [Ps. 144, 17]. Iar pentru că această lume vremelnică este o lume care are nevoie de conducere (căci ceea ce nu este condus nu poate progresa), dacă va putea cineva cu întreaga înțelepciune și cu bună socoteală, aflându-se în lume, să conducă lumea și să-și păstreze sufletul nevătămat și curat, frumos și bun lucru va fi, deoarece și lui Dumnezeu, și oamenilor le-ar fi pe plac. Dar cine oare ar putea fi acela? Cel care-și va întipări în minte cu tărie și cu de-amănuntul, care va asculta cu urechile sufletului și, ascultând și înțelegând, va îndeplini cele 77 de sarcini pe care ni le pune dinainte Andrei zis Vissovatius, și pe care le numește Imboldurile virtuților și frânele păcatelor, adică îndemnarea spre virtuți și abținerea de la păcate, pe care le vom arăta și le vom pune sub ochii fiecăruia. Pentru că, după cum mi se pare, acela va fi pe plac și lui Dumnezeu, și oamenilor, și, ceva mai mult, va avea folos atât de la viața trecătoare, cât și de la viața viitoare și, după o viață slăvită și cinstită, la moarte cinste și după moarte cinste, și la a doua înviere iarăși cinste va găsi, întru slava Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

SFÂRȘITUI, CĂRȚII ÎNTÂIA.

A LUI IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOEVOD, la DIVANUL LUMII CU ÎNȚELEPTUL sau DISPUTA SUFLETULUI CU TRUPUL.

DOVADĂ A SUFLETULUI FAȚĂ DE TRUP, SAU A ÎNȚELEPTULUI FAȚĂ DE LUME, PENTRU CELE ÎN CHIP MINCINOS GRĂITE DE ACEASTA ȘI MĂRTURIE PENTRU CELE ADEVĂRATE GRĂITE DE EL.

CARTEA A DOUA

1. Ți se cuvine să știi de cine a fost făcută lumea.

Ți se cuvine mai întâi să știi de cine a fost făcută această lume, ca și întreg cuprinsul ei, adică toate împrejurările ei. După aceasta trebuie să înțelegi că ea este trecătoare și nestatornică, după cum spune însuși creatorul ei, Domnul nostru Isus Hristos: „Cerul și pământul vor trece” (Mt. 5, 18) și după cum învăță altcineva, asemenea lui: „Este timp pentru orice lucru și toate trec cu timpul” (Ecl. 3, 1).

2. Să crezi că lumea este făcută de Dumnezeu Așadar, această lume este făcută de Dumnezeu, atoatefăcătorul, precum mărturisește Moise, cel mai vechi dintre toți istoricii: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” etc. (Gn. 1, 1).

Lumea este ca o grădină, iar oamenii ca florile.

Lumea este ca o grădină și într-însa oamenii sunt ca florile, precum mărturisește Osie (14, 5): „Răsări-vă Israel ca un crin” sau „Tot trupul este iarbă și toată slava lui ca floarea: iarba s-a uscat și floarea a căzut” (Îs. 40, 7-8). Omul este ca pomul și ca rodul, cu alte cuvinte ca fructele sunt faptele lui. Din pomul bun va ieși roadă bună [Mt. 7, 17] și la aceasta se adaugă cele ce urmează acolo unde se spune despre omul bun: „Și va fi ca pomul răsădit lângă trecerea apelor care își va da rodul la timpul cuvenit, iar frunza lui nu va cădea” (Ps. 1, 3 și Ier. 17, 8).

Lumea este ca un tezaur, dacă o vei folosi spre bine, iar dacă o vei folosi spre rău, rea va fi pentru tine.

Lumea este ca un tezaur (desigur al celor trecătoare). Dacă vei folosi avuția în sensul bun, va fi spre binele tău, pentru că spune Ecleziastul (6, 12): „Avuția strânsă pe nedrept este spre răul celui ce a agonisit-o” și iarăși: „Cine iubește argintul, nu se va sătura de argint” (5, 10).

3. Să știi că lumea este trecătoare.

Crezând deci că lumea este făcută de Dumnezeu, tot așa să crezi că lumea aceasta este trecătoare și că veșnică este cea viitoare, despre care mărturisește Ioan Teologul: „Și am văzut cer nou și pământ nou, pentru că primul cer și primul pământ au trecut” (Apoc. 21, 1); și „Cer nou și pământ nou așteptăm” (II Pt. 3, 13).

Trupul urmează soarta lumii; zilele omului sunt ca iarba.

Omul însuși urmează soarta lumii, pentru că se spune: „Omul, ca iarba sunt zilele lui” (Ps. 102, 15). De ce oare? Pentru că omul cel întâi creat, neumblând după poruncile creatorului său și neascultându-i poruncile, a devenit muritor și trecător prin această lume. Dar cu ce a greșit? Cu aceea că s-a lăsat amăgit de frumusețea fructului: „A văzut deci femeia că este pomul bun la mâncare și frumos la vedere și plăcut ochiului și a luat din rodul lui și a mâncat și a dat și bărbatului ei” (Gn. 3, 6). Atunci îndată toate bunătățile lumii și bogăția ei au devenit nestatornice și nefolositoare omului. După cum ne-a făcut cunoscut Ecleziastul (5, 14): „Gol a ieșit din pântecele maicii sale, gol se va și duce, și nu va lua cu sine nimic din ostenelile sale”.

În lume urmează deșertăciunea.

După aceea în lumea aceasta a urmat deșertăciunea, pentru că iarăși același spune: „Deșertăciune a deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune” (Ecl. 1, 1).

Lumea se menține prin mila lui Dumnezeu.

Dar să știi că dacă bietul neam omenesc se găsește de atâta timp în deșertăciune și în împrejurări nechibzuite și dacă după atâta amar de vreme mai trăiesc oamenii în lume până azi, aceasta se datorează prea-bogatei mile a lui Dumnezeu, căci se spune: „îndelung răbdător și mult milostiv, nu după fărădelegile noastre, nici după păcatele noastre ne-a făcut nouă” (Ps. 102, 8, 10).

4. Nu te amăgi cu frumusețile lumii.

Însă tu nu te amăgi cu podoabele și frumusețile acestei lumi, nici nu te da cu toată inima desfătărilor ei, „căci până la sfârșit cu veselie se va amesteca tristețea și cea mai mare bucurie se sfârșește în plâns” (Prov. 14, 13).

5. Lucrurile lumii sunt ca praful în bătaia vântului.

De asemenea, toate lucrurile lumii (în afară de cele bune) sunt „ca praful în bătaia vântului” (Ps. 1, 4) și, iarăși, ca avuția prădată de tâlhari și ca hainele roase de molii.

6. Să nu te întristezi văzându-i puternici pe împărații neamurilor.

Ceva mai mult, când vei vedea pe alții, adică pe împărați, domni și pe ceilalți care, având bogăția și slava lumii, fac multe, și ceea ce le place, să nu te amărăști din cauza aceasta și să nu te întristezi, căci Prorocul te învață: „Să nu te temi când se va îmbogăți omul sau când se va înmulți slava casei lui” (Ps. 48, 17), „căci casa lui înclină spre moarte și pașii lui către iad” (Prov. 2, 18). Pentru că privirile lui Dumnezeu nu sunt aplecate asupra lui și nici asupra slavei lui; despre aceasta mărturisește Isaia (66, 2): „Către cine vor privi dacă nu către cel smerit și liniștit și care tremură de cuvântul meu?”

7. Norocul în lume nu aduce fericire.

Să nu socotești și nici să-ți intre în minte că acest noroc lumesc al lor aduce vreo fericire adevărată.

8. Norocul este nehotărât.

Și nici că vor avea vreo limită sau vreo perioadă adevărată și bine determinată a avuției lor vremelnice.

9. Cel bogat în lume este sărac și orb.

Căci deși în lume, adică după lumeasca socoteală, ei se numesc bogați și slăviți, ei sunt totuși săraci și orbi, neținând seama de aceasta, precum adeverește Ioan (Apoc. 3, 17): „Tu zici: sunt bogat și m-am îmbogățit și nu-

mi lipsește nimic și nu știi că ești un nenorocit, un mizerabil, un sărac, un orb și gol”. David, rege fiind, a cunoscut aceasta, spunându-și: „Eu sunt sărac și lipsit” [Ps. 87, 15].

Calea lată și largă duce la moarte.

De asemenea, calea unora ca aceștia va duce la un sfârșit nefericit și la un liman rău, despre care frumos se spune: „Este o cale care pare oamenilor a fi dreaptă, dar în cele din urmă ea duce în fundul iadului” (Prov. 14, 12) și tot acolo: „Iar căile celor ce țin minte răul duc la moarte” (12, 28); căci tot trupul în țărână se va întoarce, iar cel puternic și mai curând decât ceilalți, după cum se zice: „Tot puternicul are viață scurtă” (Îs. Sir. 10, 11) și la rău sfârșit va ajunge. Despre aceasta frumos vorbește și Iov (20, 15): „Avuția strânsă pe nedrept o va vărsa, o va scoate din casa lui îngerul”, adică le va plăti lor cu pedepsele cumplite ale iadului.

10. Ia exemplu din vechile istorii.

Să nu te amăgești cu unele exemple din vechile istorii, ci mai degrabă să te înțelepțești prin ele. Pentru că vei afla cu privire la împărații care au supus în scurt timp multe că „nu trebuie să se teamă cineva de cei ce ucid trupul, ci de cei ce ucid sufletul” (Mt. 10, 28) și că ceva mai mult cel ce ucide va fi ucis, pentru că iarăși zice: „Câți scot sabia, de sabie vor muri” (Mt. 26, 52), și încă chiar și de mâna celui mai mic.

11. Exemplul lui Alexandru cel Mare.

Pentru aceasta deci poți lua un frumos exemplu de la Alexandru cel Mare, despre care se scrie în Istoria sa că a fost otrăvit și omorât de o slugă a lui, cu alte cuvinte că cel mic a omorât pe cel mare, că sluga a omorât pe împărat. În legătură cu aceasta bine zice Ecleziastul (10, 7): „Văzut-am slugile călări și pe stăpâni mergând pe jos”, iar în altă parte se zice: „Prin ei înșiși au împărățit iar nu prin mine” (Os. 8, 4) și de asemenea în alt loc: „A căzut și mare a fost risipirea lui” (Iez. 13, 12). Cu aceasta aș putea compara deopotrivă fierul pe care îl mănâncă rugina sau elefantul pe care îl omoară șoarecele.

12. Nu prin răutăți, ci prin virtuți să-ți rămână vestit numele după moarte.

Gândește-te deci că, deoarece până la urmă tot vine moartea, cel puțin să nu-ți rămână un nume rău, ci un nume bun, căci „mai bine un nume bun decât avuții multe” (Prov. 22, 1), iar în altă parte se zice: „Mai bun este un nume bun decât mirul cel scump” (Ecl. 7, 1), și nu înaintea ochiului omenesc, ci înaintea ochiului lui Dumnezeu, care scrutează inimile și gândurile. De aceea ne și învață: „Luați aminte să nu faceți milostenia voastră înaintea oamenilor” (Mt. 6, 1) și ca nu cumva să se spună despre tine: „Pierit-a amintirea lui cu sunet” (Ps. 9, 6). Tot așa, străduiește-te în tot timpul vieții tale ca să poți spune după moarte acel cuvânt al lui Iov (29, 20): „Slava mea se va reînnoi pururea”.

13. Cu fapte rele nu vei dobândi nume vestit Păzește-te dar, repet, ca nu cumva să ți se spună: „Pentru ce te fălești cu răutatea ta, puternice?” [Ps. 51, 1].

Oricum ar fi, în lume viața și slava sunt scurte Și acest lucru îți este cu putință să-1 știi că în această lume coruptă, sau într-un fel sau altul, pentru puțin timp vei moșteni slava ei, precum adeverește Iov (14, 2): „Ca floarea răsare și ca umbra fuge și niciodată nu rămâne în același loc”; putem de asemenea cita cuvântul lui Ieremia (6, 4): „Vai nouă că ziua înclină spre sfârșit și s-au întins umbrele serii”. Și nici în nenorocire sau în bogăție aflându-te să nu te socotești mai mult decât ești, după cum atât de frumos ne învață sfântul Grigorie [cel Mare]: „Dacă vrei – zice – să înțelegi ce fel ești, trebuie mai întâi să cunoști cum nu ești, pentru ca, cu chipul celor bune, să masori cât de urât ești prin lipsa acestor lucruri bune” (Scrieri morale, cartea a XXIV-a). Ceva mai mult, după cuvântul lui David: „Tu ești vierme, și nu om” (Ps. 21, 6). „Căci ce este viața noastră? – fum” (Tac. 4, 14) și pururea adu-ți aminte de cuvântul lui Isaia: „Eu sunt om al durerilor, care cunoaște slăbiciunea” (Is. 53, 3). Vrei cumva să fii mai mult decât ceilalți oameni? Nu. De aceea s-ar cuveni să spui cuvântul: „Deci și eu om muritor sunt, la fel cu ceilalți oameni” (Înț. Sol. 7, 1).

14. Frumusețea lumii să nu o poftească inima ta.

Să nu-ți pierzi mințile după frumusețile vrednice de ură ale lumii, „nici să poftească inima ta frumusețea ei”, după cum spun Proverbele (6, 25).

15. Îndrăgirea frumuseților aduce multă pagubă.

Îndrăgirea frumuseților aduce multă pagubă, căci istoria scrie că pentru frumusețea unei femei, a Elenei, a fost dărâmată vestita cetate a Troiei și că prin frumusețea fructului s-a amăgit Eva.

16. De la lume nu vei agonisi nici un bine.

Nici să gândești că vei dobândi vreun bine de la această lume rea, căci Isaia (14, 20) despre aceasta strigă, zicând: „Pentru că ai pierdut pământul meu și ai ucis poporul meu nu vei dăinui veșnic, sămânță rea!”

17. Nu vei găsi în lume nici o înțelepciune.

Și nu vei găsi nici o înțelepciune în ea, căci „înțelepciunea lumii înaintea lui Dumnezeu este nebunie” (Cor 3, 19), și în altă parte zice în continuare: „Că nebun a devenit orice om în ce privește știința” (Ier. 10, 14). Ceva asemănător spune înțeleptul în Proverbele sale: „Nu este înțelepciune, nu este chibzuință, nu este înțelegere cu privire la Dumnezeu” (21, 30), și Apostolul către romani: „înțelepciunea trupului moarte este” (Rom. 8, 6; vezi și Îs. 5, 20).

18. În lume nu vei întâlni bunătate și odihnă.

Așijderea, căutând, nu vei găsi într-însa nici o bunătate și nici o odihnă, precum sfântul Augustin arată și zice în Cartea confesiunilor (VI, 16): „Vai de acel suflet care despărțindu-se de tine, Doamne, a gândit că va găsi altceva mai bun decât piedici, confuzii potrivnice și nestatornicii și din spate, și din lături, și din față, și de peste tot greutăți”.

19. Dumnezeu a făcut lumea spre binele, iar nu spre răul omului.

Această lume a făcut-o însă milostivul Dumnezeu, preabunul, preamarele și atotputernicul ei creator, spre folosul și înlesnirea omului.

Ceea ce se poate dovedi prin aceea că întrucât 1-a creat nemuritor și de vreme ce era nemuritor, lumea aceasta era spre folosul lui.

20. După săvârșirea păcatului lumea s-a schimba în râu.

Tot așa, după păcatul omului, toate cele menite să fie de folos s-au schimbat și transformat în pagubă, cele dulci în amăreală, cele ușoare în grele și cu trudă de agonisit pentru sărmanul om, după cum învederat scrie Moise: „Zise Dumnezeu lui Adam: pentru că ai ascultat glasul femeii și ai mâncat din pomul din care vă poruncisem să nu mâncați, blestemat să fie pământul pentru muncile tale, întru necazuri să mănânci dintr-însul în toate zilele vieții tale; spini și ciulini să-ți răsară și să mănânci iarba ogorului; întru sudoarea feții să-ți mănânci pâinea până când te vei întoarce în pământul din care ai fost luat, căci pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Gn. 3, 17-19).

Dumnezeu a arătat cum se dezleagă păcatul.

După aceea, iarăși milostivul și înduratul Dumnezeu, cu bogata și nemărginita lui milă față de creatura sa întorcându-se, cu compătimire i-a arătat modul și mijlocul prin care să se poată desface de legătura blestemului aceluia pe care 1-a primit, ca să fie din nou veșnic și nemuritor.

21. Pentru nimicirea păcatului trebuia să vină în lume Hristos, noul Adam.

În acest scop, fără îndoială, de aceasta era nevoie și aceasta s-a împlinit, adică: de vreme ce vechiul Adam a greșit, era nevoie de un nou Adam care să-1 mântuiască și trupul, pătimind pentru trup, să-i redea libertatea. Despre aceasta mărturisește Augustin: „Așa cum Dumnezeu te-a făcut fără tine, tot așa nu te poate mântui fără tine”, cu alte cuvinte: nu divinitatea singură – care le poate pe toate – ci și omenirea, care este părtașă naturii lui Adam, a fost necesară pentru salvarea ta, adică Dumnezeu-Omul, ca în felul acesta să se nască noul Adam și să se nimicească blestemul.

22. Venirea lui Hristos și nimicirea păcatului au fost prezise mai dinainte de proroci. Apoi, venind el, ne făgăduiește împărăția sa.

Așadar, acest Isus Hristos, dumnezeul și mântuitorul, s-a făcut nădejdea și apărătorul nostru. El s-a arătat mai întâi prin sfinții săi proroci, iar mai apoi, sosind timpul să se împlinească spusele prorocilor, s-a arătat El însuși, nescârbindu-se de pântecele feciorelc, luând trup omenesc din Sfântul Duh și din Măria Fecioară; și întrupându-se, pătimind și răstignindu-se și înviind a treia zi (așa cum era scris de către aleșii săi), noul și cel fără de păcate Adam 1-a înviat din morți pe vechiul și păcătosul Adam, și împreună cu Adam, întregul neam al oamenilor. Lucrul acesta mai înainte de a se fi întâmplat în fapt, cunoscându-1 cu adevărat de la Sfântul Duh, 1-a mărturisit Osie (6, 2) zicând: „Ne va vindeca pe noi după două zile și a treia zi ne va scula pe noi”; „și pe cei ce stau în întuneric și în umbra morții îi va învia”, spune Isaia (9,2); „Răsărit-a soarele dreptății”, precum spune Troparul Nașterii Domnului. Aceasta a scris-o și Apostolul, zicând: „Mai întâi a fost întuneric, iar acum lumină” (Efes 5, 8). Lucrul acesta era încă de la început însemnat în umbra legii, întrucât ea zice: „Era lumină pentru toți fiii lui Izrael, dar întuneric și ceață peste tot pământul Egiptului” (Ex. 10, 22)

Cel ce crede în Domnul, chiar de va muri, viu va fi; iar cel ce trăiește și crede nu va muri în veac.

Așadar, venind el, ce zice? „Cel ce crede în mine, chiar de va muri, viu va fi; iar cel ce trăiește și crede în mine nu va muri în veac” (Io. 11, 25, 26). Dar cum este cu putință aceasta? Este cu putință „pentru că el însuși ne-a răscumpărat cu sângele lui (de la moarte) „ (Efes. 1,7), sau ca și cum ne-ar fi născut a doua oară, precum zice Apostolul: „Prin evanghelie v-am născut pe voi” (Cor. 4,15); „Și astfel celor ce au crezut într-însul le-a dat puterea să devină fii ai lui Dumnezeu (și frați ai lui) „ (Io. 1, 12) și să fie împreună cu el moștenitorii împărăției sale (Rom. 8, 17) – dar numai celor ce se leapădă de această lume și-1 urmează, pentru ca să umble astfel și ei în lumină ca și dânsul. Și cărei împărății îi face moștenitori? Aceleia pe care ochiul n-a văzut-o, urechea n-a auzit-o și la inima omului nu s-a suit „pe care de la început a pregătit-o Dumnezeu pentru cei ce-1 iubesc” (Cor. 2, 9), adică „trăirea noastră este în ceruri” (Filip. 3, 20). Și aceasta a cunoscut-o mai dinainte Prorocul, zicând: „Aceasta este moștenirea slugilor lui Dumnezeu” (Îs. 54, 17), unde „drepții vor străluci ca soarele” (Inț. Sol. 3, 7; Mt. 13, 43) și „lumina lor va fi mielul, căci noapte nu va fi acolo” (Apoc. 21, 23).

23. Cunoaște-1 pe Dumnezeu după lucrurile sale.

Pe binefăcătorul Dumnezeu poți să-1 cunoști mai cu seamă după minunatele sale creaturi, care nu lipsesc niciodată din fața ochilor tăi, ca să le vezi și după cum mărturisesc ele însele: „Cerurile povestesc slava lui” (Ps. 18, 1) și se învață între ele, unele pe altele, să cunoască pe Dumnezeu, făcătorul și ziditorul lor: „Ziua spune zilei cuvântul și noaptea vestește nopții știința” (Ps. 18, 2).

Fiind orbit de poftele lumii și umblând în întuneric, păzește-te să nu ți se pară că umbli în lumină.

Ți se mai cuvine apoi ca, văzându-te liber într-o măsură atât de largă și într-un spațiu atât de întins și pofta ta neîntâmpinând nici o piedică, să nu cumva să întrebuințezi frumoasele și bunele daruri pe care ți le-a dăruit el Dumnezeu spre răul și pieirea ta și să nu cumva să ți se întâmple ca, închipuindu-ți că umbli în lumină, să dai de întuneric. Pentru aceasta se zice: „Să se întunece ochii lor ca să nu vadă” (Ps. 68, 23). Nici în întuneric să nu umbli ca orbii, pentru că se zice: „Cine umblă în lumină (adică cel ce umblă în lumina legii), căci „legea este lumină” (Prov. 6, 23) nu se poticnește” (Io. 11, 9). Căci pe cei ce socotesc că lumina acestei lumi este lumina cea adevărată Domnul îi numește „orbi și călăuze ale orbilor” (Mt. 15, 14), mai ales pentru că lumina acestei lumi este întuneric, precum bine a cunoscut Iov (38, 19) că „noi în întuneric ne învârtim”.

24. Spre bine, iar nu spre rău să te servești de darurile ce i-au fost date.

De asemenea, fiind înzestrat cu multe daruri dumnezeiești spre folosința ta, să nu-ți întuneci mintea cu ele, ca să nu se zică despre tine: „A căzut peste ei foc și n-au văzut soarele” (Ps. 57, 8); cunoaște-1 pe cel care a creat și focul și pe tine, și având în tine lumina credinței să cunoști pe Dumnezeu, dătătorul și părintele luminilor, neuitând să zici: „Cu ce voi răsplăti pe Domnul pentru toate câte mi-a dat mie?” (Ps. 115, 3).

Păzește-te cu tărie de pofta ochilor.

Iar de pofta ochilor trupești păzește-te cu tărie, ca nu cumva să fii batjocorit de anumite deșertăciuni și rătăciri, căci pentru puțină poftă, după

aceea o să urmeze pentru tine multă căință; pentru care frumos ne învață Domnul zicând: „Dacă ochiul tău te sminteşte, scoate-1 şi leapădă-1 de la tine” (Mt. 5, 29).

Să nu cauți altă frumusețe sau altă lumină mai frumoasă și mai strălucitoare decât cea dumnezeiască.

Nici să cauți vreo altă frumusețe sau vreo altă lumină mai frumoasă şi mai strălucitoare decât cea dumnezeiască, pentru că tot el zice: „Eu sunt lumina lumii” (Io. 8, 12). Aceasta a cunoscut-o mai înainte Isaia, care a zis (9,2): „Poporul care umbla în întuneric a văzut lumină mare; celor ce locuiesc în pământul şi în umbra morții le-a răsărit lumina”. Căci, de vei căuta mai mult decât atâta, vei ajunge să numeşti lumina întuneric şi întunericul lumină, după cum bine se spune: „Umblă în întuneric ca în lumină” (Iov. 24, 17). în acelaşi sens spune Ioan: „Au iubit oamenii întunericul mai mult decât lumina” (Io. 3, 19). Tot pe aceştia îi compătimeşte Isaia (5,20): „Vai celor ce zic binelui rău, vai celor ce consideră amarul dulce, întunericul lumină şi lumina întuneric”.

25. Fii orb, mut şi surd la poftele lumii.

De aceea, umblând în lumea aceasta şi în întunericul ei, toate cele ale lumii să le socoteşti drept nimic şi să rămâi surd şi mut la îndemnurile poftelor ei, după cum zice Prorocul: „Iar eu ca un surd nu auzeam şi ca un mut nu-mi deschideam gura” (Ps. 37, 14); adică nu numai să nu le faci, dar nici să le auzi, ori să grăieşti despre ele, ca să nu le poftească inima ta, căci cu adevărat să ştii ca „rea şi săracă viață ducem în lumea aceasta” (Tob. 4, 29).

26. Cugetă la cele de pe urmă.

Fii deci un bun socotitor şi înțelege la ce sfârşit ajung acei care caută poftele lumii.

27. Bogăția este cauza multor rele.

Mai întâi, dar, ei vor pofti bogăție, care poate da naştere la multe şi felurite rele şi care poate coborî sufletul în iad; căci începând cu cât de

puțin, ea nu se mai satură cu cât de mult, după cum spune Solomon în Proverbe (13, 25): „Sufletele necredincioșilor nu se satură”; pe aceștia cu mânie îi ceartă Isaia (56, 11): „Câinii cei nerușinați la suflet nu au știut ce e saturarea”; iar altcineva adeverește că: „Cel lacom de bani nu se va sătura” (Ecl. 5, 10).

28. Crescând bogăția, sporește lăcomia, iar din lăcomie se naște invidia.

Bogăția dărâmă zidurile și cetățile și distruge temeliile. Cu cât se înmulțește bogăția, cu atât crește lăcomia. Lăcomia este începutul invidiei, iar invidia naște crima: „A zămislit durerea și a născut nelegiuirea” (Ps. 7, 14).

29. Invidia este fratricidă.

Din invidie a ucis Cain pe fratele său Abel, precum scrie istoricul în Geneză (4, 8). Bogăția naște mândria cea scârboasă, precum spune sfințitul Augustin: „Greu este să nu fie bogatul mândru!”

30. Lacomul vrea ca toți să fie săraci.

Adevărul este că bogatul, adică lacomul, vrea să fie numai el bogat și avut și dorește ca toți ceilalți să fie săraci și sărmani.

31. Neajungându-i ogoarele, poftește sate; cel mândru socotește că numai el este om, iar ceilalți animale.

Fiindu-i neîndestulătoare ogoarele, el poftește sate; nesăturându-se de sate, el poftește târguri și nefiindu-i îndeajuns târgurile, poftește cetăți și altele.

Tot așa cel mândru, adică încrezut, se socotește numai pe sine om, iar pe ceilalți animale. Adu-ți aminte deci că din cauza mândriei a căzut îngerul din cer și s-a făcut diavol, zicând: „în cer mă voi sui, deasupra stelelor cerului voi așeza scaunul meu” (Îs. 14, 13).

32. Bogatul urmărește scaunul cel mai înalt.

În felul acesta, bogatul care s-a îmbogățit datorită întâmplării caută cinste și scaunul cel mai de sus, și cu cât s-ar urca mai sus, cu atât ar pofti să se înalțe și mai sus și n-ar admite să stea pe nici o treaptă mai de jos. Pentru aceștia ar putea spune cineva că „se ridică în slăvi ca să cadă mai cu putere”.

33. Dumnezeu este vrăjmaș bogatului mândru.

Și mai cu seamă slugile când ajung în rând cu cei mari, la atâta le duce mintea și se căznesc să facă, în așa fel, ca ele să fie stăpâni, iar pe stăpâni simt plăcerea să-i schimbe în slugi. Aceasta o fac socotind să nu le lipsească nimic din cinstea și slava acestei lumi. Dar Dumnezeu le este vrăjmaș, pentru că „Domnul celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă dar” [Prov. 3, 34]. Și, precum zice David, „ochii celor mândri îi va smeri” (Ps. 17, 27).

34. Este greu să fii și cu bogăția, și cu raiul pentru că nimeni nu poate sluji la doi stăpâni.

Să nu te înșele gândul că vei cumpăra împărăția cerurilor cu bogăția, „căci nimeni nu poate sluji la doi stăpâni” (Mt. 6, 24). Pentru că bogăția mai degrabă închide decât deschide, și mai mult te împiedică decât te îndeamnă. Bogăția îți zice că nu vei muri niciodată; bogăția îți spune ca nu mai este nimeni asemenea ție; bogăția zice că nu te va părăsi niciodată; bogăția îți spune că niciodată nu vei avea vreo întristare; bogăția îți zice: „Suflete, mănâncă, bea, căci ai multe bunătăți”, dar nu-ți amintește că mâine sau poimâine ți se va lua sufletul și ea va rămâne (vezi la pilda bogatului, Le. 12, 16). Dar după cum atât de frumos ne învață Ecleziastul (9, 12): „Nu știe omul sfârșitul vieții sale, ci ca peștele se prinde în undiță”, ceea ce ne învață și Isaia (38, 1): „Orânduiește-ți casa, căci vei muri și nu vei mai fi viu”. Căci „bogăția nu va fi de folos în ziua mâniei” (Prov. 11, 4), după cum mărturisește mai cu seamă însăși gura Domnului cea de adevăr grăitoare: „Vai vouă, bogaților care sunteți departe de mângâierea voastră; vai vouă, îmbuibaților, că veți flămânzi! Vai vouă, care râdeți acum, că veți plânge” (Lc. 6, 24-25). Asemenea acestora, vezi și pilda bogatului și a săracului Lazăr (Lc. 16, 19-20).

35. Dacă ești înțelept, cumpănește-ți viața în trei părți.

Pentru aceasta dar Seneca, deși păgân, totuși frumos ne învață: „De este sufletul tău înțelept, să se echilibreze în trei perioade: de cele viitoare să se păzească strașnic, pe cele prezente să le chivernisească bine și de cele trecute să-și amintească des”. Cu alte cuvinte, amintește-ți de cele trecute și de ceea ce au fost unii, și vei vedea în ce s-au schimbat, precum se zice: „Iar pre cei bogați i-a scos afară deșerți” (Lc. 1, 53). În acest sens, poate folosi mult cuvântul lui Seneca: „Prăbușirea celui căzut mai înainte servește de învățătură celor ce vin pe urmă”. Timpul de față chivernisește-1 cu multă și dreaptă socotință, căci nu există nimic statornic și de neclintit, după cum mărturisește Daniel (2, 21): „El schimba vremile și anii așază și schimbă împărățiile”; și Isaia (45, 7): „Eu sunt cel ce alcătuiesc lumina și fac întunericul, care fac pacea și plăsmuiesc relele, eu Dumnezeu cel ce fac toate acestea”. La fel ne învață Sirah (7, 36): „Amintește-ți cele de pe urmă ale tale și în veac nu vei greși”. Căci fie împărat, fie rob, fie bogat, fie sărac, fie puternic, fie slab, toți duc o singură viață și pe aceea nenorocită – „viață nenorocită ducem”, zice Tobie (4, 23) – și toți au același sfârșit, adică moartea, despre care adeverește David: „Eu plec pe drumul tuturor pământenilor” (III Împ. 2,2), și precum strigă și Sirah (41, 1): „O, moarte, cât de amară e amintirea ta pentru omul împăcat întru avuțiile sale”. Și iarăși, viețuind și umblând pe o cale, nu este cu putință să se întoarcă cineva iarăși pe aceeași cale, precum frumos adeverește Iov (16, 22): „Și anii cei numărați au ajuns la capăt și voi merge pe calea de pe care nu mă voi mai întoarce”. Iar Ieremia (6, 4) se plânge: „Vai de noi, că ziua se înclină spre sfârșit și s-au întins umbrele serii”.

36. Când vine moartea, la ce folosește bogăția?

Pentru aceasta dar să ții minte, zice Sirah (14, 12), că „moartea nu zăbovește”. Iar când vine moartea, la ce mai folosește împărăția, puterea, avuția și bogăția? Căci cruntă și cumplită este moartea nedrepților, pentru că moartea calcă cu aceleași picioare palatele împăraților și colibele săracilor; și, ca să zicem așa, goală este moartea, și „nici argintul, și nici aurul lor nu-i va putea mântui în ziua mâniei Domnului” (Sof. 1, 18).

37. Gol ai ieșit din pântecele maicii tale, gol vei și intra în pământ.

Pentru aceasta amintește Iov (1, 21): „Gol am ieșit din pântecele mamei mele și gol mă voi duce”. Cu alte cuvinte, se va despărți sufletul de

trup; se va despărți omul de casa lui și va intra în mormânt; se va despărți de viață; se va despărți de putere și de bogăție și va merge în neputință și sărăcie și nu va putea ridica și lua cu sine nimic dintru ale sale, după cum spune sfântul Augustin: „Nu avem nimic al nostru decât păcatul”.

38. Unul este sfârșitul tuturor: moartea.

Vezi dar acum și înțelege că sfârșitul tuturor este moartea. Ai văzut pe împărați și pe cei puternici ce-au devenit? Pentru care zice Prorocul: „Să lege pe împărații lor cu lanțuri de picioare și pe cei slăviți ai lor cu cătușe de fier, ca să le facă lor judecată scrisă și să pună în mâinile drepților săbii cu două tăișuri” (Ps. 149, 8-9 și 6), pentru că nu au cunoscut că pe lângă cel înalt există altul și mai înalt (adică Dumnezeu), și acela, „judecându-i, după dreptatea sa le va răsplăti” (vezi Ier. 17, 10; Iov. 34, 11; Is. 11, 4), pe care Scriptura îi mustră: „N-au ascultat glasul, n-au primit învățătura” (Sof. 3, 2).

39. Nechibzuința aduce suferință.

Pricepi acum dar că nechibzuința și neascultarea aduc suferință? Și că acel care săvârșește nedreptatea drept răsplată primește iadul? După cum cu adevărat grăiește Osie (8, 7): „Semănat-au stricate de vânt și nimicirea lor vor primi pe ele”.

Avuția este spre răul celui ce-o strânge.

Ai văzut că bogățiile și puterile n-au folosit la nimic, ai văzut că avuția strânsă este spre răul, iar nu spre binele celui ce-o strânge? Ai văzut că amintirea lui a pierit „cu sunet” (Ps. 9, 6)? Ai văzut că bunătățile și bogățiile sunt poveri grele pentru urcușul spre ceruri? Mărturisește Avacum (2, 6): „Vai aceluia care înmulțește cele ce nu sunt ale lui. Până când își îngreuiază tare jugul său?”; căci, iată, „iarăși mă întorci în pământ”, zice Iov (10,9).

Pe cei puternici Dumnezeu rău îi răsplătește.

Mai cu seamă că, chiar și în această viață scurtă, Dumnezeu pe cei puternici rău îi răsplătește, precum scrie: „înălțatu-s-a inima sa și s-a făcut mânie asupra lui” (Par. 32, 26); căci celui puternic în lume îi spune

Dumnezeu: „Voi pierde arcul tău din mâna ta cea stângă și săgețile tale din mâna ta cea dreaptă” (Iez. 39, 3); iar la cap. 38, 4: „Aceasta zice Domnul stăpânitorul: „Te voi aduna pe tine și toată puterea ta, cai și călăreți îmbrăcați în platoșe toți”„, pe care îi îneacă în mare și-i face hrană păsărilor cerului și peștilor mării (cap. 29, 5); el lovește pe cel trufaș și rănește pe cel puternic; el distruge cetățile lor și le fărâmă, ca, de pildă, „Alexandria și Memphis, care au fost distruse” (Iez. 30, 15); el face viile lor neroditoare; el „bate de la om până la animal” (Ps. 134, 8), precum vei putea afla exemple la mulți împărați și puternici, cercetând Scripturile.

40. Dumnezeu schimbă și mută împărățiile.

De asemenea, acestor puternici le schimbă și le strămută împărățiile, precum dovedește Sirah (10,8), spunând: „Din cauza nedreptății, împărăția se mută de la un neam la altul”, iar Dumnezeu spune: „Vai vouă, celor ce chinuiți pe alții! Oare pe voi nimeni nu vă va chinui? Vor fi prinși nimicitorii” (Is. 33, 1). Casele celui puternic Dumnezeu le face locuință frumoasă păsărilor, bunăoară: „Babilonul s-a făcut închisoare pentru toată pasărea necurată” (Apoc. 18, 2); și pe cel trufaș îl blestema David, zicând: „Dumnezeul meu, pune-1 pe dânsul ca pe o roată” (Ps. 82, 13), și iarăși spune: „Dregătoria lui s-o ia altul, să ajungă feciorii lui săraci și femeia lui văduvă” (Ps. 108, 8-9). Trufașului, prorocul Amos (7,17) îi spune: „Femeia ta va curvi în cetate”; și tot pentru acesta spune David: „A trecut și iată că nu mai era, și l-am căutat, și nu s-a mai găsit locul lui” (Ps. 37, 36).

Murind tu, nu știi cine-ți va moșteni avuția.

Aceste prisosuri nefolositoare ale lumii le-a înțeles Ecleziastul (2, 19) când spune: „Cine știe urmașul meu deva fi înțelept sau nebun? Și dacă va stăpâni oare toată osteneala mea, cu care m-am ostenit?” De aceea, teme-te de acela care stăpânește cele veșnice, după cum strigă Ieremia (10, 7): „Cine nu se va teme de tine, împărate ai neamurilor?” Pentru că numai cele ale lui Dumnezeu sunt statornice, „iar toate celelalte trec ca umbra”, după înțelept (înț. Sol. 5, 9).

41. Agonisind lumea, în mare primejdie te afli să-ți pierzi sufletul.

Așadar, amintindu-ți de cele trecute și cugetând la cele viitoare, păzește-te, căci te afli în mare primejdie ca nu cumva câștigând lumea să-ți pierzi sufletul, precum spune Domnul: „Căci ce va folosi omul dacă va câștiga lumea întreagă și-și va pierde sufletul său?” (Mt. 8, 36). În aceeași primejdie ești cu sufletul în trup, ca și cu corabia pe mare, pentru că spune Sirah (43, 26): „Cei ce plutesc pe mare povestesc primejdia ei”. Și Apostolul spune: „Petrecând în trup, ne găsim departe de Domnul” (Cor. 5, 6).

42. Nu te amăgi cu cei câțiva care, împărați și bogați fiind, au moștenit împărăția cerurilor.

Tot așa, ia aminte să te ferești cu toată grija ca nu cumva îndoindu-te de unele exemple să te amăgești; căci în Sfintele Scripturi vei afla că unii împărați, deși aveau multe țiitoare și femei, și deși erau bogați și puternici, în această stare fiind, tot s-au învrednicit de împărăția cerurilor. Dar judecăților lui Dumnezeu cine s-a făcut părtaș? Tu, însă, se cuvine să știi, în primul rând, că, precum spune Apostolul, „rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint” (I Tim. 6, 10). Pentru că începuturile poftelor par dulci, dar urmările lor sunt amare, după cum arată și cuvântul din Apocalips (10,10): „Făcutu-s-a în gura mea dulce ca mierea, și după ce am mâncat-o amărâtu-s-a pântecele meu”. Căci păcatul numai la început caută oarecare motiv și după aceea lesne poate împinge spre moarte, după cum spune Apostolul: „Păcatul, luând începutul din poruncă, m-a amăgit și prin ea m-a ucis” (Rom. 7, 11). Așadar, să știi cu adevărat că lumea, adică trupul, este gazda tâlharilor, adică sălașul poftelor, pentru care mărturisește Ieremia (7, 11): „Oare casa aceasta a mea este peșteră de tâlhari?” (și Îs. 56, 7). Și nu numai pe cei neînsoțiți și fără apărare, ci și pe cei bine înarmații încearcă în toate chipurile și luptă cu orice meșteșug să-i răpună și să-i omoare, precum s-a arătat cu mulți.

43. Pe mulți oameni întăriți în multe virtuți i-a întors lumea la mari nebunii.

Sigur și vădit lucru este că pe mulți oameni întregi la minte și întăriți în multe virtuți i-a întors lumea la mari nebunii și la orbire întunecată. Pe fericitul David 1-a împins la adulter, pe care 1-a și săvârșit, și astfel păcatul aflând început nu 1-a mai slăbit, ci 1-a dus chiar până la uciderea de om,

precum scrie în Cartea a II-a a împăraților (11, 2). Mai departe istoria scrie că luând pe Virsavia, fiica lui Eliav, soția lui Urie Heteul, a curvit cu dânsa; și, după ce a făcut păcatul acesta, 1-a chemat pe Urie – care se afla la oaste cu Ioav, procuratorul lui David – și după ce 1-a adus și nu a fost în stare să-1 înșele, așa cum credea, 1-a trimis înapoi cu scrisori către Ioav să-1 așeze acolo unde este războiul mai greu, ca să piară; iar Ioav, procedând după poruncă, 1-a așezat înspre partea cetății împotriva căreia luptau, acolo unde știa că erau cei mai viteji și mai puternici adversari. Deci, ieșind aceia din cetate și dând lupta și omorând pe mulți, astfel a fost omorât și Urie Heteul. Tot așa pe Solomon, fiul său, care avea înțelepciune mai multă și mai deplină decât toți oamenii din lume, 1-a făcut lumea mai smintit decât toți oamenii, după cum se vede în Cartea a III-a a împăraților (11, 1), unde scrie că Solomon, fiind muieratic și luând multe femei din neamuri străine, într-atât s-a smintit de iubirea lor, încât a zidit și templu lui Hamos, idolul lui Moav, motiv pentru care Dumnezeu însuși venind i s-a arătat iarăși a doua oară și i-a poruncit să se îndepărteze de la săvârșirea unor asemenea nebunii. El însă n-a ascultat cuvântul lui Dumnezeu. Cercetând, vei găsi pe mulți alții asemănători acestora.

Bine este să nu săvârșești păcatul, dar dacă l-ai făptuit, nu-l tăinui, ci mărturisește-l îndată.

Aceasta să-ți servească drept pildă în chipul următor: cei mai sus amintiți, cu toate că erau atât de întăriți și sprijiniți, și legați tare cu legătura credinței, săvârșind totuși chiar și un mic început de păcat de felul acesta – cum am arătat mai sus – au și fost schimbați de poftele trupești și lumești. Dar în același chip ai o frumoasă pildă în David, către care, după ce a făptuit păcatul (precum iarăși se scrie în Cartea a II-a a împăraților, cap. 12), trimițând Dumnezeu pe prorocul Nathan ca să-1 mustre, el nu și-a tăgăduit deloc greșala și păcatul, ci îndată mărturisindu-se a spus Psalmul 50, pentru mărturisirea păcatului, iar după aceasta n-a mai greșit. Vei afla tot așa exemplele multor oameni slăviți, care, după păcat, s-au căit îndată, fără zăbavă. Și să mai știi că poate ei s-au întors la Dumnezeu cu o dragoste” și mai fierbinte și mai adevărată, și cu un astfel de gând de a nu mai greși, mai ales că, după spusa înțeleptului în Proverbele (24, 16) sale: „Omul drept de șapte ori va cădea și se va scula”.

Mai presus de toate, ferește-te de desfrânare.

Mai înainte de toate și mai presus de toate caută să te ferești îndeosebi de pofta desfrânării. Pentru că vrăjmașul nostru, Diavolul, cu multe poate să ne amăgească, mai ales când are motiv, însă cel mai lesne cu frumusețea femeilor, care seamănă ca răutate și cruzime cu focul și cu marea, precum bine a arătat filosoful Tales când a zis: „Marea, focul și femeia – trei rele!”

De asemenea, ferește-te de mâncări și băuturi multe.

Iar poftele lumești, ca să nu le zic trupești, se ațâță și se sporesc mai ales cu mâncarea multă și cu băutura fără măsură, care împuținează mintea, precum mărturisește Ieremia (25, 16): „Și vor bea și vor vărsa și se vor mânia”; ele fac pe oameni mai urâți decât animalele patrupede. Pentru că, spune Varuh (6, 67): „Dobitoacele sunt mai cuminți decât ei”, „al căror Dumnezeu e pântecele lor” (Filip. 3, 19). Iar Ecleziasticul spune, dimpotrivă: „Cel care postește își va adăuga viață” (Is. Sir. 37, 34).

44. Auzind că mulți prin avere au moștenit raiul, să nu râvnești sub acest pretext bogăția, deoarece pe cei mai mulți ea i-a dus în iad.

De asemenea, văzând că mulți au cumpărat împărăția cerurilor cu bogăția, să nu te lauzi, căci nu toți sunt în stare să se arate stăpâni pe bogăție, ci mai degrabă bogăția îi subjugă pe cei mai mulți, după cum dovedește Grigorie Teologul din Nazianz: „Este un lucru sigur că cel zgârcit și cel lacom își ascund averea ca un rob, iar cel milostiv o cheltuiește ca un stăpân”. Cât despre cei ce au cumpărat împărăția cerurilor cu bogăția, ei s-au lepădat mai întâi de astă lume trecătoare – și chiar de sine înșiși s-au lepădat – și, o dată cu milostenia, au cultivat toate virtuțile, după porunca divină, ce zice: „Cine vrea să vină după mine să se lepede de sine” [Mt. 16, 24]. Iar cum se cuvine a-1 urma pe Hristos, atât săracul, cât și bogatul, vezi la Luca 14, 26, la Matei 10, 37, 38, 39. Și adevărat este că împărăția cerurilor e ușor de dobândit de cei credincioși; căci tâlharul, cu un singur cuvânt, dar plin de credință, s-a învrednicit de împărăția cerurilor (Le. 23, 43).

În dar ai primit, în dar să dai.

Dar pentru că mult milostivul și iubitorul de oameni Dumnezeu ți-a dat bunăstare și fericire în toate, tu așa să socotești, că acestea nu sunt ale tale, ci ale lui și, slăvind pururea sfântul său nume, întru slava numelui lui dă și tu din cele ce ți-a dat el, și precum tu ai primit în dar, tot așa în dar să dai. În legătură cu aceasta, adevărată este sfânta lui spusă că „pentru una îți va da o sută” (vezi Mt. 19, 29 și Mc. 10, 30; Le. 18, 29-30). Acum crede, deci, că de vei da mai mult, vei și dobândi mai mult.

45. Crescându-ți averile, să nu ți se împietrească inima.

Crescâudu-ți averile, bagă de seamă ca nu cumva să ți se împietrească inima, ca să neglijezi a face milostenie și să nesocotești pe sărac când îl vezi, așa încât cele cu care ai fi putut să faci un bine sufletului tău să fie adunate spre răul și pieirea ta. Adu-ți aminte de pilda bogatului și a săracului și să nu faci ca acela, ca sa nu pățești asemenea lui (vezi Le. 16, 20). Adu-ți aminte de tânărul acela care a venit la Domnul nostru Isus Hristos și 1-a întrebat în ce chip ar putea să moștenească împărăția cerurilor, și căruia i-a răspuns (după ce a aflat că păzise toate poruncile legii): „Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde-ți averea și dă-o săracilor, și vei avea comoară în ceruri, și vino de-mi urmează” (Mt. 19, 21). Iar aceluia, pentru că avea multe bunuri, i s-a părut greu cuvântul bunului învățător și a plecat întristat. Socotește dar ca nu cumva să rămâi și tu întristat ca acela auzind sfatul Domnului și să nu se întâmple să învârtești cheia pe dos, adică, vrând să deschizi cu bogăția împărăția cerurilor, să nu o închizi cumva și să rămâi în afara porților fericirii.

Să nu dai nicidecum loc lăcomiei, căci ea, ca jocul nu se va mai sătura.

Pentru aceasta dar să nu dai loc lăcomiei, căci lăcomia, începând să se întindă și să se înmulțească, greu este să mai scapi de ea; după cum frumos dovedește Seneca: „Deși omul îmbătrânind, toate celelalte răutăți îmbătrânesc și ele, lăcomia totuși întotdeauna întinerește”.

46. Lumea este o temniță, deci pentru ce să fie iubită?

Mai trebuie să știi și acestea: dacă lumea și poftele ei te împing să le îndrăgești, judecă, frate, de ce și pentru ce ar fi lumea vrednică să fie iubită? Căci și Prorocul o numește „temniță” (Ps. 141, 10) – și într-adevăr așa este

– și tot împotriva lumii învață Apostolul (Io. 2,15): „Nu iubiți lumea, nici cele lumești”. Lumea este deci o temniță pentru om și, tot așa, trupul e o temniță pentru suflet: sărmanul om biciuiește cu amărăciunea poftelor sufletul cel nobil, căruia îi pricinuiește mare strâmtoare, amărăciune de nesuferit și cumplită, pentru care bine a zis Aristotel: „Sufletul nobil nu este în stare nici să săvârșească, nici să sufere nedreptate”. Iar după el adaugă Seneca: „Cel nobil nu poate să suporte ocara”. Și pre cât este de adevărat că temnița biciuiește trupul, tot așa este și că trupul umblând în pofte și desfrânări biciuiește sufletul și-1 nimicește, căci atunci când trupul se aflä la largul lui, sufletul se găsește în strâmtoare. Pentru aceasta striga David (Ps. 14i, 10): „Scoate, Doamne, din temniță sufletul meu!”

47. Pofta neînfrânată împinge sufletul spre moarte.

Ai mai putea pricepe că pofta neînfrânată provoacă pagubă și moarte sufletului și că, precum calul sălbatic, fără frâu, trântește pe călăreț, așa și poftele neînfrânate împing către moarte, ceea ce se potrivește cu cuvântul care zice: „Iată un cal galben, și cel care sade pe el se numește: moarte” (Apoc, 6, 8). Calea cea largă de multe ori are ieșire strimtă, de aceea fiecăruia i se va cere socoteală după calea pe care va umbla. Despre aceasta minunat ne învață Ecleziastul (11, 9): „Veselește-te, tinere, întru tinerețea ta, și inima ta să te bucure în zilele tinereții tale și umblă neprihănit în căile inimii tale, și după privirea ochilor tăi, dar să știi că pentru toate acestea Dumnezeu te va aduce la judecată”, unde va răsplăti pe fiecare după faptele sale.

48. Nu există fericire în lume și nici pământean fericit.

Așadar, nu există fericire în lume, nici cel cu ale lumii pofte nu este fericit; nu este pace pentru cel necurat și să nu duci viață comună cu el, căci „cine se va atinge de păcură se va mânji” (Is. Sir. 13, 1).

49. Ferice de cel care nu s-a amestecat cu lumea.

O, norocos este cel care nu s-a amestecat cu lumea și „fericit omul care n-a umblat după sfatul necredincioșilor” (Ps. 1, 1). O, norocos cel care „nu este din lume” (Io. 17, 14) și mai fericiți sunt decât fericiții lumii cei care au murit neprihăniți. Căci viii care trăiesc cu trupul, cu sufletul sunt morți, iar

drepții, murind cu trupul, sufletul lor moștenește viața veșnică. De aceea socotește-te mort cât ești viu și viu când mori, și atunci abia să te fericești pe deplin.

50. Omul drept nu se va clinti, orice i s-ar în timp la.

Mulți bărbați minunați, mulți slăviți și mulți fericiți au fost în lume și se află și acum, care, datorită faptelor lor bune, sunt întemeiați ca niște munți tari, ca o zidire a Domnului și sunt înrădăcinați ca cedrii Libanului și nu s-au clintit nici de furtuna cea mare, nici de viforul cel puternic. Mărturisește înțeleptul: „Nu se va întrista omul cel drept orice i s-ar întâmpla” (Prov. 12, 21). Aceștia, ca niște diamante tari și strălucitoare, nu s-au vătămat nicicum de nimic și nu s-au sfărâmat căci având desăvârșita dragoste a lui Dumnezeu, zic: „M-au lovit și nu m-a durut, și m-au ocărit, iar eu n-am știut” (Prov. 23, 35).

51. Lepădându-te de lume, vei dobândi pecetea fericirii.

De te vei asemăna acestora, de vei urma pașii lor și te vei lepăda de lumea aceasta, să știi bine că vei primi pecetea fericirii, pentru că însuși Dumnezeu îți dovedește aceasta, zicând: „Fericiți voi, care flămânziți acum, căci vă veți sătura! Fericiți cei care plângeți acum, că veți râde! Fericiți veți fi când vă vor ocărî și vă vor prigoni și vor lepăda numele vostru ca rău din cauza Fiului omului!” (Le. 6, 20, 21, 22). Căci iarăși zice: „Cel ce și-a găsit sufletul îl va pierde, și cine și-a pierdut sufletul său pentru mine îl va găsi” (Mt. 10, 39); și încă zice: „Cine vrea să vină după mine să se lepede de sine și să-și ia crucea lui și să-mi urmeze” (Mt. 16, 24), adică va lua putere și tărie împotriva oricărei meșteșugiri a Diavolului. Pentru că, zice Domnul, și adevărat zice: „Iată că v-am dat vouă putere să călcați peste șerpi și scorpioni și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma” (Le. 10, 18). Și acestea pentru că sunteți ajutați de cine? de dragostea desăvârșită; „pentru că dragostea desăvârșită alungă frica” (I Io. 4,18), dovadă cei care n-au luat în seamă nici focul, nici fiarele, nici bătăile și nici alte cazne, având această socoteală și această întreagă nădejde că: „Cei ce seamănă cu lacrimi, întru veselie vor secera” (Ps. 125, 5). Credința „calcă peste leu și peste balaur” [Ps. 90, 13]; prin credință „ne întărește duhul împotriva slăbiciunilor noastre” (Rom. 8, 26). „Credința aduce dragoste: dragostea toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă” (/Cor. 13, 7);

credința crede acel cuvânt că „puterea lui Dumnezeu întru neputință se săvârșește” (II Cor. 12, 9); credința zice: „Cinstită este înaintea lui Dumnezeu moartea cuvioșilor lui” (Ps. 115, 5); credința se teme „nu de acela care ucide trupul, ci de acela care ucide sufletul” (Mt. 10, 28); credința numai de Dumnezeu se teme, căci numai el singur poate să ucidă și sufletul și trupul, precum zice Iezechiel (13, 19): „Ucide sufletul nemuritor și învie pe cei ce mor”. Credința face ca, pe cât se chinuiește cineva mai mult, pe atât să se întărească mai mult, lucru care frumos îl dovedește marele Augustin: „Cum este tocila pentru fier, cuptorul pentru aur, biciul pentru cal, așa sunt și necazurile pentru omul drept”. Aceștia, prin credință fiind mistuiți de dragoste, își zic lor înșiși: „Sufere ca un bun oștean al lui Hristos” (II Tim. 2, 3). Aceștia zic sufletului lor: „Mută-te în munți, ca pasărea, că păcătoșii au întins arcul” (Ps. 10, 2). Aceștia își aduc aminte pururea de acel cuvânt: „O, moarte, cât de amară este pomenirea ta pentru cel necredincios; și, dimpotrivă, omul drept nădăjduiește în moartea sa” (Înț. [Is. Sir.], 41, 1-4). Aceștia se laudă cu cuvântul: „Fericit este omul care rabdă ispita, căci când va fi judecat va lua cununa vieții, pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce îl iubesc” (Iac.1,12).

52. Deprinzându-te cu poftele lumești, poruncile lui Dumnezeu îți vor părea grele.

Dar mai ales aceasta trebuie să știi, că sărmanul om, deprinzându-se cu poftele josnice și urâcioase ale lumii și cu necuviincioasele dezmierdări, toate câte sunt spre folosul sufletului i se par apăsătoare și aspre, iar sfintele porunci ale lui Dumnezeu îi e scârbă nu numai a le împlini, ci și a le auzi. El nici nu-și amintește de adevăratul cuvânt al Domnului acolo unde zice: „Luați jugul meu asupra voastră și învățați de la mine, căci blând sunt și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre; căci jugul meu este bun și povara mea ușoară” (Mt. 11, 29-30). Și într-adevăr, nimic nu poate fi mai ușor și mai neted decât poruncile lui Dumnezeu, și nici mai de folos și mai de preț decât a umbla cineva în legea Domnului și Dumnezeului nostru. Dar pentru că poruncile lui ar fi grele, iar ale lumii ușoare, oare cei ce slujesc lui Dumnezeu vor fi nefericiți, iar cei ce slujesc lumii fericiți? Nu, să nu fie! Pentru că bine zice dumnezeiescul Augustin: „Vai de fericirile veacului acestuia! Vai o dată, vai de două ori și iarăși vai I” Așa să știi dar că dragostea desăvârșită către Dumnezeu biruiește toate asprimile și

greutățile lumii; și, ca să spun într-un cuvânt, „Dragostea le biruiește pe toate” (I Cor. 13).

53. Celui ce are adevărată dragoste de Dumnezeui se dăruiește orice dorește.

Amintește-ți de adevărata și desăvârșită dragoste către Dumnezeu și ia aminte la mărețele minuni pe care le-a arătat și le-a făcut cu sfinții care-1 iubesc: Mai întâi, dreptul Noe și cu familia lui, care, în potopul obștesc al întregii lumi, a plutit cu corabia pe apele ce acoperiseră vârfurile tuturor munților și a fost păzit de urgia revărsată de Dumnezeu întreg și nevătămat, pentru a doua creare a neamului omenesc. Apoi dreptul Avram, a cărui seminție s-a înmulțit ca nenumăratele stele ale cerului (vezi Gn. 15, 5); Moise, care s-a împotrivit faraonului și a eliberat din mâinile lui poporul izraelit, trecând ca pe uscat prin Marea Roșie, și toate celelalte înfricoșătoare minuni ale lui (vezi Ex. 3, 10; 5, 1; 6, 11; 7, 8 etc.; 14, 22); după acestea, tot Moise, pe munte, nu a mâncat și nu a băut patruzeci de zile și patruzeci de nopți (Ex. 24, 18); tot așa, poporul izraelit în deșert, pe care, după ce 1-a și scos din Egipt cu mari minuni, 1-a hrănit cu mană și cu hrană cerească patruzeci de ani, fără să-i lipsească nimic (Ex. 16, 4 și Num. 11, 31); Ilie, pe care 1-a hrănit corbul în pustie cu pâine și cu carne (III Împ. 17, 6) și celelalte minuni care s-au făcut prin el, adică să se urce la cer cu carul de foc (IV Împ.2, 11), să învieze pe copilul mort al văduvei (III Împ. 17, 22), sau când a zis celor cincizeci pe care i-a trimis la dânsul împăratul Ohozia al Samariei împreună cu căpetenia lor: „Dacă sunt omul lui Dumnezeu, să se pogoare foc din cer și să te înghită pe tine și pe cei ce sunt cu tine”, iar focul s-a pogorât din cer și i-a înghițit (IV Împ. 1, 10). Vei mai găsi că și ucenicul său Elizeu prorocul a făcut isprăvi îndoite; Daniil, pe care l-au aruncat în groapa leilor flămânziți, dar a fost păzit nevătămat de dinții fiarelor, și îngerul lui Dumnezeu, care 1-a răpit pe Avacum din Iudeea, aducându-1 într-o clipită în Babilon, ca să hrănească cu mâncăruri pe Daniil acolo unde era ținut (Vil și balaurul 1, 37; Dan. 6, 16 și 22); cei trei tineri, Anania, Azaria și Misail, cei numiți în limba caldeică Sedrah, Misah și Avdenago, care, fiind aruncați în cuptorul de foc din porunca împăratului Nabucodonosor, s-au arătat cu totul nevătămați (Dan. 3, 21); prorocul Iona, care a rămas nemistuit în pântecele chitului trei zile și iarăși a fost azvârlit întreg pe uscat (Iona 12, 11). Dar la ce să ți Iernai pomenesc

pe toate aici, când e plină Sfânta Scriptură de acestea, căci sunt nenumărate ca număr și de nemăsurat ca mărime toate câte le-a făcut Dumnezeu cu cuvioșii săi.

Dar și în sfântul Nou Testament vei găsi nenumărate ca acestea, cărora însuși domnul și mântuitorul nostru Isus Hristos făcându-le începutul, a dat lumină orbilor, auz surzilor, grai muților, mers drept șchiopilor, sănătate celor bolnavi și viață morților. Iar după el, în chip separat, sfinții și credincioșii săi urmași și robi, arătând felurite minuni și fiind păziți prin credință de orice primejdie, el i-a eliberat din temnițele încuiate, nestricând pecețile, într-un chip necunoscut minții oamenilor (Fap. 5, 18); pe de trei ori fericitul Apostol Pavel, Dumnezeu dăruindu-i viață – lui și tuturor celor ce pluteau împreună cu el – 1-a mântuit în insula Melita din sălbaticele valuri ale mării, și acolo, mușcându-1 vipera veninoasă, nu i-a făcut nici un rău (Fap. 28,4-5); pe Macarie Egipteanul îl slujeau în deșert doi pui de lei (vezi Sinaxarul celor trei sfinți pustnici Sergius, Regius și Theofil, care umblând în Răsărit prin atâtea locuri pline de fiare veninoase și nespus de cumplite, s-au înapoiat nevătămați la Ierusalim). De asemenea: patriarhii, mitropoliții, episcopii, sfinții săi Vasile, Grigore, Ioan Gură-de-Aur și alții, precum Nicolae, Spiridon și sfinții cei fără de arginți Pantelinion, Cosma și Damian, care multe, slăvite și vrednice de laudă minuni au izbutit să facă. La fel, sfinții mucenici și sfintele mucenice. Dar ce să mai zic despre întru tot lăudații stâlpnici, care au răbdat și au suferit frigul iernii și arșița verii în toate zilele vieții lor, și vara îi răcorea zefirul credinței, iar iarna îmbrăcau hainele dragostei către Dumnezeu. O, dar fericită dragoste către Dumnezeu, care cu piciorul gol calcă săbiile ascuțite! Dar cu acești mai sus pomeniți, cu toți trăia laolaltă cumpătarea și, precum zice Apostolul: „Mai presus de toate este necesară înfrânarea” (I Tim. 1,8).

54. Omul este împărat peste toate lucrurile lumii, dar acestea toate i-au fost date numai în păstrare.

Numai că pe lângă acestea, precum ușor poți cunoaște și înțelege, atotputernicul Dumnezeu, creatorul și izvoditorul omului, al lumii și al tuturor celor văzute și nevăzute, deși te-a lăsat stăpânitor și suveran independent și fără nici o stavilă peste toată această lume și peste cuprinsul ei și te-a așezat ca pe un împărat al tuturor celor pământești – precum

mărturisește: „L-ai așezat peste lucrurile făcute de mâinile tale, toate le-ai supus sub picioarele lui” (Ps. 8, 7-8) – totuși să nu te lauzi cu acestea și să nu te mândrești, căci precum a arătat și Ecleziasticul, „împotriva binelui este răul, și împotriva vieții este moartea”, (Is. Sir. 33, 15). Cu alte cuvinte, dacă te vei folosi bine de frumusețile lumii, vei avea bine, căci împreună cu binele se află răul, de aceea, precum spune Domnul, „sau faceți pomul putred, și roadă lui va fi putredă, sau faceți pomul bun, și roadă lui va fi bună” (Mt. 12, 33) și, mai departe, spune iarăși: „Omul cel bun din comoara bună a inimii sale scoate cele bune, iar cel rău din comoara cea rea scoate cele rele” (Mt. 12, 35). Socotește dar că după viață vine moartea, după cum mărturisește Apostolul: Trecători suntem pe pământ” (Evr. 11, 13; Filip. 3, 20; Pt. 2, 11). „Căci nu avem cetate statornică, ci suntem în căutarea celei viitoare” (Evr. 13, 14).

Nici să nădăjduiești în împrejurările lumii; căci căutând un timp mai bun nu-1 vei găsi în lume, fiindcă cele ce stau acum în picioare erau foarte risipite pentru cei dinaintea noastră, iar cele care odinioară stăteau în picioare acum sunt iarăși sfărâmate, precum a arătat și a zis Eclesiastul (1, 9): „Ce este ceea ce a fost? Aceea ce va fi. Și ce este ceea ce s-a făcut? Aceea ce se va face.” Iar dacă vei cerceta istoriile vechi, ai să vezi ce fel de împărății, cetăți, orașe, țarini, vii și grădini erau odinioară, cărora nu li se mai cunosc acum nici temeliile; și câte împărății și orașe care se află acum în lume vestite și cunoscute, înainte nu erau nici măcar sate și nici oameni nu locuiau acolo. Să-ți amintesc câteva din cele vechi: unde este marele oraș Ninive? (vezi Gn. 10, 11 și Iona 3, 3); unde este Babilonul, ale cărui ziduri aveau o lungime de 60 de mile și o înălțime de 50 de coți, iar peste grosimea lor umblau carele (vezi Istoria isprăvilor Persiei, Cartea a XII-a, acolo unde menționează forma Babilonului); unde este grădina aceea a Babilonului, clădită deasupra pământului, și care se număra printre cele șapte minuni ale lumii, fiind numită „raiul suspendat” (vezi, de asemenea, Istoria perșilor, Cartea a XII-a)? unde este Troia, care, în imensitatea ei, se zice că se întindea pe o lățime de 300 de mile, din ale cărei temelii acum nu se mai cunoaște decât un semn ici-colo, care mai arată că a existat? și multe altele, pe care, ca să nu mai întind vorba, nu le mai menționez? Despre acestea și despre lucrurile lumii frumos zice Iov (14, 2): „Ca o floare care a înflorit a trecut, ca umbra care fuge și nu rămâne pe loc”. Așa sunt deci toate împrejurările lumii.

Pe toate le-ai dobândit, dacă ai dobândit cele cerești.

Tu însă, dacă vrei să moștenești acestea în tihnă și așa cum trebuie, „caută mai întâi împărăția cerurilor, și ți se vor da și celelalte” (Mt. 6, 33).

55. Dulceața lumii este otrava sufletului.

Dar se cuvine să știi că dulceața acestei lumi este otrava sufletului, cu alte cuvinte, că tot ceea ce este după voia lumii este păcat, precum zice Augustin: „Păcatul într-atât este de liber și voluntar, adică dorit, încât de n-ar fi fost liber și voluntar n-ar fi fost păcat”; el îndulcește trupul și otrăvește sufletul. Pentru care se spune: „Și era în gura mea dulce ca mierea, și după ce l-am mâncat amărâtu-sa pântecele meu” (Apoc. 10, 10).

56. Nu gândi că vei lega vreodată adevărată prietenie cu lumea.

Să nu socotești că vei avea vreodată adevărată prietenie cu lumea sau că o vei moșteni pe veci. Că deși cele ce ți le aduce vremea” ți se par că vin spre folosul tău, să știi că cu cât sunt mai după voia ta, cu atât mai mult te robește și te subjugă lumea sub stăpânirea ei; pentru care zice Seneca: „Cu cât ne-am urcat mai sus, cu atât ne-am urcat spre teamă”. Pentru aceasta, dar, cu cât este mai fericită viața lumească, cu atât este mai primejdioasă, precum mărturisește iarăși și despre aceasta Seneca: Lucru fără de odihnă este fericirea, deoarece îi îndeamnă pe unii spre trufie, iar pe alții spre desfrânare, pe unii îi umflă, iar pe alții îi înmoaie și pe toți îi sfârșește”. Așadar, într-o astfel de stare îl aduce pe om dragostea fericirii lumești și blândețea pe care o arată lumea față de el.

57. Lumea este maica răutății și gazda tâlharilor.

Să știi dar bine că pentru lume zice Ieremia (7, 11): „Oare casa mea este peșteră de tâlhari?” într-adevăr, tâlhari sunt socotite faptele lumii; și lumea, gazdă a acestor tâlhari. Iar pe cei care umblă nepăziți prin ea ca spre un prieten, adică spre un binevoitor și binefăcător al lor, ea, sugrumându-i pe neașteptate și fără vreo înștiințare, îi ucide. Pentru care iarăși zice Ieremia (9, 8): „Îi vorbește pașnic aproapelui său și în sine are dușmănie”, iar pe cale „pândește ca să-1 prindă pe cel sărac” (Ps. 9, 9). Deci, când lumea ți se arată blândă și întru toate după voia ta, lesnicioasă și favorabilă,

tocmai atunci să-ți deschizi mai mult ochii și să te ferești, deoarece când te va îmbrățișa, te va strânge spre moarte, și când te va săruta, te va mușca cu dinte veninos și cu mușcătură aducătoare de moarte, precum se arată în Proverbe (23, 32): „Ca de la năpârcă i se varsă otrava”. Iar la un alt proroc: „Nu vă încredeți în prieteni și nu nădăjduiți în povățuitori și să te păzești să-i încredințezi ceva celei ce se culcă într-un pat cu tine, căci fiul necinstește pe tată, iar fiica se va scula împotriva maicii sale și dușmanii omului sunt toți cei din casa lui” (Mih. 7, 5-6). Norocul lumii se aseamănă deci cu Iuda Iscarioteanul, care cu sărutarea 1-a dat morții pe Domnul și Dumnezeul său (vezi Mt. 26, 49). Deci într-același chip, fericirea veacului acestuia îl înhață cu poftele trupului ca pe un prieten pe sărmanul suflet, pe care, sărutându-1 și îmbrățișându-1, îl dau morții veșnice Diavolului.

58. Lumea este mai rea decât tâlharii, pentru că tâlharii ucid trupul, iar lumea sufletul.

Pentru aceasta dar gândește-te că fericirea lumii însoțită de poftele necurate este mai rea și mai cumplită decât acei tâlhari care, dezbrăcând trupul și lipsindu-1 și de viața lumească, îl ucid; pentru că tâlharii, ucigând trupul, îl dezbracă de hainele sale de lână sau de mătase; dar lumea, îmbrăcând trupul și hrănindu-1, ucide sufletul și-1 dezbracă de vestmântul său spiritual. Pentru care Solomon zice în Proverbele sale (13, 7): „Sunt unii care se dau drept bogați, neavând nimic”.

59. Poftele lumești adormindu-l pe om, ca sirenele îl îneacă.

Păzește-te dar cu toată prudența și cugetă bine, căci umbli pe o cale înșelătoare și alunecoasă și plutești pe o mare plină de sirene. Cu alte cuvinte, această lume are multe și felurite, delicate și fine amăgiri pentru acela care locuiește în ea, și după cum este lumea de amăgitoare, tot așa de înșelătoare sunt și desfătările ei. Pentru că ea este mama plăcerilor, și de la ea vin desfătările, căci „precum este mama, așa și fiica”, zice Iezechiel (16, 44); adică, precum este lumea – așa și plăcerile ei. Desfătările ei sunt vremelnice, vătămătoare și ucigătoare sufletului. Mai ales petrecerile, ca să nu zic batjocurile lumii, amețindu-1 pe cel care este învăluit de ele, îl adorm ca și cum ar fi mângâiat de niște melodii pline de armonie. Pe acest adormit îl trezește Solomon în Proverbele sale (23, 20), înțepându-1 cu înțeleptul său cuvânt ca și cu un bold: „Îmbrăca-se-vă în rupturi și zdrențe tot

somnorosul”. Căci lumea din blândă și dulce devine ca un leu înfricoșător și cumplit, cum mărturisește Iezechiel (19, 6): „Leu s-a făcut și a învățat să răpească prăzi, a mâncat oameni”. Astupă-ți deci urechile, ca să nu auzi cântecele ei, căci mărturisește Amos prorocul (5, 23): „Mută de la mine sunetul cântărilor tale și nu voi auzi cântecul lăutelor tale” și spune, iarăși, Psalmistul: „Iar eu ca un surd nu auzeam” (Ps. 37, 14).

60. Toate înlesnirile fiilor veacului acestuia sunt zadarnice și ridicole.

Pricepe dar că toate înlesnirile fiilor acestui veac, precum zice Ieremia (10, 15), sunt lucruri zadarnice și ridicole, cu toate că ei, cu înțelepciunea lor neroadă, mărturisesc că le sunt folositoare. Dar aceștia, fiind fără minte – căci spune despre ei Varuh (6, 67): „Dobitoacele sunt mai înțelegătoare ca dânșii” – chiar dacă acelea sunt asemenea închipuirilor ce se arată în visele somnului lor, li se par vădite și sigure, pentru care frumos cântă despre ei Psalmistul: „Și-au dormit somnul toți bărbații și n-au găsit nimic în mâinile lor din bogăția lor” (Ps. 75, 6). Bine se potrivește cu aceasta și ceea ce spune Isaia (29, 8): „După cum acei care în somn visează că beau și mănâncă, iar după ce se trezesc își dau seama că visul a fost amăgitor și după cum cel însetat visează că bea și, trezindu-se, tot îi este sete, iar sufletul său în zadar a nădăjduit”; și după cum cel care visează că zboară, când se trezește se află în același loc unde s-a culcat, la fel și acestora li se pare că în toate se înmulțesc și sporesc, în vreme ce ei rămân în aceeași stare, ba încă într-una și mai de jos.

61. Vai de acela care caută să afle ceva mai bun decât Dumnezeu.

Astfel, deci, fiii veacului acestuia caută să găsească ceva mai bun și mai folositor decât fiii lui Dumnezeu și, ca să scape de primejdiile viitoare, îndepărtându-se de Dumnezeu, se amestecă cu lumea. Pentru care minunat arată marele Augustin: „Vai acelui suflet care, îndepărtându-se de tine, Doamne, a socotit că poate găsi ceva mai bun”; și Prorocul spune: „Bine-mi este mie a mă lipi de Domnul” (Ps. 72, 28). Și așa, dând de desfrânatele pofte și petreceri, ei le consideră pe acestea fericire, și chiar mai bune decât fericirea veșnică, și dând de bogății le socotesc că sunt înțelepciune, după cum mărturisește Solomon: „Bărbatul bogat se socotește pe el însuși înțelept” (Prov. 28, 11); și pe acela care-l află cu felurite băuturi și mâncăruri ei îl socotesc sătul, deși pentru ei este cuvântul: „Bogații au

sărăcit și au flămânzit” (Ps. 33, 10); ei socotesc să facă să strălucească de frumusețe fețele lor ungându-le cu fel de fel de miruri, pentru care spune Naum (2, 10): „Fețele lor sunt ca partea arsă a oalei”. Dar fericit este acel care știe că „nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Dt. 8, 3; ML 4, 4; Le. 4, 4). Căci acesta, căutând și auzind cuvântul Domnului, „nu va fi lipsit de tot binele”, zice Psalmistul (33, 11), și Sfântul Duh toate neputințele i le va întări, după cum mărturisește Apostolul: „Că Sfântul Duh întărește neputințele” [Rom. 8, 26).

62. Omul lăsat în voiajui, cu cât se va sui mai sus, cu atât va cădea mai rău.

Iar dacă-i vezi mari, puternici și bogați pe fiii acestui veac și umblând liberi după toate voile lor, privindu-i să nu ți se răzvrătească inima, pentru că Dumnezeu 1-a lăsat pe tot omul liber, după cum mărturisește Psalmistul, zicând: „I-a lăsat pe dânșii după poftele inimilor lor și vor umbla întru uneltirile lor” (Ps. 80, 10); dar cu cât se vor sui mai sus, cu atât vor cădea mai jos, pentru că se zice: „S-a înălțat până în cer și se coboară până în abis, și sufletul lor în răutăți se va topi” (Ps. 106, 26). Că slava lor nu este de la Dumnezeu, ci de la lume; pentru că zice Dumnezeu: „Acesta a domnit, dar nu de la mine” (Os. 8, 4).

Dumnezeieștile taine sunt descoperite.

Mai departe, chiar dacă i-ai vedea ceva mai multă vreme mereu pe același scaun al stăpânirii lor, să nu te tulburi din această pricină, pentru că tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu nu-i sunt descoperite omului. Pentru aceasta se minunează Ecleziastul, zicând (7, 16): „Am văzut aceasta în zilele deșertăciunii mele: omul drept piere întru dreptatea sa și nedreptul trăiește îndelung în răutatea sa”. Însă temelia adevărului aceasta este: „Dreptul se va izbăvi din nevoie și se va da necuratul în locul lui” (Prov. 11, 8). Și chiar dacă va dobândi toate împărățiile și toate părțile lumii, ce folos are de vreme ce, murind, până la urmă se duce gol și sărac, iar împărățiile și bogățiile rămân altuia, după cum și lui i-au rămasele la alții (căruia David îi zice: „Trece din neam în neam și de la împărăție într-alt neam” (Ps. 104, 13). Dar tu se cuvine să-ți amintești acest cuvânt: „Lumea se va bucura, iar voi vă veți întrista” (Io. 16, 20). De asemenea, să știi că „puterea lui

Dumnezeu întru slăbiciune se săvârșește” (II Cor. 12, 9), deci tu când vei fi slab (însă întru Domnul), atunci ești mai puternic decât oricare stăpânitor pământesc; pentru că iarăși zice: „Când slăbesc, atunci sunt mare” (II Cor. 12, 10). „Căci nu este putere în om și nici necurăția nu-1 va izbăvi pe cel necurat” (Ecl. 8, 8), iar slăbiciunea lui Dumnezeu este mai puternică decât oamenii.

63. Cursul și norocul lumii sunt ca roata când se învârtește.

Înțelege acum dar și aceasta și cunoaște ce este vârsta, fericirea și norocul lumii și al celor care se slăvesc cu răutățile lor și se măresc cu puterea fărădelegilor lor, căci se aseamănă cu unul care stă pe roata unui car în mers. S-ar putea asemăna cu aceasta și blestemul lui David împotriva dușmanilor săi: „Dumnezeul meu, pune-i pe dânșii ca o roată” (Ps. 83, 14), adică vârsta și norocul lor să se întoarcă învârtindu-se ca o roată, sau fericirea lor să fie nestatornică în aceeași măsură ca lumea.

Adevărat este dar că roata închipuie fericirea acestui veac după cum frumos a grăit un scit, adică un tătar, deși era barbar, către Alexandru cel Mare. Când Alexandru – după ce 1-a învins pe Cresus și 1-a prins viu și a pornit împotriva tătarilor – trecând râul Arax, atunci tătarii i-au trimis acolo un sol. Și scrie istoria că solul ar fi spus mai întâi cuvântul acesta: „O, Alexandre! Norocul este ceva în care nu te poți încrede, căci are aripi, dar nu are picioare: poate să zboare și să se ducă de la om cu totul, dar, iarăși, nu poate sta pe de-a-ntregul pe cel pe care se așază, pentru că nu are picioare”.

Viața și norocul omului sunt ca fumul.

Așa cum este deci viața fiilor acestui veac, așa este și norocul lor, căci este adevărat ce zice Apostolul: „Ce este viața noastră? abur” [Iac. 4, 14]. Dar pentru că viața ne este scurtă, iar norocul este necredincios față de noi, ce trebuie să facem? ceea ce spune Domnul când zice: „Cel ce crede în mine nu va muri în veac” (Io. 3, 36). Iată dar în ce fel se va împlini cuvântul Prorocului, care zice: „Se va înnoi ca a vulturului tinerețea lui” (Ps. 102, 5); și alt proroc adeverește iarăși zicând: „Iar cei ce rabdă în Domnul vor schimba tăria și vor lua aripi ca vulturii, vor alerga, și nu vor osteni; vor

umbla, și nu vor flămânzi” (Is. 40, 31), „și slava lui e nouă”, zice Iov (Iov. 29, 20).

64. Caută să-ți lungești viața nu într-acest veac, ci în cel viitor.

Împreună cu acestea, străduiește-te ca nu în această viață, ci în cea viitoare să trăiești îndelung și să te înnoiești; și mai cu seamă să fii sigur și să știi negreșit că, dacă te vei conduce bine și așa cum se cuvine după sfintele porunci ale lui Dumnezeu, nu numai în viața viitoare, ci și în viața prezentă se vor înmulți și vor spori zilele tale. Precum însuși Dumnezeu mărturisește în Decalog: „Cinstește pe tatăl și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ” (Dt. 5, 16). Aceasta este deci cinstea desăvârșită și cea mai deplină, să asculți poruncile lui Dumnezeu și, ascultându-le, să le împlinești, adică să te ferești de rău și să faci binele; pentru că, spune Psalmistul: „Cine este omul care vrea viața, care iubește să vadă zile bune? Oprește limba ta de la rău, și buzele tale să nu grăiască vicleșug, ferește-te de rău și fă binele, caută pacea și urmeaz-o” (Ps. 33, 13-15). În felul acesta s-au adăugat anii la viața lui Iezechia, împăratul, precum mărturisește Isaia (38, 5): „Iată, adaug vieții tale cincisprezece ani”.

65. Viața viitoare n-are sfârșit; sirăduiește-te deci nu să te faci din bătrân tânăr, ci din păcătos drept.

Dar tu să cauți mai mult și să meditezi la lungimea vieții viitoare, care este nemărginită și nesfârșită, și să nu lupți să devii din bătrân tânăr, ci din păcătos drept, ca prin faptele tale să ți se înnoiască sufletul; căci nici noi, nici viața noastră nu suntem din lumea aceasta, ci „trăirea noastră e în ceruri” (Filip. 3, 20). În acea trăire nu este clătinare, schimbare, mutare, trecere, boală sau moarte; ci în veci dăinuire, viață și fericire. Aceasta însă cu ce o dobândește cineva? Cu credința, cu faptele bune – pentru că zice Domnul: „Cel ce crede în mine nu va muri în veci” (Io. 8, 51), și iarăși zice: „Cine mănâncă trupul meu și bea sângele meu nu va gusta moarte” (Io. 6, 35, 50, 58).

Prin Hristos ne-am renăscut.

Așadar, domnul și părintele nostru Isus Hristos prin evanghelia sa ne-a renăscut pe noi (I Cor. 4, 15) și, făcându-ne fiii săi și moștenitorii cerurilor,

ne-a dăruit viața veșnică, iar pe ceilalți, care nici pe el, nici evanghelia n-au primit-o, vii fiind, îi numește morți, acolo unde zice: „Lăsați morții să îngroape pe morții lor” (Mt. 8, 22).

66. Nu nădăjdui în cele pe care le vede trupul, ci în cele pe care le contemplă sufletul.

Îngrijește-te de asemenea din toată inima și din tot sufletul ca nu cumva să crezi și să nădăjduiești în cele pe care le vede ochiul cel trupesc, ci în cele pe care le vede ochiul sufletului, prin credință, înainte ca ele să se întâmple, și la acestea cugetă, fiindcă dacă vrei să le cercetezi toate după văz, aceasta te duce la mare păcat și aproape la tăgăduirea dumnezeirii. Că pe Dumnezeu nimeni nu 1-a văzut undeva, ci ne-am încredințat sigur și neîndoios că a fost arătat prin aleșii săi mucenici și prin sfintele sale Scripturi și dat pe față de marile sale minuni. Fiii acestui veac cunosc însă numai ceea ce văd cu ochiul trupesc, și cu acestea își închipuie că sunt înțelepți și știutori – precum mărturisește Domnul: „Fiii acestui veac sunt mai înțelepți decât fiii luminii în neamul lor” (Le. 16, 8), iar pe cele viitoare ei le socotesc ca inexistente și tăgăduiesc că ar putea să fie cândva. Și tocmai pe cei ce le mărturisesc ei îi numesc smintiți și nesocotiți, precum i-au zis odinioară atenienii fericitului Pavel când le vorbea despre învierea Domnului nostru: „Pare-se că este un vestitor al unor zeități străine” (Fapte 17, 18), „și mai cu seamă când au auzit despre învierea morților râdeau unul la altul” (17, 32). Cu aceasta s-a împlinit prorocirea lui Isaia, acolo unde zice (29, 14): „Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și voi ascunde priceperea celor pricepuți”.

67. Nădejdea credinciosului nu este zadarnică „Însă nu fără dreptate se întind lanțuri zburătoarelor” (Prov. 1, 17). Căci este lucru vădit și mărturisit că prin credință nădejdea nu este nici goală, nici zadarnică. Și aici unde ne aflăm, bine ne aflăm, precum zice Apostolul: „Sunt ce sunt prin darul lui Dumnezeu, și darul lui Dumnezeu care este în mine nu a fost deșert” (I Cor. 15, 10). Și precum am mai zis și aiurea: „Având credință, avem dragoste; având deci dragoste, avem nădejde, pentru că dragostea noastră toate le crede, toate le nădăjduiește” (I Cor. 13, 7-8), cum spune și Psalmul 15, 9: „Trupul meu se va sălășlui întru nădejde”. Pentru aceasta mărturisește și marele Augustin: „Odihnită este, Doamne, inima mea atâta timp cât crede în

tine”. Sigur este deci că orice altă nădejde (afară de aceea pe care o avem în cuvântul lui Dumnezeu) este amăgire, nebunie și tulburare, ca de pe urma beției, așa cum a zis Psalmistul: „S-au tulburat și s-au clătinat ca un om beat, și toată înțelepciunea lor a fost înghițită” (Ps. 106, 26). Și așa, smintindu-se și tulburându-se de această sminteală, fiii veacului celui rătăcit s-au sprijinit, așa zicând, pe comediile proprii și au nădăjduit că cele ale lor sunt veșnice și nepieritoare!

Nădejdea în Dumnezeu trebuie să fie neclintită.

Tu însă, punându-ți nădejdea în Dumnezeu, rămâi neclintit, pentru că el nu se răzgândește, întorcându-se de la ceea ce a făgăduit celui care crede în el. Căci Dumnezeu nici nu știe și nici nu poate să mintă (vezi Tit 1,2), precum se zice: „Este cu neputință ca Dumnezeu să mintă, de aceea să avem marea mângâiere de a păstra nădejdea ce ne stă înainte” (Evr. 6, 18).

68. Spurcatele pofte înmulțindu-se, până la urmă te îneacă în adâncul descurajării.

Adu-ți aminte dar că spurcatele pofte lumești înmulțindu-se, iar tu obișnuindu-te cu ele, nu numai că te îndepărtează, despărțindu-te de mila lui Dumnezeu, dar îți mai aduc și o greutate, o negură și o întunecare a minții, încât chiar dacă îți mai amintești vreodată de Dumnezeu și de sfintele sale porunci, îți amintești de ele ca să le eviți și să le tăgăduiești, ca și cum ți s-ar părea că nu ai de la ele nici un folos și nici nu vrei să te pocăiești vreodată, pentru ca să te descurajezi cu totul, ca și cum ar însemna că nici pentru faptele bune, și nici pentru cele rele nu ai avea vreo răsplată; într-un cuvânt, ca să te legi cu lanțurile acelea ale deznădejdii, care ucid și omoară atât trupul, cât și sufletul, de care să nu te poți dezlega în veci, în care lanțuri a căzut Lucifer și Iuda. Și ca și cum n-ar exista învierea morților, nici dreapta și preaînfricoșătoarea judecată a lui Dumnezeu; ca și cum n-ar exista pentru cei drepți un bine mai bun și mai mare decât cel pe care îl avem; și, ca să spun așa, ca și cum n-ar exista Dumnezeu, care să vadă și mai în adânc cele ascunse ale inimii – precum mărturisește prorocul: „Zis-a cel nebun întru inima lui: „Nu există Dumnezeu!”„ (Ps. 52, 1); și ca și cum ți-ai face socoteala că sufletul omului e muritor ca și suflarea animalului, care se preface în nimic; cu alte cuvinte, că vei muri și cu sufletul, și cu trupul. Dar deși este adevărat și sigur că sufletul omului este nemuritor, iarăși este sigur

că dacă vei trăi după poftele lumești, vei muri atât sufletește, cât și trupește, după cum dovedește Solomon în Proverbele sale (11,7): „Lauda necredincioșilor va pieri”. „Moartea păcătoșilor este rea” (Ps. 33, 22).

69. Omul drept nu va muri în veci.

Dar că tu nu vei muri în veac de vei umbla potrivit sfintelor porunci ale lui Dumnezeu, ai multe mărturii, cu care, fiind îngrădit, nici trupul tău nu va fi dat stricăciunii și nici sufletul tău nu va pieri. Mărturisește în primul rând Psalmul: „Nu vei părăsi sufletul meu în iad și nici nu-1 vei da pe cel cuvios al tău să vadă stricăciunea” (Ps. 15, 10). Deci cu răbdare și cu dragoste, pentru numele lui Dumnezeu, îndură toate necazurile și chinurile acestei vieți, căci „multe sunt necazurile drepților” (Ps. 33, 20), cărora cu blândețe le vorbește Domnul: „Le-ai îndurat pentru numele meu și nu ai obosit” (Apoc. 2, 3). „De aceea, dar, îți voi dărui – zice Domnul – cele pe care ochiul nu le-a văzut, nici urechea le-a auzit, care mai înainte de zidirea lumii ți le-am pregătit” (I Cor. 2,1). Nenumărate alte dovezi vei găsi în sfintele sale Scripturi, privitoare la nădejdea celor drepți; căci zice: „El ți-a cerut viață, și tu i-ai dat viață îndelungată în veacul veacului; mare este slava lui întru mântuirea ta; slavă și mare cuviință vei pune peste el” (Ps. 20, 5, 6); și iarăși: „Fericit bărbatul acela a cărui nădejde e numele lui Dumnezeu și nu a privit spre deșertăciuni și spre nebunii mincinoase” (Ps. 39, 5); la fel și în Proverbele lui Solomon (3, 5): „Fii credincios în Dumnezeu din toată inima ta și nu te trufi cu înțelepciunea ta”. Iar în Înțelepciunea lui (3, 4) încredințează: „De vor fi chinuiți în fața oamenilor, nădejdea lor e plină de nemurire”; ceea ce conchide Isaia (26, 4): „Căci spre tine am nădăjduit, Dumnezeule cel mare și veșnic”, și întărește Ieremia (17, 7): „Blagoslovit e omul care crede în Domnul, și nădejdea lui va fi Domnul”. Mărturii asemănătoare acestora aduc, mărturisind, mulți alții. De asemenea, poți avea mărturii din însăși gura preanemincinoasă a adevărului, aceea a Domnului nostru Isus Hristos, „căci în numele lui vor nădăjdui popoarele” (Mt. 12, 21), căruia îi urmează apostolul său, fericitul Pavel, zicând: „Prin care am dobândit și acces, prin credință, la darul acesta întru care ne aflăm și ne lăudăm cu nădejdea slavei lui Dumnezeu” (Rom. 5, 2). „Căci prin nădejde ne-am mântuit”, zice iarăși același apostol, iar în ceea ce privește nădejdea lumii zice: „O nădejde care se vede nu este nădejde, căci

ceea ce vede cineva pentru ce ar mai nădăjdui?” (Rom. 8, 24), iar către cei buni scrie: „Hristos în voi, nădejdea slavei” (1, 28).

70. Cerând cu deplină credință cele cerești, tise vor da totodată și cele pământești.

Având dar deplină credință în nădejdea că adică prin mila lui Dumnezeu te vei învrednici să capeți moștenirea viitoare a veșnicei fericiri, nu-ți vor lipsi o dată cu cele veșnice nici cele pământești. însă tu caută cele cerești, și împreună cu ele ți se vor da și toate cele pământești. Căci Dumnezeu, toate cele pe care le-a făcut cu buna lui pronie le-a făcut cu un scop, anume, ca să se ajute una pe alta. De aceea dar, întrucât toate s-au făcut pentru om, așa și omul a fost făcut pentru toate ca să fie și chivernisitor mai deplin și mai activ decât toate celelalte animale neraționale; mai ales prin aceea că este legat și supus blestemului păcatului ca să se nască în durere și cu osteneală să se hrănească, precum a spus la început Dumnezeu Evei: „în dureri vei naște fii” și după aceea a zis și lui Adam: „Blestemat fie pământul întru lucrările tale și în sudoarea feței tale să-ți mănânci pâinea” (Gn. 3, 16, 19). Pentru acestea adeverește Iov că (5, 7): „Omul se naște spre osteneală”. De aceea dar să socotească foarte bine omul, și după socoteală să știe că trăiește nu datorită vredniciei sale, ci prin bogata milă a lui Dumnezeu. Deci, oricâte ar zice omul, în zadar le grăiește, precum mărturisește Grigore Teologul din Nazianz: „în zadar se ostenește limba dacă n-ar fi mila Mântuitorului”, și precum de asemenea dovedește Apostolul: „De acum nu trăiesc eu, ci trăiește în mine Hristos” {Gal. 2, 20). Și toate cele care sunt spre folosința lui și trebuincioase propriei sale vieți i s-au dat ca să-1 slujească, și însuși Dumnezeu îngrijește cu prisosință de toate. Pentru aceea ne învață și Sfânta Scriptură să nu ne îngrijim ce vom mânca și ce vom bea, adică să nu ne îngrijim de cele trupești, ci de cele ce plac lui Dumnezeu, și în acest fel nimic nu ne va lipsi [Mt. 6, 31-33], căci: „Cei care-1 caută pe dânsul nu vor fi lipsiți de tot binele” (Ps. 33, 11).

71. Dumnezeu nu te-a lăsat rob, ci stăpân, de aceea tu sa poruncești lumii, iar nu lumea ție.

Socoate dar că întrucât ziditorul tău Dumnezeu te-a făcut domn și împărat peste pământ și peste toate celelalte făpturi ale lui și te-a încununat cu toate darurile, iată deci că nu te-a lăsat slugă, ci stăpân al lumii, pe care

se cuvine să o conduci după dumnezeeștile sale porunci, și nu plăcerile lumii [să te conducă] pe tine, ci tu să înfrânezi plăcerile și să le astupi gura. Ia seama la un înțelept persan pe nume Heisadis, care, deși păgân, ce frumos cuvânt a spus: „Norii și vântul, luna și soarele și întregul tot al lucrurilor se ostenesc ca tu să dobândești în palma ta o pâine; toate, gata să-ți slujească, așteaptă porunca ta. Și nu este o socoteală dreaptă ca tu, la rândul tău, să nu respecți porunca lui.” Adică, după porunca lui Dumnezeu, toate te slujesc pe tine; așadar, care îți va fi omenia dacă tu nu vei respecta la rândul tău porunca celui ce te-a creat și ți-a dat toate darurile pe care le ai? încă să mai știi – căci adevărat este că cel ce ți-a dat atâtea are și este în stare să-ți dea și mai multe decât atâtea; iar de le vei folosi spre bine acestea puține, el îți va da și mai multe decât atâtea; „Cereți dar mai întâi – zice – împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui, și toate acestea vi se vor adăuga vouă” (Mt. 6, 33). Dobândind dar toate cele pe care le-ai dorit, trebuie să știi că acestea ți-au fost date nu numai pentru tine, ci ca să faci parte și altora din bunurile pe care ți le-a dat, și că precum în dar ai primit, tot așa în dar să dai [Mt. 10, 8]. Este o vorbă care zice: „Dă săracilor, și ți se vor umple hambarele” (Prov. 3, 10); și mai sigur grăiește însuși domnul nostru Isus Hristos și Dumnezeu în Parabola talanților: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău” (Mt. 25, 21). Iar mai pe urmă a zis iarăși pentru cel zgârcit, adică pentru sluga care a ascuns talantul în pământ: „Luați-i talantul și dați-1 celui care are cei zece talanți” (Mt. 25, 28). Această prea-bogată milă a lui Dumnezeu pare-se că o cunosc nu numai oamenii, ci și ființele iraționale, cu oarecare socoteală; cu atât mai mult deci nu e rușine ca tu, om rațional, să nu fii în stare a pricepe aceasta și să te faci mai rău și mai fără minte decât ființele iraționale? S-ar putea cita aici cuvântul lui Isaia (1, 3): „Boul și-a recunoscut stăpânul și măgarul ieslea stăpânului său, iar Israel nu m-a cunoscut, și poporul meu nu m-a înțeles”; ceea ce adeverește și apostolul Pavel, zicând: „Omul cel firesc nu primește cele ale duhului lui Dumnezeu, căci nebunie sunt pentru el” (I Cor. 2, 14).

72. Dumnezeu, care le poartă de grijă păcătoșilor, cu cât mai mult le va purta celor drepți?

Așadar, vezi acum că binefăcătorul nostru Dumnezeu are grijă nu numai de noi oamenii, ci chiar de zburătoare și de celelalte viețuitoare;

adică după cum tâlcuind, ar putea zice cineva, nu numai pe cei drepți îi hrănește și îi ocârmuiește (căci este prea milostiv), ci și pe cei păcătoși și pe cei fără minte. Mărturisește Psalmistul: „Deschizându-ți mâna, toate se vor umple de bunătate” (Ps. 103, 29). Cu același raționament frumos spune un poet arab: „O, preabunule stăpân, tu, care din comorile tale cele de nepătruns, dai simbrie și hrană celor ce adoră idolii și focul, cum ai putea să lași săraci pe prietenii tăi, tu, care ai grijă și de dușmanii tăi? Așadar, de vreme ce chiar și de păsări poartă de grijă și le ocârmuiește, cu cât mai mult va avea grijă de aleșii săi? Despre grija pe care o poartă Dumnezeu poporului său vezi Mt. 6, 26 și Is. 62, 12, II Pt. 2, 9; Ps. 33, 18 și Înț. [Sol.] 3, 9; iar în altă parte zice: „Dreptul din laț se va izbăvi și se va da necredinciosul în locul lui” (Prov. 11, 8), și fericitul David mărturisește: „Am fost mai tânăr și am îmbătrânit, dar n-am văzut pe cel drept părăsit, nici neamul lui cerșind pâine” [Ps. 36, 26].

73. Nu celor leneși, ci celor harnici le dă Dumnezeu darurile sale.

Dar mai trebuie să știi și că Dumnezeu oferă darurile sale nu celor leneși și lăsători, ci celor sârguincioși și harnici. Pentru că fundamentul și baza pe care a pus-o mai înainte de toate este aceasta: „Creșteți și înmulțiți-vă și umpleți pământul și fiți stăpâni peste peștii mării și peste păsările cerului și peste toate făpturile și peste tot pământul” etc. (Gn.1, 28). Iar după acestea continuă: „întru sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta” (Gn. 3, 19), și apoi: „Ieși-vă omul la lucrul său și la munca sa până seara” (Ps. 103, 24), și încă: „Du-te la furnică, o, leneșule, și văzându-i cărările, invidiaz-o și fă-te mai înțelept decât ea” (Prov. 6,6), și după acestea mai afli: „Lucrând pământul, el se va umple de pâine” (Prov. 12, 11). Acestea, dar, nu numai oamenii, ci și animalele patrupede și păsările și toate fiarele pare-se că le caută și le urmează, după cum mărturisește Prorocul, zicând: „Puii de lei mugesc după pradă, cerând de la Dumnezeu hrana lor” (Ps. 103, 21) și Ieremia (8, 7): „Turtureaua și rânduneaua câmpului și cocorul au păzit vremea sosirii lor”. Așadar, dătătorul de bunătăți Dumnezeu le va da bunătățile sale celor care cer, și nu celor care tac, după cum el însuși ne învață: „Cereți, și vi se va da, căutați, și veți găsi, bateți, și vi se va deschide” (Mt. 7, 7).

74. Omului îi este dat să îndure toate primejdiile din lume.

Adu-ți deci aminte că toate nenorocirile, toate nevredniciile, toate suferințele, toate necazurile, toate greutățile, toate chinurile, toate supărările câte există, toate sunt în lume pentru ca să le înduri, să le vezi și să vină pe capul tău, precum zice Iov (5, 7): „Ci omul spre osteneală se naște”, și de la naștere și până la sfârșitul vieții lui toate îi sunt amestecate cu amărăciune și cu otravă, precum mărturisește Isaia (38, 15): „îmi voi aminti de toate zilele mele întru amărăciunea sufletului meu”. Dar mai ales gândește-te zilnic că te afli în ceasul morții, ca să nu zic chiar în moarte, după cum mărturisește Apostolul: „Ca și cum am muri, și iată că trăim” (II Cor. 6, 9). Să știi sigur că, cu cât le vei îndura cu inima mai curată, nevătămându-te câtuși de puțin, cu atât vei fi mai fericit. Mărturisește sfântul Augustin: „Aurul se încearcă prin foc, fierul prin oțel, animalul prin pinten, iar pe omul drept necazurile și chinurile îl întăresc” și altul iarăși zice: „Omului drept nimic nedrept nu-i place” (Prov. 12, 21). Iar dacă ți se va prelungi cât de puțin viața în veacul acesta, să nu ți se pară că trăiești ca să te saturi de lumea aceasta sau ca să te afli în voile și desfătările ei, ci adu-ți aminte că „Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să trăiască” (lez. 18, 23). Astfel, deci, din relele actuale străduiește-te să agonisești bunurile viitoare și să te bucuri de ele.

75. Pentru omul cunoscător lumea aceasta este iad și supliciu.

Să mai știi și că pentru omul cunoscător lumea aceasta este supliciu, chin și pedeapsă și că prin ea îi este foarte ușor celui drept să se purifice de cele necurate; pentru că Dumnezeu pe aleșii săi îi pedepsește în această viață, precum este scris: „Căci pe cine iubește Dumnezeu îl pedepsește” (Prov. 3, 12; vezi și Tob. 13, 2 și la Pavel Evr. 12, 6; de asemenea, la Iov 5, 17, Iac. 1, 12 și Apoc. 3, 19). Iar celor drepți le zice: „Lumea se va bucura, iar voi vă veți întrista” (Io. 16, 20). Și chiar ne povățuiește ca în viața din această lume să ne găsim ca într-un foc curățitor (pe care papistașii îl socotesc că ar fi după viața aceasta și îl numesc purgatoriu, adică cel ce curăță sufletele), ca să știm că cu cât ne vom pedepsi mai mult, cu atât mai mult ne vom și purifica (dar fără să ne pângărim). Iată de ce pentru acest lucru să-1 rugăm mai cu seamă pe Dumnezeu, anume, să trăim cât mai mult în această lume, în acest foc curățitor, după cum se ruga David: „Să nu mor, ci să trăiesc” (Ps. 117, 17).

Așadar, trăind și pedepsindu-te cât mai mult în această lume, să devii ca și aurul curățit, precum iarăși se zice: Argint și aur încercat, de șapte ori curățit, iar tu, Doamne, să ne păzești și să ne ferești” (Ps. 11, 7). în felul acesta va preface Dumnezeu pe aleșii săi; cum anume? Prin pedepse, prin chinuri, prin necazuri, prin sărăciri și prin altele asemenea, despre care frumos vorbește Isaia (48, 10): „Iată, te-am topit, dar nu ca pe argint, te-am scos din cuptorul sărăciei”, iar înțeleptul zice: „I-a încercat pe dânșii ca aurul în topitoare și i-a primit ca pe o jertfă deplină” (Înț. [Sol.] 3, 6). Iar prorocul Zaharia (13, 9) mărturisește zicând: „Și îi voi trece a treia oară prin foc, și îi voi topi precum se topește argintul, și îi voi încerca precum se încearcă aurul. El va chema numele meu, iar eu îl voi asculta și voi zice: „Acesta este poporul meu”, iar el va spune: „Domnul Dumnezeul meu!”„ De altfel, unde vei găsi mai bun purgatoriu decât lumea aceasta? Și sa știi în chip sigur că un alt purgatoriu în afară de această lume nu există și că cel care susține că ar exista greșit susține. După părerea mea, până nu-ți vei face trupul – vas, sufletul – aur, și lumea aceasta – foc, și nu vei fierbe astfel laolaltă sufletul cu trupul în flacăra acestei vieți, mântuire nu vei avea. Căci, așa cum sufletul și trupul au greșit împreună, tot așa împreună trebuie să se pedepsească, și după cum laolaltă au păcătuit pe această lume, tot așa în lumea aceasta pocăindu-se vor căpăta iertare, deoarece în iad nu există pocăință, precum cântă Psalmistul: „În moarte nu are cine să-și amintească de tine, iar în iad cine ți se va mărturisi?” [Ps. 6, 5]. Mai ales că se cuvine să te pocăiești numai cât ești sănătos (vezi Ecl. [Is. Sir.] 17, 24 și 18, 25). Pentru că dacă nu te vei îndrepta tu însuți, nici chiar Dumnezeu nu te va mântui, pentru care lucru ți-e martor Augustin când zice: „Cel care te-a făcut fără de tine nu te poate mântui fără tine”; și după cum ai păcătuit cu trupul și cu sângele, tot așa să te purifici cu trupul și cu sângele, căci altminteri nu poate fi curățire; după mărturia fericitului Pavel: „Prin sânge mai toate se curăță și fără vărsare de sânge nu se face iertare” (Evr. 9, 22). Dar iată, după ce vei muri și elementele trupului tău se vor separa unul de altul, și după ce se va despărți sufletul de trup, cum și în ce chip vor putea fi iertate păcatele tale? Și nu numai un purgatoriu latin închipuit, dar chiar o mie de-ar fi, la ce îți vor folosi? Căci în iad nu există nici mărturisire și nici pocăință. Este, dar, un fapt dovedit că după cum la săvârșirea păcatului au conlucrat toate elementele, tot astfel trebuie să conlucreze și la dezlegarea păcatului; și după cum spurcata desfătare a lumii le-a plăcut tuturor, la fel s-ar cuveni ca toate împreună să ajute la ridicarea poverii pocăinței și să

sufere; și după cum toate au greșit, tot așa, toate să primească iertare. Într-acest chip și nicidecum altfel vor scăpa în veacul acesta.

Îndurând în lume o osteneală cât de mică, vei agonisi multă odihnă.

Fă-te, dar, în acest scurt răstimp, un om blând și răbdător, și vei dobândi odihna și desfătarea aceea necontenită și fără de sfârșit, pentru care mărturisește Ecleziastul [51, 35]: „Am ostenit puțin, și am avut parte de multă odihnă”. Iar „omului ce moare întru necredință” Proverbele (11, 7) îi spun: „Trufia necredincioșilor a pierit”.

76. Dacă te vei împotrivi vitejește lumii, adică Diavolului, vei birui.

Mai este neapărat nevoie să știi și aceasta, că dacă te vei împotrivi cu toată puterea ta răutății și poftelor acestei lumi, ele nu-ți pot dăuna câtuși de puțin; mărturisește aceasta corifeul apostolilor: „împotrivește-te Diavolului, și el va fugi de tine” (I Pt. 5, 9). Căci lumea știe multe și multe caută poftele ei, însă omul înțelept și adevărat este mai tare. Iarăși zic că lumii, adică omului care slujește lumea, i se pare că este foarte învățat, și toate ale lui i se pare că sunt însemnate, adevărate și neîndoielnice, dar toate sunt încâlcite, și nicăieri nu găsesc cale sau cărăruie ca să se descurce, după cum dovedește filosoful Bernard în Meditațiile sale, zicând: „Mulți știu multe, dar pe ei înșiși nu se cunosc”.

De vei cerceta cu chibzuință, nu vei găsi vreun lucru care să-ți placă în lumea aceasta Ceva mai mult: dacă vei cerceta cu deplină chibzuință și cu bună socoteală pare-mi-se – și nu greșesc – în această lume nu vei găsi un lucru cât de mic care să placă înțelepciunii, căci: „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune”, zice Ecleziastul (1, l). Și iarăși zice: „Că nu fără dreptate se întind lațuri zburătoarelor” (Prov.1, 17). Prin urmare, în zadar se străduiește lumea să-1 amăgească pe acela care este însoțit de înțelepciune. Dar să nu socotești că te vei dezvinovăți în felul acesta, adică spunând că Diavolul și meșteșugirile lui te amăgesc, căci în felul acesta cazi în păcat și mai mare, deoarece Diavolul nu are nici o putere asupra ta, nici nu te poate sili la ceva, afară de aceea că doar te îmbie și te îndeamnă, dar a săvârși sau nu păcatul depinde de tine. Iar despre faptul că Diavolul nu are nici o putere asupra ta, nici măcar nu este în stare să-ți scoată vreun fir de păr de pe capul tău, vezi în Sfintele Scripturi, care sunt

pline [de dovezi] în acest sens; vezi, de exemplu, III Împ. 22,22; II Par. 18, 20; Iov 1, 12 și 2, 6; Mt. 8, 12; Mc. 5, 12-13; Efes. 2,2; II Tim. 2, 26; Apoc. 20, 7. Înțelegând deci aceasta, învață, și învățând nu tăcea, ci învață-i întotdeauna pe toți întru toate și mărturisește-le.

77. Trupul este asemănat cu lumea, iar sufletul cu cerul.

Lumea, după vorbirea obișnuită, adică cerul, pământul, marea, întunericul și toate cele ce se cuprind în acestea, într-un cuvânt se numește lume; tot așa, trupul omului cu toate cele din el și dinafară lui se numește, cu un cuvânt, trup; cum am zice, adică trupul este lumea, după cum spune și Petrus Belhurius acolo unde scrie Despre caracteristicile sferei: „Prin sferă se înțelege bărbatul desăvârșit care, ca și sfera cuprinsă între doi poli, se găsește și el între două limite – a nașterii și a mofții – supus la necontenite mișcări, schimbări și griji. Lumea pe care o cuprinde cerul se numește macrocosm, iar trupul pe care-1 cuprinde viața prezenta – microcosm, și amândouă au fost făcute de același ziditor și creator și sunt stăpânite de același stăpân. Dar una se războiește vârtos împotriva celeilalte; aceasta se întâmplă în primul rând din cauza sufletului nemuritor; iar în al doilea rând din cauză că toate lucrurile macrocosmosului sunt pieritoare și coruptibile, în timp ce microcosmosul, prin harul dumnezeiesc pe care-1 are, poate ca pe toate cele coruptibile și pieritoare să le prefacă în necoruptibile, veșnice și permanente, iar prefăcându-le, să le moștenească pe vecie. Cum asta? în felul următor: Prefăcând lumina lumii în lumina credinței, adică în soarele ce nu apune niciodată; cu alte cuvinte, făcând prin credință din Dumnezeu lumina sa proprie, precum se arată în Apocalips (21, 23 [25]); „Lumina lui este Mielul […], căci acolo nu va fi niciodată noapte”, și în Isaia (60, 20): „Soarele lui nu va apune niciodată”; și se va preface într-o preastrălucitoare lumină a luminii, precum zice: „Va fi lumina lunii ca și a soarelui, iar lumina soarelui înșeptită” (Îs. 30, 26).

Nădejdea tare este asemănată cu cerul.

Tot așa firmamentul, adică cerul macrocosmului, să-1 prefacă microcosmul într-un firmament adevărat, adică în nădejdea credinței care este mai puternică și mai neclintită decât firmamentul, fiindcă cerul va trece, dar nădejdea niciodată, după cum însuși Domnul mărturisește: „Cerul și pământul vor trece, însă cuvintele mele nu vor trece” (Mt. 24, 35), adică

nădejdea pe care ne-a dat-o el nu va trece; iar că nădejdea va deveni firmament, adică un cer nou, mărturisește Ioan: „Și am văzut un cer nou și un pământ nou” (Apoc. 21,1); cu alte cuvinte, acel cer este întărirea și împlinirea nădejdii, precum adeverește Apostolul: „Cer nou și pământ nou așteptăm, după făgăduința lui” (II Pt. 3, 13).

Necazurile, nestatorniciile și amărăciunile lumii sunt asemănate cu apele și cu marea.

De asemenea [să prefacă] apele, adică marea, care se interpretează „amăreală” și „tulburare”, pe care mare să o secătuiască prin căldura credinței, ca să piară cu totul din jurul omului și să nu mai fie, așa cum mărturisește Ioan teologul: „Și nu va mai fi mare” (Apoc. 21, 1), adică în noul cer și pe noul pământ să nu mai fie amărăciune și supărare.

Faptele bune și cele rele ale omului sunt asemănate cu poamele bune și cele putrede.

Mai departe, poamele și semințele macrocosmului sunt ca și faptele bune și cele rele ale microcosmului, adică precum le va semăna [omul] în lumea aceasta, așa le va culege în lumea cealaltă; despre aceasta Solomon spune: „Vor mânca roadele căii pe care și-au ales-o” (Prov. 1, 40), iar despre faptele deșarte este scris: „Vânt au semănat și nimicirea lor va urma lor” (Os. 8, 7) sau: „Cei ce seamănă cu lacrimi cu bucurie vor secera” (Ps. 125, 5). În legătură cu aceasta, aflăm și în [Legea] veche: „Nu va trăi omul numai cu pâine, ci și cu orice cuvânt ieșit din gura lui Dumnezeu” (Dt. 8, 3; Mt. 4,4; Le. 4, 4). Aceasta, dar, este pâinea cerească și hrana îngerească.

Veșnica înțelepciune este asemănată cu soarele.

Microcosmul trebuie apoi să prefacă soarele macrocosmului în soare veșnic, adică în înțelepciune dumnezeiască. Despre aceasta zice Apostolul (I Cor 3, 19): „Nebunie este înaintea lui Dumnezeu înțelepciunea lumii”, adică lumina solară a lumii, care este întuneric, în fața mielului, care este soarele dreptății, adică în fața luminii lui Dumnezeu, dacă nu se va preface în credința deplinei înțelepciuni, adică în lumina sau în soarele pe care îl arată nădejdea.

Vremelnicele deșertăciuni sunt asemănate cu luna.

Iar luna, tovarășa soarelui, când plină și când dispărută, arată imperfecțiunea și deșertăciunea celor vremelnice, pe care o împlinește soarele, împrumutându-i din lumina sa. Prin aceasta se înțelege că veșnica înțelepciune este aceea care trebuie să împlinească cele ce acum sunt deșarte și goale: adică „se va face lumina lunii, ca și cea a soarelui”, cu alte cuvinte, fiecare cap lipsit de înțelepciure și de cunoaștere se va umple; pentru care lucru ai martor credincios și bun pe Malahia (3,18) acolo unde zice: „Și vor vedea (adică vor lua cunoștință și vor cunoaște) care este deosebirea dintre cel drept și cel nelegiuit”.

Meteorii cerului sunt asemănați cu pasările.

Iar pasările acestui cer poate să fie asemănate cu meteorii noului cer de cel care printr-o credință deplină se va gândi la meteorii cerești ca la o pasăre înaripată. Unui asemenea raționament pare să i se potrivească acel cuvânt al Psalmistului: „Cine îmi va da aripi ca de porumbel ca să zbor și să mă odihnesc?” (Ps. 54, 7).

În comparație cu tiranii, cei săraci și sărmani pot fi asemănați cu animalele.

Acolo (în lumea cealaltă) cei săraci, bolnavi și sărmani, care au stat înaintea celor ce îi asupreau ca oaia la tăiere și ca mielul fără de glas împotriva celui ce îl tunde, nedeschizându-și nici ei gura, întocmai ca un animal împovărat și înjugat, și care au îndurat greutăți, se vor arăta liberi, puternici și slăviți, căci Dumnezeu este ajutorul lor; pentru care Iov (26, 2) zice: „Pe cine vei ajuta? Nu oare pe cel cu tărie multă?”

În împărăția cerurilor nu va fi suferință, și nici lipsă.

Atunci nu vor mai fi durerile și suferințele care îi mușcau ca niște șerpi și îi înveninau ca niște scorpioni. Acolo nu mai au loc cugetele rele și chinurile cumplite care îi întristau și îi supărau ca niște diavoli sau ca niște duhuri viclene și nu vor mai avea nici o putere asupra celor drepți, căci acestora Dumnezeu le-a „Iată, v-am dat vouă puterea de a călca peste șerpi

și scorpioni și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma” (Lc. 10, 19).

Acolo se va cunoaște cine s-a asemănat lui Dumnezeu.

Acolo se va ști cine a fost întreg și cu adevărat om și cine s-a asemănat creatorului și Dumnezeului său, căci prin păzirea poruncilor lui, din om el s-a făcut Dumnezeu sau fiu al lui Dumnezeu; despre aceștia mai dinainte s-a minunat David, zicând: „Eu am spus: Dumnezei sunteți și fii ai celui prea înalt cu toții',„ (Ps. 81, 6), iar după David mărturisește Ioan (1, 12): „Iar celor ce l-au primit le-a dat puterea să se facă fii ai lui Dumnezeu”.

Cinstea, slava și norocirea desăvârșită este binecuvântarea lui Dumnezeu.

Aceștia vor primi și vor moșteni norocirea desăvârșită, slava și fericirea. Ei vor auzi cântarea și glasul bucuriei, grăindu-le: „Veniți, binecuvântații părintelui meu, și moșteniți împărăția care vi s-a pregătit de la întemeierea lumii” (Mt. 25, 34).

În lumea de acum se poate dobândi cea viitoare.

Deci în felul acesta va putea microcosmul, adică omul, să prefacă, luptând, macrocosmul, adică vremea aceasta amăgitoare și trecătoare, și s-o mute în împărăția veșnică și fără de sfârșit; așa va dobândi el acele cununi slăvite, neveștejite și nestricăcioase pe care le-am amintit mai sus. Unora ca aceștia le va dezvălui Dumnezeu atotputernicul minunile sale cele din veșnicie.

Aceasta lume rea va fi pentru tine bună dacă vei disprețui plăcerile ei.

Așadar, această lume rea pentru tine a fost bună, pentru că n-ai umblat în lumina ei, ci în lumina credinței, adică a soarelui adevărului, și pentru că te-ai, așezat sub firmamentul cel mai tare ca cerul, adică te-ai întărit în nădejdea cea nestrămutată și te-ai acoperit cu ea și așa mai departe.

Toate împrejurările lumii vor fi acuzatorii și martorii păcătosului.

Dar tot așa, dacă nu te vei strădui să prefaci exemplele și imaginile lumii amintite mai sus, ci vei umbla numai după cele văzute de ochiul trupesc și după cele plăcute trupului, ele vor deveni mai apoi acuzatorii și martorii tăi, și atunci ar fi potrivit să ți se spună: „Oare nu te-ai cunoscut pe tine însuți, omule? Sau n-ai avut și învățătură? Sau ți-a lipsit îndrumătorul și învățătorul? Sau ai fost nebun și nu ai putut să înțelegi această înțelepciune?" Lucruri pe care nu vei putea să le tăgăduiești sau să le respingi, căci ți s-a dăruit cugetarea Duhului, care este viață. De ce ai respins-o și ai căutat cugetarea trupului, care este moarte, și ai primit-o? Căci mărturisește Apostolul: „Cugetarea trupului este moarte, iar cugetarea Duhului viață" (Rom. 8, 6); prin urmare, pentru cel ce cugetă trupește s-a spus cuvântul: „Acesta sfârșește și piere din pricina nebuniei" (Prov. 5, 23). Cât despre cugetarea Duhului, iată ce face: „înțelepciunea și-a zidit casă și a sprijinit-o pe șapte stâlpi" (Prov. 9, 1); cu alte cuvinte, omul înțelept cu duhul și-a pregătit o casă, adică împărăția cerurilor, casă pe care a întemeiat-o pe cele șapte daruri ale Sfântului Duh, iar sufletul 1-a așezat să viețuiască într-însa; cărei case nu i se va întâmpla nici stricăciune, nici dărâmare, căci fiind zidită din piatră, când va sufla vântul nu o va clinti.

Să fii mereu gata de răspuns pentru vremea întrebării.

Așa ți se cuvine să știi, în acest fel să cunoști acestea și să le înțelegi, pentru ca să fii în stare, când vei fi întrebat, să răspunzi; și chiar celor care nu te întreabă, pe cât ți-e cu putință, spune-le și mărturisește-le că toate lucrurile lumii (până ce nu le vei preface în bine) „sunt zadarnice și vrednice de râs" (Ier. 10, 15).

78. Când te laudă lumea, cercetează-te pe tine însuți dacă ești așa precum zic oamenii; dar nici cu aceasta nu te mândri.

Dar chiar dacă lumea te laudă pentru virtutea ta, judecă-te singur pe tine însuți, oare ești așa cum zice lumea sau altfel? Și în ceea ce te privește să nu-i crezi mai mult pe ceilalți, ci crede în conștiința ta, căci lumea nu spre binele, ci spre răul tău te laudă, pentru ca să ți se pară că ai fi ceva mai mult decât ceea ce ești. În felul acesta lumea se străduiește să doboare și să sfărâme pe cei buni și înțelepți mai degrabă decât pe cei răi și proști, precum frumos spune Seneca: „Cu cât ne-am urcat mai sus, cu atât mai mult ne-am apropiat de frică", pentru că „trăsnetul totdeauna lovește

piscurile mai înalte”. Nici să gândești că vei putea cunoaște toate cărările lumii și ieșirile căilor ei, căci în felul acesta lesne te vei amăgi. Cărările acestui veac sunt încurcate, așa încât să nu te încrezi că vei putea merge drept pe cărări strâmbe, ci unde vei găsi drumul cel drept, umblând pe acesta nu-1 părăsi, deoarece este greu ca umblând pe căi strâmbe să nu te pervertești și tu, după cum zice Solomon: „Oare poate omul să ascundă focul în sân fără să-și ardă vestmintele?” (Prov. 6, 27). Așadar, nu este posibil ca viețuind în prietenie cu lumea, adică în trândăviile și în fericirea ei, să nu te smintești puțin. Pentru aceasta, dar, ține-te departe de dânsa și, ferindu-te, dă-te la o parte din cărările ei, căci tocmai când ți se arată mai blândă, atunci îți pregătește lațul, și când îți vorbește mai prietenoasă, atunci se străduiește să te zugrume, după cum mărturisește Ieremia (9, 8): „Vorbește pașnic prietenului său, iar într-însa are dușmănia”.

79. Cercetează-le și ascultă-le pe toate; pe cele hune primește-le, iar pe cele rele respinge-le, căci cele bune, adică cerești, se deosebesc mult de cele pământești.

Mai este însă foarte necesar să știi și aceasta, că ți se cuvine să cercetezi și să asculți totul, dar să păstrezi cele bune și să izgonești de la tine cele rele, și precum sunt, așa să le judeci și să le socotești drept: pentru că zice Proverbul (12, 5): „Gândurile celor drepți sunt sentințe”. Așa vei găsi că lumea aceasta, deși multe ți-a orânduit și încă mai multe ți-a făgăduit, nu se va ține însă niciodată de cuvânt față de tine, nici nu va rămâne la un loc cu tine, nici nu vei trăi întotdeauna împreună cu ea. Și cu toate că trupul tare se mai potrivește cu lumea, sufletul este însă foarte deosebit de ea, căci trupul tinde spre cele pământești, iar sufletul spre cele cerești, orice natură iubind cele care îi seamănă: trupul, fiind muritor, coruptibil și trecător, cugetă la cele muritoare, coruptibile și trecătoare, iar sufletul, fiind nemuritor, incoruptibil și veșnic, gândește la cele nemuritoare, incoruptibile și veșnice: prin aceasta într-atâta sunt de opuse și se deosebesc pe cât de mare este deosebirea dintre elementul uscat și cel umed, sau între cel rece și cel cald.

Sufletul este cea mai valoroasă parte a omului, și trebuie să ne îngrijim de el.

Pentru aceasta deci, întrucât și sufletul omului este mai valoros și mai de cinste, se cuvine ca el să stăpânească trupul, iar nu trupul pe el, ca trupul să meargă pe urmele sufletului, iar nu acesta după ale trupului.

80. Nu face loc păcatului câtuși de puțin, căci păcatul, găsind cel mai mic prilej, poate face mari răutăți.

De toate să te păzești și la toate să fii cu ochii în patru, ca să nu ți se întâmple să zici vreodată: Am toate virtuțile și de voi săvârși numai un lucru – după pofta trupului – ce-o să fie? „Căci păcatul caută doar un prilej, și după aceea îi este ușor să se întindă, pentru că dintr-o scânteie se aprinde focul” (Eccl. 11, 34), „și focul niciodată nu zice: ajunge” (Prov. 30, 16). Iar aceasta, adică păcatul, nu o dată pe săptămână, sau o dată în an, ci niciodată în toată viața ta să nu-1 făptuiești, deși singur Dumnezeu este fără de păcat. Ostenește-te și te străduiește să nu greșești și să nu urmezi pofta trupului tău, căci dacă lași o singură dată frâu liber poftei și dorinței tale, de aci încolo multe nebunii urmează, și ea prinde îndrăzneala să te afunde în și mai adânci prăpăstii ale păcatelor; iar după un păcat vin multe altele, martor este Apostolul (Rom. 6, [1] acolo unde zice că trupul are o altă lege decât aceea a sufletului și alte obiceiuri, adeverind: „Văd altă lege în mădularele mele, care se războiește cu legea minții mele” (Rom. 7, 23).

81. Poftele lumești, adică păcatele, scurtează viața.

Dar chiar de vei asculta îndemnurile lumii și vei umbla după voile trupului nu numai o dată pe săptămână sau pe an, ci să zicem în toate zilele și ceasurile vieții tale, la ce-ți folosește? Cu adevărat numai acest câștig dobândești că de-ar fi să ai o viață mai lungă, păcatul ți-ar scurta-o, și astfel tot puțină plăcere și prea scurtă viață ți-ar rămâne, iar cu aceea care trece, scurtând-o, și mai mult o isprăvești, precum frumos zice Solomon în înțelepciunea sa [5, 14]: „Așa și noi care ne-am născut, ne-am sfârșit”. Iar dacă te bizui pe lungimea vieții, socotind că vei avea timpul să te lași de rele și de plăcerile trupului, ai să auzi pe neașteptate cuvântul proorocului: „Orânduiește-ți casa, căci vei muri și nu vei mai trăi” (Îs. 38,1). De aceea cercetează-te singur pe tine și mergi de la un capăt al vieții la celălalt, dându-ți socoteala de tine însuți, căci după cum îți spun, până la urmă vei constata că săptămânile îți sunt scurte și că prea puțin vei umbla după voile trupului tău, oricât de mult ai trăi.

82. Adu-ți mereu aminte de trei lucruri: moartea, învierea și dreapta judecata ce va să fie.

Dar în orice împrejurare și în fiecare ceas mai ales aceasta să nu-ți iasă din minte și din cuget: M-am născut? Prin urmare voi muri! Voi muri? Atunci voi și învia! Voi învia? prin urmare, în mod necesar mă voi înfățișa și la înfricoșătoarea și dreapta judecată a lui Dumnezeu. Drept care spune Ecleziasticul [Îs. Sir. 33, 15]: „Împotriva binelui este răul, iar împotriva răului este binele"; așadar, nu se știe când va veni moartea, dar este adevărat că o dată fiecare va muri. Și tot el zice: „Adu-ți aminte că moartea nu zăbovește" (Ecl. [Îs. Sir.] 14, 12) și în Noul Testament zice: „Veni-vă stăpânul slugii aceleia în ziua și ceasul în care nu se așteaptă" (Le. 12, 46). Iată dar că în nici un chip nu poți pune soroc vieții tale, crezând că vei trăi unul, zece sau o sută de ani, pentru că nu numai anul sau ziua de mâine, ci nici respirația următoare nu este știută și sigură. Așadar, nici clipa trecută, nici cea viitoare nu-ți aparțin, căci cea care a trecut s-a dus și nu poți s-o întorci înapoi, pentru că s-a șters din viața ta, iar cât privește pe cea care va veni, nu ești sigur că o vei ajunge și vei trăi; așa că, după cum n-ai știut atunci când te-ai născut, tot așa nu știi când vei muri, și precum nu cunoști care va fi ceasul sfârșitului tău, tot așa nu vei ști când va fi jumătatea vieții tale. De aceea să nu care cumva să socotești zicând: jumătate din viața mea voi mânca și mă voi desfăta în lume după cum îmi place, iar în cealaltă jumătate îmi voi purifica sufletul de necurățiile făptuite; căci dacă lași păcatul atunci când te lasă el, ce vei folosi? Dacă zici că te lași de păcat la bătrânețe, din cauza neputinței te lași și nu-1 faci. Însă fericit este acela care, deși poate, totuși nu face păcatul. Pentru care zice Ecleziastul (12, 1): „Adu-ți aminte de creatorul tău în zilele tinereții tale". Nici să zici: mare este mila lui Dumnezeu, și nu va ține socoteala tuturor păcatelor mele, căci „mila și mânia vin repede de la Dumnezeu" (Ecl. [Îs. Sir. 16], 13).

83. De vei trăi până la o sută de ani, poate că vei afla timp de pocăință; dar dacă nu vei ajunge nici până la o sută de minute, iată că ți se cade să fii pururea îndreptat și pocăit.

Însă dacă ar fi după voia lumii, care te învață să socotești drept soroc al vieții tale o sută de ani, adică dacă ai umbla după voia și învățătura ei timp de cincizeci de ani, iar restul de cincizeci să te cureți de relele pe care le-ai

făcut și să te pocăiești – de-ar fi așa, bine-ar fi. Dar dacă datorită acelor desfătări vei mânia pe Dumnezeu și nici nu vei apuca cei cincizeci de ani, sau chiar dacă îi vei apuca, vei muri într-al cincilea ceas după cei cincizeci de ani și nu vei găsi vreme de întoarcere și de pocăință? Rău, rău, de trei ori rău va fi de tine, că nu-ți va rămâne vindecare! Vai, vai și de trei ori vai ție că nu ți se dă mângâiere! De aceea dar trupul tău să dorească mereu ceea ce ar vrea sufle-tul tău în ceasul ieșirii din el. Dar să zic că s-ar întâmpla să trăiești și restul de cincizeci de ani potrivit socotelii despre care am vorbit, aceasta ar fi cu mare primejdie, căci obișnuindu-te cu răul, greu este să te dezobișnuiești, cum mărturisește Ieremia (13, 23): „De-și va schimba negrul pielea și pantera culoarea tărcată, veți putea și voi face binele când v-ați învățat cu răul".

84. Dreaptă socoteală pune la temelia vieții tale.

Fă deci un calcul bun și o judecată dreaptă a duratei vieții tale și fii un adevărat contabil și un drept judecător al anilor tăi.

85. Zilele vieții noastre sunt șaptezeci de ani; dacă suntem în putere optzeci; iar peste aceștia, boală de nevindecat.

Ușor poți cunoaște că „zilele vieții tale vor fi șaptezeci sau optzeci de ani (cu toate că și pe aceștia cu multe necazuri și dureri îi vei străbate), iar cei ce vor fi după ei înseamnă durere netămăduită și boală fără leac" [Ps. 89, 11]. Dar când vei fi încă tânăr sau în vârstă mai fragedă, să nu socotești că mai târziu, când vei ajunge la vârsta neputinței, te vei cuminți de nebuniile poftelor tale și te vei lăsa de neorânduielile tinereții tale; căci tu contezi pe optzeci de ani, dar ce se va întâmpla dacă nu vei ajunge nici până la opt ceasuri sau nici până la un ceas, și pe neașteptate te va lega în lanțurile ei moartea și te va azvârli pe marginea prăpastiei? după cum se spune: „Nu știe omul sfârșitul său, ca peștii care se prind cu undița cea rea" (Ecl. 9, 12).

Nu știi în care dintre cele șapte vârste ale vieții tale vei muri.

Încearcă să mai afli și aceasta și gândește-te mult ca să pricepi: în cei optzeci de ani ai schimbat șapte vârste; dar dintre cele șapte vârste știi în care vei muri? Nu! Și măcar dacă aceasta s-ar întâmpla în vârsta de pe

urmă, adică la bătrânețe, care este – cum se știe – mai aproape de moarte și în care te poți păzi de capcanele lumii, căci ajungând la acea vârsta, știi sigur că ai ajuns la vârsta morții; însă în celelalte șase vârste necoapte și nebune ți se cade să te păzești cu tot sufletul și cu toată grija, căci moartea vine nu numai în anumite vârste, ci în oricare ceas și clipă, iar când și cum va veni nimănui nu i s-a dezvăluit. De aceea socoteala adevărată și temeinică este să păzești cuvântul Ecleziastului (7, 17) acolo unde zice: „Nu păcătui mult și nu te înrăi, ca să nu mori când nu ți-e timpul”.

Pilda morții ia-o însăși din viața ta.

Așadar, gândește drept și socotește bine și ia pildă de la tine însuți și pricepe cum, încă în viață fiind, ești pe jumătate mort; iar dacă nu poți [cugeta] la tine, poți să te gândești la altul, dacă este vreo deosebire între el când doarme și unul mort, sau seamănă el atunci cu altcineva decât cu un mort? Tot așa [gândește-te], când te culci, ești sigur că te vei mai scula? Nu! Nici nu vei ști aceasta cu un calcul nezdruncinat, ci cu două: sau te vei scula din somn a doua zi, sau din morți la a doua venire? De aceea dar, în toate zilele vieții tale, când te culci să dormi, să fii gata de moarte, căci nu știi când te vei scula, fapt la care se potrivește următorul cuvânt: „Nu te lăuda cu ziua de mâine, căci nu știi ce ascunde ziua următoare (Prov. 27, 1).

Despre cele șapte vârste ale vieții omenești și despre faptul că viața omului este ca poama.

Cea dintâi vârstă sau floarea vieții omenești este aceea a pruncie. Când te-ai născut pe lume prunc ți se cade să știi că nu te-ai născut pentru altceva, ci doar ca, venind la credință, să-1 cunoști pe creatorul și dumnezeul tău, și cunoscându-1 să-1 slăvești, precum frumos vorbește despre aceasta un învățător oarecare, zicând: „Pruncul de abia născut este de îndată chemat la învățătura credinței, pentru ca, păcătuind, îndată să se îndrepte către pocăință” (Constantin, C. III, cap. 34).

Așadar, de vreme ce Dumnezeu te cheamă încă din frageda vârstă la pocăință, tu mergi în toate zilele vieții tale către pocăință, și de la acest drum să nu te abați la stânga sau la dreapta, precum te învață Prorocul zicând: „Aceasta e calea, umblați pe dânsa” (Îs. 30, 21; vezi și Mt. 18, 3). Iar în alt loc Domnul nostru spune despre apostolii săi, pe care,

cunoscându-i curați și fără de răutate, îi denumește prunci: „Mărturisescu-ți ție părinte, stăpâne al cerului și al pământului, că ai tăinuit acestea celor înțelepți și pricepuți și le-ai dezvăluit pruncilor” (Mt. 11, 25).

De asemenea, pruncia este model și exemplu pentru celelalte vârste: fiind omul într-însa lipsit de răutate, crescând zi de zi și înaintând spre celelalte vârste coapte; aceasta arată că se cuvine ca omul, pe zi ce trece, să crească în pocăință și în cunoașterea lui Dumnezeu. De asemenea, necunoscând încă binele sau răul, arată că nu face nimănui nici bine, nici rău. Dar celelalte vârste să nu imite mintea pruncіei, ci nerăutatea ei, după cum ne învață Apostolul: „Să nu fiți prunci la minte, ci în nerăutate fiți prunci” (I Cor. 14, 20). De aceea fă-te prunc cu nerăutatea, iar la minte, ca și pruncul, în fiecare zi să crești și să te ajutorezi.

A doua și a treia vârstă.

A doua și a treia vârstă, sau legarea florii vieții omenești este copilăria și așa-zisa adolescență, la care vârstă ajungând omul, este ca și floarea: de se va lega la vreme bună, ea face roadă bună, iar de se va lega la vreme rea, face și roadă rea. Așa și tu, deprinde-te de la aceste vârste cu poruncile lui Dumnezeu, potrivit cuvântului: „Ca să dau celor fără de răutate agerime la minte și copilului tânăr simțire și înțelegere” (Prov.1,4). Pentru că în vârstă copilăriei tale poți lega sau apucături și obiceiuri bune sau rele, iar cele pe care le vei dobândi de copil le vei moșteni până la bătrânețea ta, la care se potrivește cuvântul: „Cele ce nu le-ai strâns la tinerețe cum poftești să le ai la bătrânețe?” ([Îs.] Sir. 25, 5) în vârstă copilăriei tale vei învăța legea, iar în adolescență te vei deprinde cu învățătura multă, în copilărie vei învăța să suporți educația, iar în tinerețe vei dobândi minte și învățătură și cu toate că nu vei putea pricepe lucrurile deplin și cum se cuvine, totuși, legând rod la vreme potrivită, cu timpul vei mânca acel rod copt și dulce, adică punând temelie adâncă și groasă, vei zidi pe ea un palat mare, înalt și frumos.

Aceasta dar este datoria părinților față de copiii lor, ca sfătuindu-i și educându-i să le pună temei învățătura Sfintelor Scripturi, nu cumva să se întâmple ca omul să rămână ca animalul, iar cel viu ca mortul, căci stă scris: „Acesta se sfârșește cu cei neînvățați” ([Prov.] 5, 23). Dacă vei căuta, vei găsi multe scrieri sfinte, sau altele demne de cinste și de crezare despre copiii binecrescuți și educați, care s-au deprins cu legea lui Dumnezeu.

Aceștia, deși fiind de vârstă fragedă, la minte s-au dovedit asemenea celor bătrâni. Așa au fost cei trei copii Anania, Azaria și Misail, împreună cu tovarășul lor Daniil; David, care era cel „mai mic dintre frații săi și mai tânăr în casa tatălui său” [Ps. 151, 1], care a fost uns rege de către prorocu. Samuil, iar pe uriașul Goliat 1-a ucis cu praștia, salvând poporul lui Israil; apoi fiul său Solomon, care de copil a întrecut pe toți oamenii în înțelepciune; tot așa cei șapte frați Maccabei, care păzind povățuirea mamei lor și urmând-o, n-au ascultat de tiran și, negustând carne de porc, au respectat legea și n-au vrut să știe de foc și moarte; dar de care să-ți pomenesc mai întâi? Tot acolo vei găsi mulți, nenumărați, care la fel ca aceștia în vârsta copilăriei fiind, au arătat și au săvârșit nenumărate fapte bătrânești și demne de laudă. Iată cum cinstita învățătură i-a transformat pe ei, care aveau chip de om, în [oameni cu] minte îngerească. Dimpotrivă, copiii needucați și nestruniți, din chip omenesc se schimbă în [oameni cu] minte dobitocească.

Căci să știi bine că omul se deosebește de animalele neraționale prin minte și prin învățătură; lipsindu-i acestea, omul devine mai rău chiar și decât animalele patrupede. Cu aceasta se potrivește foarte bine cuvântul unui poet persan, care a zis: „Prin rațiune omul este mai bun decât animalul; dar animalul se arată mai bun decât omul dacă omul nu socotește drept și nu grăiește drept”. Iar după cugetarea aceasta vezi ce spune și Prorocul: „Duhul a oprit minciuna” (Mih. 2, 11), adică este preferabil a muri decât a spune minciuni.

VERS.

Crescând needucat copilul mic animal se socotește, Iar când a devenit bărbat bou mare se numește.

Căci lipsind învățătura și povățuirea, nu numai în vârsta copilăriei, ci chiar și la bătrânețe, tot animal se va chema omul și se va asemăna cu animalele neraționale. Pentru copiii needucați și nedisciplinați ai un frumos exemplu în copiii aceia care, pentru că și-au bătut joc de prorocul Elizeu, au fost sfâșiați de urși (vezi IV Imp. 2, 23). Iar pentru copiii educați, care au drept păzitori pe îngeri, vezi la Matei întreg capitolul 18 și mai ales versul 10.

Vârsta a patra.

A patra vârsta, sau rodul de curând legat al vieții omenești este tinerețea, care este ca un fruct a cărui calitate ca dulceață sau amăreală nu s-a stabilit încă, de aceea trebuie să fie bine păzit și nevătămat păzită, ca nu cumva să se întâmple să vină gândacul să-1 strice, sau păianjenul să-1 învăluie cu pânza, căci cât de puțin l-ar strica, greu va mai ajunge la dulceața și la gustul ce urma să aibă când se coace.

Tot așa, tânărul la toate trebuie să ia seama și de toate să se păzească, deoarece are dușmani mai mulți la această vârsta decât la alta. Mai întâi, pentru că această vârsta este însăși vârsta tinereții, care este oarecum rătăcită și neașezată. În al doilea rând, la această vârsta sângele este mai abundent, adică poftele sporesc cu prisosință, fiind mai numeroase și mai puternice decât la celelalte vârste, de care trebuie să ne păzim foarte mult, cum ne învață Apostolul: „De poftele tinerești fugi, urmează dreptatea, credința, dragostea și pacea” (II Tim. 2, 22). Tot așa, Ecleziastul (1,9) ne învață ca în tinerețe trebuie să luăm seama la faptele noastre: „Veselește-te, tinere, în tinerețea ta, și să se simtă bine inima ta în zilele tinereții tale, și umblă neprihănit în căile inimii tale, iar nu după privirea ochilor tăi, dar să știi că pentru toate acestea te va duce Dumnezeu la judecată”. Iar cum trebuie să se comporte tinerii în viață ne învață Apostolul (vezi [I] Tini. 2, 6). Și niciodată să nu te bizui pe sfatul tinerilor, căci adu-ți aminte și gândește în ce stare a ajuns Roboam respingând povața bătrânilor și urmând îndemnul tinerilor (citește istoria la III Împ. 12).

Vârsta a cincea.

A cincea vârstă sau maturitatea fructului vieții omenești este bărbăția, care, ca o poamă împlinită și coaptă, rămâne neschimbată un timp anumit, având același gust. Așadar, omul ajungând la vârsta bărbăției, trebuie să fie întru totul dulce, întreg, matur, ca nu cumva să semene cu unele fructe care pe dinafară le vezi coapte și arătoase, dar mușcându-le afli amăreală și gust otrăvitor. Tot așa, vei găsi și alte poame, care după coajă par întregi și neatinse arată, dar înăuntru sunt putrede și stricate; adică să nu ți se întâmple, ca ajungând la vârsta bărbăției să ai trupul voinic, iar sufletul ticălos, sau trupul frumos și sănătos, iar sufletul urât și bolnav. Mai gândește-te și la faptul că, de vreme ce la trup ești puternic și tare, voinic și

vrednic, cu cât mai mult se cuvine să fii mai puternic, mai tare, mai voinic și mai vrednic la suflet?

Și să mai știi că atunci când ești mai puternic va veni și un dușman mai tare împotriva ta, și că împotriva celui tare și mai mult se întărește dușmanul, în această vârstă a lumii, care este a Diavolului, te vei împotrivi lui ca un bărbat, și el va fugi de la tine. Aci se potrivește cuvântul din cartea II Împ. 10, 12: „Îmbărbătează-te și fii tare și du războiul Domnului”; tot despre aceasta mărturisește și fericitul Pavel: „Mă lupt nu ca și când aș lovi aerul, ci îmi biruiesc trupul și îl supun robiei” (I Cor. 9, 26 [-27]). Și, oare, cine este bărbatul desăvârșit și deplin? Este acela pe care îl laudă David zicând: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat și pe scaunul ucigașilor n-a șezut, ci în legea Domnului a fost voia lui, și la legea lui va cugeta ziua și noaptea” (Ps. 1,1).

Despre necazurile care se întâmplă în lume omului ce se găsește la vârsta acestei vieți.

Iată întâmplările care încearcă sau, cum ar spune cineva, încearcă și învață trupul la vârsta aceasta a vieții omenești:

Prima întâmplare: slăbiciunea, adică boala.

În privința acestei încercări să ții seamă că o vedem de multe ori încercându-i nu numai pe cei păcătoși, dar chiar și pe cei drepți.

Dar să știi că pe cei drepți îi încearcă pentru a-i face mai drepți, iar pe cei păcătoși ca să-i întoarcă de la nebunie, adică de la păcat. Și aceasta să știi că se întâmplă din marea milă și marea bunătate a lui Dumnezeu față de om, „căci pe cine Dumnezeu îl iubește îl ceartă”, zice Solomon (Prov. 3, 12), mai ales că „boala și slăbiciunea sunt mustrarea păcatului”, precum mărturisește Sfânta Scriptură (Ex. 15, 26; Lv. 26, 16; Dt. 7, 15 și în multe alte locuri). De aceea, când ți se întâmplă să te îmbolnăvești și să cazi în slăbiciune, mulțumește-i lui Dumnezeu și socotește că slăbiciunea ți s-a dat ca să-ți vindeci rănile păcatelor tale. Și vezi Sfintele Scripturi, în care vei afla cum și în ce fel au îndurat chinurile drepții și aleșii lui Dumnezeu, și cum slăveau ei numele lui Dumnezeu mulțumind pentru bolile care îi năpădeau (caută la Gn. 49; Dt. 31, [6]; I împ. 12 și în multe alte locuri). De

asemenea, pentru puterea de a suferi și marea răbdare a sfinților și despre numeroasele strâmtorări și chinuri care veneau asupra lor (vezi și Gn. 12, 14-15; Iov 1, 20; Mt. 5, 39; Rom. 5,3; I Tim. 6, 11; Iac. 5, 7 și în multe alte părți). Dar mai socotește și aceasta că atunci când ești bolnav trupește trebuie să fii cât se poate de sănătos la suflet, căci de vor muri odată și trupul, și sufletul, înseamnă că tot odată vor și pieri, iar după aceea nici viață, nici tămăduire nu mai rămâne. Deci ia aminte totdeauna ca, atunci când ești bolnav la trup să fii sănătos la suflet și, murind cu trupul, să fii viu cu sufletul, mai ales că celor vii cu sufletul le este plăcută moartea, căci „cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșilor săi” (Ps. 115,15), iar înțeleptul zice: „Nădejdea lor este plină de nemurire” ([Înț. Sol.] 3, 4).

De asemenea, socotește și ia aminte și la exemplul următor: dacă atunci când te îmbolnăvești trupește cauți să dobândești vindecarea bolii tale și sănătatea trupului tău cu doctori și cu leacuri și te lupți să o afli în toate chipurile, cu atât mai mult când te știi cu sufletul în boala păcatului – care e de o mie de ori mai cumplită decât aceea a trupului – și când te vezi în culcușul păcatelor, ești dator să te îngrijești și să te ostenești cu doctori duhovnicești și cu leacuri spirituale, pentru sănătatea și tămăduirea lui. Când vei muri sufletește vei muri pe vecie și nu mai vezi învierea, așa cum mărturisește Prorocul: „Nu vor învia necredincioșii la judecată, nici păcătoșii la sfatul celor drepți” (Ps. 1,5), „iar drepții trăiesc în veci și la cel Preaînalt este partea lor” (Înf. [Sol.] 5, 16).

A doua întâmplare: [robia]

O a doua întâmplare sau a doua încercare este robia sau închisoarea, care și ea este o mustrare și [un semn al] iubirii lui Dumnezeu, după cum te poți încredința de la poporul israelit, pe care Dumnezeu, iubindu-1, cu atât mai des îl încerca. Mai apoi se vede aceasta și din împărăția creștinilor, acelora care mult s-au înălțat și s-au mărit, iar din cauza trufiei lor [Dumnezeu] i-a supus sub jug și i-a împovărat întocmai ca pe boul care trage la plug. Iar aceasta a făcut-o din iubirea ce o are față de neamul creștinilor, căci este învederat că „pe cine iubește Domnul îl ceartă” și îi da și îi arată asemenea mijloace pentru iertarea păcatelor sale. Mai ales că i se cuvine creștinului să fie rob, iar nu împărat, pentru ca fiind aci rob, să împărătească în veacul ce va să vie. De aceea, aflându-te rob și întemnițat

cu trupul, păzește-te ca nu cumva să fii rob și întemnițat și cu sufletul; deoarece trupul, aflându-se în robie omenească, poate avea scăpare și iertare, dar sufletul, rămânând în robia Diavolului, nu are scăpare și nici iertare, mai cu seamă din clipa în care se va despărți de trup.

Aceste robii și închisori lumești îți sunt deci exemple și învățături despre cele viitoare, iar tu, dacă nu poți îndura încercarea acestei robii și închisori lumești, cum vei putea să înduri robia Diavolului și veșnica temniță a iadului? Dacă cele vremelnice sunt grele și nesuferite, cu cât vor fi celelalte mai de nesuferit în ce privește greutatea și gustul? Și, dimpotrivă, cu cât vor fi mai incomparabile binele, slava și împărăția celor drepți, față de răul, ocara și robia celor păcătoși.

VERSURI OPUSE.

Pedepsele-ți vor fi neîncetate, Pentru că-n iad nu va fi libertate;

Dar despre tine ce ai de grăit, Omule drept? Pururea fericit.

A treia întâmplare: sărăcia.

Cea de-a treia întâmplare ce apasă viața este sărăcia, care se află în mijlocul necazurilor înșirate mai sus. Prin ea milostivul Dumnezeu pune la încercare credința și intenția nu numai a păcătoșilor, ci mai ales a cuvioșilor și drepților săi. Și poți lua exemplu de la dreptul și neprihănitul Iov, după cum se arată în istoria sa, pe care, dându-1 Dumnezeu în mâinile dușmanului comun, Diavolul, pentru a-1 încerca, de unde Diavolul socotea că o să-1 vatăme în vreun fel oarecare și că o să-1 abată de la credința lui, el (o, de trei ori fericitul!) cu cât i se micșora averea, cu atât îi sporea credința, și pe cât i se împuțina trupul, pe atât i se îmbogățea sufletul; Iov, care, oricâte chinuri a răbdat de la dușmanul comun al neamului omenesc, Diavolul, atât în ce privește avuția, cât și trupul său, toate le-a îndurat cu mulțumire și le-a primit cu smerenie, zicând: „Gol am ieșit din pântecele maicii mele, gol mă voi întoarce; Domnul a dat, Domnul a luat, precum a găsit de cuviință Domnul, așa s-a făcut. Fie numele Domnului binecuvântat!” (Iov. 1, 21).

Deci și tu primește și îndură cu bucurie încercările trimise de Dumnezeu, căci Dumnezeu, fierbându-ți trupul în cuptorul sărăciei, îți limpezește sufletul și ți-1 curăță de necurățiile ce are; pentru că zice Domnul: „Te-am încercat și te-am ales din cuptorul sărăciei” (Îs. 48, 10).

De asemenea, după răbdarea pe care o vei arăta cu mulțumire, fără să rostești cuvânt de blasfemie împotriva lui Dumnezeu, după cum lui Iov toate cele pierdute i le-a dat îndoit, și ție îndoit îți va da.

Dar socotește și aceasta: dacă sărăcia trupului este un lucru atât de urât și de nimic, cu cât mai mizerabilă va fi ticăloșia sufletului? Iar dacă ești sărac cu trupul, se cade să fii bogat cu sufletul, și dacă dorești să fii bogat și avut cu trupul, cu cât mai vârtos ți se cade să cauți bogăția și avuția sufletului și, găsind-o, s-o păstrezi și să nu o părăsești nicidecum? Mai socotește încă: după cum în lume ți se întâmplă ca din mare bogăție să cazi în sărăcie – și cât te străduiești să nu ți se întâmple aceasta! – tot așa, nici cu sufletul să nu te lași să cazi cu totul din credința ta cea tare. Și dacă te străduiești să-ți îmbogățești trupul, să-1 îmbraci cu haine și să-ți saturi pântecele, cu cât mai mult ți se cade să-ți îmbraci sufletul cu haina dreptății și să-1 saturi cu orice cuvânt al lui Dumnezeu? „Căci sufletul este mai de preț”, zice poetul.

A șasea vârstă.

A șasea vârstă, sau cea în care începe să se vestejească fructul vieții omenești, este a cărunteții; atunci, ca și poama care începe să se vestejească și să putrezească și dintr-o parte și dintr-altă, și zi de zi tot spre putrezire merge, tot așa și viața omenească, după ce atinge culmea și treapta cea mai de sus, nu mai poate găsi loc sau cărare ca să tindă și să se abată aiurea, ci tot spre scădere înaintând, trebuie să se întoarcă în punctul de unde a pornit; adică o dată ce a ieșit din pământ, în pământ trebuie să se și întoarcă, și din locul de unde a fost luat, tot acolo să revină. Așadar, prietene, ce socoti și de ce tot alergi întrebând? Iată, ți s-au arătat vestitorii; iată, ți-au venit soliile! Iată, ți-au răsărit fire albe pe cap și-n barbă! Iată, au început să-ți slăbească genunchii și să se plece spre pământ! Iată, ți s-au muiat șalele! Iată că în loc de doi ochi îți trebuie acum patru! Iată, puterea organelor tale trupești te lasă! Iată că cele patru stihii ale tale au început să se confunde adesea între ele și n-ai cum să le împaci și să le liniștești!

De aceea chiar dacă până acum nu ți-ai adus aminte de moarte și nu te-ai lăsat de plăcerile trupului și ale lumii, cel puțin acum lasă-te și adu-ți aminte de sfârși-tul tău; căci dacă vârstelc anterioare te îndemnau spre nebuniile lumești, aceasta însă începe să-ți arate smintelile celorlalte vârste vrednice de ură. Așadar, de vreme ce ai început să scazi în ce privește puterea trupului, începe să crești în ce privește puterea sufletului! De vreme ce ai început să îmbătrânești cu trupul, începe să întinerești cu sufletul! Îți slăbește trupul? Întărească-ți-se sufletul! Căci dacă te înstrăinezi de trup, nu este rușinos să te înstrăinezi și de suflet? Dacă vezi că trupul tău va muri, de ce lași să-ți piară și sufletul? Dacă vezi că vei fi surghiunit din lumea aceasta, de ce să nu dobândești lumea cealaltă? Din moment ce te vei despărți de moșiile și bogățiile acestea, de ce, având să te stabilești în altă parte, nu-ți pregătești casa și comorile? Iată că în scurtă vreme vei cunoaște ceea ce nu ai putut cunoaște și tu n-ai nici un folos; vei pricepe ceea ce n-ai priceput și tu nu câștigi nimic. Se cuvine deci să cunoști această vârstă, întocmai ca pe o poamă, adică un măr sau o pară, pe care când o vezi că putrezește într-o parte, este limpede că nu după multe zile va putrezi în întregime. Așa încât nu vei mai putea s-o mănânci, ci numai s-o arunci. De aceea, cu cât începi mai mult să îmbătrânești, cu atât mai mult începe și să te îngrijești de sufletul tău și să-1 înnoiești prin fapte bune.

Vârsta a șaptea.

A șaptea vârsta sau totala putrezire a poamei vieții omenești este adânca bătrânețe. Ai ajuns așadar la adânci bătrânețe? Ai ajuns la moarte! Și cu toate că la alta vârsta, mai tânără, nu se știa când vine moartea, la vârsta aceasta ea este mai mult decât știută, și parcă ai vedea-o înaintea ochilor. Și precum poama, dacă a putrezit în întregime, nu mai este bună decât de aruncat, tot așa, ajungând la adânca bătrânețe, nu-ți mai rămâne alt leac decât să mori.

Dar să mai știi că atunci când trupul nu mai are vindecare sau leac, sufletulare și leac, și vindecare. Cu ce? Părăsind răul și făcând binele. Atunci, într-adevăr, îmbătrânind trupul, sufletul întinerește, așa că vei putea spune: „înnoise-vă ca a vulturului tinerețea mea” (Ps. 102, 5).

Acum, deci, ia aminte „că moartea nu întârzie” (Ecl. 14, 12) și socotește cam câte ar putea fi zilele vieții noastre; căci cât de mult ar trăi

cineva, tot prea scurtă i se pare viața, după cum s-a scris: „Dimineața trece ca iarba; dimineața va înflori și va trece, seara va cădea, se va vesteji și se va usca” (Ps. 89, [5] -6). Și cu toate că cei optzeci sau o sută de ani par mulți în ochii oamenilor, cel ce stăruie în contemplarea lui Dumnezeu știe că prin faptele lor rele mulți își pierd anii lor. De aci mărturisește [Scriptura]: „O mie de ani în ochii tăi, Doamne, sunt ca ziua de ieri care a trecut” (Ps. 89, 4).

Așadar de vreme ce știi că desfătările acestei lumi și plăcerile vremelnice nu au nici un temei și nici vreo stabilitate sau tărie (iar de nu știi acestea află-le), lasă-te de ele, fugi și depărtează-te de ele, precum se zice: „Cine îmi va da aripi ca ale porumbelului, și voi zbura, și mă voi odihni?” (Ps. 54,7); și fugi în munți „căci păcătoșii au întins arcul” (Ps. 10, 2). Fă bine și amănunțit socoteala tuturor lucrurilor și a întregii întinderi a lumii. Nu tăgăduiesc, într-adevăr, ca după socoteala omenească lumea aceasta pare să fie mare și întinsă; dar cât de mare este mărimea lumii înaintea ochilor lui Dumnezeu frumos arată Augustin când spune: „Mai mică este întreaga lume în ochii lui Dumnezeu decât un strop de apă față de întreaga mare”. Numai atâta pare, deci, întreaga lume după socoteala înțeleptului, adică a sufletului, care urmează pe Dumnezeu. De aceea o dată ce sufletul este partea mai mare, socoteala lui se cuvine să se adeverească, și precum socotește el, așa să fie. Și de vreme ce el este veșnic iar trupul vremelnic, sufletul trebuie îngrijit, ferit și îndrumat, trebuie să fie tânăr și să se mențină sănătos. Pentru tihna sufletului ca un rob trebuie deci să se ostenească și să se nevoiască trupul, precum frumos zice poetul: „Ca să fii sănătos cu sufletul, trebuie să rabzi și fierul și focul”, adică de se va chinui trupul, se va lumina sufletul, de-ți vei osteni trupul, îți vei odihni sufletul, de-ți vei pierde și nimici trupul îți vei afla și-ți vei câștiga sufletul; cu alte cuvinte, vei lepăda împărăția acestei lumi și vei lua slava cea veșnică. În ce fel? Abătându-te de la rău și făcând binele. Și când anume? Când va sălășlui frica de Dumnezeu în inima ta, așa cum e scris: „Frica de Dumnezeu urăște nedreptatea” (Prov. 8,13). Și unde? În lume și în viața aceasta, în această scurtă perioadă de timp. Abătându-te deci de la rău, tu urmează curăția, care are mare și multă putere și întotdeauna biruiește, după cum mărturisește Apostolul: „Credința în toate folosește” (I Tim. 4, 8).

S-au terminat vârstele tale, s-a terminat cu ele și viața ta. După acestea ți-a sosit sorocul, ți-a sunat ceasul; [nu mai poți] umbla deoarece ți s-a scurtat pasul. Așadar, fii gata și nu te mâhni, nici te întrista, pentru că milostivul Dumnezeu face aceasta spre binele și spre folosul tău și vrea să zidească, să întărească și să înnoiască această casă veche, putrezită și risipită a sufletului tău. El îți spune: „Vino, și îți voi da lăcaș, slavă și cinste, pe care în casa ta de mai înainte nici nu le-ai văzut, nici nu le-ai auzit, pe care ți le-am pregătit înainte de a te plăzmui”. Așadar, tu, o, trupule putred, care ești ca o poamă putredă [spune dacă] până nu va putrezi poama și nu-i va cădea sământa în pământ, ar putea oare să răsară alta, și din putredă să se facă iarăși întreagă și să se înnoiască a doua oară? Nu, ci trebuie să fie sădită din nou ca să răsară apoi alta și, odrăslind multe ramuri, să crească. Tot așa este deci nevoie ca fiecare trup să moară și să putrezească, pentru ca să se poată scula și să învieze la a doua venire cea cu slavă și putere a domnului nostru Isus Hristos.

Atuncea se vor deschide cărțile vieții, se vor pune scaunele, se vor așeza divanele judecății; atuncea se va înfățișa și se va da la iveală tot trupul (acolo nu se află loc ca să se ascundă sau să se acopere careva). Atunci dreptul și veșnicul împărat al neamurilor va judeca neamurile de la începutul veacului, și pe fiecare îl va răsplăti după faptele sale.

Pentru învierea morților, adică prefacerea în slavă pe care urmează să o capete trupul, mărturisesc Sfintele Scripturi (vezi IV Ez. 2, 16; Iov. 14, 13 și 19, 26; Îs. 26, 19; Iez. 37, 1 și 9; vezi și Noul Testament la Mt. 22, 23 și 31; Le. 20, 35; Io. 5, 21 și 28; Fa. 24, 15; I Cor. 15; Col. 3, 4; Apoc. 20, [12]. Iar pentru dreapta și nepărtinitoarea judecată pe care urmează să o facă Domnul nostru Isus Hristos la sfârșitul veacului, vezi în Vechiul Testament: I Imp. 2, 10; Ps. 95, 23; Îs. 2, 10 și 19 și cap. 13, 4 și 6; Ier. 30, 13; Dan. 7, 9; iar în Noul Testament citește: Mt. 12, 36 și 13, 41 și 49; Mc. 13, 26 și 27; Le. 17, 24 și 30; Rom. 2, 5 și 16; Evr. 9, 27; II Pt 3, 10; Apoc. 1,7. Până aici am arătat de ajuns relele și nestatorniciile lumii și lucrurilor sale dintru început, precum și mincinoasele ei stări și prefaceri. De asemenea, am înfățișat cuvintele spuse mai înainte și arătate lumii de către înțelept ca fiind adevărate mărturii, fără greșală și demne de crezare, prin martori credincioși, în care nu există minciună, pentru că ei n-au grăit de la ei, ci au învățat cele cu care i-a luminat Sfântul Duh și au rostit cele în care Sfântul

Duh i-a întărit și au slujit precum le-a poruncit, nimic altceva de prisos sau exagerat negrăind sau făcând de la ei.

Iar motivul pentru care am adus aceste mărturii a fost acel cuvânt al Lumii, adresat înțeleptului în Cartea I, 68, că nu doi, ci măcar un martor îi cere, lăudându-se ca spusele și afirmațiile ei sunt adevărate, iar cele ale înțeleptului basme. Iată dar că înțeleptul, răscolind adâncurile și comorile nenumărate ale Sfintelor Scripturi și aflând niște martori și mărturii ca acestea, le-a înfățișat drept dovadă că lumea a grăit mincinos, și într-adevăr a biruit-o cu osteneala sa.

Însă oricâte dispute și certuri au avut Lumea și înțeleptul, adică Trupul cu Sufletul, și oricâte chinuri și supărări a îndurat înțeleptul de pe urma deșartelor lătrături ale lumii, el, ca un desăvârșit înțelept și pe deplin cunoscător, și-a adus aminte de cuvântul fericitului Pavel, vasul binecuvântării, pe care 1-a lăsat scris în Epistola I-a către corinteni 14, 33, „că Dumnezeu nu este al neorânduielii, ci al păcii”; și iarăși [și-a adus aminte] că Lumea [adică Sufletul] duce Trupul spre pace și împăcare, pentru ca, împăcându-se între ei, amândoi să urmeze poruncile lui Dumnezeu și astfel întru toate să aibă laolaltă pace și iarăși pace.

Ce vei zice dar despre tine, o, pace? Că ești fericită! Ce veți zice voi, o făcătorilor de pace? Că vă alegeți partea bună și vă îmbrăcați cu un titlu minunat, căci sunteți numiți fii ai lui Dumnezeu, după cum însuși Domnul mărturisește: „Fericiți făcătorii de pace, căci aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Mt. 5, 10).

Pacea, dar, se face în trei chipuri și în trei faze.

Întâiul chip (și faza) este ca să se împace omul cu sine însuși, adică trupul cu sufletul.

Al doilea chip este să fie pace între frați și între cei de aproape și să trăiască în armonie, care pace se cheamă vremelnică, adică pacea acestei lumi, și despre care propovăduiește Apostolul: „Să fim în pace cu toți oamenii” (Rom. 12, 48).

Al treilea chip și fază a păcii este ca omul să aibă pace și armonie cu Dumnezeu, care pace se cheamă veșnică, adică cerească, și se încheie prin legământul credinței și al botezului dintre Dumnezeu și om. Aceasta se cuvine s-o cauți mult și, găsind-o, s-o păzești, ca nu cumva să se întâmple ca stricând noi iubirea cu Dumnezeu, să ne stricăm pe noi înșine. Căci greu lucru este să se certe sluga cu stăpânul, deoarece se spune că „este drept a se supune omul lui Dumnezeu, și să nu se gândească a i se împotrivi vreodată ziditorului său” (II Mac. 9, 12). Și dacă este de lăudat și de fericit pacea între frați, între prieteni, între creștini sau între necredincioși, cu cât mai fericită va fi pacea dintre Dumnezeu și neamul omenesc. De vreme ce pacea cu Dumnezeu este mai de preț și mai folositoare decât aceea cu oamenii, pacea cu oamenii fiind vremelnică, folosește pentru cele vremelnice, iar pacea lui Dumnezeu fiind veșnică, folosește pentru cele veșnice. Pentru că nu ca lumea, ci ca un Dumnezeu ne dă pacea, precum el însuși mărturisește: „Pace las vouă, pacea mea dau vouă; nu precum lumea dă, eu dau vouă” (Io. 14, 27). Aceasta dar este dumnezeiasca pace pe care a cunoscut-o mai înainte Isaia (9, 7): „Mare este stăpânirea lui, iar pacea sa nu are hotar”. Așadar, în pacea aceea nu va fi stricăciune, turburare sau alt semn de dezordine, nici nu se va ivi alt învrăjbitor, precum zice Prorocul: „Nu va ridica neam asupra neamului sabia și nici nu vor mai învăța să se războiască” (Îs. 2, 4); și cum mărturisește Ioan: Și va șterge Dumnezeu toată lacrima din ochii lor, și nu va mai fi moarte, nici plângere, nici vaiet, nici durere nu va mai fi” (Apoc. 21, 4).

Această pace a dăruit-o Dumnezeu și părintele celor credincioși, trimițând pe unul născut fiul său pentru mântuirea neamului omenesc. Pe acest unul născut, fiu al lui Dumnezeu din preacurata Fecioara Măria și din Duhul Sfânt, văzându-1 îngerii că se naște, cântau împreună cu păstorii: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, întru oameni bună învoire” (Le. 2, 14).

Cheltuind puțintel timp pentru aceste trei chipuri și locuri ale legăturii păcii, repet iarăși, puțintel timp, sârguiește-te să le citești și să le verifici în cele ce urmează, adică în cartea a treia, care, privitor la părțile mai sus însemnate, cuprinde cele 77 capitole [ale lui Andrei Wissowatius]. Este lucru știut și vădit că acestea îți pot fi de mare folos atât sufletește, cât și trupește, în viața aceasta, ca și în cea viitoare. Deci sârguiește-te să nu te

oprești la jumătatea căii, ci aleargă fără de piedică, pentru ca să ajungi la capătul drumului.

SFÂRȘITUL CĂRȚII A DOUA.

DESPRE PREAFERICITA PACE DINTRE LUME ȘI ÎNȚELEPT, SAU DINTRE TRUP ȘI SUFLET, ȘI DESPRE ÎNCHEIEREA ȘI STATORNICIREA PĂCII CELEI TEMPORALE ȘI CELEI VEȘNICE DINTRE ELE. DE ASEMENEA, DESPRE BUNA OCÂRMUIRE A LUMII PREZENTE ȘI A CELEI VIITOARE.

CARTEA A TREIA

(în 77 capitole)

De vreme ce omul este născut în lumea aceasta și viețuiește laolaltă cu cele temporale, vitejia și vrednicia lui este ca în anomaliile și neorânduielile acestui veac să se afle în pace cu cele pământești, ca și cu cele cerești, cu cele spirituale, ca și cu cele corporale, cu oamenii, ca și cu Dumnezeu, și să afle repaus în liniștea limanului sufletului său. Și pentru că Diavolul, dușmanul neamului omenesc, obișnuiește să aducă și să pună în mișcare necontenit conflictele, dușmăniile și certurile, mai ales între suflet și trup, pentru biruirea acestui cumplit vrăjmaș și potolirea grabnică a luptelor și a vrăjmășiei și pentru buna împăcare și înțelegere a celor temporale cu cele veșnice, prin capitolele mai sus menționate vei reuși să dobândești o cale bună și să te conduci frumos [în viață].

PRECUVÂNTARE LA ÎNCHEIEREA FERICITEI PĂCI.

Oricine este om cu adevărat, adică oricine este vrednic să se spună despre el că se conduce cu mintea întreagă, este ușor să cunoască și să mărturisească cum că omul dorește și caută [să parcurgă] bine, fericit și tihnit perioada vieții și să evite și să urască ce este rău și urât. Căci pentru a trăi cineva fericit nu trebuie să trăiască rău și necugetat, ci bine și cu cinste. Și chiar cei mai mulți [dintre oameni] care nu sunt încă obișnuiți, adică deprinși cu încercarea – și nu numai ei, ci oricine li se aseamănă – va voi și va dori să se lepede și să se scuture de obiceiurile rele și de păcate și să dobândească și să se îmbrace cu virtuțile. Pentru aceasta trebuie să știe mai întâi cauzele care îl împing și îl îmbărbătează pe om către virtuți și care îl împiedică și îl înfrânează de la răutate. De asemenea, trebuie să cunoască mijloacele și procedeele care îl ajută în această luptă bună pentru a putea urma acțiunea lor desăvârșită.

În acest scop, și eu, gândindu-mă încă mai demult la niște astfel de lucruri, le-am cules din diferite locuri [citate potrivite], unul câte unul; iar acum, ajungând la vârsta în care mă aflu, cugetând din nou la aceleași lucruri, am vrut să le însemn și în scris. Cum că ele sunt folositoare este vădit, dar eu m-am gândit și la cele viitoare, căci ele au putere să dea

învățătură sufletului, să-1 întărească și să-1 îndrume spre cultivarea celor drepte și cinstite, care pot face din munți șesuri și din văi câmpii, și să calce în picioare chiar și săbiile cele ascuțite. Iar dintre aceste [lucruri] voi însemna în scris măcar câteva, dacă nu pe toate, pentru că și acelea pot în diferite chipuri să zdruncine și să pună în mișcare pe feluriți oameni.

Lipsa de învățătură și ignoranța lucrurilor ușor de cunoscut, sau lipsa de minte și de socoteală a oamenilor sunt cauzele multor rele, de pildă, a părăsirii virtuții și a dobândirii răutății sau păcatului. Se cuvine deci să se înceapă cu o învățătură oarecare, după care să nu lipsească nici conștiința cea bună.

Așadar, ignoranța le este proprie acelora cărora li se pare că știu mai mult decât trebuie și se laudă că cunosc și înțeleg nenumărate lucruri. În realitate și după cum se întâmplă, cei mai mulți nu se cunosc nici pe ei înșiși, nu cunosc nici lumea, nici cele din lume, nici pe Dumnezeu, nici voia lui, nici virtutea, nici răutatea, nici scopul și rezultatul acestora, nici chiar propria lor fericire. De aceea ar fi mult mai potrivit să strige cineva: „O, minte oarbă a oamenilor! Vai ție, săraca și lipsita de lumină!”

Și pentru că vorbesc despre oameni, nu mă uit nici pe mine, pentru că știu că și eu sunt unul dintre cei mulți. Ci, după cum a spus cineva: „Mă sârguiesc și întreb ce e cuviincios și adevărat, și tot în aceasta stărui”. Deci în felul acesta doresc să-i fac și pe ceilalți apropiați mie.

DESPRE ÎNCHEIEREA PĂCII.

CAPITOLUL I

1. Cunoaște-te pe tine însuți.

Pentru dobândirea virtuților este necesară mai întâi înțelepciunea, adică acea aplecare a minții către lucrurile ce trebuie cunoscute după adevăr și drept judecate, care sunt deci vrednice de luat în seamă. Iar pentru că omul nu are nici un alt vecin mai bun și mai apropiat de el decât pe sine însuși, se cuvine ca mai întâi să se cunoască pe sine, precum spunea cândva unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei, Tales din Milet: „Cunoaște-te pe tine însuți”. Pentru că după cum celor ce știu orice lucru le pare ușor de

îndeplinit, tot așa, celor ignoranți li se pare greu de înfăptuit. „Aceasta este și cauza neorânduirii și ignoranței lor”, după cum a scris Lactanțiu (I, 1). De aceea omul să se cunoască pe sine nu numai cu știința omului exterior, adică a trupului, ci și a omului interior, adică a sufletului, ca și a celor cuprinse în suflet, „aceasta fiind o parte mai prețioasă decât trupul”. Iată dar că este necesar să cunoaștem „ce suntem și pentru ce fel de viețuire am fost născuți, ce rang ne-a fost dat, ce ne-a poruncit Dumnezeu să fim și de ce parte am fost rânduiți în cele omenești. Despre care, află”.

Omul trebuie să cugete și să gândească atât la demnitatea, cât și la lipsa de demnitate [a firii] sale; mă refer la acea demnitate, de pildă, prin care întrece toate celelalte [ființe] de pe pământ; în primul rând pentru că are spirit rațional, adică minte, pentru a cunoaște cele adevărate și a alege cele bune, în chip desăvârșit liber – un lucru dumnezeiesc și ceresc – pentru ca să se servească de aceste calități și însușiri ale lui la practicarea virtuții, iar nu a răutății, și pentru ca să nu le corupă și să nu le pângărească prin josnicia lipsei lui de demnitate; ci totdeauna să făptuiască lucruri vrednice de partea cea dumnezeiască din el, ca nu cumva, om fiind, să ducă o viață animalică. Pentru aceea îi și asemuiesc Sfintele Scripturi pe oamenii care nu trăiesc potrivit ordinii umane cu câini, porcii, lupii și cu alte animale necurate. Și ar trebui să ne fie rușine ca, oameni fiind, să fim asemenea animalelor, ca să nu ni se spună și nouă: „Oare nu vă cunoașteți pe voi înșivă?” (II Cor. 13, 5).

Pe de altă parte, omul trebuie să cugete la puținătatea și la nevrednicia sa [adică la faptul] că e mare depărtare de la el până la Dumnezeu nu numai ca loc al locuirii sale, ci și ca putere a naturii sale. Pentru că el este o făptură (mult mai prejos decât îngerii) plăsmuită din țărână și din tina pământului, și este purtător de trup, care – deși însuflețit cu suflare dumnezeiască – este muritor, neputincios, încurcat și apăsat de multe lipsuri și nenorociri. De aceea, să nu se socotească pe sine mai mult decât este și să nu se mândrească, îngâmfându-se de deșertăciune, ci să cunoască doar ce lucru zadarnic și nenorocit este omul atâta vreme cât se bizuie pe cele omenești. Dar tot el va fi prea puternic cu adevărat când își va împlini cu înțelepciune lipsurile; de aceea să cugete pururea: „om sunt, nu Dumnezeu”*, și iarăși: „om sunt, nu animal”. Pentru că partea lui cea mai josnică, adică trupul, îl târăște pe om către cele pământești și către păcate, războindu-1 cu o luptă

lăuntrică dusă împotriva spiritului rațional, așa cum obișnuiesc supușii să viclenească și să se răscoale împotriva stăpânilor lor. De aceea se cuvine să pui pază bună, cu mare socoteală, ca să nu îngădui supușilor și celor ce se cuvine să fie supuși ție să se ridice deasupra ta și să nu-i lași să te biruiască și nici să te lași târât de aceștia ca de niște cai nestăpâniți și fără frâu în răutăți și urâciuni necuviincioase. Socoteala dreaptă și întreagă să stăpânească pofta cea păcătoasă, ca să nu cazi în iubirea de tine însuți, ci mai înainte de toate să fii și să devii bun; pentru că nu se cuvine să iubească cineva altceva decât binele. Trebuie deci ca fiecare să cunoască amănunțit caracterul naturii umane în genere și, pe lângă aceasta, obiceiurile și înclinările pe care le-a dobândit [el însuși]. Căci unul înclină spre veselie, altul spre amărăciune, unul spre îndrăzneală, altul spre teamă, unul spre cruzime, altul spre milostivire, unul spre cucernicie, altul spre pizmă, unul spre mânie, altul spre desfrânare și alte pofte rele, unul spre dragostea de bani, altul spre mândria cea spurcată. „Deci fiecare să-și cunoască înclinarea sa și să se arate judecător foarte atent al său însuși și al faptelor sale rele”, după cum scrie Cicero (De officiis, I) acolo unde zice: „Sfătuiește-te cu tine însuți și întreabă-te: cine ești?” De aceea, când te vei cunoaște pe tine însuți, împotrivește-te cu putere păcatului pe care îl vei afla mai aproape de tine și cugetă că adesea vei avea să te lupți cu acest vrăjmaș lăuntric, care s-a obișnuit să se lupte cu tine; iar mintea să-ți fie necontenit preocupată de chipul în care ai să te războiești cu el.

2. Cunoaște pe Dumnezeu.

După cunoașterea de sine omul trebuie să urce de la treapta de jos la cea superioară, adică la cunoașterea lui Dumnezeu. Și cu toate că Dumnezeu nu poate fi înțeles de rațiunea omenească, după cum nici propriul suflet omul nu și-1 poate înțelege (de aici sunt dați pe față necredincioșii, căci tăgăduiesc cum că ar exista Dumnezeu), dar cum el neîndoios există [omul trebuie] să cerceteze prin alte raționamente, pornind în primul rând de la părțile lumii; dar nu numai de la cele mai mari, ci și de la cele mai mici, ba chiar de la înseși membrele omului, care sunt cu meșteșug orânduite spre scopuri și foloase fără greș; acest obiect atât de bine întocmit arată că există un maestru și ordonator cu înțelepciune și cu o înaltă putere. Acesta dar este Dumnezeu (vezi Ps. 19; Rom. I; Înț. Sol. 13). Dumnezeu e o esență spirituală și prea desăvârșită, de aceea este veșnic și

fără de început; el este viață, unic, atotputernic, într-atât încât orice vrea este în stare să ducă la bun sfârșit, atotștiitor până acolo încât nimic din cele ce s-au făcut sau se vor face, oricât ar fi de ascunse, de la el nu se pot ascunde. Este prea bun, bucurându-se de virtute și urăște răutatea; preasfânt, preadrept, răsplătind fiecăruia după faptele sale, împărțind celor drepţi bunurile cerești, iar celor păcătoși iadul; el este ca și soarele, nevăzut însă, viind, gândind și stăpânind după voia sa proprie, sălășluind în cer, cârmuind și făcând pretutindeni rânduială prin razele Duhului trimis de la el. El singur este creatorul atât al acestei lumi, cât și al părților ei și al celor care locuiesc într-însa. Pentru aceasta dar se cade ca Domnul și supremul cârmuitor să fie mărit și slăvit de către creaturile sale raționale cu cuvenită și prea mare cinste, cu ascultare și cu slujbă, întocmai cum ar fi mărit și slăvit de către niște datornici. Epicur – deși în mod greșit tăgăduia creația și providența – a socotit însă că [Dumnezeu] trebuie slăvit pentru măreția firii sale.

Cea mai desăvârșită cinstire și ascultare a Dumnezeu este urmarea poruncilor sale și, cât îi stă în putință omului, să meargă pe urmele sale [Pavel, Efes. 5). Despre cunoașterea lui Dumnezeu notează că trebuie să știi și să cunoști nu atât natura esenței sale incomprehensibile, cât mai ales a voinței sale, care ne este descoperită de el. Adică omul trebuie să știe ce cere Dumnezeu de la el și cum se cuvine să umble după poruncile dumnezeiești, care pentru aceasta i s-au dat prin fiul unul născut al său, Hristos. Iar după acestea [să știe] ce vrea să facă [Dumnezeu] cu oamenii, adică celor care îl asculta să le dea făgăduința bunătăților de nespus ale cerului iar celor ce nu-1 ascultă – urgia pedepselor de neîndurat (despre amândouă acestea vom vorbi amănunțit mai departe). Oricine năzuiește să se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că Dumnezeu există și că este foarte darnic, adică milostiv față de cei care-1 caută (Evr. 11, 6). Dacă sufletul va îmbrățișa pe deplin această credință în Dumnezeu, va face să vrem din toată inima să-1 slujim, adică să deprindem prin fapte virtutea și cucernicia pe care el o vrea și ne-a poruncit-o. Așadar, învață-te să-i placi lui Dumnezeu, căci „cel ce zice că pe Dumnezeu îl cunoaște, dar nu păzește poruncile sale este un mincinos” (I Io. 2, 4; Ier. 22, 15-16). E necesar ca tu să te străduiești să-1 cunoști pe Dumnezeu nu printr-o cunoaștere teoretică, ci prin una practică, pentru că aceasta, adică cea practică, ne face să înaintăm mai degrabă decât cealaltă în cunoașterea sa, și cunoscându-1 ne ajută să-1 iubim, ca și el să ne iubească pe noi.

3. Iubește pe Dumnezeu, binefăcătorul tău.

Binefacerile lui Dumnezeu pe care le-a dăruit din milă oamenilor trebuie să-i îndemne și să-i încurajeze pe aceștia la iubirea părintelui și binefăcătorului lor, care i-a îmbrățișat cu dragoste; căci omul trăiește pentru că are viață și cele care tind spre menținerea vieții, adică minte, rațiune și toate celelalte care provin de la Dumnezeu, meșterul tuturor lucrurilor, deși unii acestea le-au atribuit naturii, și spunând că natura aceasta are atât de mare înțelepciune și putere, i-au schimbat numele, zicându-i Dumnezeu. Lucru pe care, între alți scriitori păgâni, 1-a cunoscut și Seneca, ale cărui discursuri Despre binefaceri merită să fie citite ([De beneficiis], cartea IV, cap. III și celelalte capitole). Cu atât mai mult deci noi, creștinii, în care a strălucit darul lui Dumnezeu, cunoscând aceasta, trebuie să-1 iubim pe stăpânul nostru cel binefăcător și de oameni iubitor din tot sufletul și din inimă curată. Iar dragostea noastră trebuie arătată lui Dumnezeu într-acest chip, făcând lucrurile ce-i sunt plăcute și păzindu-i poruncile (vezi I Io. 2, 3). Toate poruncile sale, chiar dacă par foarte grele, să le urmăm și să le ducem la bun sfârșit, iar cele de la care ne oprește el, chiar dacă plac trupului nostru, să le lepădăm și să ne înfrânăm de la ele, „căci darul mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor, învățându-ne să ne lepădăm de necredință și de poftele lumești, să trăim în veacul acesta în cumpătare, în dreptate și cucernicie” (Tit 2,11 și 12). De vrem să umblăm în lumină (adică în sfințenie), întrucât Dumnezeu este lumină, în lumină să fim în comuniune cu dânsul (I Io. 1,7). Iubind pe Dumnezeu să îndreptăm năravurile noastre, ca să putem merge curați spre cel curat și să-i plăcem. Căci dacă Dumnezeu ne trage către el cu lanțul de aur al binefacerii sale, ori de câte ori ne folosim de darurile lui, să ne și aprindem de dragostea lui. Astfel, să nu ne asemănăm cu animalele care, hrănindu-se cu ghindă și bând apă din pârâu, puțin le pasă de unde le vin acestea cu atâta ușurință și să nu fim mai răi chiar decât animalele, dintre care multe îi urmează cu dragoste pe cei care le îngrijesc sau de la care primesc oarecare binefacere, cum sunt câinii, caii, elefanții și celelalte, precum dovedește experiența și arată istoria; trebuie să ne temem ca nu cumva pilda acestor dobitoace să ne învinuiască vreodată la judecata lui Dumnezeu.

4. Cunoaște deșertăciunea acestei lumi.

Se mai cuvine ca omul să cunoască această lume pământească și să o socotească drept nimica toată; dar nu pentru că ea a fost împodobită de Dumnezeu cu un veșmânt frumos, ci pentru că oamenii se servesc rău de dânsa, ca și de celelalte lucruri ale ei, cum ar fi bogățiile pământului, plăcerile trupești și dragostea de glorie, precum frumos grăiește un poet înțelept:

Dragostea de glorie, bogățiile și necurata poftă, Acestea trei le privește lumea ca pe trei dumnezei.

Cu acestea și cu pofta acestora, cei mai mulți dintre oameni se lasă pradă păcatului și se abat de la calea virtuților, ca și când ar fi niște foarte mari bunuri, ca și Atalanta, care sârguindu-se să culeagă merele de aur pe care Hippomenes le aruncase în drum, când se întrecea cu el, a fost întrecută. Și chiar dacă ar părea bune după înfățișare, ele sunt în realitate deșarte, mincinoase și trecătoare, întocmai ca sticla cea strălucitoare, care se sparge ușor, ca și comediile, care după scurtă vreme se sfârșesc, și ca și merele acelea ce cresc pe malurile lacului unde era odinioară Sodoma. Despre acestea se spune că pe dinafară se arată frumoase la vedere, dar dacă le apeși găsești că înăuntru au fum, praf și putregai. Așadar, socotește și tu: Or fi acestea atât de mari, încât omul cel întreg la minte, care-și are sufletul îndreptat către cele înalte, să-1 coboare la asemenea lucruri pământești, să viețuiască după povățuirile lor și să-și întemeieze fericirea pe ele? Doar ele nu sunt decât măști, amăgiri și comicării. Pe acestea și Solomon, care în împărăteasca stare în care se afla întărit, cu bogății, cu cinste, cu mare slavă și dezmierdări, fiind înțelept, le-a înțeles că sunt deșertăciuni și le-a mărturisit ca atare în Ecleziastul său (1, 1). L, a fel Septimiu Sever, om de jos fiind, a urcat multe trepte până la acea a împărăției romanilor, dar aflându-se aproape de moarte a spus: „De toate am fost, și nimic nu mi-a folosit". Adevărat este deci că bogățiile lumii sunt niște poveri care îngreunează pe cel ce este pe punctul de a pleca din lumea aceasta și nu-1 întovărășesc pe cel care a și plecat. Cu alte cuvinte, ele rămân cuvinte, ele rămân în urma lui, ba mai cer și grijă ca să nu fie primejduite, căci se păstrează cu multă frică și teamă, iar după aceea sunt pierdute cu ușurință, prin fel de fel de întâmplări. Cinstea acestei lumi este nestatornică, este ca fumul care se ridică în sus și deodată se face nevăzut. Josnicele pofte ale trupului sunt mai dulci decât mierea, dar se prefac apoi în fiere amară. De

aceea, acela care este cu adevărat înțelept, dacă vrea să cugete cu o adâncă judecată înaltă la aceste lucruri pământești, nu le va socoti lucru mare, ci le va asemăna cu jocurile copilărești, așa cum le-a denumit Valerius Maximus la sfârșitul celei de a VI-a cărți.

Iar în ce fel anume se cuvine să stăvilim îndemnurile care ne împing spre faptele rele, drept ne învață apostolul Ioan: „Nu iubiți – zice el – lumea și cele ce se află într-însa, care sunt poftele lumești, pofta ochilor și trufia acestei vieți” (I Io. 2, [15-16]), căci cine iubește aceste lucruri trecătoare nu-1 iubește pe Dumnezeu și nu poate să împlinească voia lui, de aceea nici nu va trăi în veci; căci și lumea aceasta, cu toate cele ale ei, urmează să treacă. Se cuvine dar să socotim în ce chip trebuie să ne comportăm întru sfințenie (II Pt. 3, 11).

VERS.

O, minte, cerul lucru de seamă-1 socotește.

Iar cele pământești lucruri fără rost le numește.

Privește cu ochi răi ceea ce poți să pierzi și nu prețu i prea mult lucrurile de nimic ale lumii, păcătuind din cauza lor și sărac ajungând. Nu-ți cumpăra atât de scump căința. Ferește-te ca nu cumva marele tău bine să zacă în pulbere și cu pulberea să dispară. Omul credincios și înțelept se cade să se socotească pe sine însuși drept oaspete și trecător în această lume. Căci cât timp te afli aici, nu vei avea scaun statornic, ci curând vei schimba aceasta locuință (I Par. 1, 29, 15; Ps. 39, 13; Evr. 11, 13). [Pentru că] patria noastră este cerul.

5. În toate sufletul către Dumnezeu să privească.

De la cunoașterea tuturor lucrurilor, noi să constrângem sufletul nostru spre cunoașterea lui Dumnezeu, în toate lucrurile acestei lumi, care se înțeleg prin cunoaștere și contemplație, se cuvine omului întreg și înțelept ca privind spre izvorul, începutul, natura, calitatea, facultățile și activitățile acestora și pornind de la ele, să se închine lui Dumnezeu, care le-a alcătuit, și să-și îndrume sufletul spre cinstirea și ascultarea lui. Pentru că

Dumnezeul nostru cel prea înalt aceasta voiește și aceasta ne poruncește să facem.

6. Înțelege frumusețea virtuții.

Sufletul trebuie să cerceteze ce este și în ce fel este virtutea. Virtutea este substanța oricărui lucru care se face cu cinste, sau viețuirea conformă legilor dumnezeiești. Ea este o tărie corectă și ordonată a sufletului, o lesnicioasă îndrumare a minții în orice lucru; este sănătatea sufletului omenesc, aceasta (adică sănătatea sufletului) fiind cu mult mai tare decât aceea a trupului. Iată dar că mintea sănătoasă este de dorit și că se cuvine să ne străduim cu multă grijă pentru dobândirea ei. Cât de frumos și de bucurie dătător lucru este virtutea! Căci ea face ca lucrurile omenești să aibă cu dragoste o bună îndrumare și o bună cuviință, ca o frumoasă armonie care cuprinde în sine o mângâiere mai mare decât aceea a muzicii. Frumusețea virtuții cea mult prețuită și aleasă, dacă ar fi privită cu ochii sufletului, este în stare sa stârnească marea dragoste a oamenilor înțelepți, așa cum bine a priceput acest lucru Platon în Phaedru și după el Cicero în De officiis c. I și Seneca în cartea CXV, acolo unde scrie: „Dacă am putea privi în sufletul și în inima bărbatului virtuos, o, cât de frumoasă la vedere, o, cât de sfântă, cinstită și dulce fulgerând, adică străluminând, am vedea-o! Aci strălucind cu dreptatea, acolo cu bărbăția, aci cu chibzuință, acolo cu rațiunea și cu înțelepciunea” etc.

Virtutea prin ea însăși este demnă de lăudat. Chiar și dușmanii ei o laudă îndată ce recunosc la alții nobilele ei urmări. Căci ea se poartă așa cum se cuvine și cum trebuie, deși nu umblă după laudă. Prin virtute omul se aseamănă nu numai cu spiritele cerești – îngerii – ci cu însuși Dumnezeu. Cel ce a dobândit virtutea aproape că se aseamănă prin sfințenie cu el (cu Dumnezeu adică). Așadar, virtutea este un lucru dumnezeiesc și ceresc pe pământ. „Cel care își rânduiește frumos faptele și celelalte moravuri dorește să devină din om – Dumnezeu; și într-adevăr trebuie să fie Dumnezeu, deoarece voia unuia și voia celuilalt sunt unite și asemănătoare” (vezi Epictet, Către arieni, c. II, cap. 11). Cine deci (afară doar de cel care este sărac la minte, și nu om adevărat) nu se va strădui să umble în pas cu virtutea și să fie împodobit cu ea, în așa fel ca să poată deveni om întreg și chiar dumnezeiesc și asemănător cu Dumnezeu însuși?

7. Roadă virtuții „Frumusețea faptelor virtuoase, chiar dacă nu va avea pe cineva ca să o laude, nu este cu nimic știrbită”, adică nu-i lipsește nimic.

Să vedem cum virtutea are nu numai flori frumoase, ci și roadă foarte dulce, și cum cu dulceața ei copleșind amărăciunea rădăcinii, aduce adevărata bunăstare și tihnă.

Conștiința bună.

Căci mai întâi virtutea poartă în ea însăși un îndemn de bucurie pentru conștiința bună. Iar dacă sufletul omului mărturisește despre sine că atunci când viețuiește cinstit și cum se cuvine este drept și îi arata chiar acum (adică în veacul acesta) că săvârșește în mod cuviincios lucrările lui, din acest izvor de nedescris al sufletului izvorăște liniște, bucurie și veselie, care întrec cu totul toate desfătările lumești și plăcerile neînfrânate (Prov. 15, 5). Tot așa, pacea luptelor lăuntrice este o mare odihnă și liniște. Mai ales că „însăși virtutea este o bucurie pururea lipsită de grijă și, chiar dacă o întunecă multe lucruri contrare întocmai ca niște nori, totuși, norii nu înving niciodată ziua, adică virtutea nu este niciodată biruită de nimeni” (Seneca, Ep. XXVII). Căci, pe o singură cărare, adică aceea a virtuții, se arată cu adevărat trăirea plină de odihnă”. De aceea ea devine un ajutor împotriva zbuciumărilor și împotrivirilor de nedescris, stând ca un perete de aramă înaintea răufăcătorilor și a oamenilor clevetitori. Conștiința nu șovăie când se știe că „nu este părtașă la nici o crimă și nu pălește la față din cauza nici unei învinuiri”.

Din conștiința cea bună un astfel de izvor țâșnește. „Dacă inima noastră nu ne poate mustra cu nimic, avem curaj în fața lui Dumnezeu” (/Io. 3, 21). După acestea să ai nădejde bună și tare în ce privește marile bunătăți pe care urmează să le afli.

8. Dumnezeu poartă de grijă cuvioșilor săi.

Dumnezeu răsplătește într-o anumită măsură virtutea și faptele bune, precum și pe cei care le îndrăgesc, încă de pe pământ și din viața aceasta; precum zice Isaia (3, 10): „Spuneți dreptului că, de vreme ce a fost bun, va mânca roadă ostenelilor sale”. Drepții se află sub supravegherea lui Dumnezeu, și el îi învăluie cu dumnezeiasca lui pronie, le primește

rugăciunile la vremea cuvenită, îi ascultă cu bucurie și îi scapă de orice primejdie. De asemenea, el îi apără necontenit de dușmanii lor; sunt vădite și pururea neuitate exemplele lui Dumnezeu față de cei drepți pentru faptele lor bune, precum Enoh, care a fost răpit de pe pământ ca să nu vadă moartea, la fel Iona, care a fost păzit teafăr în fundul mării, Ilie, care s-a înălțați către cer, Ivot, care a fost păzit de pârjolul Sodomei, Daniil, care n-a fost vătămat cu nimic de colții leilor, ca și tovarășii săi, care au stat în văpaia cuptorului din Babilon, Petru și Pavel, care au fost scăpați printr-o minune din temniță și alte multe nenumărate asemenea acestora, fără să mai pomenesc de Iosif, de David, de Iezechiel și de ceilalți (vezi Ps. 34, 37, 91, 99, și 145 la sfârșit). Purtarea neprihănită îi este omului mare ajutor și sprijin. Cine se teme de Dumnezeu cu teama pe care trebuie să o aibă un fiu față de părintele său, acela nu se sperie de nimic. Am văzut că toate conlucrează spre bine celor care îl iubesc pe Dumnezeu (Rom. 8, 28). Iar moartea celor drepți trebuie socotită ca o datorie a firii lor trecătoare, așa că pentru ei moartea nu este cumplită, ci o odihnă dorită.

9. Răsplata virtuții este viața veșnică cea de sus și prea fericită.

Cu toate că bărbații virtuoși [numiți mai sus] n-au folosit cele pe care lumea le socotește drept bune, după această viață muritoare, și anume, îndată după moarte vor primi în ceruri, numai din darul lui Dumnezeu, slăvită cunună a virtuții, adică fericita viață veșnică în care se împlinește deplina și desăvârșita desfătare. Dacă pe pământ omul dorește să trăiască un timp oarecare în belșugul bunurilor pământești, cu cât mai mult se cuvine să dorească și să preadorească omul, ca muritor ce este, ca salvându-se dintr-această lume muritoare, să ajungă prin multe lupte la lumea mai curată și cerească a sufletului inteligibil, purtând trup duhovnicesc, cu veșmânt nestricăcios, puternic și slăvit (I Cur. 15, 43-44). Tot așa, urmând faptele cunoașterii și ale virtuții, el (adică omul) moștenește din plin toate câte îi sunt trebuincioase, fără să-i lipsească nimic, este purtat către marele și preabunul Dumnezeu și spre contemplarea lui prealuminoasă și se învrednicește să devină părtaș lui (adică lui Dumnezeu) și fiului său unul născut și sfinților săi îngeri; încununat cu slavă cerească și împărătească, el se odihnește în desfătări și bucurii neînchipuite, adevărate și neîntinate de nici o tulburare sau strâmtorare, bucurii care dăinuie veșnic și nu pier niciodată (I Pt. 1, 4, 7-9, precum și Ps. la sfârșit; I Tes. 2, 12; II Cor. 4, 17;

//Tim. 2, 10). Astfel, prin sfințenie omul devine părtaș al dumnezeieștii firi (II Pt. 1, 4), într-așa măsură încât, din om, aproape devine Dumnezeu. Acesta este binele cel mare, aceasta este fericirea cea de sus; față de contemplarea căreia toate lucrurile pământești par deșarte și amestecate cu multe nenorociri; și sunt cu adevărat josnicii și deșertăciuni.

Cu nădejdea unui astfel de bine omul virtuos, căpătând putere, este în stare să se înfrâneze de la faptele rele și viclene (II Cor. 7, 1) și chiar (dacă a săvârșit) aceste fapte, să se curățească (7 Io. 3, 3) și trebuie să se ajute cu virtuțile. De asemenea, se cade „să sporească în lucrul Domnului, bine știind că osteneala sa întru Domnul nu este deșartă” (I Cor. 15 la sfârșit [58]). Căci Domnul nostru Isus Hristos, fiul unul născut al lui Dumnezeu, uns cu harul lui Dumnezeu și trimes oamenilor, a făgăduit acestea, și a întărit sfânta lui Evanghelie prin învățături adevărate. Astfel, „cucernicia pe toate le stăpânește, având noi făgăduința vieții prezente și a celei viitoare” (I Tim. 4, 8), care viața viitoare veșnică „Dumnezeu cel ce nu minte a făgăduit-o sfinților săi” (Tit 1,2). Gândește-te, deci, nu merită cucernicia să fie atât de prețuită, chiar dacă se obține cu osteneală? Pentru care ar trebui mai degrabă să strigăm împreună cu poetul: „Să mai stăm la gânduri dacă să sporim virtutea prin fapte?”

VERS.

Mergi, om bun, acolo unde te cheamă virtutea, mergi cu ferice pas;

Multă răsplată pentru virtute vei lua, pentru ce șovăiești?”

Pentru aceasta dar amintește-ți întotdeauna de cele veșnice. Răsplata aceasta cerească a virtuții, înțeleasă ca nădejde mare și sigură, aduce sufletului o mare odihnă, la fel cum magnetul nu se liniștește decât îndreptat spre pol. (Polul este o stea căreia moldovenii îi zic „fusul”, și în jurul acesteia se învârtește cerul; ea nu se clintește niciodată, ci se învârtește în loc, și spre ea este atrasă piatra magnetului.)

Cugetă în primul rând la binele cel săvârșit, care rămâne de-a pururi. Cucernicia naște din ea nădejdea neîndoielnică a vieții veșnice, și tot ea generează nădejdea deplină a vieții acesteia. Vezi dar ca totdeauna să te nevoiești și să tinzi prin faptele tale către cinstea ce-ți stă înainte. Cugetă să

vezi ce efect are pentru lucrători și pentru ostași nădejdea de a primi răsplata? Să nu lipsească neclintita credință a nădejdii în făgăduințele lui Dumnezeu, să nu ți se clatine încrederea, căci ea va îndulci orice osteneală, cât de amară ar fi ea.

10. Păcatul este spurcat și urât.

După aceasta trebuie mai ales să ne gândim și să cercetăm care este și în ce fel este pricina potrivnică virtuții și păcatul. Crima sau păcatul de moarte este încălcarea legii dumnezeiești, înlăturarea și părăsirea socotelii celei drepte și cinstite; o corupere a sufletului omenesc prin fapta cea rea sau o molimă contagioasă datorită faptei spurcate; o boală istovitoare a sufletului, mai cumplită decât boala trupească, atunci când omul nu trăiește așa cum trebuie și așa cum se cuvine, nici nu se abate cu cinste de la rău, ci devine robul și sluga plăcerilor trupești, neputându-le stăpâni; din cauza acestora mintea omenească se zăpăcește, pierzându-și noblețea și, zăpăcindu-se din cauza lor, omul devine fără judecată, asemănător multor animale, și chiar mai rău decât animalele, pentru că face răul cu bună-știință și cu voia lui. Acest păcat este asemănat de poeți cu vrăjitoarea Circe, care cu licoarea din paharul ei îi prefăcea pe oameni în animale. Așadar, prin păcat, omul ajunge asemenea demonului, adică Diavolului și duhurilor rele (I Io. 3, 8; 8, 44; 6, 70), de care lucru trebuie să ne ferim cu străşnicie, „căci orice om care păstrează în sufletul său fie și o singură răutate face loc Diavolului în inima sa” (Efes. 4, 27). Curățește-ți dar sufletul de lăturile scârbavnice ale păcatelor, spală întinările acestea și caută să vindeci și să însănătoșești aceste boli. O, cât de nesocotiți și de smintiți sunt cei care țin ca trupul să le fie frumos alcătuit, împodobit, arătos și falnic, dar cel mai adesea își lasă sufletul urât, necurat și neîmpodobit.

11. Truda virtuții e trecătoare, dar murdăria păcatului dăinuie.

Socotește că de vei face un lucru cinstit, deși cu trudă și osteneală, după ce l-ai făcut, truda și osteneala vor trece, însă cinstea rămâne. Tot astfel, de vei face ceva murdar pentru o plăcere, plăcerea trece, însă murdăria rămâne, după cuvântul lui Caton cel bătrân și al lui Musonius (Către Gellius, cartea XVI, cap. 10).

12. Să ne gândim la urâțenia păcatului altora, adică să luăm exemple de la alții.

Dacă în noi înșine vedem prea puțin necurăția și urâțenia păcatului, în exemplul oferit de alt păcătos le putem vedea ca într-o oglindă. Nu în zadar și fără folos odinioară lacedemonienii, pentru a-i dezbăra pe copiii lor de la beția cea scârboasă, obișnuiau să îmbete odraslele robilor lor, aducându-le apoi înaintea ochilor propriilor lor copii, ca să vadă faptele urâte pe care le făceau aceia.

Așadar, când vezi pe cineva care făptuiește lucruri necinstite și necuvioase, vezi-te și pe tine, nu cumva ești și tu ca el? Și nu socotești oare că răutățile tale sunt asemănătoare răutăților lui? Lucrul de care râzi și de care îți bați joc la alții tu să nu-1 faci, ci, ținând seamă de relele văzute la ei, îndreaptă-ți-le pe ale tale, și învață să te păzești, făcându-ți paznic din primejdiile altora.

13. Fapta urâtă a păcatului are urmări rele.

Nu te uita la începutul, ci la sfârșitul păcatului, nici nu te gândi la cele dintâi, adică la începutul plăcerilor pământești scârnave și prea mincinoase și la desfătările întunecate, care par blânde și bune, ci întoarce-te și gândește-te la sufletul tău, ca să vezi ce urmează după săvârșirea păcatului; anume că, după ce se răcoresc și încetează poftele pe care păcatul ți le-a poruncit să le faci, datorită urâțeniei păcatului săvârșit sufletul ți-e năpădit de rușine, căință și durere amară, care omului cunoscător îi sunt ca o caznă și ca o pedeapsă (vezi Rom. 6, 21).

14. Conștiința rea mustră omul pe față.

Aici intervine și conștiința cea rea, pentru că rațiunea sufletului îl ocărăște și îl dojenește pe om, adică pe trup, pentru faptele rele pe care le săvârșește împotriva legii minții (Rom. 2, 15). Căci chiar dacă s-ar găsi cineva care să nu-și dea seama de faptele sale rele, mintea lui e ca un acuzator, ca un martor și un judecător al conștiinței rele, ba chiar ca un pedepsitor și călău (vezi la [Iuvenal], poetul satiric, XIII).

Această mușcătură a conștiinței rele este ca viermele care roade pe dinăuntru, ca o primă încercare a caznei de pe urmă a păcatelor, cu care va pedepsi Dumnezeu apoi pe răufăcători (vezi la istoricul Tacitus, acolo unde scrie despre Tiberius în Anale, cartea VI, 6; despre Nero, vezi cartea XIV, 10). Și iarăși este adevărat că „cel ce păcătuiește – precum spune Seneca, Ep. XCVII – să tremure”, adică să se teamă.

Pedepsele.

Dar odioasa făptuire a păcatului nu se mărginește doar la atât, ci „ea aduce și multe suferințe păcătosului” (Ps. 32, 10) și „nu au bucurie necredincioșii” (Îs. 57, 21 Efes. 5, 6). Căci chiar în viața aceasta îi încearcă Dumnezeu cu necazuri de tot felul și cu boli; alteori, iarăși, în numeroase împrejurări, chiar și peste drepți vin din partea oamenilor chinuri de nesuferit și fără milă.

Dar când le vine păcătoșilor pedeapsa din urmă? Când se va sfârși lumea, când va trece această viață vremelnică, la acea nemincinoasă judecată de apoi a lui Dumnezeu, la care nici o scuză nu le va fi de folos și nu vor avea nici un mijloc de scăpare. Atunci necredincioșii (o, vai!) care n-au vrut să-i placă lui Dumnezeu (o, nenorocire!) nu numai că se vor despărți de acel bun mult dorit pe care l-ar fi putut agonisi în viața lor, adică fericirea și viața cerească, din care vor fi izgoniți (I Cor. 6, 10); Galat. 5, 19-21; Apoc. 21, 27) (o, amară despărțire!), dar se vor și scufunda prin dumnezeiască urgie (o, pedeapsă de nesuferit!) în râul focului, în care vor arde cu grozave dureri (o, cumplită pedepsire!) și vor fi chinuiți cu fel de fel de cazne împreună cu povățuitorul și amăgitorul lor, Diavolul, ceea ce înseamnă a doua moarte, „de la care nu au nici o scăpare” (Mt. 13, 42; ibid. 25, 41-46; II Tes. 11, 8-9; Evr. 10, 27; Apoc. 20, 15; 21, 8). Această moarte este „simbria și plata păcatului”, și ea se dă numai celor păcătoși (Rom. 6, 23) [pentru că] „de trăiți după trup, veți muri” (Rom. 8, 13). „Apoi, pofta o dată concepută naște păcatul, iar păcatul o dată săvârșit naște moartea” (Iac. 1, 15). Păcatul pentru câtăva vreme este plăcut ca mierea amestecată cu venin, dar consecințele poftelor, care luptă împotriva sufletului, sunt tot așa, mai întâi miere și apoi venin (I Pt. 2, 2), și ca tâlharii, care după ce întâlnesc pe trecători și le arată, chipurile, prietenie, obișnuiesc de-i răpun, ca și sirenele (acestea se numesc „fete de mare”), care se spune că prin cântecele

lor dulci și mângâietoare îi îneacă și îi scufundă pe cei ce călătoresc pe mare. În felul acesta Ioav 1-a înjunghiat cu spada pe Amisai, arătându-se în chip fățarnic prietenos, așa încât acesta nu se păzea de el (II Imp. 20, 9-10). Iată dar:

VERS.

Gândește-te la cele ce sunt vătămătoare.

Și scapă-te de ele chiar de-s atrăgătoare!

15. De mare folos e să-ți amintești de scurtimea vieții acesteia.

Se cuvine deci să ne gândim și să ne amintim mereu de sfârșitul apropiat al vieții acesteia trecătoare, „căci viața aceasta este asemenea aburilor, care abia apar, și îndată se risipesc” (Iac. 4, 15), și însuși omul este asemenea „ierbii înflorite, care pentru foarte puțină vreme este proaspătă și verde, dar îndată se vestejește și putrezește” (Îs. 40, 6[-8]; Iov. 14, 2; Ps. 103, 15-16). Nimeni nu-și poate făgădui lui însuși ziua de mâine, căci nu știe ce-i va aduce a doua zi. „Spune-mi tu, cel ce dormi, nu e oare cu putință să nu te mai trezești? Spune-mi tu, cel treaz, nu e oare cu putință să nu te mai culci? Spune-mi tu, cel ce pleci, nu e oare posibil să nu te mai întorci?” etc. (Seneca, Ep. XIvIX). De aceea: „Gândește-te că vei trăi puțin și că viața ta este cât o zi” (Seneca, Ep. CI).

VERS.

Cel-de-Sus pentru tine – să crezi – ziua a luminat-o.

Viața de mâine departe-i; deci astăzi trăiește!

Numai acela viețuiește cu adevărat care trăiește cu cinste și sfințenie; deci este adevărat că, pentru a te înfrâna de la cele dăunătoare, „nimic nu-ți poate fi mai de folos decât gândul la scurtimea vieții și la neștiutul sfârșit al acesteia” (Seneca, Ep. CXIV, la sfârșit). De aceea, deci, „curățirea vieții tale și a zilelor tale nu o lăsa în nădejdea zilei nesigure de mâine, sau a vârstei adâncii bătrânețe, sau a zilei morții tale” ([Is.] Sir. 5, 8). Nu pofti să trăiești

atunci cuvios, când urmează să părăsești viața. La acest lucru mult folosește următorul.

VERS.

Nu zăbovi niciodată cu fapta;

Pagubă-i amânarea celor ce-s gata!

Cu cât te vei obișnui mai mult cu deprinderea păcatului, întărindu-te și înrădăcinându-te în fapta rea, cu atât mai greu vei putea să o dezrădăcinezi. Păzește-te deci ca nu cumva să te duci la nunta Domnului în zadar, împreună cu fecioarele acelea nebune, după ce se va fi închis ușa (Mt. 25). Oricine ai fi tu cel ce știi că te-ai folosit rău de darul lui Dumnezeu, cugetă, este oare cazul să-ți dăruiască Dumnezeu din harul său vreme de pocăință și de întoarcere? „Ceea ce rar se poate vedea și auzi” (Îs. 55, 3; Ps. 32, 6). Ferește-te să nu dai floarea vieții tale Diavolului, ca la urmă să aduci Domnului doar tulpina goală. Dar după păcat să nu cădem în deznădejde, căci avem pildă a întoarcerii și a pocăinței, nici să nu ne încredem peste măsură, căci sfârșitul vieții noastre este nesigur și neștiut. Nici să socotești că ai să te lași de păcat atunci când păcatul te va lăsa pe tine.

16. Moartea este aproape, și nu se depărtează.

Sfârșitul și despărțirea de această viață, adică moartea ne vânează și ne urmărește mereu; chiar dacă suntem destul de sănătoși și puternici, ea este în stare să ne doboare în fiecare ceas, fără să mai aștepte vârsta coaptă a bătrâneții, după cum ne învață experiența zilnică.

VERS.

Când? nu se știe; dar că vom muri cândva este lucru lămurit.

Întotdeauna, deci, trebuie să fim gata pentru nunta care va fi, ca să nu ne surprindă nepregătiți. Căci în felul în care ne va găsi, așa ne va înfățișa înaintea înfricoșătoarei și nepărtinitoarei judecăți a stăpânului nostru. Prin urmare, de vreme ce mai ai de trăit, trăiește așa cum ți-ar plăcea să fii în ceasul morții. Atunci nu-ți vor ajuta desfătările cu care ai petrecut și ai

agonisit păcate. „Cu aceasta să te împotrivești zilei morții: să-ți moară răutățile înainte de tine” (Seneca, Ep. XXVII). Dacă iubești viața, fii pregătit, pentru ca moartea să nu poată găsi în tine nici cea mai mică miasma.

Încă în viață fiind, este nevoie să mori, ca mort să trăiești, Învață-te, dar, să mori mai-nainte de a muri.

Moartea celor drepți nu înseamnă sfârșitul cel mai de pe urmă al lucrurilor, deși în mod simplu așa se spune (că mor); căci ea [moartea] nu este decât o trecere de la hotarele acestei muritoare vieți pământești pe celălalt tărâm al vieții nemuritoare, fericite și cerești. Este un lucru foarte de dorit ca moartea să te găsească când ești dedat virtuții și meditației lucrurilor lui Dumnezeu (Epictet, Către arieni, cartea LIII, cap. 5). Prin urmare, ce trebuie? „Ca să te găsească moartea fericit, învață să trăiești drept. Ca să poți trăi cu dreptate, învață să mori.” „Căci dacă s-ar afla moartea zilnic înaintea ochilor tăi, nu te-ai mai gândi la cele de lut, adică la cele pământești, nici n-ai mai pofti cu nesocotință lucrurile lumești” (Epictet, [Manualul]., XXI).

17. Adu-ți aminte de sfârșitul tău și în veci nu vei păcătui ([Îs.] Sir. 7, 38)

Între cele dintâi și cele din urmă ale morții, rămâne judecata lui Dumnezeu (Evr. 9, 27), când Domnul nostru Isus Hristos, trimis ca judecător de Dumnezeu, va judeca viii și morții în strălucita zi a venirii lui (Tim. 4,1). În vremea aceasta cele ascunse acum ale oamenilor, dezvăluindu-se, se vor da pe față, astfel încât el „să răsplătească pe fiecare după faptele sale” (vezi Rom. 2, 5-10 și II Tes. 1, 6-9). Așadar, această zi care va să vie, a Domnului, și judecata sa de apoi, oricât ar întârzia, tot nu va trece. Pentru cei drepți ea va fi veselă, dar pentru necredincioși va fi tristă și întunecată (vezi Mat. 25, 31 și 46). Așteptând deci această zi, să ne învățăm a trăi curat, drept și cuvios, ca în acel înfricoșător ceas al judecății să ne aflăm neîntinați de păcate și nevinovați (2 Pt. 3, 11, 14).

18. Să nu te clintești din credința ta din pricina puținei fericiri a celor necredincioși.

Așadar, omul cuminte găsindu-se cu o bună întocmire și stare [interioară], nu are motiv să se clintească, să se schimbe și să se tulbure, văzând că în viața aceasta pământească norocul pare să favorizeze, pentru puțină vreme, scopul celor necredincioși. Căci nefericitul noroc al acestora nu este adevărat și statornic, ci mincinos și deșert, și se va preface iarăși într-o mare nenorocire. Și cu toate că dumnezeiasca mânie, adică pedeapsa, pare să-i urmărească cu oarecare întârziere și cu picior împiedicat, dar odată și odată tot îi va ajunge, iar întârzierea le-o va compensa cu povara chinurilor.

VERS.

Cu cât se ridică mai sus, Cu atât cade mai greu.

(în sensul acesta gândește-te la spusele Psalmului 1 la sfârșit, Ps. 37 și mai ales Ps. 71.)

19. Să nu te turburi de necazurile drepților.

Nu există nici un motiv ca soarta oarecum potrivnică a celor drepți pe acest pământ să despartă și să îndepărteze pe cineva de la deprinderea virtuților. Căci, după cum se vede, nu numai că aceștia se împărtășesc puțin din bunătățile acestei lumi, dar sunt și obișnuiți să fie necăjiți și încercați cu supărări și amărăciuni, cu lipsirea de bunurile, averea și chiar de viața lor.

Are Dumnezeu, judecătorul lumii, motivele proniei sale despre care vom vorbi în altă parte. Așa a arătat mai demult că se întâmplă bărbaților drepți, sfinților proroci și însuși fiului său, unul născut, precum și apostolilor și celorlalți sfinți mucenici (vezi Evr. 11, 36-38). „Nu este netedă calea spre stele, pe aici se cuvine să umble bărbații cucernici”. Prin calea cea strâmtă se cuvine să intrăm în viața veșnică cea fericită” (Mt. 7, 13-14). „Suferințele și răbdarea necazurilor sunt pricina și materia virtuților”, adică aceasta este calea spre stele, adică spre cer (vezi la Seneca, unde scrie Despre providență). Așa să lupte și să se pună la încercare cei aleși, „pentru ca să se arate virtutea, iar răutatea să se rușineze”. Celor ce iubesc pe Dumnezeu chiar și cele care par rele le ajută spre bine (Rom. 8, 18, 28). Nu avem de meditat atâta asupra intrării în viața aceasta, cât asupra ieșirii din ea. Și „nu trebuie să privim atâta cu ochii trupești la cele care se

schimbă acum în lume, cât trebuie privite cu ochii sufletului cele viitoare, care vor fi veșnice în ceruri” (2 Cor. 5 la sfârșit [18]). în felul acesta, suferințele și chinurile lumii pe care le îndură cineva din cucernicia sufletului se răsplătesc cu mare câștig. Și care este neguțătorul acela înțelept care ar refuza aceasta?

20. Fără credință nimeni nu e fericit.

Trebuie să credem cu certitudine că dacă, potrivit poruncii lui Dumnezeu, săvârșim virtutea și sfințenia, nu numai că putem agonisi culmea fericirii prin harul și darul său, dar și că de nu ținem această cale, nu putem cu nici un chip obține această fericire. Lucrul acesta ni-l arată limpede dumnezeieștile cuvinte ca, de exemplu, la Evrei 12, 14: „Păziți sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu”; și: „De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra întru împărăția cerurilor” (Mt. 5, 20); și: „De nu vă veți întoarce și nu vă veți face ca pruncii, nu veți intra întru împărăția cerurilor” (Mt. 18, 3); „În acel Ierusalim nou și ceresc nu va intra nimic spurcat, care să întineze” (Apoc. 21, la sfârșit [27]). În locurile sfinte nu ajung să locuiască decât sfinții; când s-a aflat Diavolul locuind în ceruri, a fost azvârlit de acolo în străfundurile iadului, căci a păcătuit. Iar tu, cu sarcina păcatului împovărat, nădăjduiești să te sui în acel loc înalt? Într-acolo nu se află altă cale și altă poartă decât aceea strâmtă și anevoioasă pe care a arătat-o Hristos și a călcat-o cu sfinții săi pași. Să nu se amăgească nimeni cu nădejdea deșartă că ar reuși poate să se strecoare acolo pe furiș prin locuri ascunse. La viața fericită nimeni nu poate ajunge decât cu purtarea bună și cinstită. Dar vei prefera poate ca în schimbul unor lucruri josnice, deșarte și trecătoare ca beția, plăcerea, răzbunarea, lăcomia, să te lipsești de viața veșnică și fericită a cerurilor? Asemenea schimb ar fi, desigur, mai nebunesc decât acel al lui Glaucon, care a dat armura sa de aur lui Diomede, primind în schimb una de aramă.

21. Culege de la alții pilde ale virtuților.

Prin pilde asemănătoare, pune înaintea ta bărbați cuminți, credincioși, renumiți și vestiți pentru virtutea lor și, cu ajutorul sfintelor lor învățături, străduiește-te să devii asemenea lor, să-i ajungi și silește-te chiar să-i întreci. Și cu toate că este greu să se găsească cineva în care să fie întrunite în chip

desăvârșit și deplin toate virtuțile și bunătățile, tu, imitând diferiți oameni înzestrați cu tot felul de virtuți, ostenește-te ca pe toate să le cuprinzi în tine. Așa se spune că a făcut pictorul Zeuxes, care, vrând să picteze portretul unei femei foarte frumoase, a ales câteva femei atrăgătoare și distinse prin frumusețea lor, și astfel a luat de la fiecare din ele partea cea mai frumoasă a feței, adică de la una ochii, de la alta nasul, de la alta gura și celelalte; copiind și armonizând toate aceste părți frumoase într-un singur chip, el a schițat portretul unei femei foarte frumoase.

22. Pilde de la cei sfinți.

Tot așa, pune-ți înaintea ochilor minții, pentru a-i imita pe câțiva dintre cei înfățișați în istorii. Din Sfânta Scriptură ia ca exemplu pe Avraam pentru minunata lui credință către Dumnezeu și pentru ascultarea ce decurge din ea, pe Iosif pentru înțelepciune, pe Iov pentru răbdare, pe Moise pentru disprețul față de avuție și de bogățiile Egiptului, pe David pentru blândețe, pe Iezechiel, pe Iosie, pe Daniil și pe tovarășii lui pentru marea lor credință, și așa mai departe. Iar aceia erau întradevăr lipsiți de făgăduința vădită și sigură a vieții veșnice, pe care o avem noi acum.

23. Pilde de la pagini.

Și de la păgâni să culegi pildele virtuților, de exemplu: pilda dreptății de la Aristide, Camillus și Fabricius; suportarea sărăciei de la Curius, Menenius și Quintius Cincinatus; pilda înfrânării și a cumpătării, de la Belerofon, Xenocrate, Scipio și Tiberiu; pilda răbdării și a stăpânirii mâniei, de la Srchytas, Socrate, Platon, Phocion, Pericle, Filip regele Macedoniei și Antigon I; exemplu de seninătate ia de la Heraclit, Stilpon și Zenon, iar pildă de iubire a adevărului și de a nu minți în chip grosolan, de la Epaminondas și de la Pomponius Atticus.

Aceste virtuți vrednice de laudă să nu le slăvești numai prin vorbe, ci să le și imiți prin fapte. Rușine să le fie acelor creștini care se laudă cu vorba că au adevărata cunoștință a adevăratului Dumnezeu, câtă vreme nu au acele progrese întru virtuți pe care le-au arătat cei [mai sus pomeniți], care erau lipsiți de o asemenea cunoștință [a lui Dumnezeu].

24. Pilda lui Hristos și imitarea lui.

Însă pilda cea mai înaltă și desăvârșită a tuturor virtuților și primul model în lume a fost Isus Hristos, dătătorul credinței noastre (Evr. 12, 2), a cărui imitare ne-o recomandă el însuși (Mt. 11, 29 și 16, 24; Io. 12, 15) și apostolii săi, precum Pavel (Filip. 2, 5), care și el 1-a imitat pe Hristos (I Cor. 11, 1), și Petru, care a scris că „Hristos a murit pentru noi, lăsându-ne pildă ca să mergem pe urmele lui” (I [Pt.] 2, 21), și Ioan, ale cărui cuvinte sunt acestea: „Cine spune că petrece întru dânsul este dator să umble precum a umblat și el” (I Io. 2, 6).

25. Poruncile lui Dumnezeu nu sunt de neîmplinit.

Nimeni nu trebuie să asculte pe cei care, ca să-și scuze păcatele lor, susțin că este cu neputință să îndeplinească cineva faptele virtuții, să fugă de păcate și să păzească poruncile lui Dumnezeu. Lenevia oamenilor și nepăsarea lor scornește aceste pretexte și scuze. „Cauza este că nu vrea, iar pretextul că nu poate” (Seneca, Ep. CXXVI, la sfârșit). Desigur, calea virtuții e aspră și grea pentru cei fără experiență, însă pe urmă ea devine ușoară, precum mărturisește Hesiod. Iar Ioan, apostolul lui Hristos, scrie: „Aceasta este iubirea către Dumnezeu, păzirea poruncilor lui, iar poruncile lui nu sunt grele”, deci cu atât mai puțin de neîmplinit (I Io. 5, 3). Și însuși Hristos cu nemincinoasa lui gură a spus că „jugul său este ușor și sarcina sa ușoară” (Mt. 11, ultimul vers [30]).

Strădania pe toate le-nvinge, iar pe dânsa dragostea o deșteaptă. De aceea preadrept e cuvântul: Dragostea le învinge pe toate.

Numai să fie cu adevărat dragoste de Dumnezeu și de virtute și pentru cea mai înaltă răsplată a virtuții. O astfel de dragoste pe toate le întrece, oricât de grele ar fi ele.

VERS.

Trupul să ți-l răscumperi – fier și foc ai răbda;

Sufletul să ți-l mântui, ce nu ai îndura?

Pentru ca să devii bun, trebuie să vrei cu adevărat, fără gând ascuns, și să vrei pe deplin acest lucru. Grăbește-te către virtute cu toată puterea ta,

exercitează-te ca la școală întru cucernicie, precum recomandă Apostolul (I Tim. 4, 7), punând în aceasta toată sârguința, pentru ca „la credință să adaugi virtutea”, după cum ne învață un alt apostol (2 Pt. 1,3). Mult poate obișnuința, prin care toate devin mai ușoare, chiar și cele care mai înainte, la un prim început, păreau grele. Căci „obișnuința este ca o a doua natură”. Această deprindere se dobândește deci prin contemplarea acelor oameni care au renăscut prin purificare, adică cei care au greșit o dată, și apoi, pocăindu-se, s-au curățit ca și când s-ar fi născut din nou.

26. Să nu te amăgească exemplele păcătoșilor nepedepsiți.

Să nu te mângâi pe tine crezând că poți rămâne în păcat, sub motivul că păcatele unor credincioși au fost iertate, după Sfintele Scripturi. Gândește-te mai ales că, o dată ce chiar acestora, care erau niște sfinți, li s-a întâmplat să cadă [în păcat], cu cât mai multă atenție trebuie să umblu eu pe această cale alunecoasă. Dar și aceștia după cădere s-au sculat, au dovedit pocăință și umilință și n-au mai căzut în același păcat, ba chiar au umblat cu și mai multă atenție și grijă pe calea cucerniciei. Lucru pentru care Dumnezeu milostivul i-a iertat și le-a șters greșelile trecute. Așadar, și tu, greșind, trebuie să te pocăiești, și după cum unii bolnavi au fost vindecați, tot așa și tu caută să scoți boala pe care o ai în trupul tău.

27. Nu trebuie să păcătuim, nădăjduind în mila dumnezeiască.

De la îndeplinirea virtuții să nu te împiedice bunătatea și mila lui Dumnezeu, adică să nu te mai pocăiești nădăjduind în mila sa, căci a zis Psalmistul: „Cât de bun este Dumnezeul lui Israil” dar a adăugat: „celor curați cu inima” (Ps. 73, [1]), și în altă parte: „mila Domnului din veac și până în veac față de cei ce se tem de dânsul, iar dreptatea lui spre fiii fiilor, spre cei ce păzesc așezământul lui și-și aduc aminte de poruncile lui să le facă pe ele” (Ps. 102, 17-18[-19]). Iar apostolul Pavel așa spune despre omul care stăruie în păcat și speră să scape de judecata lui Dumnezeu: „Oare nu iei seama la bogățiile bunătății lui și la îngăduința și îndelungata lui răbdare, necunoscând că bunătatea lui Dumnezeu te aduce la pocăință? Dar cu împietrirea ta și cu inima ta nepocăită îți aduni mânie în ziua mâniei și a descoperirii dreptei judecăți a lui Dumnezeu care va răsplăti fiecăruia după faptele lui” etc. (Rom. 2, 4-6). Așadar, cel ce se folosește rău de nădejdea în milostenia dumnezeiască, pentru ca să rămână în păcat, este

înlăturat de la milostenie. De aceea se cuvine să ne temem de Dumnezeu. Iar pentru că el este și mult milostiv, nu avem nici un temei să deznădăjduim de darul lui Dumnezeu dacă ne pocăim, dar nici să ne bizuim pe el peste măsură dacă nu ne pocăim. Căci făgăduințele milosteniei dumnezeiești sunt pentru acei care se pocăiesc, iar consecințele înlăturării [de la mila lui], adică amenințările și pedepsele, sunt pentru cei care nu se pocăiesc (Rom. 11, 22).

28. Mult folosesc rugăciunile.

Ajutorul lui Dumnezeu și al lui Hristos, care ne vine din cer prin Duhul Sfânt, se cade să-1 cerem prin rugăciuni necontenite, calde și îndelungate, în orice împrejurare: „Cereți, și vi se va da” (Mt. 7, 7; 21, 22). „Părintele ceresc va da Duh Sfânt celor care îl cer” (Le. 11, 13; Iac. 1, 5). Însă când cerem acest ajutor dumnezeiesc, să ne gândim că Dumnezeu ajută pe cei ce se străduiesc, iar nu pe cei nepăsători.

VERSURI.

Ajutorul iubind nevoința, pe leneș cine-o să ajute?

Sau cine virtutea cu somnul celui trândav va însoți-o?

Aceeași rugăciune sfântă și deasă, care este un fel de convorbire cu Dumnezeu, ajută mai departe ca, prin mijlocirea ei, omul să se întoarcă de la păcat și să se înalțe spre Dumnezeu și să se deștepte din ce în ce mai mult spre înaintarea în cucernicie și sfințenie. Pe lângă acestea, dacă vrem să avem intrare neîmpiedicată spre Dumnezeu, se cade să nu ne mustre inima noastră, și numai atunci „ceea ce vom cere vom căpăta de la el, pentru că îi păzim poruncile și facem cele plăcute înaintea lui” (I Io. 3, 21-22). „Cât despre cel care își întoarce urechea ca să nu audă legea, rugăciunea lui este ocară” (Prov. 28, 9; Îs. I, 15; Mih. 3, 4; Io. 9, 13). Roagă dar pe Dumnezeu să fii curat, și fă-te curat, pentru ca și rugăciunile tale să fie ascultate și bine primite.

29. Dobândirea Duhului Sfânt.

Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu nu-1 vei căpăta de la Dumnezeu dacă vei rămâne cu inima necuvioasă, întinată și murdărită de păcate. Iar dacă ai căpătat mai dinainte acest Duh Sfânt din cer de la Dumnezeu, pentru ca să locuiască în inima ta, păzește-te, deoarece l-ai primit ca pe un prieten nobil, căruia îi repugnă orice murdărie, și nu cumva prin oțelirile gândurilor, cuvintelor și faptelor tale ticăloase „să-1 întristezi afară din cale și să-1 izgonești din tine” (Efes. 4, 30). La aceasta se referă și cuvântul înțelepciunii [lui Solomon] (1, 5) acolo unde zice că „duhul înțelepciunii fuge de faptele necinstite și se depărtează de gândurile neînțelepte”.

30. Prezența îngerilor.

Îngerii lui Dumnezeu sunt cei mai înalți în sfințenie, căci obișnuiesc să fie trimiși din ceruri de către Dumnezeu la cei drepți, ca să-i asiste și să-i păzească (Ps. 34, 8; Ps. 91, 2; I Cor. 11, 10; Evr. 1, 14). Dacă dorești prezența acestor stăpâni cerești și vrei ca ocrotirea lor să fie cu tine, străduiește-te cât îți stă în putință să fii asemenea îngerilor; căci „cei ce se aseamănă obișnuiesc să se adune”, iar cei ce nu se aseamănă se îndepărtează.

31. Să ne temem de ochii lui Dumnezeu.

Gândește-te că niciodată nu ești singur chiar când te afli într-un loc îndepărtat și ascuns de ceilalți oameni, căci totdeauna ești înaintea ochilor atotputernicului Dumnezeu, de care nu poți scăpa. Acest Dumnezeu vede „nu numai faptele tale, ci chiar și gândurile tale, și încă în întunericul cel mai dens al nopții” (Ps. 138, 11). De aceea rușinează-te să faci vreo fapta necinstită, deoarece o faci și înaintea ochilor lui Dumnezeu, care vede toate (vezi Boetius, Mângâierile [filosofiei], la sfârșit**), și Seneca, deși păgân, a scris minunat despre aceasta, zicând: „în așa fel trebuie să trăim, ca și când am trăi în văzul [lumii]; așa trebuie să gândim, ca și cum ar fi cineva care poate vedea în străfundurile inimii noastre, și desigur că poate. De altfel, ce-i folosește omului să țină ceva ascuns? Pentru Dumnezeu nimic nu este ascuns, el pătrunde în inimile noastre și este prezent în gândurile noastre” (Ep. LXXXIII). Un dicton asemănător se găsește la Epictet (Către arieni, cartea I, cap. 14).

32. Și de bărbații cinstiți să ne rușinăm.

Dar și dacă gândești că un bărbat cinstit și venerabil stă mereu lângă tine și vede toate faptele tale, bărbat față de care te-ai rușina să faci un lucru necuviincios, și aceasta poate mult să-ți folosească pentru înfrânarea de la răutăți. Deci bine interpretează Seneca spusa lui Epicur: „Fă toate lucrurile ca și cum te-ar vedea cineva”, și adaugă: „Prin prezența acestuia, chiar și cei mai desfrânați își vor înfrâna poftele, după cum vei face și tu dacă te gândești că te afli cu cineva în fața căruia nu cutezi să păcătuiești” (Ep. XI și XXV).

33. Trebuie să căutăm tovărășia oamenilor cuvioși.

Caută tovărășia oamenilor virtuoși și cuvioși și fii adesea împreună cu aceștia, care prin cuvintele și faptele lor sunt în stare să te facă mai bun și să te ajute și să te îndemne spre virtute (Evr. 3, 13 și 10, 24-25). Păzește-te însă cu grijă ca nu cumva împreună cu virtuțile să-ți rămână și unele cusururi, căci de multe ori și bărbații virtuoși au devenit până la urmă niște stricați. Deci păzește-te ca acest lucru să nu te abată de la starea bună de mai înainte, mai ales străduiește-te din toată inima să poți cunoaște pe cine să urmezi, căci „cu cel ales, ales vei fi, și cu cel îndărătnic te vei îndărătnici” (Ps. 17, 29).

34. Se cade să ocolim tovărășia celor răi.

Dimpotrivă, fugi și păzește-te de tovărășia celor răi, ca să nu te spurce cu ciuma păcatelor și să te ucidă (vezi Ps. 1). Căci „vorbele rele strică obiceiurile bune” (I Cor. 15, 33), iar cel ce se atinge de smoală se murdărește.

35. Fugi și ferește-te de pricinile păcatului.

Fugi și ferește-te cu grijă și cu sârguință de pricinile păcatului și de îndemnurile răutăților, care se ivesc peste tot în lumea aceasta în diferite acțiuni, ca nu cumva să te apuce ca niște capcane și să te prindă spre pierzarea ta. Umblă cu grijă pe înșelătoarea și lunecoasa cale, ca să nu se întâmple sau să te împiedici, sau că cazi în ispită. Iar de vei cădea fie și o singură dată în ele, întărește-te și înarmează-ți inima împotriva otrăvirii păcatului, având drept scuturi gânduri dumnezeiești. Și mai ales, pe cât îți stă în putere, din pricina păcatului fă-ți o pricină a virtuții care să se opună

celei a păcatului. Dacă ți-au fost răniți ochii, ivindu-se pricina plăcerii scârnave, tu să ai gata înfrânarea; de vei auzi o ocară, să ai [pregătită] răbdarea, și tot așa și cu celelalte (vezi Manualul lui Epictet, cap. X). Căci iscusitul meșteșug al omului înțelept este a schimba faptele rele în fapte bune precât cu putință.

36. Să lepădăm lenevia.

Fugi de lene și de trândăvie ca de așternutul Satanei. „Acestea două sunt ca o lipsă de poftă pentru bine și ca o hrană pentru rău”. Și, dimpotrivă, obișnuiete-ți sufletul și trupul la osteneli cuvioase și întărește-ți inima să îndure necazurile.

VERS.

Leneșei tale minți dă-i de lucru.

Ca niciodată să nu lenevească.

Cel ce nu lucrează ceva bun se învață să lucreze răul, precum și plugarul leneș; pentru că n-a strâns la timp iarba bună, se vede nevoit să umble prin buruieni nefolositoare și prin stufărișuri încâlcite.

37. Să ne ferim de somnul cel mult Înfrânează-te și de la somnul prea mult, „căci odihna lungă hrănește cusururile”.

38. Să citim Sfânta Scriptură.

Cuvântul lui Dumnezeu, scris de oameni luminați de Duhul Sfânt, citește-1 și recitește-1 cu grijă, cu atenție și adeseori.

VERS.

Zi și noapte să te îndeletnicești cu cuvântul lui Dumnezeu.

Vezi Ps. 1,2. în această Sfântă Scriptură se află ca într-o cămară cerească comori spirituale de mare preț și folositoare. Acolo se găsesc cuvintele Dumnezeului adevărat însuși, făgăduințele, poruncile, îndemnurile și amenințările sale, și tot acolo stau scrise pildele faptelor

bune șirele. Acolo vedem de ce trebuie să ne ferim și ce trebuie să urmăm. Judecățile și dreptățile acelui ceresc monarh schimbă sufletele, dau înțelepciune celor neînvățați, „luminează ochii minții” (Ps. 19,8 -9). De va păzi cineva această învățătură, își va face curată calea, adică viața lui, și își va curați și îndrepta obiceiurile (Ps. 119, 9). Acestea se cuvine să ne fie ca niște sfetnici după pilda lui David (același psalm, vezi [119], 24; vezi și II Tim. 3, 15-17). Din Sfintele Scripturi pune-ți înainte lista virtuților, care sunt pomenite acolo și pe care le ai de păzit, și lista păcatelor, care sunt înșirate tot acolo, ca să te ferești de ele; și cercetează-te pe tine însuți, ca dacă-ți va lipsi vreuna din bunătăți să te silești să o dobândești, iar de s-ar întâmpla cumva să ai toate relele, să iei măsuri pentru a scăpa de ele. Căci după cum nici arta medicinii, nici doctoriile nu folosesc la nimic cât timp se află în laborator și până nu le vei da bolnavului, iar medicul nu-1 va vindeca pe bolnav până ce nu-1 va ajuta cu ele, așa și Sfintele Scripturi, care sunt scrise în cărți sfinte, nu-ți vor folosi întru nimic până ce nu le vei pune în practică; cu alte cuvinte, nu numai să le citești, ci să și săvârșești cele citite, și atunci abia vei avea câștig de la ele.

39. Să citim și alți scriitori folositori.

După Sfintele Scripturi, ca un adaus, ne folosește să citim și alte cărțulii care ne aduc oarecari leacuri tămăduitoare sufletului. Sunt demni de citit unii dintre scriitorii păgâni, precum Cicero, De Officiis, unele lucrări ale lui Seneca, Moralele lui Epictet, din Isocrate Sfătuirea către Demonicos; dar și unii dintre scriitorii creștini de mai târziu, ca Thoma Campicius, Imitarea lui Hristos, manualul lui Erasm Despre ostașul creștin, Morala creștină a lui Crellius, și altele asemenea se cuvine creștinului să citească. Precum albina, care culege mierea din felurite flori, se cade ca el să adune de peste tot acele sfaturi care au darul să-i folosească. „încercându-le pe toate, luați ce e bun” (I Tes. 5, 21).

40. Tot ce se străduiește omul [să facă] să fie spre slava lui Dumnezeu.

Toate faptele noastre către aceasta trebuie să tindă, anume ca de pe urma lor să se slăvească domnul și părintele nostru ceresc care este mai presus de toate. „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca ei să vadă faptele voastre bune și să slăvească pe tatăl vostru din ceruri” (Mt. 5, 16; vezi și In. 15, 8 și I Pt. 2, 12). Și, dimpotrivă, să ne ferim ca nu

cumva prin faptele noastre urâte să fie cât de cât știrbită slava lui Dumnezeu între oameni, pentru ca să nu fie ocărită de către cei dinafară credința în care credem” (I Tim. 6, 1; TU. 2, 5; Rom. 2, 24).

41. Să nu smintim pe aproapele nostru.

Trebuie să ne mai gândim ca nu cumva prin pildele și faptele noastre urâte să-i stricăm pe cei de aproape ai noștri și să-i facem mai răi. „Vai de omul prin care vine sminteala, adică vai de acela care îndeamnă pe ceilalți la rău!” (Mt. 18, 7). Ceva mai mult, dându-le pildă prin faptele noastre bune și cinstite, să-i aducem să imite binele sau, cum se spune, să-i zidim.

42. Sa nu luăm în seamă mulțimea celor ce păcătuiesc.

Să nu ne corupă și să nu ne îndemne să facem răul faptul că vedem pe mulți, pretutindeni, săvârșind multe rele, adică să nu ne apucăm să ne luăm la întrecere cu ei, sa umblăm cu ei și să ne asemănăm cu ei, sau, văzându-le obiceiurile rele, să luăm și noi asemenea obiceiuri. „Să avem grijă să nu facem ca oile care, luându-se după cel ce merge înainte, ajung unde sunt conduse, iar nu unde ar fi trebuit să se ducă. Nimic nu ne aduce mai mari rele decât când trăim după părerea comună, considerând foarte bune acelea pe care cei mai mulți le acceptă cu mare ușurință – despre care avem multe pilde – și trăind nu după minte, ci după asemănare.” „Nu este o judecată dreaptă că sunt mai bune cele care plac celor mulți. Să căutăm ceea ce este bine de făcut, iar nu ceea ce este mai obișnuit” (Seneca, Despre viața fericită I și II). „Să nu ne potrivim chipului veacului acestuia, ci să ne transformăm prin înnoirea minții noastre” [Rom. 12, 2). „Iubitule, nu imita răul” (III Io., 11), Gândește-te, deci, nu la ceea ce fac alții, ci ca tu să faci ceea ce trebuie.

43. Păzește-te mai tare de cusurul spre care înclini mai mult.

De la cusurul spre care ești mai înclinat și de care ești mai mult atras oprește-te și depărtează-te mai tare și mai cu grijă, ca și cum ai folosi un frâu. Iar în constrângerea aceasta îndreaptă-ți uneori cu putere inima spre partea opusă, astfel încât să te afli între două cusururi, asemenea lemnului strâmb pe care, ca să-1 îndrepți, după ce l-ai încălzit puțin, îl întorci câtva spre cealaltă parte.

44. Să ne păzim de cele ce sunt mai plăcute trupului.

Să fii cu bănuială față de tot ceea ce place în chip deosebit trupului tău, care din pământ a fost făcut și spre pământ înclină, adică de poftele trupești. Ferește-te deci de acest blând și viclean dușman apropiat și obișnuit care are chipul unui prieten, ca nu cumva, așa cum a înșelat odinioară pe Eva, care, amăgită de aspectul frumos al fructului oprit, nu numai că a mâncat din el, dar 1-a înșelat și pe Adam, bărbatul ei, ca și el să mănânce – tot așa să te înșele pofta și pe tine. Adu-ți aminte de scrisa prorocului: „Mai adâncă este inima decât toate” ([Ier.] 17, 9). Pentru aceasta urmărește atent țelul inimii tale ca nu cumva, sub pretextul binelui, minciuna să te atace și să te doboare. „Dacă ucideți prin duh faptele trupului, veți trăi” (Rom. 8, 13). „Cel ce prețuiește prea mult trupul disprețuiește faptele cinstite” (Seneca, Ep. XIV). Cel care își preaîndestulează trupul își usucă sufletul. Constrânge-te pe tine însuți, în ce privește carnea ta, iar „trupul supune-l robiei” împreună cu Apostolul (I Cor. 9, 27), astfel ca, eliberat de păcat, să rămâi cu adevărat liber.

45. Nici cele ce depind de voia noastră nu trebuie totdeauna făcute.

Chiar și cele care nu sunt oprite înadins de către poruncile scrise și pentru aceasta par să depindă de voia noastră să le facem, și care în sine nu sunt rele, totuși, dacă au mirosul păcatului, sau vreun fel de răutate în ele, abține-te și nu le face (I Tes. 5, 22), mai cu seamă dacă pot provoca sminteală celor slabi la minte. Căci chiar dacă toate acestea par să stea în voia noastră, totuși, nu toate ne sunt de folos, iar „creștinul liber este dator să nu se lase biruit de nici un lucru” (I Cor, 6, 12 și 10, 23). Mai ales dacă toate acestea nu sunt spre zidirea [interioară], cel care acceptă cele ce i se par de iertat încetul cu încetul va cădea în cele de neiertat, care se află aproape de ele.

46. Păcatele mărunte să nu le socotim neînsemnate.

Nu nesocoti păcatele care ți se par ușoare și mici. Se obișnuiește să se spună: „Acest păcat este de iertat, iar nu păcat de moarte”, dar dace omul se obișnuiește cu ele și le urmează mereu, ele stârnesc mânia dumnezeiască, te lipsesc de dumnezeiasca împărăție a cerurilor și te împing spre moartea veșnică. În rândul acestora se numără nu numai adulterul, ci și desfrânarea,

și încă destrăbălarea și petrecerile; nu numai omorurile, ci și dușmănia și cearta; nu numai beția multă și dezmățul, ci și ospețele și mesele bogate; nu numai furtul, ci și zgârcenia; nu numai defăimarea împotriva lui Dumnezeu, ci și insultele aduse împotriva oamenilor; nu numai jurămintele false, ci și minciunile. Vezi în legătură cu acestea verdictele lui Dumnezeu în I Cor. 6, 9-10; Galat. 5, 19-21; Efes. 5, 3-6; 1 Pt. 4, 3; Apoc. 21, 8. Nu numai valurile uriașe ale mării, venind cu repeziciune de sus, dar și stropii picurând câte puțin, dar des, prin găuri, iar alteori marea multă adunată într-un singur loc sunt în stare să înece corabia. Din scânteile mici, dacă nu sunt stinse, se aprind mari pârjoluri, care mistuie în întregime casele și le prefac în cenușă. „Nimeni n-a devenit spurcat dintr-o dată”, ci treptat. Nu numai cei care sunt în întregime foarte răi și mai nelegiuiți decât toți, ci chiar și cei care nu sunt buni atât cât trebui sunt scoși din Ierusalimul nou și ceresc, „în care nimic spurcat și care face urâciune nu intră” (Apoc. 21, la sfârșit). Așadar, văzându-te pe prima treaptă a păcatului, întoarce-te imediat și nu căuta să urci mai sus.

47. Privește mereu spre cea mai înaltă treaptă a virtuții.

Nu te liniști și nu te mulțumi că ai atins vreuna din treptele de jos ale virtuții, ci înaintează neîntrerupt spre treapta de mai sus și spre cea mai înaltă, pentru ca să fii în stare, pe cât e posibil, să te urci și să te așezi pe multdoritul și cel mai bun pisc, devenind desăvârșit. într-acolo să tindem, ne învață dumnezeieștile Scripturi (Mt. 5, la sfârșit; Colos. 1, 28 și 4,12). Frumos lucru este să țintească cineva la treapta cea mai de sus sau să se oprească la a doua ori la a treia (dacă nu este în stare să meargă mai departe). Dar dacă nu vei ținti cu râvnă și cu grijă spre treapta cea mai înaltă, poate că nici pe a doua sau a treia nu te vei putea opri. Nu este o virtute ca cineva să fie mai bun decât cei răi. Socotește cele ce sunt necesare adevăratei perfecțiuni. Alergând să atingi ținta, te oprești la mijlocul drumului. Când nu faci ceea ce poți, vei da socoteala lui Dumnezeu, care știe bine cât poți.

48. Trebuie să evităm poarta largă și să intrăm pe cea îngustă.

În toate faptele vieții tale gândește-te că trebuie să te ferești de poarta cea largă și de calea cea spațioasă (adică de purtarea desfrânată, care place oamenilor dedați poftelor trupești), cale bătută pe care mulți umblă, dar care

duce la pieire. Dimpotrivă, trebuie să intri pe poarta îngustă și pe calea strâmtă, care duce spre viață (adică spre cea veșnică), chiar dacă sunt puțini cei ce o descoperă, și mai puțini cei care, descoperind-o, pornesc pe ea, și nespus de puțini cei care izbutesc să umble pe dânsa. (Mt. 7, 13-14). De aici socotește-te cu tine însuți și întreabă-te: calea pe care merg eu este oare cea strâmtă, sau cea largă? Și după cale, dă-ți seama unde te va scoate.

49. Sporește în fiecare zi.

Silește-te ca în fiecare zi să înaintezi pe calea virtuții și să mergi tot înainte. Dacă astăzi ești virtuos și bun, îngrijește-te ca mâine să devii și mai virtuos, și mai bun. Cel ce nu înaintează pe ea și nu sporește ușor dă înapoi și obosește, căci nimeni nu-și găsește sporirea acolo unde a lăsat-o.

VERS.

La fel ca cel care-n susul apei puternic unda.

Cu vâsla supune, a mâinilor forță lipsindu-i, Spre vale cu sila îl duce a apei putere.

50. Nu fi fățarnic.

Nu căuta să faci vreun lucru de cinste numai de ochii lumii, cu ostentație, ca să te laude oamenii, ci străduiește-te să capeți deprinderea lăuntrică nu a falsei și fățărniciei, ci a adevăratei virtuți și cucernicii. „Caută mai degrabă să fii, decât să pari bun”, după lauda cu care îl slăvește Sallustius pe Cato.

51. Nu te uita la cele din urmă, ci privește tot înainte.

Oriunde ai fi ajuns în această etapă spirituală, nu te uita la cele din urmă, ci privește la cele dinainte, până unde ai încă de mers până la sfârșit, unde ți-a hotărât răsplătitorul tău Hristos să te bucuri de cununa cerească. Așa a procedat apostolul Pavel, uitând cele din urmă și țintind tot înainte (Filip. 2, 4).

52. Perseverează și rabdă spre binele sufletului, deși îți va fi greu pentru trup.

În buna hotărâre pe care ai luat-o odată, perseverează cu bărbăție, statornicie și stăruință, ca nu cumva tocmai când începi să-ți zidești turnul, să-1 părăsești fără a-1 isprăvi (Le. 14, 29-30); pentru ca nu cumva să te întorci înapoi, acolo unde ai pus mâna pe plug, adică la cele pe care le-ai lăsat în lume (Le. 9, 62). în așa fel să alergăm, încât sa isprăvim calea și să ajungem acolo unde urmărim, ca să nu ni se reproșeze: „Voi alergați bine, cine v-a împiedicat?” (Galat. 5, 7). „Să căutăm să nu pierdem ceea ce am lucrat, ci să căpătăm întreaga răsplată” (2 Io. 1, 8). „Cel ce a răbdat până la sfârșit, acela se va mântui” (Mt. 10, 22; vezi și Evr. 10, 36).

53. Să căutăm prilejurile faptelor bune.

Când ți se va da prilejul să lucrezi virtutea și sa săvârșești fapte bune, nu numai îmbrățișează acest prilej, ci chiar caută-1 și mai departe și să-1 ții cu grijă, ca să nu-ți scape și să nu treacă; și atunci când l-ai prins, ține-1 și folosește-te de el.

54. Înfrânează-te de la începutul păcatului.

Când se arată gândurile viclene, plivește-le îndată ca pe niște buruieni care răsar în semănături, înainte de a prinde rădăcină, ca să nu crească și să nu dea rod rău.

VERS.

Împiedică reaua sămânță a năprasnicei boale cât e încă nouă.

Dintru-nceput împotrivă să-i stai; nu găti târziu leacul, Când relele s-au făcut și mai mari prin amânare.

Abate-ți de îndată gândirea de la rău și îndreapt-o spre bine. Pândește păcatul, când se furișează ca un dușman în tine, chiar la intrare, și împiedică-1 să se furișeze; și oricât de greu ți-ar fi să lupți, îndură, și-1 vei birui.

55. Păzește-te în viața aceasta ca într-un război.

După cuvântul lui Iov (7, 1), „Viața noastră în această lume este ca un război”. Avem aici diferiți dușmani care ne poartă război cu armele lor și se străduiesc să ne izgonească de la credință. Așa sunt feluritele lucruri ale lumii acesteia, obiectele plăcerilor, războiul chipurilor care ne ațâță și însuși trupul nostru cu poftele-i nărăvașe, care toate, prin păcat, sunt în stare să ne pricinuiască pieirea noastră desăvârșită (mai cu seamă dacă vom fi fără grijă).

VERS.

În așa nevoie fiind, mai poți oare să dormi.

Și-nconjurat de primejdii să nu le vezi?

Nu sta, deci, ca un ostaș trândav și neatent față de o atât de vădită primejdie, ci ferește-te, fii de-a pururi treaz, gândindu-te la toate, de peste tot, bine înarmat și luând seama împotriva tuturor. Căci de nu vei lupta vitejește, nu vei gusta biruința. „Izbândei îi place vegherea”.

A greșit îngerul în cer, Adam în rai, David aflându-se întru harul lui Dumnezeu, iar Solomon în marea lui înțelepciune, Iuda Iscarioteanul în școala, adunarea și tovărășia lui Isus Hristos însuși! Cei care s-au întors și s-au pocăit au fost iertați, iar câți au stăruit în păcat au fost osândiți.

56. Păzește-te de uneltirile Diavolului.

Cel mai de seamă vrăjmaș al nostru și căpetenie a celorlalți vrăjmași ai noștri este Satana, demonul cel rău, acel duh care s-a îndepărtat de Dumnezeu. Acest demon are putere mare, este prea meșter în vicleșug, amăgitor și fățarnic, plin de uneltiri viclene și de curse pe care le întinde spre nimicirea noastră. E atâta de șiret și de prefăcut, încât se schimbă în felurite chipuri (ca Proteus sau Vertumnus)*. Uneori, ca să amăgească și să facă rău, lingușește ca vulpea, alteori, „răcnind ca un leu cumplit, dă târcoale, căutând pe cine să înghită” (/Pt. 5, 8). El a îndrăznit să ispitească chiar pe Domnul Isus, și aceasta nu numai o dată și într-un singur fel. El și pe apostoli a căutat să-i cearnă cu ciurul ca grâul (Le. 22, 31), și pentru o

clipă i-a clătinat din credința lor statornică; încă și pe Petru a izbutit să-1 facă a tăgădui pe Domnul. El e ca un vânător iscusit, întinzându-și peste tot capcanele, mrejele și momelile, adică îndemnurile păcatelor, ca să-i prindă pe cei neatenți; este ca un comandant de oaste preaîncercat, care folosește numeroase meșteșuguri ca să se războiască în fel și chip cu oameni diferiți. De multe ori el apare sub chipul unui gând bun și cucernic, pentru a-i rătăci pe oameni de la adevărata credință, iar uneori se preface în înger al luminii (//Cor. 11, 14), după cum frumos adeverește Iacobus Acontius în cartea sa Despre meșteșugurile Satanei**. Așadar, împotriva unui asemenea dușman spiritual să ne înarmăm cu acea armură spirituală, pe care, luând-o din arsenalul ceresc, ne-o dă tribunul cel mai strălucit dintre toți al strategiei creștine (Efes. 6, 13).

57. Să cugetăm la moartea Domnului Cugetarea cât mai deasă la crucea lui Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu, mântuitorul nostru, și la cumplita sa moarte, mult poate folosi sufletelor lipsite de răutate, pentru ca să răstignim trupul și să nimicim poftele lui viclene. Căci acest stăpân al nostru, deși era încă de pe atunci hotărât drept împărat al cerului și al pământului, a îndurat atâtea mucenicii și o moarte atât de cumplită, nu numai nespus de chinuitoare, ci și rușinoasă; și le-a răbdat, deși era fără vină, iar aceasta pentru noi, din marea-i dragoste pe care ne-a purtat-o nouă, vinovaților, pentru ca, plătind cu sângele său, să ne elibereze de păcat și de pedeapsa păcatului, adică de cea de a doua moarte. Oare nu trebuie ca noi, ca unii care am fost răscumpărați de el din robia cea grea, arătându-i deopotrivă dragostea noastră, ceea ce se întâmplă mai ales păzindu-i poruncile (Io. 14, 27), să ne înfrânăm de la păcate și să păzim cucernicia, să murim păcatului și să trăim pentru dreptate? Căci între alte motive, pentru aceasta și-a vărsat el sângele pentru noi (I Pt. 11, 24 și 4, 1-2; TU. 11, 14; Evr. 9, 14), și mai ales cu scopul ca, până la urmă, sângele lui Isus Hristos să ne curățească de orice păcat, dacă vom umbla în lumină (I Io. 1, 7).

58. Numele de creștin să nu fie în deșert.

Cât privește numele și profesiunea de creștin, adică de ucenic și urmaș al lui Hristos, se cuvine ca să ne îndemne pe fiecare dintre noi să nu păstrăm în deșert acest nume, fără să arătăm aceasta și cu fapta, ca să nu se întâmple ca sub numele de creștin să ducem o viață de păgân (I Pt. 4, 4).

Căci cei care trăiesc în felul acesta, deși îl numesc pe Hristos stăpân al lor, nu vor fi recunoscuți ca ai lui tocmai pentru motivul acesta, și anume, că ei sunt „lucrători ai nelegiuirii” (Mt. 7, 12-13; Le. 6, 46). „Ca niște fii ai luminii, în lumină să umblăm” (Efes. 5, 8).

59. Săvârșește fapte vrednice de chemarea ta.

De aceea socotește-te cu tine însuți că trebuie sa trăiești într-un chip vrednic de chemarea la care Dumnezeu ne-a chemat prin Hristos (Efes. 4, 1; I Tes. 2, 19). Cercetează-te dar pe tine însuți dacă trăiești în chip vrednic de această chemare, căci și Dumnezeu nu te-a chemat la necurăție, ci la sfințenie (I Tes. 4, 7).

60. Urmează smerenia.

Leapădă trufia și părerea prea bună despre tine și despre virtutea ta, chiar dacă ai izbutit vreun bine prin harul lui Dumnezeu, ca nu cumva gândind astfel să te umfli în pene și să te înalți, ci gândește-te moderat cu privire la tine și poartă-te smerit; căci trufia și semeția, printre alte rele cărora le dă naștere, risipesc sporirea întru înțelepciune și închid calea spre treapta înaltă la care unii ar fi ajuns dacă nu ar fi gândit că au și ajuns la ea. Dimpotrivă, zdrobirea inimii (care se cheamă de obicei smerenie) este de mare folos, fiind un lucru necesar pentru a zidi înalt turnul virtuții, pentru a pune temelie adâncă și tare și pentru a clădi după rânduială celelalte părți. Fără să se pună această temelie, chiar dacă ți se va părea că tot ai zidit ceva, lucrul acesta nu va fi tare, ci se va înclina lesne, va cădea și se va nărui (vezi Rom. 12, 16 etc.; I Pt. 5, 5).

61. Să primim mustrările.

Când te sfătuiește cineva cu privire la profesia ta, sau chiar când te dojenește așa cum se cuvine pentru păcatul pe care l-ai făcut, nu numai să nu te înfurii pe el, sau să te arăți supărat că ți-a atins rănile, ci să-i primești cu mulțumire dojana, ca pe un leac al sufletului tău, care cu ajutorul unei alifii folositoare îți aduce sănătatea, chiar dacă nu fără oarecare neplăcere.

62. Să nu căutăm scuze pentru justificarea păcatului.

Nu căuta să găsești scuze pentru păcatul făptuit dacă te dojenesc ceilalți și dacă, pe lângă ei, te mai mustră și conștiința. Nu căuta să-1 ascunzi și să-1 micșorezi, ci mărturisește-1 și dă-1 pe față, având grijă să nu mai fii dojenit a doua oară pentru el.

63. Să căutăm povățuire pentru greșelile noastre.

Caută ca faptele să-ți fie văzute cu ochi atenți de prieteni credincioși și cinstiți, care să nu-ți ascundă abaterile de la calea cea dreaptă și poticnelile tale pe care le vor vedea, ci să ți le arate cu sinceritate, pentru ca să-ți îndrepți greșelile arătate de ei. Se spune că vestitul pictor Apeles obișnuia să-și scoată afară, în fața casei, tablourile pe care le picta, cu intenția ca, ascunzându-se în spatele lor, să îndrepte orice ar fi auzit că trecătorii critică la acele tablouri. Căci tuturora propriile lor lucrări li se par a fi bune, dar noi trebuie să aflăm aceasta de la cei care le privesc, și îndeosebi de la prietenii credincioși și adevărați.

64. Mărturisește-ți păcatele.

Chiar și greșelile tale, la care alții nu s-au gândit, mărturisește-le singur, fără vreun gând ascuns, prietenilor tăi, ca unor doctori care urmează să-ți vindece boala, și roagă-i să se roage lui Dumnezeu pentru tine (Iac. 5, 16).

65. Defăimările dușmanilor schimbă-le în bine.

Chiar dacă unele fapte ale tale sunt ocărite și disprețuite de către dușmanii tăi, și ei ți le defăimează, deși fac aceasta cu patimă și cu dușmănie, dacă tu știi totuși că prin asemenea ocară ei spun adevărul, să nu nesocotești aceasta, nici să o treci cu vederea, ci îndreaptă-te. În felul acesta, din răul care caută să-ți dăuneze vei scoate ceva bun, adică vei avea folos de ia dușmani, lucru pe care frumos 1-a sfătuit Plutarh într-una din cărțile sale.

66. Ferește-te de lingușiri.

Ferește-te cu prudență de lingușitori, care laudă și cele ce nu sunt de lăudat, găsesc justificări pentru cele ce nu sunt de justificat și acoperă rănile

nevindecate ale celor pe care îi lingușesc. Nu te lăsa amăgit de aceștia, pentru că de cele mai multe ori ei una rostesc din gură și altceva ascund în inimă.

67. Nu face rău nimănui de hatârul cuiva.

Păzește-te să nu-ți orânduiești faptele după părerea oamenilor, când aceasta este departe de virtute, fie de teama de a nu-i desconsidera, fie datorită unui fals respect, care, de multe ori, se împotrivește virtuții nu mai puțin decât nerușinarea. În legătură cu aceasta ai la îndemână tot cartea lui Plutarh.

68. Ia seama de dimineață la cele bune pe care le ai de făcut și la relele pe care le ai de lepădat.

În fiecare zi, de dimineață, când îți începi lucrul, gândește-te cum ai să te porți în ce făptuiești, pentru ca să te abați de la rău și să faci binele potrivit poruncilor stăpânului și Dumnezeului nostru Isus Hristos (vezi Ps. 34, 15; Ps. 37, 27; Amos 5, 15; Rom. 12, 9). Iar binele pe care îl vei gândi și îl vei hotăra să-1 și săvârșești.

69. Cercetarea de seară a faptelor noastre.

Cât de des, ba chiar la sfârșitul fiecărei zile, înainte de culcare, reamintește-ți faptele zilei trecute, una câte una, ca și cum le-ai citi după o listă, enumeră-le și notează-le și cântărește-le cu un cântar desăvârșit și judecă-le după conștiința ta când este în dreaptă cumpănă cu poruncile lui Dumnezeu.

VERS.

Greșit-am oare ceva, ce-am făcut la timp sau când nu trebuia?

De ce acestei fapte i-a lipsit cuviința, iar celeilalte rațiunea?

Ce-am neglijat și ce-am hotărât care-ar fi fost mai bine să amin?

De ce am preferat cele rele?

Oare prin vorbă sau și cu gestul am dăunat cuiva?

(Vezi la poetul Ausonius, Idila XVI: Despre bărbatul bun).

O asemenea socoteală a poruncit odinioară filosoful Pythagora să facă discipolilor săi. În această cercetare a propriei tale persoane și în judecarea faptelor tale nu căuta să devii un proteguitor și înțelegător al greșelilor tale, pentru ca proteguind pe nedrept, să cauți să-ți justifici cauza, sau să urmărești să-ți ușurezi faptele urâte; ci mai degrabă critică-te des și fii nepărtinitor cu tine și judecător aspru, și să nu fi îngăduitor sau să te ierți pe tine însuți. Ceva mai mult: cunoaște-ți bine greșelile, iar pe cele care merită să fie criticate critică-le; și rușinează-te de tine pentru că n-ai ajuns încă așa cum trebuia să ajungi; căiește-te și pocăiește-te sincer și fără gând ascuns pentru greșelile tale, așa încât să te ferești pe viitor a mai face lucruri asemănătoare, de care să ai a te rușina la a doua judecată. Și caută să te căiești și să vezi dacă ai făcut vreun bine. Mulțumind lui Dumnezeu, bucură-te și îndeam-nă-te pe tine ca de aici încolo să faci la fel.

70. După ce ai căzut, fă-te mai prudent.

Tot așa, greșelile și abaterile tale prefă-le în prilej de a te feri de asemenea fapte, încât să umbli cu mai multă prudență de aci înainte pe acest drum din clipa în care te-ai ridicat din cădere, ca să nu te mai împiedici iarăși de aceeași piatră și să-ți rupi piciorul.

Căci este urât lucru ca după o pocăință mărturisită să comiți iarăși cele pentru care trebuie să te pocăiești. Păzește-te deci ca nu cumva să ți se potrivească și ție pildele: „Întorsu-s-a câinele la vărsătura lui și scroafa scăldată să se bălăcească în mocirlă” (Prov. 26, 12; 2 Pt. 2, la sfârșit).

71. Gândește-te la semnele sporirii tale.

Îți va mai folosi încă să te gândești și să pui unele semne pe calea sporirii sau a nesporirii tale în virtute, ca să vezi cât ai înaintat sau cât ai dat înapoi pe ea, pentru ca, punând față în față cele trecute cu cele prezente, să te cunoști și să te înțelegi pe tine însuți, luând îndemnuri pentru sporirea ta mai departe; în legătură cu aceasta se găsește minunata cărțulie a lui Plutarh. Așa obișnuiesc oamenii, atenți la treburile lor, să-și facă des

socoteala cheltuielilor și veniturilor, ca să-și dea seama, pentru un timp oarecare, cât câștig sau pagubă au avut în treburile lor.

72. Pedepsește-te singur pentru păcat.

Pentru orice păcat pe care l-ai făptuit, fie el chiar de iertat, tu însuți hotărăște și-ți dă vreo cazna și vreo pedeapsă, pentru ca să le ispășești, sau vreo chinuire a trupului, sau vreo renunțare la o plăcere din cele îngăduite și plăcute trupului, sau vreo abținere de la un culcuș mai moale, sau vreo înlăturare și pierdere a vreunei înlesniri, pentru ca să-ți răscumperi într-un fel oarecare greșala ca și printr-o cheltuială cinstită de arginți sau printr-o oarecare pagubă. Iar aceasta, cu scopul de a-ți aminti și mai mult că ai greșit și ca să te ferești și mai mult pe viitor, cu grijă, să nu mai păcătuiești.

73. Să chinuim trupul prin postire.

Înfrânează-te de la mâncările și băuturile ce-ți par plăcute, mai ales de la cele prea scumpe și prea delicate – imbolduri inutile ale lăcomiei – chiar dacă uneori îți sunt oferite în dar; tot așa, ferește-te de bucatele pregătite cu diferite mirodenii, dar și aceasta cu măsură. Iar acest lucru să-1 faci în așa fel încât să suferi o oarecare pedeapsă pentru vreun păcat din trecut și pentru ca pe viitor să împiedici poftele trupului ce se furișează ca niște fiare cumplite și curmându-le hrana, să le îmblânzești, ca să nu se înrăutățească și să se destrăbăleze. În același scop ți se cuvine uneori să postești atâta, încât să te abții toată ziua de la orice mâncare și băutură, chiar la vârstă tânără fiind. însă și fără postire se cade să fim cumpătați la mâncare, ca nu cumva, lingușind plăcerile trupului, să ne îngrijim de împlinirea poftelor lui, ceea ce oprește Apostolul (Rom. 13, la sfârșit), mai cu seamă pentru ca să stăvilim aprinderile păcatelor.

74. Nu primi fără socoteală laudele oamenilor.

Când ești lăudat de cineva sau chiar de mai mulți oameni, ca și cum ai avea cele mai strălucite virtuți și ca și cum ai fi ajuns la un mare progres în ele, nu crede cu ușurință că ești așa, ci cercetează-ți înlăuntru conștiința ta, căreia trebuie să-i fii mai cunoscut decât celorlalți, și vezi dacă ea adeverește acest lucru.

VERS.

Când ești lăudat, ia aminte să-ți fii singur judecător, Și-n ce te privește, mai mult pe tine decât pe alții să-i crezi.

Mai presus de toate să știi că atotvăzătorii ochi ai lui Dumnezeu pătrund și privesc pretutindeni în inima ta, căci Dumnezeu „este mai mare decât inima noastră și cunoaște toate” (I Io. 3, 21).

75. Când te dojenesc oamenii drepți, crede-i.

Iar când vreun om credincios te socotește vrednic de dojana și dezaprobă purtările tale și le mustră, să nu te crezi mai mult pe tine decât pe el, deoarece și înnăscuta dragoste ce o ai pentru tine însuți lesne poate să te amăgească. De nu vrei să fii dojenit, nu face lucruri vrednice de dojana.

76. Nu neglija să-ți câștigi nume bun.

Cu toate că nu se cuvine să împlinim virtutea pentru ca să dobândim renume și slavă înaintea oamenilor, însă faima bună sau numele bun față de oamenii buni nu trebuie nesocotite; iar dacă urmărești să fii lăudat, trebuie să te îngrijești să faci ceea ce e vrednic de laudă, căci așa sfătuiește și Apostolul: „De este ceva virtute și de este ceva de laudă, la acestea să gândiți și acestea să le faceți” (Filip. 4, 8-9). Aceasta dar este calea cea dreaptă și scurtă către adevărata slavă și către adevărata laudă: „Să fii așa cum vrei să fii privit”, după cum în mod înțelept sfătuia Socrate: Căci precum umbra urmează trupul care umblă în lumină, tot așa slava urmează virtutea. Nu te gândi și nu vorbi cu nesocotință: „Nu mă interesează ce spun oamenii despre mine. Gândească și spună ce vor. Ce poate să-mi dăuneze aceasta, când eu nu le dau nici o pricină?” Dar iarăși, nu se cuvine să procedăm, după cum obișnuiesc unii care, temându-se de știrbirea faimei lor în ochii oamenilor – și nu a celor buni – săvârșesc totuși unele lucruri împotriva poruncilor lui Dumnezeu și a propriei lor conștiințe. Dacă nu ești în stare să trăiești după voia lui Dumnezeu și a oamenilor, „alege să-i placi lui Dumnezeu mai degrabă decât oamenilor și caută mai mult slava lui Dumnezeu decât pe aceea a oamenilor” (Io. 5, 4 și 12, 43).

Conștiința să-ți fie împăcată, chiar dacă faima ți-ar fi rea, numai tu să fii vrednic. „Cu bucurie voi alerga în sfatul cel bun, chiar în mijlocul defăimării. Căci nimeni nu este mai virtuos decât acela care, pentru a nu-și pierde conștiința, și-a pierdut faima de om bun” (Seneca, Ep. LXXXI).

77. Din cuvinte bune să se facă fapte bune.

Dar toate acestea și altele ca acestea în zadar se spun de către noi și în zadar sunt cunoscute și înțelese de alții ca adevărate, dacă nu le vom împlini și săvârși prin fapte. De vom cunoaște vreun lucru bun, trebuie să dovedim aceasta prin fapte bune, în așa fel încât cele ce erau doar cuvinte să devină fapte. Aci se potrivește acea spusă a apostolului Iacob: „Dacă cineva este înțelept și învățat printre voi, să dovedească prin buna purtare faptele sale” (Iac. 3, 13), căci și oile nu aduc ciobanilor iarba ca să le arate ce-au mâncat, ci după ce au rumegat-o dau la iveală lâna și laptele. „Și tu, dar, nu arăta necunoscătorilor cuvintele, ci faptele, care urmează rumegării cuvintelor” (Epictet, Manual, cap. LXIX). „Nu cel ce cunoaște poruncile, ci cel care le împlinește, acesta se va ferici până la urmă” (vezi Io. 13, 7; Iac. 1, 25). „Aceasta dar e calea, umblați pe dânsa” (Îs. 30, 21).

Pentru început, slavă celui fără de început. Pentru sfârșit, înalț slavă, cinste și închinăciune lui Dumnezeu, celui fără de sfârșit. Și iarăși, pentru cele trei părți ale cărții, slăvesc și mă închin unuia în treime și de o ființă Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Sfântul Duh și măresc preasfântul său nume, căci nefiind vrednic să încep, m-a ajutat să încep, și nefiind în stare să isprăvesc, mi-a dat darul și puterea să isprăvesc. Că tu, Doamne, ești împărat al veacurilor, Alfa și Omega, începutul și sfârșitul [Apoc. 22, 13] și fără de tine cine a început sau a sfârșit ceva? Deci după cum cerbul însetat se străduiește să afle izvoarele apelor, [Ps. 41,1] așa s-au nevoit mâna și gândul, până să zică: „Privirea și ochiul văd sfârșitul”. Nu mie, Doamne, nu mie, ci numelui tău dă-i slavă! [Ps. 113, 9] Amin!

CELE ZECE PORUNCI ALE STOICILOR

1. Urmează lui Dumnezeu și firii și supune-te lor.

2. Fiecăruia fă-i bine, și nu vătăma pe nimeni.

3. Poartă-te față de ceilalți așa cum vrei să se poarte și alții față de tine.

4. Îndură cu răbdare și blândețe orice necaz și strâmtorare ce ți se va întâmpla.

5. Toate cele potrivnice primește-le spre bine, afară de acelea care ți se vor întâmpla din pricina sau vina ta.

6. Slujește-te de cele bune, și toate cele ce ți-au fost date în lumea aceasta păstrează-le ca și cum ți s-ar fi dat cu împrumut; iar când Dumnezeu ți le va lua iarăși, lipsește-te bucuros de ele.

7. Pune-ți fericirea supremă în liniștea inimii, care constă în a nu te mustra pentru nici un rău.

8. Fii înțelept mai degrabă în fapte decât în vorbe.

9. Cugetă mereu la moarte, dar nu te teme de dânsa.

10. Află-ți pacea și mulțumirea în dumnezeiasca orânduială, gândindu-te că ea este cea mai dreaptă, cea mai înțeleaptă și mai folositoare nouă, chiar dacă de multe ori ni se pare că este foarte aspră.

RECOMANDĂRI ALE UNUI ANONIM.

Încrede-te în Dumnezeu, și nu în tine. Lucreaz ceea ce ți-e propriu ție.

Aibi rugăciune curată. Mulțumește-te cu puțin. Fugi de cele mari.

Ascultă mult, vorbește puțin. Păstrează sub tăcere lucrurile tainice.

Învață-te să ai milă de cei mai prejos decât tine.

Cinstește pe mai-marii tăi. Suportă pe cel deopotrivă cu tine.

Fugi de întârziere. Nu te mira de nimic. Disprețuiește pe cei trufași.

Rabdă mâhnirile. Învață-te să trăiești și să mori în Dumnezeu.

SLAVĂ LUI DUMNEZEU, CEL ÎN TREI IPOSTAZE, CARE DUPĂ ÎNCEPUT A DAT ȘI SFÂRȘIT ACESTEI CĂRȚI ÎN TREI PĂRȚI.

SFÂRȘIT